

509.

Vládní návrh.

Občanský zákoník

ze dne

1950.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Č Á S T P R V Á.

ÚVODNÍ USTANOVENÍ.

§ 1.

Základem občanských práv je ústavou zaručený společenský řád lidově demokratické republiky a její socialistická výstavba.

§ 2.

Občanská práva jsou chráněna zákonem.

§ 3.

Nikdo nesmí zneužívat občanských práv ke škodě celku.

Č Á S T D R U H Á.

O B E C N Á U S T A N O V E N Í.

H L A V A P R V Á.

O S O B Y.

O s o b y f y s i c k é.

Způsobilost k právům a povinnostem.

§ 4.

Způsobilost člověka mít v mezích právního řádu práva a povinnosti vzniká narozením a zaniká smrtí.

§ 5.

(1) Dítě, které je počato, posuzuje se, pokud jde o jeho práva, jako by se již bylo narodilo, narodí-li se pak živé.

(2) Jsou-li pochyby, zdali se dítě narodilo živé či mrtvé, má se za to, že se narodilo živé.

§ 6.

Jsou-li pochyby, kdo z několika lidí zemřel dříve, má se za to, že všichni zemřeli současně.

Prohlášení za mrtvého.

§ 7.

(1) Nezvěstný může být na návrh prokurátora nebo každého, kdo má na tom právní zájem, prohlášen soudem za mrtvého, jestliže uplynulo pět let od konce roku, v kterém podle poslední zprávy ještě žil, anebo pohřešuje-li se v souvislosti se zvláště nebezpečnou událostí, jestliže od ní uplynul alespoň rok.

(2) Prohlásí-li soud někoho za mrtvého, určí den, který se považuje za den smrti. Není-li možno zjistit den, kterého nezvěstný pravděpodobně zemřel nebo který pravděpodobně nepřežil, určí soud za den smrti poslední den uvedené doby pětileté nebo roční.

§ 8.

(1) Bude-li za mrtvého prohlášen manžel, zaniká jeho manželství dnem, kdy rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nabude právní moci. Při počítání času, který je rozhodující pro zjištění otcovství, má se však za to, že manželství zaniklo dnem, který byl v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den smrti.

(2) Bude-li prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se manželství zaniklé, jestliže mezitím manžel osoby prohlášené za mrtvou uzavřel manželství nové.

Způsobilost k právním úkonům.

§ 9.

Způsobilost vlastními úkony nabývat práv a zavazovat se (svéprávnost) vzniká v plném rozsahu dosažením zletilosti.

§ 10.

(1) Zletilosti se dosahuje dovršením osmnáctého roku.

(2) Nezletilec se stane zletilým také uzavřením manželství; zletilosti nepozbude ani zánikem manželství, ani bude-li manželství prohlášeno za neplatné.

§ 11.

Kdo je mladší než šest let, je k právním úkonům naprosto nezpůsobilý; za něj jedná jeho zákonný zástupce.

§ 12.

(1) Kdo dovršil šestý rok, je sám způsobilý jen k právním úkonům, které jsou výhradně k jeho prospěchu, a k uzavírání smluv, při nichž se plní hned při jejich uzavření a které jsou přiměřené jeho věku.

(2) Kdo dovršil patnáctý rok, je sám způsobilý také k uzavírání smluv pracovních a k nakládání s odměnou za vlastní práci.

§ 13.

(1) Kdo je zcela zbaven svéprávnosti anebo pro duševní poruchu není vůbec schopen obstarat si své věci sám, je k právním úkonům naprosto nezpůsobilý; za něj jedná jeho zákonný zástupce.

(2) Kdo je zbaven svéprávnosti jen částečně anebo není pro duševní poruchu schopen obstarat si sám své věci náležitě, je co do způsobilosti k právním úkonům roven tomu, kdo dovršil patnáctý rok.

§ 14.

Pokud nejde o právní úkony, k nimž jsou osoby uvedené v předchozích ustanoveních samy způsobilé, jednají za nezletilce mladší než patnáct let jejich zákonní zástupci; nezletilci, kteří dovršili patnáctý rok, jakož i ti, kteří jsou zbaveni svéprávnosti jen částečně, jednají s přivolením svých zákonných zástupců.

Z b a v e n í s v é p r á v n o s t i .

§ 15.

Svéprávnosti může být soudem zcela zbaven, kdo je starší než šest let a není vůbec schopen sám si své věci obstarávat pro duševní poruchu, která není jen přechodná.

§ 16.

Svéprávnosti může být soudem částečně zbaven, kdo je zletilý a není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, nebo pro navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů schopen obstarávat si sám své věci náležitě.

§ 17.

Příbuzenství, švagrovství a osoby blízké.

(1) Stupně příbuzenství mezi dvěma lidmi určují se podle počtu zrození, jimiž v pokolení

přímém jeden pochází od druhého a v pokolení pobočném oba od svého nejbližšího společného předka. V jakém pokolení a v kterém stupni je někdo spřízněn s manželem jedním, v takovém pokolení a v tom stupni je sešvagřen s manželem druhým.

(2) Osobami někomu blízkými jsou jeho manžel, osoby, které jsou s ním nebo s jeho manželem příbuzné buď v pokolení přímém anebo v pokolení pobočném až do bratrance (sestřence) včetně, a jiné osoby, které s ním žijí ve společné domácnosti jako členové rodiny; poměru příbuzenskému se rovná poměr založený osvojením.

Osoby právnické.

§ 18.

(1) Způsobilost k právům a povinnostem mohou mít i osoby rozdílné od osob fyzických — osoby právnické.

(2) K vzniku právnické osoby, která nebude zřízena přímo zákonem, je třeba, aby byla zřízena orgánem k tomu příslušným anebo s jeho přivolením.

§ 19.

(1) Právnické osoby mají svůj vlastní název.

(2) Jejich právní poměry jsou upraveny právními předpisy nebo stanovami, které také určují, kdo jménem právnické osoby jedná.

§ 20.

Pokud má právnická osoba členy, neodpovídají členové za její závazky, ledaže zvláštní předpisy stanoví jinak.

§ 21.

Právnickým osobám socialistickým, zejména dobrovolným organisacím vytvářeným lidem a národním nebo komunálním podnikům, přísluší zvláštní ochrana.

§ 22.

Ochrana jména.

Je-li někdo zkrácen ve svých právech tím, že někdo jiný neprávem užívá jeho jména, příjmení, názvu nebo krycího jména, může se domáhat, aby od toho bylo upuštěno.

HLAVA DRUHÁ.

VĚCI A PRÁVA.

Věci.

§ 23.

Věci v právním smyslu jsou ovladatelné hmotné předměty a přírodní síly, které slouží lidské potřebě.

§ 24.

Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc anebo její oddělitelná část poškodila nebo podstatně znehodnotila.

§ 25.

Součástí pozemku je všechno, co na něm vzejde. Stavby nejsou součástí pozemku.

§ 26.

Pozemky a stavby, s výjimkou staveb dočasných, jsou věci nemovité.

§ 27.

Příslušenství jsou vedlejší věci, které náležejí vlastníku věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby se jich s touto věcí trvale užívalo.

Práva.

§ 28.

(1) Předmětem právního poměru může být i právo, pokud to povaha jich obou dopouští; v těchto případech platí přiměřeně ustanovení o právních poměrech, jejichž předmětem jsou věci.

(2) Práva k nemovitostem se řídí ustanoveními o věcech nemovitých.

§ 29.

Má-li právo k věci nemovité, zřízené právním úkonem, být právem věčným, je třeba, neplyne-li to již z povahy práva, aby z listiny o jeho zřízení bylo patrné, že má mít právní následky i vůči osobám třetím; v pochybnostech se má za to, že působí jen mezi stranami.

HLAVA TŘETÍ.

PRAVNÍ ÚKONY.

Projev vůle a jeho výklad.

§ 30.

Právním úkonem je zejména také projev vůle založit, změnit anebo zrušit právo nebo povinnost.

§ 31.

(1) Projev vůle je třeba vykládat tak, jak to se zřetelem k okolnostem, za kterých byl učiněn, odpovídá pravidlům socialistického soužití.

(2) Jde-li o právní úkon, který má význam pro plnění jednotného hospodářského plánu, je třeba projev vůle vyložit v souladu s úkoly plánem uloženými.

Neplatnost.

§ 32.

Projev, který byl učiněn osobou nezpůsobilou k právnímu úkonu nebo který není srozumitelný anebo vážný, je neplatný.

§ 33.

(1) Projev vůle, k němuž byl někdo druhou stranou přiveden lstí nebo bezprávnou vyhrůžkou vzbuzující důvodnou bázeň, je neplatný. Totéž platí, jestliže některou ze stran takto přivedl k projevu vůle někdo jiný a druhá strana o tom věděla.

(2) Vyhrůžka, třebaž odůvodněná, je bezprávná, bylo-li jí vynucováno něco, čeho jí dosaženo být nesmělo.

§ 34.

Má-li být právním úkonem učiněným na oko zastřen úkon jiný, buď posuzován podle podstaty úkonu zastřeného.

§ 35.

(1) Omyl činí právní úkon neplatným, týká-li se jeho podstaty. Týká-li se omyl jen okolnosti vedlejší, je právní úkon platný, ledaže je ona okolnost podle projevené vůle okolností rozhodující.

(2) Omyl v osobě je podstatný, pokud by se bez něho nebyl právní úkon uskutečnil.

§ 36.

(1) Neplatný je právní úkon, který se přičí zákonu nebo obecnému zájmu.

(2) Je-li právní úkon neplatný, protože se přičí zákonu nebo důležitému zájmu obecnému, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že to, co bylo plněno straně, která o neplatnosti věděla, propadá ve prospěch státu.

§ 37.

Neplatný je také právní úkon učiněný v tísni, za nápadně nevýhodných podmínek.

§ 38.

Není-li zákonem stanoveno jinak, není k platnosti právního úkonu třeba, aby byl učiněn ve zvláštní formě, a vůli lze projevit nejen výslovně, nýbrž i jinak, není-li vzhledem k okolnostem o projevené vůli pochybnosti.

§ 39.

Formy úředního zápisu vyžadují písemné právní úkony, při nichž osobně jednají slepí,

anebo hluší, kteří nemohou číst, nebo němí, kteří nemohou psát.

§ 40.

(1) Písemné formy je třeba u právních úkonů o právech k nemovitostem, ledaže jde o nájem rodinného domku nebo jiné podobné stavby anebo jen části budovy, pak u majetkových právních úkonů mezi manžely, pokud nejde jen o obvyklá darování přiměřená jejich výdělečným a majetkovým poměrům, a dále u právních úkonů, pro něž je zákonem písemná forma zvlášť předepsána.

(2) Z listiny o právním úkonu, kterým se zřizuje věcné právo k nemovitosti, má být také patrné, kdy právo vznikne; obdobně platí pro listiny o změně, převodu anebo zániku takového práva.

§ 41.

(1) Právní úkon, pro který zákon nebo dohoda stran vyžadují písemnou formu, působí od podpisu stran; podpisy nemusí být na téže listině. Podpis toho, kdo neumí nebo nemůže psát, nahradí potvrzení dvou svědků na listině samé o jeho souhlasu.

(2) Napodobení podpisu mechanickými prostředky stačí jen tam, kde je to obvyklé.

§ 42.

Dohodnou-li se strany o určité formě právního úkonu, má se za to, že nechtějí být vázány před naplněním této formy.

§ 43.

Právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný.

§ 44.

Postihuje-li důvod neplatnosti jen část právního úkonu, není tím dotčena platnost části zbývající, ledaže z povahy nebo z obsahu právního úkonu anebo z okolností, za kterých k němu došlo, je zřejmé, že jedna část nemá být oddělována od druhé.

§ 45.

Kdo zavinil neplatnost právního úkonu, je povinen nahradit škodu, kterou někdo utrpěl, protože důvěřoval v platnost právního úkonu.

Odporovatelnost.

§ 46.

Věřitel se může domáhat, aby bylo soudem prohlášeno, že vůči němu nemají právních ná-

sledků dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky. Tomuto právu věřitele odporovat nebrání, ani je-li nárok proti dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný, ani byl-li již uspokojen.

§ 47.

Odporovat lze:

1. právním úkonům, které dlužník učinil v posledních pěti letech v úmyslu zkrátit své věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám;
2. právním úkonům, kterými byli dlužníkovi věřitelé zkráceni a k nimž došlo v posledních dvou letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 17 odst. 2), nebo které dlužník vykonal v uvedené době ve prospěch těchto osob, ledaže druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele neznala.

§ 48.

Odporovat lze smlouvám kupním a směnným, které byly dlužníkem sjednány v posledních dvou letech, pokud druhá strana věděla, že jednání je mrhání majetkem, kterým jsou dlužníkovi věřitelé zkracováni.

§ 49.

Odporovat lze do dvou let:

1. bezplatným právním úkonům dlužníkovým, pokud nejde o splnění zákonné povinnosti nebo o obvyklé příležitostné dary anebo o věnování v přiměřené výši, která byla učiněna k účelům obecně prospěšným nebo kterými bylo vyhověno mravnímu závazku anebo zřetelům slušnosti;
2. nabytím dlužníkových věcí výrokem úředním (§ 114) nebo ve veřejné dražbě i mimo úřad provedené, byla-li úplata dána z dlužníkovy jmění. Jestliže nabyly těchto věcí osoby dlužníkovi blízké (§ 17 odst. 2), má se za to, že úplata byla dána z dlužníkovy jmění.

§ 50.

Odpor se uplatňuje proti tomu, kdo měl z odporovatelného právního úkonu dlužníkovy prospěch.

§ 51.

Vyhradí-li si věřitel před tím, než se jeho pohledávka stane vymahatelnou, uplatnit odpor tím, že učiní oznámení prostřednictvím soudu nebo notáře tomu, proti komu má odpor být uplatněn, neběží potom lhůta k odporu dále, dokud se věřitelova pohledávka nestane vymahatelnou.

§ 52.

Právní úkon, kterému věřitel pro zkrácení své vymahatelné pohledávky s úspěchem odporoval, nemá vůči věřiteli právních následků potud, že věřitel může uspokojení své pohledávky požadovat z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy jmění. Ne-li to dobře možné, buď dána náhrada.

Podmínky.

§ 53.

(1) Vznik, změnu anebo zrušení práva nebo povinnosti lze v právním úkonu učinit závislými na splnění podmínky.

(2) Podmínka je buď odkládací nebo rozvazovací podle toho, jestliže na jejím splnění závisí, zdali právní následky úkonu nastanou, či zdali následky již nastalé pominou.

§ 54.

(1) Zmaří-li splnění podmínky záměrně strana, které je na prospěch její nesplnění, platí podmínka za splněnou.

(2) Způsobí-li splnění podmínky záměrně strana, které je na prospěch její splnění, ačkoli k jejímu splnění působit neměla, platí podmínka za nesplněnou.

§ 55.

Nepřípustná podmínka a nemožná podmínka odkládací činí právní úkon neplatným. Na nemožnou podmínku rozvazovací se nehledí.

HLAVA ČTVRTÁ.**ZASTOUPENÍ A PLNÁ MOC.****Z a s t o u p e n í .**

§ 56.

Oprávnění někoho zastupovat zakládá se na zákonu, na úředním výroku nebo na zmocnění.

§ 57.

Jedná-li zástupce jménem zastoupeného v mezích oprávnění, vzniknou tím práva nebo povinnosti přímo zastoupenému. Zvláštní pokyny dané zástupci nemají vliv na práva a povinnosti jiných osob, jestliže jim nebyly známy.

§ 58.

Překročí-li zástupce meze oprávnění, je zastoupený vázán, jen pokud bude takové překročení schváleno. Totéž platí, jedná-li někdo jménem jiného, ačkoli není vůbec oprávněn jej zastupovat.

§ 59.

Zástupce má zpravidla jednat osobně; je-li však oprávněn, aby si sám ustanovil zástupce, postihují zastoupeného právní následky úkonu takového dalšího zástupce stejně, jako kdyby jednal jeho zástupce přímý.

Opatrovnictví.

§ 60.

Opatrovníka ustanoví soud tomu, kdo ho potřebuje, aby jeho věci mohly být spravovány nebo aby jeho práva mohla být hájena.

§ 61.

(1) Opatrovník budiž ustanoven osobám zbaveným svéprávnosti (§§ 15, 16).

(2) Osobám nepřítomným, osobám, které jsou zúčastněny na určitém právním poměru, ale nejsou známy, dětem, které jsou počaty, ale nejsou dosud zrozeny, jakož i osobám, o nichž je zahájeno řízení o zbavení svéprávnosti anebo které byly se souhlasem soudu přijaty do psychiatrické léčebny, buď opatrovník ustanoven, je-li toho třeba k ochraně jejich práv.

§ 62.

Jde-li o právní úkon mezi osobami, které mají téhož opatrovníka, anebo mezi opatrovníkem nebo jeho příbuznými v pokolení přímém nebo jeho sourozenci nebo manželem se strany jedné a jeho chráněncem se strany druhé, budiž ustanoven chráněné osobě zvláštní opatrovník, ledaže jde o právní úkon, který je výhradně k prospěchu chráněnce. Totéž platí, jde-li mezi uvedenými osobami o řízení před soudem nebo před úřadem.

§ 63.

Osobám, jimž tělesná vada působí obtíže při spravování jejich věcí nebo hájení jejich práv, budiž ustanoven opatrovník, jestliže o to požádají. Meze oprávnění opatrovníka určí soud podle žádosti o jeho ustanovení.

§ 64.

(1) Opatrovnictví, které podle povahy věci nepomine samo sebou, zruší soud, jakmile pomínou příčiny, pro které byl opatrovník ustanoven.

(2) Opatrovník ustanovený osobě stížené tělesnou vadou bude odvolán, jakmile o to tato osoba požádá.

§ 65.

Jinak se na opatrovnictví užije přiměřeně ustanovení o pcručenství, obsažených v zákoně

o právu rodinném; tento zákon také stanoví, kdy opatrovník zastoupí dítě v moci rodičovské a kdy zastoupí poručence.

Plná moc.

§ 66.

(1) Plnou moc lze udělit písemně nebo jiným způsobem, kterým lze projevit vůli.

(2) Zvláštní plné moci pro jednotlivý právní úkon nebo pro druh právních úkonů je třeba, jen je-li tak výslovně stanoveno.

§ 67.

Je-li plná moc udělena společně několika zmocněncům a není-li v ní jednomu nebo několika z nich dáno oprávnění jednat samostatně, je třeba, má-li jednání vázat zmocnitele, aby všichni zmocněnci jednali společně.

§ 68.

I když zmocnitel udělí plnou moc někomu, kdo není způsobilý zavazovat se samostatně, zavazuje jednání v mezích plné moci jak zmocnitele, tak i osobu třetí.

§ 69.

Plná moc zanikne, odvolá-li ji zmocnitel nebo vypoví-li ji zmocněnec anebo zemře-li některý z nich, a je-li zmocnitelem nebo zmocněncem osoba právnická, zánikem právnické osoby.

§ 70.

Jestliže plná moc zanikne výpovědí zmocněnce nebo smrtí (zánikem) zmocnitele, je zmocněnec povinen učinit vše, co nelze odložit, pokud zmocnitel nebo jeho dědicové nezařídí něco jiného.

§ 71.

Pokud zmocněnec je povinen i po zániku plné moci vykonat nějaké právní úkony pro zastoupeného, mají stejné právní následky, jako kdyby plná moc ještě trvala.

§ 72.

Jestliže třetí osoby nevěděly, že plná moc zanikla, jsou právní úkony jim svědčící závazné.

Plné moci při provozování podniku:

1. prokura;

§ 73.

(1) Udělení prokury zmocňuje ke všem úkonům, k nimž dochází při provozu jakékoli pod-

nikové činnosti, i když je k nim jinak třeba zvláštní plné moci.

(2) V prokuře není zahrnuto oprávnění zcizovat a zatěžovat nemovitosti, ani oprávnění ustanovovat a odvolávat prokuristu.

§ 74.

(1) Prokuru mohou udělit jen podniky zapsané v podnikovém rejstříku.

(2) Prokuru lze udělit jen písemně; výslovně musí být uvedeno, že jde o prokuru.

§ 75.

Omezení prokury nemá právní následky proti osobám třetím.

§ 76.

(1) Má-li být prokura udělena jen pro některý z několika závodů téhož podniku, je třeba v udělení prokury tento závod výslovně označit.

(2) Několika osobám lze prokuru udělit buď tak, že jsou k zastupování a podpisování oprávněny každá samostatně, nebo tak, že je přitom třeba součinnosti všech prokuristů anebo několika z nich.

§ 77.

Prokurista podpisuje tím způsobem, že k názvu podniku připojí dodatek označující prokuru a svůj podpis.

§ 78.

Prokuru nelze přenést na někoho jiného.

§ 79.

Prokuru lze kdykoliv odvolat; odvolání se musí stát písemně.

2. podniková plná moc.

§ 80.

(1) Kdo byl pověřen vedením podniku (závodu), je zmocněn činit vše, čeho si provozování podniku toho druhu žádá a co je s tím zpravidla spojeno.

(2) Kdo byl pověřen provádět při provozu podniku určité úkoly, je zmocněn ke všem úkolům, k nimž při tom obvykle dochází.

§ 81.

Z á k a z s o u t ě ž e.

Ani prokurista ani jiný podnikový zmocněnec nesmí bez souhlasu podniku činit na svůj nebo cizí účet jednání spadající do oboru pod-

niku. Stane-li se tak, může se podnik domáhat náhrady škody tím způsobené, a jde-li o jednání učiněné na účet zmocněncův, může se domáhat, aby bylo jednání prohlášeno za jednání učiněné na účet podniku, a jde-li o jednání na účet cizí, aby mu byl postoupen nárok na odměnu anebo mu byla vydána odměna již zapravená.

HLAVA PÁTÁ. POČÍTÁNÍ ČASU.

§ 82.

(1) Lhůta určená podle dní počíná běžet dnem, který následuje po události, která je rozhodující pro její počátek.

(2) Konec lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná; není-li takového dne v posledním měsíci, připadá konec lhůty na poslední den měsíce.

§ 83.

(1) Polovinou měsíce se rozumí patnáct dní a středem měsíce jeho patnáctý den.

(2) Je-li lhůta určena na jeden nebo několik měsíců a půl měsíce, počítá se patnáct dní naposled.

§ 84.

Byla-li lhůta prodloužena, má se v pochybnostech za to, že nová lhůta počíná běžet dnem, který následuje po uplynutí lhůty původní.

§ 85.

(1) Práva, jehož nabytí je vázáno na určitý den, nabývá se již počátkem tohoto dne. Právní následky prodlení nebo zmeškání nastanou teprve uplynutím posledního dne lhůty. Je-li však k projevu nebo k plnění určena anebo obvyklá jen určitá doba denní, lze takový projev učinit nebo plnění poskytnout včas jen v oné denní době.

(2) Případne-li poslední den lhůty určené k projevu nebo k plnění na den pracovního klidu, je posledním dnem lhůty nejbližší příští den pracovní.

HLAVA ŠESTÁ. PROMLČENÍ.

§ 86.

(1) Právo se promlčí, nebude-li vykonáno v době zákonem vyměřené.

(2) Promlčené právo nelze uplatnit, jestliže se druhá strana promlčení dovolá.

§ 87.

Nepromlčují se ani osobní práva z poměrů rodinných, ani nezczizitelná práva socialistických právnických osob.

§ 88.

Právo vlastnické se nepromlčí, dokud ho někdo jiný nenabude vydržením.

§ 89.

Promlčecí doba počíná, jakmile právo mohlo být vykonáno po prvé.

§ 90.

Nestanoví-li zákon jinak, trvá doba promlčecí tři léta.

§ 91.

(1) Práva zapsaná v knize pozemkové nebo železniční, nároky přiznané rozhodnutím soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy, které nabylo právní moci, a pohledávky dlužníkem uznané promlčují se v deseti letech.

(2) Právo odpovídající věcnému břemenu se však promlčí vždy ve třech letech. Také pohledávky plnění se opětujičích promlčují se vždy ve třech letech.

§ 92.

Nároky proti prokuristovi nebo jinému podnikovému zmocněnci z jednání proti zákazu soutěže (§ 81) promlčují se v šesti měsících potom, kdy podnik o jednání zvi, nejpozději však ve třech letech potom, kdy k jednání došlo.

§ 93.

Nároky podle ustanovení o nekalé soutěži (§ 352) promlčují se v šesti měsících potom, kdy oprávněný zvi o jednání soutěžitele nebo o škodě a osobě povinné, nejpozději však ve třech letech potom, kdy došlo k onomu jednání.

§ 94.

Změnou v osobách, jichž se promlčení týká, není běh promlčecí doby dotčen.

§ 95.

Proti osobám, které potřebují zákonného zástupce, nepočíná promlčení, dokud se jim takový zástupce neustanoví. Promlčení již započaté probíhá dále, neskončí však, dokud neuplyne rok potom, kdy jim bude ustanoven zákonný zástupce nebo kdy jinak překážka pomine. Jde-li o promlčecí dobu kratší než rok, platí tato kratší doba místo uvedené doby roční.

§ 96.

Mezi manžely, jakož i mezi dětmi a jinými chráněnci na straně jedné a jejich zákonnými zástupci na straně druhé, promlčení ani nepočíná, ani dále neprobíhá.

§ 97.

Domáhá-li se někdo nároku v době promlčecí a v soudním řízení náležitě pokračuje, neskončí promlčení, dokud řízení trvá. Obdobně platí, jde-li o jiné úkony, které vedou k uspokojení nároku nebo k jeho určení mocí úřední.

§ 98.

Bude-li nárok přiznán rozhodnutím soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy, které nabylo právní moci, anebo uzná-li zavázaný svůj závazek před uplynutím promlčecí doby, počíná se potom promlčecí doba nová (§ 91).

§ 99.

Promlčení se nelze předem vzdát, ani nelze ujednat delší dobu promlčecí, než jaká je vyměřena zákonem.

ČÁST TŘETÍ.

PRÁVA VĚCNÁ.

HLAVA SEDMÁ.

PRÁVO VLASTNICKÉ.

Druhy vlastnictví.

Socialistické vlastnictví.

§ 100.

Společenské, socialistické vlastnictví je nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu.

§ 101.

Socialistické vlastnictví má buď formu státního vlastnictví anebo formu vlastnictví družstevního.

§ 102.

Národní majetek je výhradně v státním socialistickém vlastnictví.

§ 103.

(¹) Aby národní majetek sloužil co nejúčelněji svému společenskému poslání, zejména k plnění jednotného hospodářského plánu, svěří stát jeho části národním a komunálním podnikům nebo jiným socialistickým právnickým osobám.

(2) V zájmu rozvoje národního hospodářství a obecného blahobytu lze také části národního majetku odevzdat socialistickým právníckým osobám, zejména lidovým družstvům do trvalého užívání.

§ 104.

Nakládat s věcmi, které jsou v socialistickém vlastnictví, zejména takové věci zcizovat, lze jen v rámci obvyklého hospodaření, jinak jen tehdy, jsou-li pro to dány podmínky stanovené ve zvláštních předpisech.

§ 105.

Osobní vlastnictví.

V osobním vlastnictví jsou zejména předměty domácí a osobní spotřeby, rodinné domky a úspory nabyté prací (osobní majetek). Osobní majetek je nedotknutelný.

§ 106.

Soukromé vlastnictví.

Soukromé vlastnictví se spravuje ustanoveními danými pro právo vlastnické, pokud z nich neplyne, že platí jen o vlastnictví socialistickém nebo osobním.

Obsah vlastnického práva.

§ 107.

Vlastník smí s věcí v mezích právního řádu nakládat, ji požadovat od každého, kdo ji má neprávem v své moci, a neoprávněnému zásahu se opřít.

§ 108.

Vlastník je povinen strpět, aby se ve stavu nouze za náhradu užilo jeho věci v míře nezbytné. Totéž platí, žádá-li toho důležitý zájem obecný, který jinak uspokojit nelze; kdyby však šlo o takové omezení vlastníka, které takto nelze dobře žádat, je povinen je snášet jen po provedeném řízení, jehož je jinak třeba k tomu, aby v obecném zájmu byla něčí práva omezena anebo aby i vlastnictví věci bylo odňato.

§ 109.

Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by své sousedy obtěžoval nad míru přiměřenou poměrům anebo čím by vážně ohrožoval výkon jejich práv. Proto nesmí zejména zbavit sousední stavbu nebo půdu náležité opory, aniž provede jiné dostatečné upevnění, anebo nešetrně nebo v nevhodné roční době vytrhat ze své půdy kořeny cizího stromu nebo oklestit větve přesahující na jeho pozemek.

§ 110.

Vlastnictví k půdě.

Vlastnické poměry k půdě, založené na zásadě „půda patří těm, kdož na ní pracují“, spravují se občanským zákoníkem, pokud zvláštní předpisy nestanoví jinak.

Nabytí vlastnictví:**1. smlouvou;**

§ 111.

(1) Vlastnictví k věcem jednotlivě určeným převádí se už samou smlouvou, není-li umluveno jinak anebo nevyplývá-li nic jiného ze zvláštních předpisů.

(2) Jde-li o věci určené podle druhu, je k převodu vlastnictví třeba jejich odevzdání.

§ 112.

Převod vlastnictví k věcem nemovitým, zapsaným v knize pozemkové nebo železniční, zapisí se do těchto knih.

§ 113.

(1) O převodu vlastnictví k věcem nemovitým, nezapsaným v knize pozemkové nebo železniční, uloží se u soudu listina. Listina musí obsahovat označení nemovitosti, převodce a nabyvatele, právní důvod převodu a místo a čas smlouvy.

(2) Listinu o převodu vlastnictví lze u soudu uložit také, jde-li o stavbu dočasnou.

§ 114.

2. ze zákona anebo výrokem úředním;

V případech, v kterých tak zákon stanoví, přechází vlastnictví přímo ze zákona anebo výrokem soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy. Jde-li o věc nemovitou, zapisí se také přechod vlastnictví v knize pozemkové nebo železniční, anebo se u soudu uloží listina.

3. vydržením;

§ 115.

Vydržením lze nabýt vlastnického práva, nejde-li o nezczizitelné věci, které jsou v socialistickém vlastnictví.

§ 116.

(1) Práva vlastnického k věci movité nabude, kdo ji drží oprávněně (§ 145) a nepřetržitě po tři léta; jde-li o věc nemovitou, je třeba vydržecí doby desetileté.

(2) Kdo nabude oprávněné držby od držitele oprávněného, může si započíst vydržecí dobu předchůdcovu.

§ 117.

O běhu doby vydržecí platí přiměřeně tytéž zásady, které platí o běhu doby promlčecí.

§ 118.

Ustanovení o vydržení práva vlastnického platí obdobně o vydržení jiných práv věcných.

4. jinými způsoby nabývacími:

§ 119.

a) věcí, které nikomu nenáleží;

Věci, které nenáleží nikomu jinému, jsou ve vlastnictví státu, nemají-li cenu jen nepatrnou. K věcem nepatrné ceny, které nikomu nenáleží, může nabýt vlastnického práva každý tím, že si je přivlastní.

b) věcí ztracených nebo skrytých;

§ 120.

Nalezne-li někdo věc, nechť ji vydá po srážce nebo po zaplacení nákladů a nálezného jejímu vlastníku nebo tomu, kdo ji ztratil, ledaže ví, že ten k věci nemá práva. Neučiní-li tak a jde-li o nález, který nemá jen nepatrnou cenu, je nálezce povinen nález bez odkladu ohlásit u místního národního výboru.

§ 121.

(1) Přihlásí-li se vlastník věci nebo ten, kdo ji ztratil, do roka od vyhlášení nálezu, vydá se mu věc i s užítky nebo peněžitá částka za ni stržená po srážce nebo po zaplacení nákladů a nálezného.

(2) Jestliže se o věc do roka nikdo nepřihlásí, nabude vlastnictví k věci ceny nikoli jen nepatrné stát, k věci nepatrné ceny nálezce. Stane-li se takto vlastníkem stát, přísluší nárok na zaplacení nákladů a nálezného proti státu.

§ 122.

Nálezné činí deset procent ceny nálezu. Soud však může nálezné přiměřeně snížit, přihlížející k poměrům nálezce a vlastníka nebo toho, kdo věc ztratil, anebo kdyby plné nálezné bylo nepřiměřeným ziskem.

§ 123.

Nebrání-li tomu zvláštní předpis, platí ustanovení o nálezu věci ztracené také pro nález věcí zakopaných, zazděných nebo jinak skrytých, o nichž není známo, či jsou.

§ 124.

c) přírůstkem;

Co se na pozemku urodí, přibude tomu, či je pozemek; mláďata a jiné užitky pocházející od zvířete přibudou tomu, či je zvíře.

d) zpracováním.

Zpracuje-li cizí věc v dobré víře socialistická právnická osoba, je výrobek v socialistickém vlastnictví, jinak se věc, lze-li tak učinit, uvede v předešlý stav.

§ 126.

(¹) Není-li uvedení věci v předešlý stav dobře možné, zejména brání-li tomu povaha výrobku anebo obecný zájem, stane se vlastníkem výrobku ten, jehož podíl oceněný v penězích je největší. Při určení ceny podílu se přihlédne i k hodnotě vytvořené práci.

(²) Jsou-li si podíly rovny anebo brání-li zvláštní ustanovení nebo obecný zájem tomu, aby se vlastníkem stal ten, jehož podíl je největší, určí vlastníka soud; přitom dá zpravidla přednost tomu, kdo k vzniku výrobku přispěl prací.

§ 127.

Zpracuje-li někdo cizí věc vědomě, může soud po uvážení všech okolností případu a s přihlédnutím k obecnému zájmu rozhodnout jinak; zejména může uložit, aby se navrátilo každému, co jeho jest, i když tím výrobek bude porušen, nebo jej přiknout tomu, jehož podíl je menší.

§ 128.

Kdo se stane vlastníkem výrobku, je povinen ostatním poskytnout náhradu. Nároky na náhradu škody nejsou tím dotčeny.

§ 129.

Ustanovení o nabytí vlastnictví k výrobkům z cizí věci platí obdobně, jestliže se věci různých vlastníků smísí nebo jinak sloučí anebo užije-li se cizí hmoty jen na opravu věci.

Právní následky nabytí vlastnictví.

§ 130.

Kdo nabude vlastnictví věci, nabude také jejího příslušenství, jakož i práv s jejím vlastnictvím spojených, pokud nejsou omezena na předchůdce.

§ 131.

Kdo nabude vlastnictví věci, přejme spolu i závady na ní váznoucí. Jde-li však o přechod vlastnictví ze zákona nebo výrokem úředním (§ 114), platí totéž, jen pokud zákon nestanoví jinak.

§ 132.

Pozbytí vlastnictví.

(1) Vlastnictví se pozbývá zejména také tím, že ho nabude někdo jiný nebo že se ho vlastník vzdá.

(2) Vzdáti se nelze vlastnictví k věcem, které podle předpisů o tom vydaných nelze volně zcizit.

Spoluvlastnictví.

§ 133.

(1) Náleží-li věc několika osobám společně, jsou jejími spoluvlastníky. V pochybnostech se má za to, že podíly spoluvlastníků jsou si rovny.

(2) Spoluvlastník smí se svým podílem nakládat, neruší-li tím práva ostatních spoluvlastníků, samostatně a stejně jako vlastník se svou věcí. Může se kdykoli přesvědčit, jak se hospodáří, a může v obvyklých obdobích nebo z důležitých důvodů kdykoli žádat vyúčtování.

§ 134.

Pokud jde o práva a povinnosti, týkající se věci jako celku, jsou spoluvlastníci oprávněni a závázáni vůči jiným osobám rukou společnou a nerozdílnou. Ve vzájemném poměru spoluvlastníků je rozhodující poměr jejich podílů.

§ 135.

(1) O hospodaření se společnou věcí rozhoduje většina hlasů spoluvlastnických, počítaná podle velikosti podílů. Hlasuje-li při rovnosti hlasů pro jeden z obou názorů spoluvlastník socialistický, platí tento názor za přijatý; jinak při rovnosti hlasů, nebo nedosáhne-li se většiny, rozhodne soud.

(2) Jde-li o důležitou změnu společné věci, mohou přehlasování spoluvlastníci buď požadovat na většině, aby jim dala jistotu (§§ 295, 296) proti budoucí škodě, nebo žádat, aby o změně rozhodl soud. Na socialistickém spoluvlastníkovi jistotu žádat nelze.

§ 136.

Povinnost setrvat v poměru spoluvlastnickém anebo vyžádat si souhlas k zcizení podílu lze smluvit jen na čas. Tato povinnost nepře-

chází na jiné osoby, ani nemá vůči nim právních následků. Zrušení této povinnosti lze se domáhat, změní-li se poměry natolik, že na tom, kdo žádá o zrušení, nelze spravedlivě požadovat, aby setrval v poměru spoluvlastnickém.

§ 137.

Zcizuje-li se podíl, mají spoluvlastníci předkupní právo (§§ 375 a násl.), ledaže jde o zcizení osobě blízké (§ 17 odst. 2). Nedohodnou-li se spoluvlastníci o výkonu předkupního práva, mají právo vykoupit podíl rovným dílem.

§ 138.

Spoluvlastník může žádat zrušení spoluvlastnictví a rozdělení společné věci. Nedohodnou-li se o způsobu rozdělení všichni spoluvlastníci, rozhodne soud.

§ 139.

(1) Při dělení věci buď dbáno o zájem obecný a o to, aby řešení bylo hospodářsky účelné a pro spoluvlastníky co možná nejméně tíživé. Rozdělení společné věci nemůže být na újmu osobám, kterým přísluší práva na ní váznoucí.

(2) Dělí-li věc soud, rozhodne i o závadách na ní váznoucích a o právech, která jsou spojena s vlastnictvím dělené nemovitosti; může také zřídit věcné břemeno k některému dílu věci nemovité pro vlastníka dílce jiného.

§ 140.

Není-li možno společnou věc rozdělit vůbec, byl-li by jejím rozdělením ohrožen obecný zájem anebo vznikla-li by jejím rozdělením ostatním spoluvlastníkům újma nepoměrná k zájmu žadatelovu, může soud za náhradu přikázat podíl žadatelův spoluvlastníkům ostatním, a to především spoluvlastníkům socialistickým. Může také věc prodat ve veřejné dražbě a rozvrhnout výtěžek.

§ 141.

O mezích, plotech, zdech a podobných rozhradách má se za to, že jsou sousedům společné rovným dílem, není-li možno ze zřetelných znaků nebo jiných pomůcek anebo se zřetelem k místním zvyklostem usoudit jinak. Strom, jehož kmen vyrůstá na hranicích pozemků různých vlastníků, je jim společný rovným dílem.

§ 142.

Ustanovení o spoluvlastnictví platí přiměřeně i o společenství jiných práv věcných.

Držba.

Pojem a obsah.

§ 143.

Držitelem je, kdo s věcí nakládá jako se svou anebo kdo vykonává právo pro sebe.

§ 144.

Držeti lze věci, jakož i práva, která dopouštějí trvalý nebo opěťovaný výkon.

Držba oprávněná.

§ 145.

(1) Je-li držitel se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží, je držitelem oprávněným.

(2) V pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná.

§ 146.

Oprávněný držitel věci má, pokud zákon nestanoví jinak, stejná práva jako vlastník, i když není jejím vlastníkem. To platí obdobně o oprávněném držiteli práva.

§ 147.

Všechny v době oprávněné držby vytěžené užitky věci a plody od ní oddělené jsou vlastnictvím držitele.

§ 148.

(1) Oprávněnému držiteli nahradí vlastník náklad účelně na věc učiněný, a to podle jeho ceny v době, kdy mu věc vrátí, nejvýše však náklad skutečný. Obvyčejné náklady udržovací nehradí.

(2) Z nákladu učiněného ze záliby nebo pro okrasu hradí vlastník oprávněnému držiteli jen tolik, o kolik věc získala na ceně; držitel má však na vůli, aby si oddělil a vzal, co takto pořídil, pokud je to možné bez zhoršení podstaty věci a pokud se tím poměrům nepřiměřeně neztíží její užívání.

§ 149.

Držba neoprávněná.

(1) Neoprávněný držitel je povinen s věcí vydat i všechen užitek a nahradit škodu, která vznikla z jeho držby.

(2) Z nákladu učiněného neoprávněným držitelem nahradí se jen tolik, kolik bylo třeba pro trvalý zachování věci; držitel má však na vůli, aby si oddělil a vzal, co pořídil nákladem nad to učiněným, pokud je to možné bez zhoršení podstaty věci a pokud se tím poměrům nepřiměřeně neztíží její užívání.

Ochrana držby a vlastnictví.

§ 150.

Držitel se smí, je-li jeho držba svémocně rušena, rušení vzepřít přiměřenou svépomocí.

§ 151.

(1) Kdo byl svémocně v své držbě rušen nebo držby zbaven, může do třiceti dnů potom, kdy zví o rušení a o rušiteli, žádat u místního národního výboru, aby rušení zakázal, a odpovídá-li to povaze věci, aby nařídil uvést vše v předešlý stav.

(2) O právních poměrech mezi stranami a o povinnosti k náhradě škody rozhoduje soud.

§ 152.

(1) Vlastník může každého, kdo jeho věc neprávem zadržuje, žalovat, aby ji vydal, jakož i žalobou se domáhat ochrany proti každému, kdo neprávem do jeho vlastnického práva zasahuje nebo je ruší jinak než tím, že mu věc zadržuje.

(2) Obdobné ochrany požívá také oprávněný držitel věci a také ten, kdo je vůbec oprávněn mít věc u sebe.

§ 153.

Nejde-li o věc, která je osobním majetkem, má se v pochybnostech za to, že věc je v socialistickém vlastnictví, a je-li pochybné, zdali je jejím vlastníkem stát či lidové družstvo, má se za to, že vlastníkem je stát.

§ 154.

(1) O vydání věci nelze žalovat oprávněného držitele (§ 145), který věci nabyt výrokem úředním (§ 114) nebo ve veřejné dražbě i mimo úřad provedené, a jde-li o věc movitou, ani tehdy, nabyt-li ji za plat buď od někoho, kdo je oprávněn s takovými věcmi obchodovat, anebo od toho, komu ji žalobce sám svěřil: V těchto případech nabývá oprávněný držitel práva vlastnického.

(2) Tato ustanovení však neplatí, žaluje-li o vydání věci socialistická právnická osoba a je-li na vrácení věci obecný zájem.

HLAVA OSMÁ.

VLASTNICTVÍ K STAVBĚ A PRÁVO STAVBY.

§ 155.

Vlastníkem stavby může být osoba rozdílná od vlastníka pozemku.

§ 156.

Není-li ustanoveno nic jiného, mají vlastníky stavby a vlastníky pozemku navzájem oprávnění vykonávat vlastnická práva v míře přiměřené poměrům; nedohodnou-li se, upraví oprávnění soud.

§ 157.

Není-li nic jiného ujednáno, má vlastník stavby předkupní právo (§§ 375 a násl.) na stavební pozemek a vlastník tohoto pozemku předkupní právo na stavbu.

§ 158.

Socialistická právnická osoba může si zřídit a mít vlastní stavbu na pozemku, který jí byl odevzdán do trvalého užívání (§ 103 odst. 2).

§ 159.

V ostatních případech lze na cizím pozemku zřídit trvalou stavbu jen na základě práva stavby.

§ 160.

Právo zřídit si trvalou stavbu na cizím pozemku (právo stavby) vzniká ze zákona nebo výrokem úředním (§ 114) anebo smlouvou. K zřízení práva stavby smlouvou je třeba přivolení okresního národního výboru.

§ 161.

Právo stavby nemohou v pořadí předcházet práva zástavní a jinaké závady, které jdou na platy peněžité nebo se přičítají účelu práva stavby. Nedohodnou-li se účastníci o tom, aby takové závady právo stavby nepředcházely, učiní potřebná opatření okresní národní výbor; žádá-li si toho obecný zájem, může vyslovit i jejich zánik.

§ 162.

Podmínky pro schválení smlouvy o zřízení práva stavby a pro jeho odvolání, jakož i druh opatření o závadách vážnoucích na pozemku stanoví zvláštní předpis; upraví i podrobnosti.

§ 163.

Právo stavby lze zřídit za plat nebo bezplatně. Záleží-li plat v opětuujících se dávkách, nemohou být jeho výměra a splatnost učiněny závislými na nejistých událostech budoucích.

§ 164.

Právo stavby lze zřídit jen s přivolením okresního národního výboru; podrobnosti upraví zvláštní předpis.

§ 165.

Právo stavby se zapíše v knize pozemkové nebo železniční, a to i tehdy, je-li právo stavby zřízeno přímo zákonem nebo výrokem úředním (§ 114).

HLAVA DEVÁTÁ.

VĚCNÁ BŘEMENA.

Obecná ustanovení.

§ 166.

Věcná břemena omezují vlastníka věci ve prospěch někoho jiného, a to tak, že vlastník je povinen buď něco trpět, nebo se něčeho zdržet, anebo něco konat.

§ 167.

Práva odpovídající věcným břemenům jsou buď spojena s vlastnictvím určité nemovitosti, anebo svědčí určité osobě.

§ 168.

(1) O tom, jak se nabývá práv odpovídajících věcným břemenům, platí přiměřeně ustanovení o nabývání vlastnictví (§§ 111 a násl.).

(2) Tato práva působí proti socialistickým právníckým osobám, jakmile jsou zapsána v knize pozemkové nebo jakmile je o jejich zřízení uložena u soudu listina. Je-li však smluvní stranou socialistická právnícká osoba anebo je-li věcné břemeno zřízeno přímo zákonem nebo výrokem úředním, působí již samo zřízení takových práv i proti jiným socialistickým právníckým osobám.

§ 169.

Je-li právo odpovídající věcnému břemenu spojeno s vlastnictvím nemovitosti, nelze je vykonávat ve prospěch nemovitosti jiné, a svědčí-li určité osobě, nelze je převést na jinou osobu; záleží-li věcné břemeno v povinnosti plnění se opětujícího, lze na jinou osobu převést nárok na dávky již dospělé.

§ 170.

Kdo je oprávněn užívat cizí věci, je také povinen nést náklad na její zachování a opravu. Užívá-li však věci i její vlastník, je povinen na náklad poměrně přispívat; nechce-li přispívat, musí užívání zanechat.

§ 171.

Je-li obsah nebo rozsah věcného břemena pochybný, rozhoduje místní zvyklost, a není-li

jí, má se za to, že obtížený je zavázán spíše méně než více.

Právo požívání a právo užívání k vlastní potřebě.

Požívání.

§ 172.

Poživatel má právo na výnos cizí věci, je však povinen šetřit při jejím užívání její podstaty.

§ 173.

Poživatel přejímá všechny povinnosti plynoucí ze závad, které na věci vážnou v době, kdy se požívání zřizuje.

§ 174.

Poživatel je povinen udržovat věc v tom stavu, v jakém ji převzal, a nésti náklady na obvyklé pojištění proti škodám. Zmenší-li se přesto řádným užíváním věci její cena bez viny poživatelovy, není za to poživatel odpověden.

Užívání k vlastní potřebě.

§ 175.

(1) Kdo je oprávněn užívat cizí věci k vlastní potřebě, nesmí měnit její podstatu. V mezích vlastní potřeby má právo i na výnos věci.

(2) Potřeba se určuje podle doby, kdy se užívání zřídilo.

§ 176.

Vlastníku věci náleží všechny užitky, které může brát, aniž uživatele v jeho právu zkracuje. Vlastník nese všechny závady vážnoucí na věc a je povinen věc na svůj náklad udržovat v dobrém stavu. Pokud náklady přesahují užitek, který vlastníkovu zbývá, je uživatel povinen nést tyto přesahující náklady: nechce-li je nést, musí užívání zanechat.

§ 177.

Je-li zřízeno právo užívat bytu, má se v pochybnostech za to, že jde o právo užívat bytu k vlastní potřebě uživatele a příslušníků jeho domácnosti.

Společná ustanovení.

§ 178.

Právo požívání a právo užívání k vlastní potřebě mohou být zřízena toliko ve prospěch určité osoby.

§ 179.

(1) Hrozí-li z užívání věci nebezpečí jejího zničení nebo zhoršení její podstaty, může vlastník na poživateli nebo uživateli žádat, aby mu dali přiměřenou jistotu (§§ 295, 296). Nebude-li mu jistota dána, může se vlastník domáhat, aby právo užívat věci bylo za přiměřenou náhradu zrušeno.

(2) Na socialistické právnické osobě jistotu takto žádat nelze.

§ 180.

(1) Když se skončí požívání, náleží plody ještě neoddělené vlastníkov, pokud to neodporuje jednotnému hospodářskému plánu. Vlastník je však povinen poživateli nahradit, co na ně vynaložil podle ustanovení o oprávněném držiteli (§ 148). Právo poživatele na jiné užítky řídí se tím, jak dlouho požívání trvalo.

(2) Totéž platí, když se skončí užívání k vlastní potřebě.

V ý m ě n ě k.

§ 181.

Při postoupení zemědělské nemovitosti může být zřízen výměnek ve prospěch dosavadního vlastníka. Ve prospěch někoho jiného lze výměnek zřídit, jen pokud je se svou výživou odkázán na dosavadního vlastníka, a nejdéle na dobu této jeho potřeby.

§ 182.

(1) Není-li jinak ustanoveno nebo ujednáno, řídí se výměnek ustanoveními o právech, z kterých se skládá.

(2) I když to nebylo ujednáno, je osoba k plnění výměnku zavázaná povinná přispět výměnkáři pomocnými úkony, kterých nezbytně potřebuje, zejména v nemoci nebo při úrazu.

§ 183.

Jestliže plnění výměnku znemožňuje anebo značně ztěžuje splnění úkolů vyplývajících z jednotného hospodářského plánu, může rozsah a způsob plnění výměnku upravit soud.

§ 184.

Změní-li se poměry tak, že nelze spravedlivě trvat na plnění věcném, může je soud na dobu změněných poměrů nahradit zcela nebo zčásti peněžitým důchodem.

§ 185.

Je-li výměnkář zaopatřen ve veřejném ústavu a nejde-li o ústavní zaopatření podle před-

pisů o národním pojištění, je osoba k plnění výměnku zavázaná povinna platit ústavu peněžité částky odpovídající výměnkovým dárkům, a to až do výše zaopatřovacích nákladů. Ostatek náleží výměnkáři.

Zánik věcných břemen.

§ 186.

(1) Věcné břemeno zaniká, nastanou-li takové změny, že věc nemůže již sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti. Přejídná nemožnost vykonávat právo nezpůsobí zánik věcného břemena.

(2) Octne-li se věcné břemeno změnou poměrů v hrubém nepoměru k výhodě oprávněné osoby nebo její nemovitosti, lze se domáhat, aby za přiměřenou náhradu bylo omezeno, a není-li to dobře možné, aby bylo zrušeno.

§ 187.

Jestliže právo odpovídající věcnému břemenu svědčí určité osobě fyzické, zanikne věcné břemeno nejpozději její smrtí, a svědčí-li osobě právnické, nejpozději jejím zánikem.

HLAVA DESÁTÁ.

PRÁVO ZÁSTAVNÍ A PRÁVO ZADRŽOVACÍ.

Právo zástavní.

§ 188.

Účel a rozsah práva zástavního.

Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a v rozsahu určeném ustanoveními o exekuci také k zajištění příslušenství pohledávky; vztahuje se nejen na zastavenou věc (zástavu), ale i na její přírůstek a příslušenství, avšak z plodů jen na ty, které nejsou odděleny.

Vznik práva zástavního.

§ 189.

(1) K vzniku práva zástavního je třeba. nejde-li o případy, kdy jeho vznik je podle zákona spojen se skutečnostmi jinými, aby věc byla zastavena písemnou smlouvou.

(2) Jde-li o zastavení k zajištění pohledávky peněžité, musí být pohledávka ve smlouvě určena číselně.

§ 190.

(1) Jde-li o zastavení věcí zapsaných v knize pozemkové nebo železniční, zapíše se právo zástavní v těchto knihách. Jde-li o zastavení věcí nemovitých v těchto knihách nezapsaných, uloží se smlouva zástavní u soudu; smlouva musí obsahovat označení zástavy a pohledávky.

(2) Zastavení věci nemovité působí proti socialistickým právníkům osobám, jakmile je zástavní právo zapsáno v knize pozemkové nebo jakmile je o jeho zřízení uložena u soudu listina. Je-li však smluvní stranou socialistická právnická osoba, působí již samo zastavení i proti jiným socialistickým právníkům osobám.

§ 191.

(1) K zastavení věcí movitých je třeba, aby věc byla odevzdána zástavnímu věřiteli anebo označena tak, že její zastavení může být každému patrné. Místo toho mohou zástavce a zástavní věřitel dát věc pod společnou uzávěru nebo jiné osobě, aby ji pro ně uschovala.

(2) K zastavení věci, které nelze užívat bez listiny, v níž je uvedeno, čím se věc rozeznává od jiných, postačí, vyznačí-li se její zastavení v této listině.

§ 192.

K zastavení pohledávky je třeba, aby o něm byl zpraven dlužník této pohledávky (podlužník). Je-li věřitelství spjato s vlastnictvím cenného papíru, řídí se zastavení ustanoveními o zastavení věcí movitých.

§ 193.

Zastaví-li někdo movitou věc cizí bez souhlasu vlastníka, vznikne právo zástavní, jen jsou-li dány podmínky, za kterých se nabývá vlastnictví od nevlastníka (§ 154).

Práva a povinnosti ze zástavního práva:

1. před splatností
pohledávky;

§ 194.

Zástavní věřitel je povinen zástavu jemu svěřenou pečlivě opatrovat a má nárok na náhradu nákladů, které učinil, aby této své povinnosti dostál.

§ 195.

Zástavce je povinen zdržet se všeho, čím se zástava zhoršuje na újmu zástavního věřitele.

§ 196.

Ztratí-li zástava na ceně tak, že se zajištění pohledávky stane nedostatečným, může věřitel na dlužníkovi žádat, aby svůj dluh přiměřeně uplatil. Dlužník se tomu může vyhnout, jestliže zajištění přiměřeně doplní.

2. při splatnosti pohledávky.

§ 197.

(1) Jakmile je zajištěná pohledávka splatná a není uspokojena, může se zástavní věřitel domáhat uspokojení ze zástavy.

(2) Dokud má věřitel movitou zástavu v rukou, může se z ní domáhat uspokojení, i když je zajištěná pohledávka promlčena; zástavu lze však vyplatit splněním pohledávky anebo cenou zástavy, je-li nižší než pohledávka.

§ 198.

Věřitel, který je zapsán v podnikovém rejstříku, může, byla-li mu movitá věc někým zastavena k zajištění pohledávky z jejich vzájemného hospodářského styku, požádat soud o prodej zástavy, aniž dlužníka žaluje.

§ 199.

(1) Věřitel zapsaný v podnikovém rejstříku může, jde-li o zástavní právo a pohledávku uvedené v předchozím ustanovení a bylo-li písemně ujednáno, že se lze uspokojit ze zástavy bez soudního řízení, sám dát zástavu prodat ve veřejné dražbě. Má-li zástava úředně stanovenou cenu, může ji za tuto cenu prodat i jinak.

(2) O výkonu prodeje je věřitel povinen dlužníka bez odkladu zpravit.

§ 200.

Zanikne-li pohledávka anebo pomine-li její zajištění zástavním právem, je věřitel povinen vrátit zástavu nebo vydat listinu, podle které lze zapsat v knize pozemkové nebo železniční zánik zástavního práva, nebo jde-li o nemovitosti v těchto knihách nezapsané, vyznačit, že zástavní právo zaniklo. Není-li zástavní právo v knize zapsáno anebo není-li uložena u soudu smlouva zástavní, je věřitel povinen smlouvu zástavní vydat.

§ 201.

Neplatné úmluvy.

Neplatné jsou úmluvy, kterými se zástavci ukládá více povinností, než zákon dovoluje. Zejména nelze smluvit, že dlužník nesmí zá-

stavu nikdy vyplatit nebo že nesmí věc nemovitou zastavit někomu jinému, že zástava propadne věřiteli, jakmile se pohledávka stane splatnou a nebude uspokojena, že věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo že si ji může ponechat za libovolnou nebo napřed určenou cenu. Neplatná je také úmluva, že věřiteli náleží výnos ze zástavy; lze však smluvit, že věřitel může užívat movité zástavy za přiměřený plat.

§ 202.

Zástavní právo vespolečné.

K zajištění téže pohledávky lze zastavit nedílně i několik věcí. Věřitel je pak oprávněn domáhat se uspokojení celé pohledávky nebo její části z kterékoli zástavy.

Právo nadzástavní.

§ 203.

(1) Pohledávku zajištěnou zástavním právem k nemovitosti může věřitel i bez souhlasu vlastníka nemovitosti zastavit svému věřiteli. Tím vznikne k nemovitosti právo nadzástavní.

(2) Také zástavní právo k pohledávce se zapíše v knize pozemkové nebo železniční anebo se uloží u soudu listina o jejím zastavení.

§ 204.

O tom, kdy zastavení pohledávky zajištěné zástavním právem k nemovitosti působí proti socialistickým osobám právníckým, platí obdobně ustanovení o tom, kdy proti nim působí zastavení věci nemovité (§ 190 odst. 2).

Právo zadržovací.

§ 205.

Kdo je jinak povinen vydat věc, může ji zadržet, aby zajistil svou splatnou pohledávku za náklad pro věc anebo na náhradu škody věcí mu způsobenou.

§ 206.

Zadržovací právo nelze však vykonat, je-li tu povinnost vrátit věc svémocně nebo lstivě odňatou, vypůjčenou, vzatou do úschovy anebo najatou.

§ 207.

Kdo věc zadržuje, má, pokud jde o opatrování věci a náhradu nákladů na věc učiněných, stejné postavení jako zástavní věřitel (§ 194).

§ 208.

Dá-li se jistota (§§ 295, 296), právo zadržovací zanikne.

**Zadržovací právo věřitele zapsaného
v podnikovém rejstříku.**

§ 209.

(1) Věřitel, který je zapsán v podnikovém rejstříku, může k zajištění splatných pohledávek z hospodářského styku zadržet peníze, cenné papíry a jiné movité věci svého dlužníka, které má z jeho vůle u sebe. Zadržovací právo však nemá k věcem, stran nichž mu dlužník anebo někdo jiný před jejich odevzdáním nebo při něm uložil, aby s nimi naložil způsobem, který se s výkonem zadržovacího práva nesnáší.

(2) Bude-li však na dlužníka vedena bezvýsledná exekuce nebo bude-li jinak úředně zjištěna jeho neschopnost platit a nastanou-li tyto skutečnosti anebo dozví-li se o nich věřitel až po odevzdání věcí, má věřitel zadržovací právo, a to i k zajištění pohledávky dosud nesplatné, a nevádí, ani bylo-li věřiteli uloženo, jak má s věcmi naložit.

§ 210.

O výkonu zadržovacího práva podle předchozího ustanovení je věřitel povinen dlužníka bez odkladu zpravit a má právo na uspokojení z výtěžku soudního prodeje zadržené věci před každým jiným věřitelem.

ČÁST ČTVRTÁ.

PRÁVO ZÁVAZKOVÉ.

HLAVA JEDENÁCTÁ.

VZNIK A OBSAH ZÁVAZKŮ.

Vznik závazků.

§ 211.

Důvody závazků.

Závazky vznikají z provádění jednotného hospodářského plánu, z právních úkonů, zejména ze smluv, dále ze způsobení škody, z bezdůvodného obohacení a z jiných v zákonech uvedených skutečností.

§ 212.

**Závazky z provádění jednotného
hospodářského plánu.**

(1) Provádění jednotného hospodářského plánu zabezpečuje se smlouvami zvláště při-

způsobenými potřebám hospodářského plánování (hospodářskými smlouvami). Podle potřeb hospodářského plánování mohou orgány k tomu příslušné uložit určitý závazek.

(2) Právní poměry takto vzniklé řídí se tímto zákonem, pokud není ustanoveno jinak.

Závazky ze smluv.

§ 213.

Smlouva je uzavřena, jakmile se strany shodly o tom, co má být obsahem smlouvy.

§ 214.

(1) Nabídku k uzavření smlouvy je třeba přijmout ve lhůtě určené nabízejícím. Není-li lhůta určena, je třeba nabídku učiněnou mezi přítomnými nebo mezi osobami jinak přímo jednajícími přijmout bez zbytečného odkladu; jinou nabídku je třeba přijmout nejdéle do doby, do které nabízející může očekávat odpověď, počítaje s tím, že nabídka došla včas a že také odpověď byla vypravena včas a řádně.

(2) Smlouva je uzavřena i tehdy, dojde-li projev o přijetí nabídky po lhůtě určené nabízejícím, jestliže nabízející musil poznat, že přijetí nabídky bylo vypraveno včas, a přesto bez zbytečného odkladu neprohlásí, že přijetí nabídky odmítá jako opožděné.

§ 215.

Na přijetí nabídky s odchylkami nebo výhradami hledí se jako na odmítnutí a na nabídku novou.

§ 216.

Nabídka zanikne odvoláním, jen když odvolání dojde nejpozději s nabídkou. Zemře-li některá ze stran anebo pozbude-li svéprávnosti, nabídka nezanikne, není-li z nabídky samé nebo z povahy a účelu smlouvy zřejmý opak.

§ 217.

V případech, kdy není obvyklé výslovné přijetí nabídky, stačí k uzavření smlouvy, jestliže se strana, které nabídka svědčí, podle ní zachová ve lhůtě k tomu určené nebo okolnostem přiměřené.

O b s a h z á v a z k ů.

§ 218.

Z platného závazku je dlužník povinen něco dát, konat, opominout nebo snášet a věřitel je oprávněn to na něm požadovat.

§ 219.

Platnosti závazků nepřekáží, že není vyjádřen důvod, z kterého je dlužník povinen plnit. Věřitel je však povinen prokázat důvod závazku, ledaže jde o cenné papíry hromadně vydané nebo o jiné cenné papíry, pro které je zákonem stanoveno, že věřitel této povinnosti nemá.

§ 220.

Mají-li si ze smlouvy plnit obě strany navzájem, může se domáhat splnění závazku jen ten, kdo sám splnil dříve závazek svůj nebo je hotov jej splnit. I ten, kdo je povinen plnit napřed, může své plnění odepřít až do té doby, kdy bude poskytnuto nebo zajištěno plnění vzájemné, jestliže je plnění druhé strany ohroženo okolnostmi vyskytnuvšími se u druhé strany, které mu nebyly známy, když smlouvu ujednal.

§ 221.

(1) Lze-li závazek plnit několikerým způsobem, má právo volby dlužník, nebylo-li ujednáno jinak. Od vykonané volby nelze však odstoupit.

(2) Byla-li volba zmařena náhodilou zkárou některé věci, může strana, která měla právo volby, od smlouvy odstoupit.

§ 222.

Je-li dlužník povinen plnit jisté množství věcí určených podle druhu, je povinen plnit věci prostřední jakosti.

§ 223.

(1) Každá ze stran si může vymínit odstoupení od smlouvy a smluvit pro ten případ peněžitou částku jako odstupné. Kdo smlouvu splní aspoň zčásti nebo přijme třebas jen částečné plnění, nemůže již od smlouvy odstoupit, ani když zaplatí odstupné.

(2) Nepřiměřeně vysoké odstupné může soud snížit, přihlížeje k významu řádného splnění smlouvy; práva domáhat se snížení nelze se předem vzdát.

§ 224.

Na to, co je dáno při uzavření smlouvy některou stranou napřed, hledí se jako na splátku.

Odpovědnost za vady.

§ 225.

Kdo jinému přenechá věc za úplatu, odpovídá za to, že věc v době plnění má vlastnosti

výslovně vymíněné a jaké obvykle mívá, že jí lze upotřebit podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co strany ujednaly, a že je bez právních závad.

§ 226.

(1) Jde-li o vady zjevné nebo o takové závady, které lze poznat z knihy pozemkové nebo železniční, nelze uplatňovat nárok z odpovědnosti za vady, ledaže vady byly zatajeny nebo zcizitel výslovně ujistil, že věc je bez všech vad a závad.

(2) Z dluhů na věci vázoucích je odpověden zcizitel.

§ 227.

Nároku z odpovědnosti za vady lze se předem vzdát jen písemně.

§ 228.

Přenechají-li se věci, jak stojí a leží (úhrnem), neodpovídá zcizitel za jejich vady, ledaže věci nemají vlastnost, o níž zcizitel ujistil, že ji mají, nebo kterou si nabyvatel výslovně vymínil.

§ 229.

K odpovědnosti za vady, které se vyskytnou do určené doby, může se zcizitel zavázat jen písemně.

§ 230.

Chce-li nabyvatel uplatňovat nárok z odpovědnosti za vady, protože si třetí osoba činí nárok na věc, má to bez zbytečného odkladu oznámit svému předchůdci. Neučiní-li tak, nepobude sice svého nároku z odpovědnosti za vady, ale jeho předchůdce může proti němu užít všech námitek, jichž nebylo užito proti třetí osobě.

§ 231.

Nabyvatel může uplatňovat nárok z odpovědnosti za vady pouze tehdy, jestliže zciziteli oznámí vady bez zbytečného odkladu potom, kdy měl možnost věc prohlédnout. Neučiní-li tak, platí, že nemá námitek.

§ 232.

(1) Jde-li však o vady, které nemohly být nabyvatelem zjištěny při obvyklé pozornosti nebo které zcizitel zatajil, nutno je oznámit nejpozději ve lhůtách stanovených pro podání žaloby z odpovědnosti za vady (§ 235).

(2) Jde-li o věci zcizené se zárukou do určené doby (§ 229), musí být vady oznámeny bez zbytečného odkladu po jejich zjištění.

§ 233.

(1) Jakmile nabyvatel zjistí vadu převzaté věci, je povinen uschovat věc po přiměřenou dobu, kterou určí zciziteli k přezkoumání vad.

(2) Jde-li o věc podléhající rychlé zkáze, může ji, upozorniv zcizitele, neprodleně dát prodat ve veřejné dražbě.

§ 234.

(1) Zvláštní předpisy mohou stanovit, kdy se má za to, že zvíře bylo již v době plnění vadné (nemocné), objeví-li se některé vady do určité doby.

(2) Takových předpisů může se však nabyvatel dovolávat jen tehdy, jestliže bez zbytečného odkladu oznámí vadu zciziteli, nebo není-li zcizitel přítomen, místnímu národnímu výboru anebo dá zvíře prohlédnout znalce nebo požádá soud o zajištění důkazu.

§ 235.

(1) Nárok z odpovědnosti za vady musí být uplatněn u soudu, jde-li o nemovité věci, do jednoho roku, jde-li o věci movité, do šesti měsíců, a jde-li o vady zvířat, do šesti neděl. Jde-li však o podvod zcizitele, prodlužují se uvedené lhůty, nejde-li o vady zvířat, na dobu tří let.

(2) Lhůta počíná, jakmile nabyvatel měl možnost věc prohlédnout, po případě přezkoušet, a jde-li o odpovědnost za vady zvířat, při nichž platí určitá doba pro domněnku vadnosti, uplynutím této doby. Jde-li o odpovědnost proto, že třetí osoba vznesla na věc nárok, počíná lhůta, jakmile se nabyvatel o nároku dozvěděl. Jde-li o věci zcizené se zárukou, počíná tato lhůta, jakmile uplyne záruční doba (§ 229).

§ 236.

Námitkou může nabyvatel uplatnit nárok z odpovědnosti za vady i později, když ve lhůtě pro žalobu oznámí vady zciziteli.

§ 237.

(1) Nelze-li vadu odstranit a nelze-li pro ni věci užívat smluveným způsobem nebo řádně, je nabyvatel oprávněn domáhat se zrušení smlouvy. Jinak se může nabyvatel domáhat buď přiměřené slevy s úplaty anebo opravy nebo doplnění toho, co chybí. K nepatrnému snížení ceny se nepřihlíží.

(2) Vyžaduje-li toho potřeba splnění jednotného hospodářského plánu, může se nabyvatel v případě, že jde o odstranitelnou vadu, domáhat zrušení smlouvy nebo dodání věci náležité jakosti, nebo může sám vadu opravit na účet zcizitele.

§ 238.

Uplatnění nároku z odpovědnosti za vady nevylučuje nárok na náhradu škody z vady vzešlé.

Práva a závazky společné:

1. několika dlužníkům;

§ 239.

Je-li několik dlužníků zavázáno k témuž plnění, jsou všichni zavázáni rukou společnou a nerozdílnou a věřitel může požadovat celé plnění na kterémkoli z nich, pokud není jinak stanoveno smlouvou nebo zákonem anebo pokud z povahy závazku neplyne, že může být splněn jen společnou činností všech.

§ 240.

Ve vzájemném poměru jsou spoludlužníci zavázáni rovným dílem, není-li jinak stanoveno; pokud nemůže některý ze spoludlužníků svůj závazek splnit, rozdělí se podíl na něj připadající rovným dílem na ostatní.

§ 241.

(1) Spoludlužník, proti němuž byl uplatněn celý nárok, může se domáhat na ostatních, aby ho zprostili podílů dluhu na ně připadajících. Práva věřitelova nejsou tím dotčena.

(2) Splnil-li spoludlužník závazek, může požadovat na ostatních náhradu podílů dluhu na ně připadajících.

§ 242.

Předchozí ustanovení platí obdobně, byl-li proti jednomu spoludlužníku uplatněn nárok, aby plnil více než podíl naň připadající, anebo plnil-li více, než naň připadá.

§ 243.

Nemůže-li věřitel požadovat celé plnění na kterémkoli dlužníku zavázaném k témuž plnění, odpovídá každý zavázaný samostatně jen svým podílem, a nejsou-li podíly stanoveny, rovným dílem.

2. několika věřitelům.

§ 244.

Je-li někdo zavázán k témuž dělitelnému plnění několika věřitelům, může každý věřitel požadovat toliko svůj podíl; v pochybnostech se má za to, že podíly spoluvěřitelů jsou si rovny.

§ 245.

(1) Je-li dlužník zavázán k témuž plnění několika věřitelům a bylo-li ujednáno, že kterýkoli z věřitelů může žádat celé splnění, je dlužník povinen plnit celek tomu, který o plnění požádá první.

(2) Splnil-li dlužník celý závazek jednomu ze spoluvěřitelů, nemohou již ostatní na něm nic požadovat.

§ 246.

Je-li plnění nedělitelné, není dlužník povinen plnit jednomu ze svých spoluvěřitelů, pokud se mu nedostane jistoty (§§ 295, 296); jinak, nedohodnou-li se všichni věřitelé, může to, co je dlužen, uložit do soudní úschovy (§§ 316, 317).

§ 247.

(1) Zdali je spoluvěřitel, který obdržel plnění nedělitelné anebo celé splnění, jež mohl žádat kterýkoli ze spoluvěřitelů, ostatním spoluvěřitelům něčím povinen a čím je povinen, rozhodne se podle poměru mezi spoluvěřiteli.

(2) Obdobně platí, jestliže spoluvěřitel obdržel více, než naň připadá.

Závazky ze smluv ve prospěch třetího.

§ 248.

Ze smlouvy ve prospěch třetí osoby může žádat splnění, není-li jinak smluveno, nejen druhá strana, nýbrž i tato třetí osoba. Námitky ze smlouvy má dlužník též proti této třetí osobě.

§ 249.

Dokud třetí osoba neprojevila vůči dlužníku úmysl žádat plnění ze smlouvy, mohou smluvní strany, není-li smlouvou jinak stanoveno, smlouvu zrušit nebo změnit.

§ 250.

Vzdá-li se třetí osoba svého nároku, může plnění žádat, neodporuje-li to smyslu smlouvy, druhá strana pro sebe.

HLAVA DVANÁCTÁ.**ŽMĚNY V OBSAHU ZÁVAZKŮ.**

§ 251.

1. Úředním opatřením;

Vyžadují-li toho potřeby hospodářského plánování, mohou orgány k tomu příslušné

změnit závazky z právních poměrů důležitých pro splnění jednotného hospodářského plánu.

2. prodlení dlužníkovým;

§ 252.

Dlužník je v prodlení, nespíní-li závazek včas a řádně.

§ 253.

(1) Od dlužníka, který prodlení zavinil, může věřitel žádat vedle splnění i náhradu škody prodlením vzniklé. Jde-li o dluh peněžitý, může věřitel náhradu škody žádat, jen pokud není kryta úroky z prodlení.

(2) Při úplatných smlouvách může věřitel také stanovit přiměřenou dodatečnou lhůtu ke splnění s tím, že pro případ marného jejího uplynutí od smlouvy odstupuje.

§ 254.

Je-li při úplatných smlouvách přesně stanoveno, kdy nebo do kdy je třeba smlouvu splnit, a to tak, že jinak může jedna ze stran od smlouvy odstoupit, musí strana k odstupu oprávněná, chce-li trvat na splnění, po uplynutí lhůty oznámit to bez zbytečného odkladu straně druhé; jestliže tak neučiní, nemůže již později trvat na splnění. Totéž platí, lze-li z povahy smlouvy nebo z účelu splnění, který je dlužníku znám, usoudit, že příjemce nemá zájem na opožděném splnění, nebo opozděl-li se dlužník s plněním částečným, na plněních ještě zbývajících.

§ 255.

Dlužník, který je v prodlení se splněním závazku peněžitého, je povinen zaplatit zákonné úroky z prodlení, nebyly-li smlouveny úroky nižší. Výši zákonných úroků upravuje zvláštní předpis.

§ 256.

Je-li splnění dělitelné a dlužník prodlévá s částí splnění, může věřitel odstoupit buď co do jednotlivých nebo všech ještě dluhovaných částí, když lze z povahy smlouvy nebo z účelu splnění, dlužníku známého, usoudit, že věřitel nemůže mít zájem na plnění zbývajícím.

§ 257.

Odstoupení od smlouvy se nedotýká nároků na náhradu škody vzniklé nesplněním.

§ 258.

Dlužník, který je v prodlení, odpovídá i za nahodilou zkázu věci, ledaže by věc propadla zkáze i při včasné splnění.

3. prodlením věřitelovým;**§ 259.**

Věřitel je v prodlení, jestliže nepřijal plnění řádně nabídnuté nebo neposkytl v čase plnění potřebného spolupůsobení ke splnění závazku. V těchto případech je věřitel zejména povinen nahradit dlužníku náklady, které z toho vznikly. Dále na něj přechází nebezpečí nahodilé zkázy věci. Kromě toho je dlužník oprávněn požadovat od věřitele náhradu jiných škod způsobených prodlením, je-li věřiteli možno přičíst vinu.

§ 260.

Za dobu věřitelova prodlení není dlužník povinen platit úroky.

§ 261.**4. zaviněnou nemožností splnění.**

Jestliže dlužník zavinil nemožnost splnění, závazek zaniká a věřitel je oprávněn požadovat náhradu škody nesplněním vzniklé. Zavinil-li dlužník nemožnost jenom části splnění, zaniká závazek jen co do této části a věřitel může odstoupit od smlouvy co do zbývajících plnění bez újmy nároku na náhradu škody, když lze z povahy smlouvy nebo z účelu splnění, dlužníku známého, usoudit, že věřitel nemůže mít zájem na plnění zbývajícím.

HLAVA TRINÁCTÁ.**ZMĚNA V OSOBE VĚŘITELE
NEBO DLUŽNÍKA.****Postup pohledávky.****§ 262.**

(1) Věřitel může smlouvou postoupit pohledávku jiné osobě.

(2) K platnosti postupu se vyžaduje platný právní důvod. Je-li postupitelem nebo postupníkem socialistická právnická osoba, má se za to, že tu takový důvod je.

§ 263.

Postoupit nelze pohledávky, jejichž obsah by se změnou věřitele změnil nebo které zanikají nejpozději smrtí věřitelovou; postoupit nelze ani pohledávky, pokud nemohou být zabaveny, ani pohledávky, jejichž postup odporuje dohodě s dlužníkem.

§ 264.

S postoupenou pohledávkou přechází veškeré její příslušenství a všechna práva s ní spo-

jená. Postupitel je povinen vydat postupníku a na něj převést všechny právní pomůcky a zajišťovací prostředky, které má.

§ 265.

(1) Dokud dlužník neví o postupu, může pohledávku vyrovnat s původním věřitelem.

(2) Postupitel může pohledávku vymáhat sám ve prospěch postupníka, souhlasí-li s tím postupník a sám ji nevymáhá.

§ 266.

Námítky proti pohledávce, které měl dlužník v době postupu, zůstávají mu zachovány i po postupu; své vzájemné pohledávky může namítat, i když v době postupu ještě nebyly splatné.

§ 267.

Byla-li pohledávka postoupena za úplatu, odpovídá postupitel postupníkovi za to, že v době postupu trvala a byla dobytná, a to jen do výše přijaté úplaty s úroky a náklady spojenými s bezvýsledným vymáháním.

Převzetí dluhu.

§ 268.

(1) Kdo se dohodne s dlužníkem, že přejímá jeho dluh, nastoupí jako dlužník na jeho místo, přivolí-li k tomu věřitel. Přivolení věřitele může být dáno buď původnímu dlužníku nebo přejímateli dluhu.

(2) Kdo bez dohody s dlužníkem převezme dluh smlouvou s věřitelem, stane se dlužníkem vedle původního dlužníka a nikoli na jeho místě.

§ 269.

Projev nového dlužníka o převzetí dluhu musí se stát písemně.

§ 270.

Obsah závazku se převzetím dluhu nemění, avšak zajištění dluhu poskytnutá třetími osobami trvají jen tehdy, když tyto osoby přivolí k výměně dlužníka.

§ 271.

Převezme-li při zcizení nemovitosti nabyvatel zástavní právo na ní váznoucí, má se za to, že převzal dluh, i když o tom nebylo dáno písemné prohlášení; zcizitel může, jakmile je vlastnictví převedeno, vyzvat věřitele písemně, aby za něho přijal nového dlužníka.

Nebude-li přivolení odepřeno do šesti měsíců, platí za dané; na to je třeba ve výzvě výslovně upozornit.

§ 272.

(1) Převezme-li někdo smlouvou jmění nebo podnik, je zavázán vedle původního dlužníka, i když to neprohlásí písemně, co do dluhů, které náležejí k jmění nebo k podniku a o kterých při uzavření smlouvy věděl nebo vědět musil. Nabyvatel odpovídá toliko do výše ceny nabytého majetku.

(2) Úmluvy mezi zcizitelem a nabyvatelem, které se tomu příčí a které by byly na újmu věřitelů, nemají proti nim právních následků.

§ 273.

Převezme-li smlouvou jmění nebo podnik osoba zciziteli blízká (§ 17 odst. 2), je zavázána vedle zcizitele i bez písemného prohlášení co do dluhů, které náležejí ke jmění nebo k podniku bez omezení na cenu majetku, ledaže o nich při převzetí ani nevěděla, ani vědět nemusila.

§ 274.

Kdo se dohodne s dlužníkem, že opatří splnění jeho věřiteli, odpovídá dlužníkovi za to, že nebude musit splnit. Věřiteli z toho přímé právo nevznikne.

P o u k á z k a.

§ 275.

Poukázkou se zmocňuje poukazník vybrat splnění u poukázaného a poukázaný se zmocňuje, aby mu splnil na účet poukazatelův. Přímého nároku nabude poukazník proti poukázanému teprve tehdy, až ho dojde projev poukázaného, že poukázku přijímá.

§ 276.

(1) Pokud je poukázaný to, co má plnit, již poukazateli dlužen, je vůči němu povinen poukázce vyhovět. Jeho závazek zanikne, není-li jinak smluveno, teprve tím, že splní podle poukázky poukazníku. Má-li poukázkou být splněn dluh poukazatelův u poukazníka, který k tomu přivolil, je poukazník povinen poukázaného vybídnout, aby plnil.

(2) Nechce-li poukazník užít poukázky nebo odpírá-li poukázaný poukázku přijmout nebo podle ní plnit, je poukazník povinen oznámit to bez zbytečného odkladu poukazateli.

§ 277.

Přijme-li poukázaný poukázku vůči poukazníku, může mu činit jen takové námitky, které se týkají platnosti přijetí nebo které vyplývají z obsahu poukázky anebo z jeho vlastních vztahů k poukazníkovi.

§ 278.

(1) Dokud poukázaný ještě nepřijal poukázku vůči poukazníkovi, může ji poukazatel odvolat.

(2) Není-li mezi poukazatelem a poukázaným jiného právního důvodu, platí o právním poměru mezi oběma ustanovení o smlouvě příkazní; avšak poukázka nezanikne smrtí poukazatele nebo poukázaného. Zdali zrušení poukázky působí také proti poukazníkovi, řídí se právním poměrem mezi ním a poukazatelem.

§ 279.

Promlčení nároku poukazníka proti poukázanému počíná, jakmile poukazníka došel projev o přijetí poukázky.

Poukázka na cenné papíry.

§ 280.

Peněžní ústav může vystavit na třetí osobu nebo na sebe písemnou poukázku, znějící na plnění cenných papírů, aniž v ní uvede důvod závazku.

§ 281.

(1) Zní-li taková poukázka na řad, může být převedena rubopisem.

(2) Rubopisem přecházejí všechna práva z poukázky na osobu z rubopisu oprávněnou.

§ 282.

(1) Kdo poukázku vystavenou peněžním ústavem přijme, je povinen plnit tomu, v jehož prospěch byla vystavena nebo na něhož byla převedena.

(2) Osoba z poukázky zavázaná je povinna plnit, jen vydá-li se jí kvitovaná poukázka. Proti osobě z poukázky rubopisem oprávněné může činit jen takové námitky, které vyplývají z obsahu poukázky nebo z vlastních vztahů k oprávněnému.

§ 283.

O náležitostech přijetí a rubopisu, jakož i o tom, kdo je z rubopisu oprávněn a jak toto oprávnění prokazuje, platí ustanovení o směnec. Podle těchto ustanovení se také posoudí, na kom může požadovat poukázku ten, kdo jí pozbyl.

HLAVA ČTRNÁCTÁ. ZAJIŠTĚNÍ ZÁVAZKŮ.

Smluvní pokuta.

§ 284.

(¹) Sjednají-li strany pro případ nesplnění smlouvy místo náhrady škody smluvní pokutu a bude-li smluvní povinnost vinou dlužníkovou porušena, může věřitel požadovat buď splnění smluvních povinností nebo smluvní pokutu. Je-li smluvní pokuta sjednána pro případ nedodržení času nebo místa splnění, může být žádána vedle dodržení ostatních smluvních povinností, ledaže věřitel přijme splnění bez výhrady.

(²) K smluvní pokutě se lze zavázat jenom písemně a jen v penězích.

§ 285.

Ujednáním smluvní pokuty nevzniká dlužníku právo osvobodit se od smluvní povinnosti zaplacením smluvní pokuty.

§ 286.

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud přiměřeně snížit, přihlížející k významu řádného splnění smlouvy; práva domáhat se snížení nelze se předem vzdát.

§ 287.

Jde-li o smlouvu hospodářskou (§ 212 odst. 1), užije se předchozích ustanovení, jen pokud nebylo ujednáno jinak.

R u k o j e m s t v í.

§ 288.

Kdo se zaručí věřiteli písemným prohlášením za splnění cizího závazku, stává se dlužníkovým rukojmím a je věřiteli zavázán, pokud není ujednáno nic jiného, stejně jako dlužník.

§ 289.

Věřitel může splnění vymáhat na rukojmím teprve tehdy, když dlužník, ač upomenut, závazek nesplnil, ledaže je ujednáno jinak.

§ 290.

Věřitel je povinen na požádání zpravit rukojmího bez zbytečného odkladu o výši a o zajištění dlužníkovu závazku.

§ 291.

Rukojmí má vůči ostatním zavázaným stejná práva jako spoludlužník.

§ 292.

Rukojmí může odepřít splnění věřiteli potud, pokud věřitel zavinil, že nelze dosáhnout uspokojení od dlužníka.

§ 293.

Smlouva zástavní.

Pohledávku lze zajistit také smlouvou zástavní. Jak se zajišťuje pohledávka zastavením věci nebo práva, je ustanoveno v části o právech věcných.

§ 294.

**Zajišťovací postup
pohledávek.**

Pohledávka může být zajištěna také postupem pohledávek dlužníka nebo pohledávek osoby třetí. Ustanovení o neplatných úmluvách při smlouvě zástavní (§ 201) platí přiměřeně i zde.

Jistota.

§ 295.

Závazek dát jistotu lze splnit zejména zřízením práva zástavního anebo způsobilými rukojmími.

§ 296.

Nikdo není povinen přijmout věc nebo právo jako jistotu do částky vyšší, než kolik činí dvě třetiny odhadní ceny. Vklady u peněžních ústavů a státní cenné papíry jsou způsobilou jistotou do celé své výše.

§ 297.

Uznání dluhu.

Uzná-li někdo písemně, že zaplatí svůj dluh určený co do důvodu a rozsahu, má se za to, že dluh v době uznání trval. Při promlčeném dluhu má takové uznání tento právní následek, jen když ten, kdo dluh uzná, o promlčení věděl.

HLAVA PATNÁCTÁ.**ZÁNIK ZÁVAZKŮ.**

§ 298.

1. Úředním opatřením;

Vyžadují-li toho potřeby hospodářského plánování, mohou orgány k tomu příslušné zrušit závazky z právních poměrů důležitých pro splnění jednotného hospodářského plánu.

2. splněním;

§ 299.

Závazek zaniká splněním.

Z p ů s o b, m í s t o a č a s s p l n ě n í.

§ 300.

Věřitel nesmí odmítnout částečné plnění závazku, nabídnuté mu dlužníkem, pokud neodporuje povaze závazku nebo dohodě stran.

§ 301.

(1) Mají-li být věřiteli splněny různé závazky nebo různé položky téhož závazku a plnění nepostačuje k jejich vyrovnání, je vyrovnáno to, o čem dlužník při plnění prohlásí, že to chce zapravít.

(2) Jinak se započte plnění nejprve na úroky, pak na jiné vedlejší pohledávky věřitele a teprve potom na jistinu. Z několika jistin se vyrovná nejprve ta, o kterou dlužník byl nejdříve upomenut, nebo která nejdříve dospěla, po ní ona, která dlužníka nejvíce tíží, a z několika jistin stejně obtížných jistina nezajištěná nebo méně zajištěná.

§ 302.

Splnění se musí stát na místě, které je určeno dohodou stran nebo které vyplývá z povahy právního úkonu nebo z účelu splnění. Nelze-li takto místo splnění zjistit, je dlužník povinen plnit v místě, kde měl v době vzniku závazku své bydliště (sídlo) nebo svůj závod, z jehož provozu závazek vznikl. Míra a váha se určují místem splnění.

§ 303.

Peněžitě platy je dlužník v pochybnostech povinen dodat na své nebezpečí a náklady věřiteli do jeho bydliště (sídla) nebo závodu. Jestliže se po vzniku pohledávky toto místo změní, nese věřitel tím nastalé zvýšení nebezpečí a nákladů.

§ 304.

(1) Ve všech případech, ve kterých je stanoven den dospělosti pohledávky, je třeba z povahy právního úkonu a úmyslu stran usoudit, zdali je stanoven ve prospěch obou nebo jen ve prospěch jedné z nich.

(2) Jestliže dlužník má právo splnit svůj závazek přede dnem dospělosti, není oprávněn si bez svolení věřitelova srazit částku odpovídající úrokům za mezidobí (diskont).

§ 305.

Je-li dlužníku ponecháno na vůli, aby plnil, až bude chtít nebo moci, určí soud, požádá-li o to věřitel, čas splnění podle zásad slušnosti.

§ 306.

Není-li čas splnění určen jinak, může věřitel požadovat splnění ihned. Povinnost dlužníkovu splnit nastane pak dnem následujícím po tom, kdy byl o splnění požádán.

§ 307.

(1) Dávky na úhradu osobních potřeb jsou splatné vždy aspoň na měsíc předem.

(2) Totéž platí o splatnosti důchodu, není-li ujednáno jinak.

Splnitel a příjemce splnění.

§ 308.

Věřitel musí přijmout plnění od osoby od dlužníka rozdílné, jestliže tato osoba ručí za dlužníka osobně nebo určitými kusy majetkovými. Splněním vstupuje tato osoba do práva uspokojeného věřitele a je oprávněna domáhat se na dlužníkovi náhrady zapraveného dluhu. Uspokojený věřitel je povinen vydat jí a na ni převést všechny právní pomůcky a zajišťovací prostředky, které má.

§ 309.

Nabídne-li třetí osoba, která neručí za závazek, plnění v dohodě s dlužníkem, musí věřitel přijmout plnění a je povinen splniteli, žádá-li o to nejpozději při splnění, postoupit svá práva za dlužníkem. Neodpovídá však mimo případ podvodu za to, že závazek trvá a je dobytý.

§ 310.

Splní-li dlužník osobě, která předloží stvrzenku věřitele, vyrovná závazek, ledaže věděl, že ona osoba není oprávněna splnění přijmout.

§ 311.

Jestliže někdo splní závazek věřiteli, ačkoli ví, že věřiteli nepřísluší správa jeho jmění, je povinen splnit závazek znovu potud, pokud to, co bylo splněno, již není, anebo pokud se to nedostalo oprávněnému příjemci.

Potvrzení o splnění.

§ 312.

Kdo splnil závazek, je oprávněn žádat od příjemce stvrzenku (kvitanci) o tom, že zá-

vazek byl splněn. Plní-li jej dlužník po částkách, je věřitel povinen vydat mu na jeho žádost stvrzenku o plnění částečném. Náklady stvrzenky, není-li ujednáno nic jiného, nese dlužník.

§ 313.

Nechce-li věřitel vydat stvrzenku, může dlužník odepřít splnění; věřitel bude posuzován tak, jako by byl v prodlení.

§ 314.

Je-li vydána stvrzenka na jistinu, má se za to, že byly zapraveny také úroky.

§ 315.

Je-li mezi stranami obvyklé, že se čas od času provádí vyúčtování, má se za to, že ten, kdo má stvrzenku o zaplacení dluhu z doby pozdější, má vyrovnány i dluhy starší.

3. uložení do soudní úschovy;

§ 316.

Nelze-li závazek splnit z důležitého důvodu, zejména je-li věřitel neznám, nepřítomen nebo v prodlení, je dlužník nebo ten, kdo má za něho plnit, oprávněn uložit dluhovanou věc do soudní úschovy.

§ 317.

Uložení, které se stalo po právu, zprošťuje dlužníka závazku a nebezpečí nahodilé zkázy uložené věci přechází na věřitele.

4. dohodou stran:

a) zřízením nového závazku;

§ 318.

(1) Závazek zaniká tím, že se dohodou věřitele a dlužníka nahradí závazkem jiným.

(2) K platnosti takové dohody se vyžaduje, aby původní závazek byl závazkem platným a žalovatelným. Nevadí však, je-li promlčen; v tomto případě musí být projev dlužníka písemný.

§ 319.

V pochybnostech se nepokládá dosavadní závazek za zaniklý, pokud s novým může obstát.

§ 320.

Rukojemská, zástavní a jiná práva, spojená se zaniklým závazkem, při takové dohodě zanikají, jestliže se účastníci nedohodnou jinak.

b) narovnáním;

§ 321.

Dosavadní závazek lze nahradit novým tím, že si strany dohodou upraví práva mezi nimi dosud sporná nebo pochybná.

§ 322.

Omyl v tom, co bylo mezi stranami sporné nebo pochybné, platnosti narovnání nevadí, ledaže omyl vyvolala některá strana lstí. Ani tehdy, je-li ze skutečností nově najevo vyšších zřejmé, že ta neb ona strana žádné právo neměla, nepozbývá platnosti narovnání učiněné v dobré víře.

§ 323.

Narovnání, kterým mají být mezi stranami upraveny veškeré nároky, nedotýká se nároku, na který strana nemohla pomýšlet.

§ 324.

Rukojmí, kteří zajišťují původní práva sporná nebo pochybná, zajišťují i závazek z narovnání; totéž platí o zástavách. Avšak rukojmí a zástavce, který je osobou od dlužníka rozdílnou, mohou, jestliže nepřistoupili k narovnání, namítat věřiteli vše, co by mohli namítat proti pohledávce, kdyby narovnání nebylo.

§ 325.

c) prominutím dluhu;

Věřitel může dlužníkovi prominout dluh smlouvou s ním uzavřenou; věřitelův projev se musí stát písemně.

5. započtením;

§ 326.

Vzájemné pohledávky směřující k plnění stejného druhu zrušují se započtením, pokud se vzájemně kryjí, když některá z obou stran, třeba i proti vůli strany druhé, učiní projev směřující k započtení. Zrušení pohledávek nastane pak okamžikem, kdy se započítatelné pohledávky setkají.

§ 327.

K započtení se nehodí pohledávky promlčené, neplatné pro nedostatek formy nebo vůbec nežalovatelné.

§ 328.

Proti pohledávce dospělé nelze započíst pohledávku nedospělou.

§ 329.

Proti pohledávkám na vrácení věcí svěmocně nebo lstivě odňatých, půjčených, daných do úschovy nebo pronajatých nebo na peněžitou náhradu za ně není započtení přípustné.

§ 330.

Proti pohledávkám na úhradu osobních potřeb, proti pohledávkám vyloučeným z exekuce, jakož i proti pohledávkám na náhradu škody způsobené na životě nebo zdraví není započtení přípustné.

§ 331.

Byla-li pohledávka převedena postupně na několik osob, může dlužník sice započíst pohledávku, kterou měl v době prvního převodu za prvním převodcem, jakož i svoji pohledávku, kterou má za věřitelem posledním, nemůže však započíst svoji pohledávku, kterou má za některým z převodců prostředních.

§ 332.

Dohodnou-li se strany, lze započtením vyrovnat jakékoli vzájemné pohledávky.

§ 333.

6. splynutím;

Splyne-li jakýmkoli způsobem v jedné osobě právo se závazkem, zanikne právo i závazek, nestanoví-li zákon jinak.

§ 334.

7. nezaviněnou nemožností splnění;

Nelze-li splnit závazek pro skutečnost, za kterou dlužník neodpovídá, zejména podlehl-li dluhovaná určitá věc takto zkáze, zanikne tím závazek. Závazky z bezdůvodného obohacení nejsou tím dotčeny.

§ 335.

8. smrtí;

Závazek zaniká smrtí dlužníka, mělo-li být splnění provedeno osobně dlužníkem, nebo smrtí věřitele, bylo-li splnění omezeno pouze na jeho osobu. Závazek k náhradě bolestného a k náhradě za zohyždění nezaniká smrtí oprávněného, byl-li nárok již oprávněným uplatněn.

§ 336.

9. uplynutím doby.

(1) Závazek zaniká, když uplyne doba, na kterou je omezen. Jak se závazky promlčují,

je ustanoveno v části o obecných ustanoveních.

(2) Zanikne-li nárok na opětuující se plnění splatná předem, buďtež zaplacený dávky před tím dospělé; z poslední dávky buď však zaplacená jen ta částka, která připadá na dobu do konce měsíce, v němž nárok zanikl.

HLAVA ŠESTNÁCTÁ.

ZÁVAZKY K NÁHRADĚ ŠKODY.

Odpovědnost za škodu způsobenou:

1. z a v i n ě n í m ;

§ 337.

Kdo úmyslně nebo z nedbalosti poškodí jiného porušením závazku nebo jiné právní povinnosti, je povinen škodu nahradit.

§ 338.

(1) Za škodu odpovídá i ten, kdo ji způsobí úmyslným úkonem proti zásadám slušnosti.

(2) Kdo poškodí jiného výkonem práva, je povinen nahradit škodu tehdy, jestliže vykonal právo záměrně, aby ho poškodil.

§ 339.

Uvede-li se někdo svou vinou do stavu přechodné duševní poruchy, odpovídá za škodu v tomto stavu způsobenou.

§ 340.

Byla-li škoda zaviněna několika osobami, odpovídají všechny rukou společnou a nerozdílnou. Mezi sebou se vypořádají podle povahy a míry zavinění.

§ 341.

2. n á h o d o u ;

Za škodu způsobenou náhodou odpovídá ten, kdo dá ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší předpis nebo zařízení, které mají zabránit nahodilým škodám.

§ 342.

3. v n u t n é o b r a n ě ;

Kdo způsobí v nutné obraně škodu útočníkovi, není za ni odpověden.

§ 343.

4. v e s t a v u k r a j n í n o u z e ;

Kdo způsobí škodu ve stavu krajní nouze, aby odvrátil od sebe nebo od jiných nebezpečí přímo

hrozící, je povinen škodu nahradit; tuto povinnost nelze však uložit osobě, která poškodila nebo zničila věc ohrožující bezpečnost a sama toto nebezpečí nevyvolala.

5. j i n ý m i o s o b a m i ;

§ 344.

Kdo je zavázán někomu něco vykonat, odpovídá mu za zavinění svého zákonného zástupce a osob, jichž užije k splnění svého závazku.

§ 345.

Kdo užije osoby nezdatné nebo, až o tom ví, osoby nebezpečné k obstarání svých záležitostí, odpovídá za škodu, kterou tyto osoby způsobí ve svém poslání.

§ 346.

Zdali a kdo odpovídá za škodu způsobenou nesprávným postupem v úředním výkonu, stanoví zvláštní zákony.

§ 347.

Způsobí-li škodu osoba mladší než patnáct let nebo osoba ve stavu duševní poruchy, nahradí ji ti, kdož zanedbali náležitý dohled. Náhrady škody lze se však domáhat i na škůdcích samých, mohli-li předvídat následky svého jednání; stejně tak, je-li to spravedlivé se zřetelem k sociálním poměrům škůdce a poškozeného.

§ 348.

Byla-li škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně.

§ 349.

Nahradit škodu je povinna i třetí osoba, která zavinila stav krajní nouze nebo stav přechodné duševní poruchy škůdce.

§ 350.

6. v ě c í ;

(1) Za škodu způsobenou věcí (§ 23) odpovídá ten, či je věc nebo komu slouží, ledaže dbal potřebné péče o její opatrování nebo o dohled na ni.

(2) Tak odpovídá zejména za škodu způsobenou zvířetem jeho chovatel a za škodu způsobenou zřícením, pádem věci anebo uvolněním přírodní síly uživatel stavby nebo majitel bytu.

§ 351.

7. p ř i p r o v o z u z v l á š t ě n e b e z p e č n ě m ;

(1) Při provozu zvláště nebezpečném odpovídá provozovatel za škodu vyvolanou takovým

působením zdroje zvýšeného nebezpečí, kterým se navenek projevuje nebezpečnost provozu, le-
daže byla způsobena neodvratitelnou náhodou,
nemající původ v provozu, nebo vlastním jedná-
ním poškozeného anebo neodvratitelným jedná-
ním osoby třetí.

(2) Za třetí osobu se nepovažuje osoba za-
městnaná nebo užitá v provozu; ta odpovídá za
škodu vedle provozovatele podle svého zavinění.

§ 352.

8. při nekalé soutěži v hospodář- ském styku.

(1) Na tom, kdo se octne v hospodářském
styku v rozporu s dobrými mravy soutěže jed-
náním způsobilým poškodit soutěžitele, může se
každý soutěžitel, který tímto jednáním utrpěl
škodu, nebo jemuž škoda přímo hrozí, domáhat,
aby se zdržel takového jednání a odstranil zá-
vadný stav jím způsobený. Kdo věděl, že jeho
jednání je způsobilé poškodit soutěžitele, je po-
vinen mu nahradit způsobenou škodu.

(2) Jde-li o jednání zaměstnance při provozu
podniku, lze se zdržení a odstranění závadného
stavu domáhat i na podniku.

§ 353.

Ochrana před hrozící škodou.

V případech vážného ohrožení může se ohro-
žený domáhat, aby soud ohrožovatelé zakázal
jednání, které by mohlo vést ke škodě, nebo aby
mu uložil provést opatření k odvrácení hrozící
škody. Této ochrany nelze se domáhat, jde-li
o činnost úředně schválenou.

Obsah a rozsah náhrady škody.

§ 354.

Škoda se nahrazuje uvedením v předešlý
stav, a není-li to dobře možné, v penězích. Na-
hrazuje se nejen škoda skutečná, nýbrž i to,
co poškozenému ušlo.

§ 355.

Při ublížení na zdraví je škůdce povinen na-
hradit náklady léčení, ušlý a budoucně ucháze-
jící výdělek, jakož i přiměřené bolestné a od-
škodnění za zohyždění, které překáží životnímu
uplatnění poškozeného.

§ 356.

Vzešla-li z poškození smrt, je škůdce povinen
nahradit náklady léčení a pohřbu tomu, kdo je
vynaložil, a osobám odkázaným svou výživou na
usmrceného, co jim ušlo.

§ 357.

Jako náhrada výdělků nebo dávek na úhradu osobních potřeb budoucně ucházejících se vyměří peněžitý důchod.

§ 358.

V případech zvláštního zřetele hodných může soud náhradu škody přiměřeně snížit; přitom přihlédne zejména k poměrům stran, k významu škody a její náhrady, k osobním vlastnostem škůdce, jakož i k povaze a míře zavinění. Náhradu škody nelze takto snížit, jde-li o škodu způsobenou úmyslně a nikoli ve stavu krajní nouze.

§ 359.

Postih.

Kdo odpovídá za škodu způsobenou zaviněním jiné osoby, má vůči ní postih.

HLAVA SEDMNÁCTÁ.**ZÁVAZKY Z BEZDŮVODNÉHO
OBOHACENÍ.****Plnění bez právního důvodu.**

§ 360.

Závazky z bezdůvodného obohacení vznikají plněním, pro které nebylo právního důvodu, nebo plněním, jehož právní důvod se neuskutečnil nebo odpadl.

§ 361.

Kdo byl takto bezdůvodně obohacen, je povinen vrátit předmět plnění s příslušenstvím, nebo není-li to dobře možné, zejména byly-li provedeny výkony, nahradit jejich cenu. Mimoto je povinen vrátit užitky od té doby, kdy poznal bezdůvodnost svého obohacení. Má však nárok na náhradu nákladů jako jednatel bez příkazu (§§ 443 a násl.).

§ 362.

Nemůže však být žádáno zpět, co bylo plněno před dospělostí platného dluhu nebo na dluh neplatný jen pro nedostatek formy, na dluh promlčený nebo nežalovatelný, pokud nebyl dluh plněn osobou, která se k němu nemůže zavázat sama.

**Upotřebení věci
pro jiného.**

§ 363.

Byla-li mimo případ jednatelství bez příkazu upotřebena věc pro jiného, může se na něm vlastník, není-li vrácení věci dobře možné, domáhat její ceny, jakou měla v době upotřebení,

i když sledovaný prospěch nenastal nebo byl zmařen.

§ 364.

Byla-li věc ve stavu společné nouze obětována, aby byla odvrácena větší škoda, je každý, komu to prospělo, povinen dát vlastníku poměrnou náhradu.

§ 365.

Náklad učiněný za jiného.

(¹) Kdo učiní náklad za někoho, kdo jej měl po právu učinit sám, je oprávněn domáhat se náhrady.

(²) Náhrada však nenáleží tomu, kdo učinil náklad proti vůli povinného, který by jej byl sám řádně vynaložil.

HLAVA OSMNÁCTÁ.

SMLOUVA KUPNÍ A SMĚNNÁ.

Smlouva kupní.

§ 366.

Kupní smlouvou se prodávající zavazuje odevzdat kupujícímu předmět koupě a kupující se zavazuje jej odebrat a zaplatit ujednanou cenu.

§ 367.

Byla-li v kupní smlouvě ujednána běžná cena, rozumí se tím cena v místě a čase plnění.

§ 368.

Není-li nic jiného ujednáno, přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení předmětu koupě, jakož i jeho užitky zároveň s nabytím vlastnictví (§ 111). Nabude-li kupující vlastnictví dříve, než se předmět koupě odevzdá, má prodávající až do odevzdání práva a povinnosti schovatele.

§ 369.

Není-li nic jiného ujednáno ani obvyklé, jsou strany povinny plnit bez zbytečného odkladu. Proávající je oprávněn odevzdání předmětu koupě odeprít, nezaplatí-li mu kupující kupní cenu včas. Odesílá-li se předmět koupě na místo splnění nebo určení, není kupující povinen za platit kupní cenu, dokud nemá možnost si předmět prohlédnout.

§ 370.

Prodlévá-li kupující s odebráním, může prodávající předmět koupě uložit na náklad kupu-

jícího ve veřejném skladišti nebo u jiného vhodného schovatele nebo jej může po upozornění dát prodat na účet kupujícího ve veřejné dražbě. Jde-li o věc podléhající rychlé zkáze a není-li čas na upozornění, není upozornění třeba.

§ 371.

Není-li nic jiného ujednáno, nese náklady spojené s odevzdáním věci, zejména náklady změření, zvážení a zabalení, prodávající, náklady spojené s odebráním kupující; odesílá-li se věc na místo, které není místem splnění, nese náklady odeslání kupující.

§ 372.

Má-li být předmět koupě odeslán prodávajícím na místo splnění nebo určení, platí, pokud nebylo ujednáno jinak, že věc byla odevzdána v době, kdy byla odevzdána k dopravě.

§ 373.

Tomu, kdo koupí budoucí užitky nějaké věci úhrnkem (§ 228) nebo nadějí na nejisté budoucí užitky, náleží všechny užitky řádně vytěžené. Nese však ztrátu, bylo-li jeho očekávání zmařeno.

§ 374.

Výhrada vlastnictví.

Má-li vlastnictví k prodané věci movité přejít na kupujícího až po zaplacení kupní ceny, musí být tato výhrada ujednána písemně. Neplyne-li ze smlouvy nic jiného, přechází nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení na kupujícího odevzdáním věci.

Právo předkupní a jiné výhrady při smlouvě kupní.

§ 375.

(1) Kdo prodá věc s výhradou, že mu ji kupující nabídne k výkupu, kdyby ji chtěl prodat, má předkupní právo.

(2) Takové právo lze smluvit, i když se věc neprodává, a také pro případ jiného zcizení věci než prodejem.

§ 376.

Předkupní právo ukládá povinnost jen tomu, kdo slíbil věc nabídnout k výkupu. Má-li předkupní právo povahu práva věcného, působí však také proti jeho nástupci; podle toho, byla-li věc zcizena způsobem, pro který bylo předkupní právo umluveno, či jiným způsobem, může se oprávněný buď na nabyvateli domáhat, aby mu věc přenechal, anebo mu zůstane předkupní právo zachováno.

§ 377.

Předkupní právo nepřechází na dědice oprávněné osoby a nelze je převést na osobu jinou.

§ 378.

Není-li ujednána doba, do kdy se má provést výkup, musí oprávněná osoba movitostí vyplatit do osmi dnů, nemovitostí do třiceti dnů po nabídce. Uplyne-li tato doba marně, právo předkupní zanikne. Nabídka se děje ohlášením veškerých podmínek; při nemovitostech písemně.

§ 379.

Kdo je oprávněn vykoupit věc, musí zaplatit cenu nabídnutou někým jiným, není-li ujednáno jinak. Nemůže-li věc vykoupit nebo nemůže-li splnit podmínky nabídnuté vedle ceny a nelze-li je vyrovnat ani odhadní cenou, předkupní právo zanikne.

§ 380.

(1) Předkupní právo socialistické právnické osoby předchází všechna ostatní předkupní práva.

(2) Právo předkupní nebrání nikdy, aby věc byla zcizena socialistické právnické osobě.

§ 381.

Vedlejší úmluvy mající povahu podmínek a výhrad, připouštějících zánik právního poměru založeného kupní smlouvou, nepůsobí proti socialistickým právnickým osobám ani proti dědicům; zanikají za deset let.

§ 382.

Smlouva směnná.

Ustanovení o smlouvě kupní budiž přiměřeně užito také na smlouvu, kterou si strany vyměňují věc za věc, a to tak, že každá ze stran se považuje u věci, kterou výměnou dává, za stranu prodávající a u věci, kterou výměnou přijímá, za stranu kupující.

HLAVA DEVATENÁCTÁ.**SMLOUVA DAROVACÍ.**

§ 383.

Darovací smlouvou dárce něco bezplatně přenechává anebo slibuje obdarovanému a ten dar nebo slib přijímá.

§ 384.

Nebude-li dar při darování odevzdán, je třeba, aby darovací smlouva byla ujednána písemně.

§ 385.

Darovací smlouva je neplatná, pokud má být podle ní plněno až po dárcově smrti.

§ 386.

Dárce může darovací smlouvu zrušit, dopustí-li se obdarovaný úmyslného trestného činu proti dárce, jeho manželovi, dětem nebo rodičům.

HLAVA DVACÁTÁ.

SMLOUVA NÁJEMNÍ.

Práva a povinnosti pronajimatele a nájemce.

§ 387.

Smlouvou nájemní přenechává pronajimatel za úplatu nájemci věc, aby jí dočasně užíval anebo z ní bral užítky.

§ 388.

Pronajimatel je povinen odevzdat pronajatou věc nájemci ve stavu způsobilém k smlouvenému užívání, a nebyl-li způsob užívání smluven, k užívání obvyklému, a v tomto stavu ji svým nákladem udržovat. Drobné opravy a obyčejné náklady spojené s užíváním nese však nájemce.

§ 389.

Nájemce je oprávněn užívat najaté věci podle smlouvy, a pokud smlouva o tom neustanovuje, přiměřeně povaze a určení věci. Stejně se posuzuje, zdali nájemce má povinnost věci užívat a jakou měrou.

§ 390.

(1) Nájemce je povinen ohlásit pronajimateli bez zbytečného odkladu potřebu oprav, které má provést pronajimatel, jinak odpovídá za škodu a nemůže žádat o slevu s nájemného ani odstoupit od smlouvy.

(2) Nájemce je povinen připustit tyto i jiné nutné opravy.

§ 391.

Učiní-li nájemce na věc náklad, který náleží pronajimateli, přísluší mu náhrada podle ustanovení o jednatelství bez příkazu (§§ 443 a násl.). Nárok na náhradu musí ohlásit pronajimateli do třiceti dnů po provedené práci a domáhat se ho může jen do třiceti dnů po vrácení věci; jinak nárok zanikne.

§ 392.

Podnájem.

(1) Nestanoví-li smlouva jinak, může nájemce dát najatou věc do podnájmu.

(2) Dá-li nájemce věc do podnájmu protismluvně, má pronajimatel právo od smlouvy odstoupit.

Nájemné.

§ 393.

Není-li ujednáno nebo zvláštními předpisy stanoveno jinak, platí se nájemné z pozemků zemědělských nebo lesních pololetně pozadu 1. dubna a 1. října, u ostatních nájmů měsíčně předem.

§ 394.

(1) K zajištění nájemného má pronajimatel nemovitosti zástavní právo k věcem movitým, které jsou na pronajaté věci a náleží nájemci nebo osobám, které s ním žijí ve společné domácnosti jako členové jeho rodiny, ledaže věci jsou z exekuce vyloučeny.

(2) Zástavní právo zanikne, odstraní-li se věci dříve, než budou zájemné popsány, ledaže budou odstraněny z úředního příkazu a pronajimatel ohlásí svá práva u soudu do osmi dnů po výkonu. Stěhuje-li se nájemce nebo zavlékají-li se věci, ačkoli nájemné není zapraveno nebo zajištěno, může pronajimatel zadržet věci na vlastní nebezpečí, musí však do osmi dnů požádat o zájemné popsání nebo věci vydat.

§ 395.

Nájemce není povinen platit nájemné, pokud pro mimořádné události nebo vady věci jím nezaviněné nemohl najaté věci užívat způsobem smluveným, nebo nebyl-li způsob užívání smluven, přiměřeně povaze a určení věci, anebo nemohl-li z uvedených příčin při nájmu zemědělských nebo lesních pozemků dosáhnout žádného výnosu.

§ 396.

(1) Může-li nájemce užívat najaté věci jen omezeně nebo jestliže při nájmu zemědělských a lesních pozemků užítky z věci klesly mimořádnou událostí pod polovinu obvyčejného výnosu, má nájemce nárok na poměrnou slevu s nájemného.

(2) Nemůže-li nájemce užívat věci jen pro překážku, která se vyskytla na jeho straně, nemá nárok na prominutí ani na slevu s nájemného. Pronajimatel si však musí započíst náklad, který uspořil, a cenu výhod, které měl z toho, že nájemce věci neužíval, anebo z toho, že věci bylo užíváno jinak.

§ 397.

(1) Chce-li se nájemce domáhat prominutí nebo slevy s nájemného, musí bez zbytečného odkladu ohlásit pronajimateli událost, která zakládá jeho nárok; jinak jeho nárok zanikne.

(2) Nároku na prominutí nebo na slevu s nájemného nelze se předem vzdát.

Skončení nájmu.

§ 398.

(1) Nájem skončí uplynutím doby, na kterou byl ujednan.

(2) Užívá-li nájemce věci i po skončení nájmu a pronajímatel do patnácti dnů proti tomu u soudu nezažročí, obnovuje se nájemní smlouva za týchž podmínek, za kterých byla ujednána původně. Nájem ujednaný na dobu delší než rok se obnovuje vždy na rok, nájem ujednaný na dobu kratší, na tuto dobu.

§ 399.

(1) Plní-li nájemce správně své závazky ze smlouvy, má přednostní nárok na uzavření nové nájemní smlouvy.

(2) Tento nárok nemá, věděl-li při uzavření nájemní smlouvy, že věc je pro další dobu pronajata již jiné osobě, nebo má-li novým nájemcem být osoba pronajímateli blízká (§ 17 odst. 2) anebo socialistická právnická osoba.

§ 400.

(1) K zrušení nájemní smlouvy ujednané na neurčitou dobu je třeba výpovědi.

(2) Nájemní smlouvu lze vypovědět: u nájmu zemědělských nebo lesních pozemků na půl roku, a to ke dni 1. října; u nájmu jiných nemovitostí čtvrtletně, nejpozději patnáctého dne měsíce ledna, dubna, července a října, a to ke konci příslušného kalendářního čtvrtletí; u nájmu věcí movitých na měsíc kdykoli.

§ 401.

(1) Najaté místnosti nutno vyklidit a odevzdat tak, aby vlastníku nebo novému nájemci mohlo být na jeho žádost poskytnuto přiměřené místo, nejméně však polovina místností, ke složení jeho věcí movitých, a to u nájmu zemědělských nebo lesních pozemků 10. října, u nájmu jiných nemovitostí 10. ledna, 10. dubna, 10. července a 10. října.

(2) Vyklizení a odevzdání nájemního předmětu musí být skončeno u nájmu zemědělských nebo lesních pozemků do 15. října, u nájmu jiných nemovitostí do 15. ledna, 15. dubna, 15. července a 15. října.

§ 402.

Ustanovení o době výpovědi, vyklizení a odevzdání platí jen tehdy, není-li smlouvou nebo zvláštními předpisy stanoveno jinak.

§ 403.

(1) Nájemce je oprávněn odstoupit od smlouvy kdykoli, když byla najatá věc odevzdána ve stavu nezpůsobilém buď k užívání smluvenému nebo obvyklému, anebo když se později bez viny nájemcovy stane nezpůsobilou k smluvenému nebo obvyklému užívání, když se stane neupotřebitelnou, anebo když mu bude odňata taková část věci, že by tím byl zmařen účel smlouvy.

(2) Jsou-li místnosti najaté k bydlení nebo k tomu, aby se v nich lidé zdržovali, zdraví škodlivé, má nájemce toto právo i tehdy, když při uzavření smlouvy o tom věděl. Práva odstoupit od smlouvy nelze se tu předem vzdát.

§ 404.

Pronajimatel může kdykoliv odstoupit od smlouvy, jestliže nájemce přes výstrahu užívá najaté věci nebo trpí, aby se věci užívalo tak, že pronajimateli vzniká značná škoda, nebo jestliže nájemce, ač upomenut, nezaplatil dlužné nájemné ani do splatnosti dalšího nájemného, a je-li tato doba kratší než tři měsíce, do tří měsíců, nebo jestliže vzhledem k úřednímu příkazu musí být najatá věc vyklizena.

§ 405.

Zkázou najaté věci nájemní smlouva zaniká.

§ 406.

Po dané výpovědi nebo nejdéle ve třech měsících před skončením nájmu je nájemce nemovitě věci povinen, není-li ujednáno jinak, až do doby odevzdání dovolit, aby ten, kdo hodlá věc najmout, si ji prohlédl za přítomnosti pronajimatele nebo jeho zástupce, a to tak, aby nájemce nebyl prohlídkou zbytečně obtěžován.

§ 407.

Když se nájem skončí, je nájemce povinen vrátit najatou věc ve stavu, jaký odpovídá právu a povinnosti věci užívat, obvyčejně tedy ve stavu, v jakém ji převzal, s přihlédnutím k obvyklému opotřebení.

§ 408.

(1) Byla-li najatá věc poškozena nebo zneužíváním opotřebena, odpovídá nájemce i za osoby, které měly příležitost věc poškodit nebo zneužívat, protože náleží k jeho domácnosti nebo k podnikání; za náhodu však neodpovídá.

(2) Náhrady lze se domáhat jen do šesti měsíců po vrácení najaté věci; jinak nárok zanikne.

§ 409.

Dojde-li k změně vlastnictví k věci nemovité, má toliko nájemce právo rozvázat nájemní smlouvu řádnou výpovědí, a to i když byla uzavřena na určitou dobu; výpověď však musí dát v nejbližším výpovědním období (§ 400). Při změně vlastnictví k věci movité má právo smlouvu takto vypovědět i nabyvatel.

HLAVA DVACÁTÁ PRVÁ.

VÝPŮJČKA.

§ 410.

Smlouvou o výpůjčce přenechává půjčitel věc vypůjčiteli k bezplatnému dočasnému užívání.

§ 411.

Vypůjčitel je oprávněn užívat věci způsobem smluveným nebo přiměřeným povaze a určení věci.

§ 412.

(1) Vypůjčitel je povinen věc vrátit ve smluvený čas. Nebyl-li čas k vrácení smluven, je povinen neprodlévat v užívání, aby mohl věc po splnění účelu bez zbytečného odkladu vrátit.

(2) Nebyla-li smluvna ani doba, po kterou se má věc užívat, ani účel, ke kterému se jí má užívat, může půjčitel žádat vrácení věci kdykoli.

§ 413.

Vypůjčitel má právo vrátit věc předčasně; kdyby však půjčiteli vznikly z předčasného vrácení obtíže, nemůže se tak stát proti jeho vůli.

§ 414.

Užívá-li vypůjčitel věci neoprávněným způsobem, může půjčitel žádat, aby mu byla věc vrácena ihned.

§ 415.

Byla-li věc poškozena, zničena nebo ztracena, je vypůjčitel povinen nahradit i škodu nahodilou, ke které dal ze své viny podnět, ledaže by nahodilá škoda stihla věc i jinak.

§ 416.

Vypůjčitel je oprávněn domáhat se na půjčiteli náhrady škody, která mu byla způsobena věcí danou v užívání, jestliže půjčitel zatajil vypůjčiteli její skryté vady.

§ 417.

Obyčejné náklady spojené s užíváním věci nese vypůjčitel. Na vynaložení mimořádných nákladů na zachování věci nemá nárok žádná ze stran.

§ 418.

Vzájemných nároků z výpůjčky lze se domáhat jen do šesti měsíců po vrácení věci; jinak zaniknou.

HLAVA DVACÁTÁ DRUHÁ.

PŮJČKA.

§ 419.

Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po čase věci stejného druhu.

§ 420.

Není-li čas k vrácení smluven, je dlužník povinen splnit dluh bez zbytečného odkladu, jakmile je o to požádán.

§ 421.

(1) Byly-li ujednány úroky, nesmějí převyšovat úroky placené z vkladů ústavy lidového peněžnictví.

(2) Při půjčce nepeněžitě lze ujednat jako úroky plnění přiměřeného většího množství nebo věci lepší jakosti, ale téhož druhu.

HLAVA DVACÁTÁ TŘETÍ.

SMLOUVA SCHOVACÍ.

§ 422.

Smlouvou schovací přejímá někdo věc movitou, aby ji opatroval.

§ 423.

(1) Schovatel je povinen převzatou věc opatrovat podle dohody, a není-li dohody o způsobu úschovy, opatrovat pečlivě, zejména dát ji pojistit, pokud je to obvyklé, a když čas úschovy projde, převzatou věc vrátit spolu s tím, co k ní přibylo.

(2) Schovatel je povinen věc vrátit ukladateli na požádání i dříve, než čas úschovy projde, ale sám není oprávněn vrátit ji dříve, ledaže ji pro nepředvídanou okolnost nemůže opatrovat bezpečně nebo bez vlastní škody.

§ 424.

Není-li ujednáno ani z okolností patrno, jak dlouho má věc být v úschově, může ukladatel

kdykoli žádat o vrácení věci a schovatel ji kdykoli vrátit.

§ 425.

Jestliže schovatel převzaté věci užije nebo dá užít jinému, jestliže ji dá bez přivolení ukladatele nebo bez nutné potřeby někomu jinému do úschovy anebo je-li v prodlení s jejím vrácením, odpovídá i za nahodilou škodu, ledaže by tato škoda stihla uschovanou věc i jinak.

§ 426.

Ukladatel je povinen, není-li ujednáno jinak, nahradit schovateli podle obecných předpisů škodu, která mu vznikla z úschovy, jakož i náklad, který schovatel na věc učinil, aby splnil svou povinnost. Odměna za úschovu mu přísluší, jen když byla smluvena nebo když to odpovídá povolání schovatele nebo zvyklostem.

§ 427.

Vzájemných nároků z úschovy lze se domáhat jen do šesti měsíců po vrácení věci; jinak zaniknou.

§ 428.

(1) Za věci, které byly vneseny od přijatých hostů nebo pro ně, odpovídá provozovatel ubytovacího podniku jako schovatel.

(2) Neodpovídá však, když škoda není zaviněna ani jím, ani zaměstnanci podniku, ani není způsobena jinými osobami, které do domu vešly vzhledem k jeho obecné přístupnosti.

§ 429.

Vnesené jsou věci, které byly osobě odpovědné za provoz podniku anebo některému z jeho zaměstnanců odevzdány nebo přineseny na místo jimi vykázané nebo k uložení věcí určené.

§ 430.

Za skvosty a podobně drahocenné věci, peníze a cenné papíry odpovídá provozovatel v takových případech jen do částky určené zvláštním předpisem, ledaže je přijal do úschovy, znaje jejich povahu, nebo že škodu zavinil sám, anebo že ji zavinily osoby užité v provozu nebo patřící k domácnosti provozovatele.

§ 431.

Nárok na náhradu zanikne, jestliže poškozená osoba, jakmile zví o škodě, ji neohlásí provozovateli podniku bez zbytečného odkladu. To však neplatí, jestliže provozovatel přijme věci do úschovy.

§ 432.

Provozovatel má právo vnesené věci zadržet k zajištění svých pohledávek, které mu vznikly ubytováním a stravováním hosta, hotovými výdaji a úschovou věcí.

§ 433.

Ustanovení o odpovědnosti provozovatele ubytovacího podniku platí obdobně o provozovatelích podniků se stájemí nebo garážemí, co do ustájených zvířat, umístěných vozidel a věcí, které obvykle jsou na nich. Totéž platí také o provozovatelích jiných podniků, ústavů a zařízení, jejichž provoz s sebou pravidelně přináší odkládání svršků, co do věcí návštěvníky odložených na místě vyhrazeném k jejich uložení, a není-li takového místa, i co do věcí, které se zpravidla vnášejí a odkládají, když byly uloženy na jiném obvyklém místě.

HLAVA DVACÁTÁ ČTVRTÁ.

SMLOUVA PŘÍKAZNÍ.

Povinnosti příkazníka.

§ 434.

Smlouvou příkazní zavazuje se příkazník obstarat pro příkazce nějakou záležitost nebo provést jinou činnost.

§ 435.

Příkazník je povinen jednat při plnění příkazu poctivě a podle svých schopností a znalostí. Od pokynů příkazcových se může odchýlit jen tehdy, jestliže je to nezbytné v zájmu příkazce a nemůže-li včas obdržet jeho souhlas; jinak odpovídá za škodu.

§ 436.

Příkazník je povinen vykonat příkaz osobně. Svěřil-li provedení příkazu bez nutné potřeby někomu jinému, odpovídá, jako by příkaz provedl sám; jestliže však příkazce dovolil, aby si ustanovil zástupce, nebo jestliže ho bylo nezbytně třeba, odpovídá příkazník pouze za zavinení při volbě zástupce.

§ 437.

Příkazník je povinen podat příkazci na jeho žádost veškeré zprávy o postupu plnění příkazu a převést na příkazce všechnu užitek z provedeného příkazu; po provedení příkazu předloží příkazci vyúčtování.

Povinnosti příkazce.**§ 438.**

Příkazce je povinen, není-li ujednáno jinak, poskytnout příkazníku na jeho žádost předem přiměřené prostředky, nezbytné k splnění příkazu, a nahradit příkazníku nutný a užitečný náklad, který učinil při provádění příkazu, a to i tehdy, jestliže se výsledek nedostavil.

§ 439.

(1) Příkazce je dále povinen nahradit příkazníkovi mimo škodu zaviněnou i tu škodu, která vznikla v souvislosti s prováděním příkazu.

(2) Utrpí-li příkazník při provádění příkazu škodu jen náhodou, může se pouze tehdy domáhat náhrady, jestliže se zavázal provést příkaz bezplatně; nedostane však více, než by mu náleželo na obvyklé odměně, kdyby byla ujednána.

§ 440.

(1) Příkazce je povinen poskytnout příkazníkovi odměnu pouze tehdy, je-li smluvena nebo obvyklá, zejména vzhledem k povolání příkazníka.

(2) Odměnu je příkazce povinen zaplatit, i když se výsledek nedostaví, ledaže byl nezdar jednání způsoben vinou příkazníka.

Zánik příkazní smlouvy.**§ 441.**

Pro zánik příkazní smlouvy platí přiměřené ustanovení o zániku plné moci (§§ 69 až 72).

§ 442.

Zanikla-li příkazní smlouva odvoláním, je příkazce povinen nahradit příkazníku náklady, které do odvolání měl, utrpěnou škodu, a přísluší-li příkazníku odměna, také část odměny, přiměřenou vykonané práci. To platí i tehdy, bylo-li dokončení příkazního jednání zmařeno náhodou, k níž příkazník nedal podnět.

HLAVA DVACÁTÁ PÁTÁ.**JEDNATELSTVÍ BEZ PŘÍKAZU.****§ 443.**

(1) Obstará-li někdo, aniž k tomu je oprávněn, cizí záležitost, aby odvrátil hrozící škodu, je ten, jehož záležitost byla obstarána, povinen nahradit jednatelem bez příkazu nutný náklad, i když se výsledek bez viny jednatele nedostavil.

(2) Zakročí-li však někdo z občanské povinnosti, aby odvrátil významnou škodu, má proti

tomu, v jehož záležitosti jednal, nárok na náhradu škody jako příkazník, pokud mu škoda nebude nahrazena jinak.

§ 444.

(1) Nejde-li o odvrácení hrozící škody, musí ten, kdo chce obstarat záležitost jiného, zpravit jej o tom a vyčkat jeho souhlasu.

(2) Neučiní-li tak a jde-li o jednání k prospěchu jiného, má jednatel bez příkazu nárok na náhradu nákladů, jimiž byl ten, v jehož zájmu jednal, v době skončení jednání obohacen.

§ 445.

(1) Kdo zasáhne do záležitosti jiného, aniž jde o odvrácení hrozící škody, odpovídá i za náhodu, ledaže by nastala také bez jeho zásahu.

(2) Totéž platí, vmísí-li se někdo do záležitosti jiného proti jeho platně projevené vůli, ledaže jde o odvrácení významné škody z občanské povinnosti.

§ 446.

Nemá-li jednatel bez příkazu nárok na náhradu nákladů, je oprávněn vzít si, pokud je to možné (§ 148 odst. 2), co pořídil svým nákladem.

§ 447.

Jednatel bez příkazu je povinen dokončit jednání, podat o něm vyúčtování a převést vše, co získal, na toho, jehož záležitost obstaral.

HLAVA DVACÁTÁ ŠESTÁ.

SMLOUVA O DÍLO.

Pojem a obsah.

§ 448.

Smlouvou o dílo se zavazuje objednateli ten, komu bylo dílo zadáno, že je za odměnu provede na své nebezpečí.

§ 449.

Na obsahu smlouvy a na povaze díla záleží, zdali je ten, komu bylo dílo zadáno, povinen provést je osobně, nebo zda je oprávněn dát dílo provést za své osobní odpovědnosti.

§ 450.

Odpovědnost za vady.

(1) Má-li dílo vady, které je činí neupotřebitelným nebo které odporují úmluvě, může objednatel od smlouvy odstoupit. Nechce-li tak učinit nebo má-li dílo jinou vadu, může se domáhat bezplatné opravy — nevyžaduje-li při-

lišného nákladu — nebo přiměřené slevy s odměny. K opravě musí poskytnout přiměřenou lhůtu s upozorněním, že po jejím uplynutí opravu nepřijme.

(2) Jinak platí obecná ustanovení o odpovědnosti za vady (§§ 225 a násl.).

Zmar díla nebo jeho provedení.

§ 451.

Nezdaří-li se dílo proto, že hmota objednatelům dodaná byla zřejmě nevhodná, nebo proto, že objednatel dal zřejmě nesprávné příkazy, odpovídá ten, komu bylo dílo zadáno, za škodu jen tehdy, jestliže na to objednatel neupozornil.

§ 452.

(1) Je-li k provedení díla třeba spolupůsobení objednatelů, je ten, komu bylo dílo zadáno, oprávněn stanovit k tomu přiměřenou lhůtu a po jejím marném uplynutí může od smlouvy odstoupit, jestliže na tento následek upozornil.

(2) Totéž platí, provádí-li se dílo u objednatelů a ten neučiní potřebná zdravotní a bezpečnostní opatření pro osoby dílo provádějící.

§ 453.

Bylo-li dílo zmařeno náhodou před časem splnění, pozbývá ten, komu bylo dílo zadáno, nároku na odměnu.

§ 454.

I když nebylo dílo provedeno, náleží tomu, komu bylo zadáno, odměna, jestliže byl ochoten dílo provést a zabránily mu v tom okolnosti na straně objednatelů. Je však povinen dát si započíst to, co ušetřil neprovedením díla, co vydělal jinak nebo co vydělat úmyslně zameškal.

§ 455.

Byl-li ten, komu bylo dílo zadáno, zdržen v provádění díla okolnostmi na straně objednatelů, náleží mu za to přiměřená náhrada.

§ 456.

Objednatel je oprávněn odstoupit od smlouvy také tehdy, je-li zřejmé, že dílo nebude hotovo včas nebo nebude provedeno řádně, a ten, komu bylo zadáno, neučiní nápravu ani v přiměřené lhůtě k tomu dané.

Odměna.

§ 457.

(1) Není-li výše odměny stanovena smlouvou nebo zvláštními předpisy, buď poskytnuta odměna přiměřená.

(2) Není-li ujednáno jinak, zapravuje se odměna až po skončení díla. Provádí-li se však dílo po částech nebo vyžaduje-li náklady, je ten, komu bylo zadáno, oprávněn domáhat se už za provádění díla na objednateli přiměřené části odměny a náhrady nákladů.

§ 458.

(1) Bylo-li dílo zadáno podle rozpočtu a byla-li závaznost rozpočtu zaručena, nemůže se ten, komu bylo zadáno, domáhat zvýšení odměny, ani když se rozpočtené práce projeví nepředvídaně velké nebo nákladné.

(2) Byla-li zaručena úplnost rozpočtu, nemůže se ten, komu bylo dílo zadáno, domáhat zvýšení odměny, objeví-li se potřeba dalších prací k dokončení díla.

§ 459.

Bylo-li dílo zadáno podle rozpočtu, jehož závaznost nebyla zaručena, a ukáže-li se, že je nevyhnutelné jej značně překročit, může objednatel od smlouvy odstoupit, poskytne-li přiměřenou náhradu za vykonanou práci a vzniklé náklady. Ten, komu bylo dílo zadáno, musí však, jakmile se ukáže, že je překročení rozpočtu nevyhnutelné, oznámit to bez zbytečného odkladu objednateli, jinak pozbude nároku na náhradu za práce rozpočet převyšující.

§ 460.

(1) Nehlásí-li se neznámý nebo nesnadno dosažitelný objednatel o objednané dílo po dobu šesti měsíců a nemá-li předmět, který má být objednateli vydán, cenu převyšující částku určenou zvláštním předpisem, může se ten, komu bylo dílo zadáno, domáhat, aby věc mohl dát prodat ve veřejné dražbě. Z výtěžku dražby se mu uhradí odměna a náklady.

(2) Doba šesti měsíců se počítá ode dne, kdy dílo mělo být podle smlouvy převzato, a bylo-li provedeno později, ode dne, kdy bylo dokončeno.

§ 461.

Vliv smrti stran na smlouvu.

(1) Smlouva o dílo, při jehož provádění záleží na zvláštních osobních vlastnostech toho, komu bylo dílo zadáno, ruší se jeho smrtí. Jeho dědicové se mohou domáhat jen zaplacení upotřebitelné hmoty připravené k dílu a části odměny přiměřené upotřebitelným výsledkům vykonané práce.

(2) Smrt objednatele sama o sobě smlouvu neruší.

HLAVA DVACÁTÁ SEDMÁ. SMLOUVA ZASILATELSKÁ.

§ 462.

Smlouvou zasilatelskou se zavazuje zasilatel příkazci, že mu na jeho účet, avšak vlastním jménem, obstará dopravu věci.

§ 463.

Zasilatel je oprávněn žádat, aby mu byl dán příkaz k obstarání dopravy písemně (zasilatelský list).

§ 464.

Nezakáže-li to příkazce výslovně, může zasilatel dopravu provést sám, a není-li to na újmu dopravy, může k obstarání dopravy užít dalšího zasilatele. Je však povinen jej o příkazu zpravit a vydat mu doklady potřebné k provedení příkazu.

§ 465.

Zasilatel je povinen provést příkaz s odbornou péčí. Pojistit věci svěřené je však povinen jen na zvláštní příkaz.

§ 466.

Použije-li zasilatel k provedení příkazu jiného zasilatele, odpovídá příkazci pouze za zavinění při jeho volbě. Užije-li jiného zasilatele, ačkoli to příkazce zapověděl, odpovídá mu, jako by byl jednání provedl sám.

§ 467.

Zasilatel je povinen podat příkazci zprávu o škodě, která zasílaným věcem hrozí nebo na nich vznikla, jakmile se o tom dozví; jinak odpovídá za škodu vzniklou tím, že opominul příkazce zpravit.

§ 468.

(1) Zasilateli přísluší vedle náhrady nutných a užitečných nákladů smluvená odměna, a nebyla-li smluvena, odměna podle vydaných sazeb, a není-li jich, odměna přiměřená.

(2) Zasilatel je oprávněn žádat na příkazci zaplacení odměny, jakmile uzavřel smlouvu s dopravcem a zasílané věci mu odevzdal.

§ 469.

Je-li nebezpečí zkázy nebo znehodnocení zasílaných věcí a není-li času vyžádat si opatření příkazce nebo prodlévá-li příkazce s takovým opatřením, může zasilatel dát věci prodat ve veřejné dražbě.

§ 470.

Zasílatel má k zajištění všech svých nároků, a to i z běžného účtu v zasílatelském poměru, zástavní právo na zasílaných věcech, dokud jsou v jeho úschově nebo v úschově někoho, kdo je má jeho jménem u sebe, anebo dokud má cenné papíry, které jej opravňují, aby se zasílanými věcmi nakládal.

§ 471.

Zasílatel může požádat o povolení prodeje zástavy, aniž žaluje. Soud nařídí prodej bez slyšení příkazce a na nebezpečí zasílatele.

§ 472.

Další zasílatel je povinen vykonat oprávnění, která přísluší dřívějším zasílatelům, obzvláště jejich zástavní práva, a je oprávněn uspokojit jejich nároky. Tyto nároky, pokud je uspokojil, přecházejí na něho spolu se zástavním právem je zajišťujícím.

§ 473.

(1) Nároky proti zasílateli pro úplnou nebo částečnou ztrátu, poškození nebo opožděné dodání promlčují se v jednom roce. U nároků pro úplnou ztrátu zasílaných věcí počíná promlčecí doba ode dne, kdy zaslané věci měly být dodány, u nároků pro částečnou ztrátu, poškození nebo opožděné dodání ode dne, kdy k dodání došlo.

(2) Předchozí ustanovení neplatí, jde-li o škodu způsobenou záměrně.

HLAVA DVACÁTÁ OSMÁ.

SMLOUVA NÁKLADNÍ.

§ 474.

Smlouvou nákladní se dopravce zavazuje odesílateli, že za úplatu provede dopravu věci a vydá ji určenému příjemci.

§ 475.

Doprovce je oprávněn žádat, aby mu odesílatel vydal písemné potvrzení o objednavce dopravy (nákladní list).

§ 476.

(1) Může být také ujednáno, že dopravce vydá odesílateli náložný list.

(2) Náložný list je cenný papír, obsahující závazek dopravcův vydat náklad tomu, kdo náložný list předloží a potvrdí na něm přijetí nákladu.

§ 477.

Náložný list obsahuje: označení nákladu podle povahy, množství a značek, jméno odesílatele, jméno a bydliště (sídlo) dopravce, jméno osoby, které nebo na jejíž řád má být náklad dopraven, místo dodání, místo a den vystavení, ustanovení o dovozném a podpis dopravce.

§ 478.

Doprovce je povinen uposlechnout i nových příkazů odesílatele, dokud zásilku nevydal příjemci. Byl-li však vydán náložný list, může takový příkaz dát jen majitel náložného listu.

§ 479.

(1) Dopravce je povinen věnovat řádnému provedení dopravy odbornou péčí a provést dopravu v ujednané lhůtě, a nebyla-li ujednána, bez zbytečného odkladu. Nebylo-li to výslovně zakázáno, může dopravce k provedení dopravy užít dopravce dalšího. Přitom odpovídá za všechny své zaměstnance a za jiné osoby, kterých užije při provádění dopravy.

(2) Dopravované věci je dopravce povinen pojistit, jen je-li mu to zvláště přikázáno.

§ 480.

Dopravce odpovídá za škody, které vzniknou na dopravovaných věcech od převzetí k dopravě až do vydání příjemci, ledaže škoda byla způsobena odesílatelem nebo vadností zásilky nebo jejího obalu, kterou nemohl dopravce poznat, anebo neodvratitelnou náhodou.

§ 481.

(1) Při ztrátě je dopravce povinen nahradit běžnou cenu, kterou měla ztracená věc v místě odeslání v čase, kdy byla přijata k dopravě. Kromě toho je povinen nést dovozní, clo a jiné náklady, zapravené v souvislosti s dopravou ztracené věci.

(2) Při poškození je povinen nahradit částku, o kterou byla dopravovaná věc znehodnocena.

§ 482.

Dopravce má k zajištění všech svých nároků, které vyplývají z provedení nákladní smlouvy, zástavní právo na dopravovaných věcech, pokud může s nimi nakládat.

§ 483.

Vázne-li na dopravovaných věcech několik zástavních práv, má právo později vzniklé přednost před právem vzniklým dříve. Zástavní práva dopravců mají přednost před zástavním právem zasílatelovým.

§ 484.

(¹) O odměně za dopravu, o náhradě nákladů, o právu prodat dopravované věci ve veřejné dražbě a o výkonu zástavního práva dopravce platí obdobně ustanovení daná pro zasílatele (§§ 468, 469 a 471).

(²) Pro smlouvu nákladní platí obdobně také ustanovení o promlčení nároků ze smlouvy zasílatelské (§ 473).

HLAVA DVACÁTÁ DEVÁTÁ.

SMLOUVA ZPROSTŘEDKOVATELSKÁ.

§ 485.

Kdo slíbí odměnu za to, že mu bude opatřena příležitost uzavřít smlouvu nebo že mu bude uzavření smlouvy zprostředkováno, je povinen poskytnout odměnu jen tehdy, když výsledku bylo dosaženo přičiněním zprostředkovatelským.

§ 486.

(¹) Zprostředkovateli náleží odměna ve výši ujednané; není-li ujednána, odměna podle vydaných sazeb, a není-li jich, odměna přiměřená. Ani ujednaná odměna nesmí překročit úřední sazbu.

(²) Byla-li odměna slíbena jen pro případ určité činnosti zprostředkovatele, nebo je-li ujednáno, že zprostředkovatel bude činný jen ve prospěch příkazce, nevznikne nárok na odměnu, byla-li smlouva uzavřena za okolností jiných.

§ 487.

Ukáže-li se ujednaná odměna nepřiměřenou, upraví ji soud; práva domáhat se této úpravy nelze se předem vzdát.

§ 488.

Náklady se zprostředkovateli hradí jen tehdy, je-li to výslovně ujednáno.

HLAVA TRICÁTÁ.

SMLOUVA O SDRUŽENÍ.

§ 489.

Několik osob se může sdružit, aby se společně přičinily o dosažení hospodářského účelu.

§ 490.

Sdruží-li se takto osoby fyzické, musí se na činnosti sdružení účastnit vlastní prací.

§ 491.

Do sdružení mohou členové vnést také vklady v penězích nebo v jiných věcech. Není-li smlouvou stanoveno jinak, má se za to, že vklady všech členů jsou si rovny.

§ 492.

Vklady učiněné v penězích nebo v jiných věcech určených podle druhu jsou ve spoluvlastnictví všech členů. Ostatní vklady, není-li ustanoveno ve smlouvě jinak, jsou ve společném bezplatném požívání.

§ 493.

Majetek nabytý při provozování společné činnosti stává se spoluvlastnictvím všech členů.

§ 494.

(1) Podíly na majetku nabytém společnou činností jsou si rovny, není-li smlouvou ustanoveno jinak.

(2) Ze závazků jsou členové zavázáni rukou společnou a nerozdílnou.

§ 495.

(1) Není-li ve smlouvě ustanoveno jinak, rozhodují členové o obstarávání společných záležitostí jednomyslně.

(2) Má-li podle smlouvy rozhodovat většina hlasů, přísluší každému členu jeden hlas; velikost podílu nerozhoduje.

§ 496.

Každý člen, i když nevykonává správu, má právo se přesvědčit o hospodářském stavu sdružení. Ustanovení smlouvy tomu odporující jsou neplatná.

§ 497.

(1) Každý člen může ze sdružení vystoupit, nikoli však v čase nevhodném nebo na újmu ostatních. Z vážných důvodů však může vystoupit kdykoli, a to i když byla smluvna výpovědní lhůta.

(2) Z vážných důvodů může být člen ze sdružení vyloučen, a to, neustanovuje-li smlouva jinak, jen jednomyslným usnesením ostatních členů.

§ 498.

Vystoupivšímu nebo vyloučenému členu vrátí se věci vnesené do požívání. Podíl na majetku se mu vyplátí v penězích, jak se jeví v den vystoupení nebo vyloučení.

§ 499.

Ani vystoupivší, ani vyloučený člen se nezabývá odpovědností za závazky, které vznikly do dne jeho vystoupení nebo vyloučení.

§ 500.

Při zániku sdružení provedou všichni členové majetkové vypořádání. Nároky věřitelů je třeba předem uspokojit nebo zajistit.

HLAVA TRICÁTÁ PRVÁ.**SMLOUVA O DŮCHOD.**

§ 501.

Smlouvou o důchod se zakládá někomu na jeho doživotí nebo na jinak omezenou dobu neurčitého trvání nárok na vyplácení určitého důchodu.

§ 502.

K platnosti smlouvy o důchod je třeba, aby byla sjednána písemně.

§ 503.

Nárok na důchod nelze převést na jiného. Dospělé dávky je možno postoupit.

HLAVA TRICÁTÁ DRUHÁ.**SÁZKA A HRA.**

§ 504.

(¹) Výhry ze sázky nebo ze hry nelze vymáhat; vymáhat nelze ani pohledávky z půjček poskytnutých vědomě do sázky nebo hry. Takové výhry a pohledávky nemohou být ani platně zajištěny.

(²) Los se posuzuje jako sázka nebo hra.

§ 505.

Předchozí ustanovení neplatí, jde-li o výherní podnik, který provozuje stát nebo který byl úředně povolen.

HLAVA TRICÁTÁ TŘETÍ.**VEŘEJNÝ PŘÍSLIB.**

§ 506.

Příslib odměny za nějaký výkon osobě nikoli určité je závazný, jakmile se veřejně vyhlásí.

§ 507.

(1) Byl-li výkon proveden společnou činností několika osob, rozdělí se odměna, neobsahuje-li vyhláška jiné ustanovení, podle poměru účasti těchto osob na výkonu; nelze-li tento poměr určit, rozdělí se rovným dílem mezi všechny.

(2) Nejde-li o společnou činnost, obdrží odměnu ten, kdo výkon provede nejdříve. Učiní-li tak několik osob současně nebo včas ve lhůtě k tomu určené, rozdělí se odměna mezi ně rovným dílem.

§ 508.

(1) Veřejný příslib odměny za lepší pracovní výkon, postup nebo výsledek zavazuje příslibitele k zaplacení slíbené odměny tomu, jehož práce splňuje podmínky soutěže. Je-li několik prací si rovných, rozdělí se odměna mezi uchazeče rovným dílem.

(2) Vypsání veřejné soutěže musí obsahovat lhůtu soutěže, výši odměny a ostatní podmínky. Ve vyhláše buď také uvedeno, jak bude přezkoumáno, zda práce vyhovují podmínkám soutěže a podle jakého měřítka budou práce srovnány a oceněny.

ČÁST PÁTÁ.

PRÁVO DĚDICKÉ.

HLAVA TRICÁTÁ ČTVRTÁ.

DĚDICTVÍ.

Nabytí dědictví.

§ 509.

Dědictví se nabývá zůstavitelovou smrtí.

§ 510.

Dědicem může být osoba fysická i právnická.

§ 511.

Dědic může nabýt buď veškerého majetku zůstavitelova nebo jeho poměrného dílu, anebo i jen jednotlivé věci nebo práva.

§ 512.

Dědí se ze zákona, ze závěti anebo z obou těchto důvodů.

§ 513.

Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, jsou místo něho povoláni dědicové zákonní, a čeho nenabude žádný dědic, připadne jako odúmrtí státu.

§ 514.

(1) Dědic je povinen hradit náklady přiměřeného pohřbu zůstavitelova, jakož i plnit závazky, které na něho přešly smrtí zůstavitelovou; vše podle ustanovení o poměrné nebo přednostní úhradě a jen do výše ceny nabytého dědictví. Splní-li dědic závazky do uvedené výše, neodpovídá již věřitelům, kteří své nároky neoznámili přesto, že je dal k tomu soudem vyzvat.

(2) Je-li dědiců několik, je každý z nich povinen plnit závazky částkou, jaká odpovídá poměru ceny jeho dědictví k ceně úhrnu toho, čeho se jim dědictvím dostalo.

§ 515.

Případne-li odúmrt' státu, odpovídá stát za závazky stejně, jako by byl dědicem.

§ 516.

Zřeknutí se dědictví.

Dědictví lze se předem zřici písemnou smlouvou se zůstavitelem; kdo se dědictví zřiká, může tak učinit i s účinkem pro své potomky.

Odmítnutí dědictví.

§ 517.

(1) Dědic může dědictví odmítnout.

(2) Odmítnout dědictví nemůže však dědic, který si již jako dědic skutečně počínal.

§ 518.

Odmítnout lze dědictví jen výslovným prohlášením, učiněným soudem písemně anebo ústně do soudního protokolu.

§ 519.

(1) Prohlášení o odmítnutí může dědic učinit jen do měsíce ode dne, kdy byl o svém dědickém právu úředně zpraven, ledaže mu soud se zřetelem k zvláštním poměrům určí lhůtu delší.

(2) Nebude-li ve lhůtě soudem dané učiněno prohlášení, zdali nepřítomní nebo neznámí dědicové dědictví odmítají nebo ne, má se za to, že zůstavitel žádné takové dědice nezanechal.

§ 520.

Odmítne-li dědic jen část dědictví anebo připojí-li k prohlášení jiné výhrady nebo podmínky, hledí se na věc tak, jako by dědictví nebyl odmítl.

§ 521.

(1) Prohlášení dědicovo, že dědictví odmítá, je neodvolatelné; totéž platí, prohlásí-li, že dědictví neodmítá.

(2) Opatrovník nepřítomného nebo neznámého dědice (§ 61 odst. 2) nemůže taková prohlášení učinit; zmocněnec dědicův je může učinit jen podle zvláštní plné moci k tomu dané.

§ 522.

Dědická nezpůsobilost.

(1) Dědit není způsobilý ten, kdo se dopustí úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy.

(2) Dědická nezpůsobilost pomíjí, jestliže zůstavitel dědici promíne.

Právní následky zřeknutí se dědictví, jeho odmítnutí a dědické nezpůsobilosti.

§ 523.

Na toho, kdo se dědictví předem zřekl, jakož i na jeho potomky, zřekl-li se dědictví i za ně, hledí se, jako by se smrti zůstavitelovy nedožili; to však neplatí o dědicích zůstavitelem přesto později povolaných.

§ 524.

Jestliže dědic dědictví odmítne, hledí se na něj, jako by se smrti zůstavitelovy nedožil.

§ 525.

Jestliže dědic není způsobilý dědit, hledí se na něj, jako by se smrti zůstavitelovy nedožil. Vyjde-li důvod dědické nezpůsobilosti najevo až po potvrzení dědictví, může se pravý dědic domáhat vydání dědictví, po případě náhrady škody.

HLAVA TRICÁTÁ PÁTÁ.**DĚDĚNÍ ZE ZÁKONA.****Zákonní dědicové.**

§ 526.

V první skupině dědí rovným dílem zůstavitelovy děti a pozůstalý manžel.

§ 527.

Nedožije-li se dítě zůstavitelovy smrti, nabývají jeho dědického podílu rovným dílem jeho děti; jestliže se smrti zůstavitelovy ne-

dožily ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejně jejich potomci.

§ 528.

Není-li zůstavitelových potomků, dědí pozůstalý manžel v druhé skupině a spolu s ním zůstavitelovi rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.

§ 529.

Dědicové druhé skupiny dědí rovným dílem; manžel však vždy nejméně polovinu zůstavitelova majetku.

§ 530.

Nedožil-li se zůstavitelovy smrti některý z rodičů, nabývají dědického podílu tohoto zemřelého rodiče rovným dílem jeho děti, a není-li jich, jeho rodiče.

§ 531.

Pozůstalý manžel, který žil se zůstavitelem v době jeho smrti ve společné domácnosti, dědí vedle svého podílu nedoplatky zůstavitelovy odměny za práci a opětujících se důchodů až do výše jednoměsíčního příjmu, jakož i zůstavitelovo obvyklé domácí zařízení.

§ 532.

(1) Osvojenec a jeho potomci i osvojitel a jeho příbuzní dědí navzájem podle dědických skupin jako příbuzní.

(2) Osvojenec nedědí v původní rodině a původní rodina osvojeného nedědí po něm. Bude-li však osvojenecký poměr zrušen, obnoví se dědění v původní rodině.

§ 533.

Započtení na zákonný podíl.

(1) Zůstavitelovým potomkům, jeho rodičům a starým rodičům započte se v poměru mezi nimi na jejich dědické podíly vše, co za zůstavitelova života od něho bezplatně obdrželi. Je-li dědicem potomek vzdálenější, započte se i to, co od zůstavitele obdržel jeho předek.

(2) Nezapočítávají se však obvyklá darování, přiměřená výdělečným a majetkovým poměrům zůstavitele, ani to, co poskytl na výživu a výchovu potomků a vůbec při plnění své zákonné vyživovací povinnosti.

HLAVA TRICÁTÁ ŠESTÁ.

DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI.

Z á v ě ě.

§ 534.

Závěť je jednostranný projev zůstavitelovy vůle, kterým zůstavitel osobně činí pořízení o svém majetku.

§ 535.

Jednou závětí může učinit pořízení jen jediný pořizovatel.

§ 536.

Ustanovil-li zůstavitel jednoho nebo několik dědiců s určením podílů nebo jednotlivých věcí, aniž je tím, čeho nabyli, jeho majetek vyčerpán, jsou ke zbývajícím částem majetku povoláni dědicové zákonní.

§ 537.

Byla-li někomu zůstavena peněžitá částka nebo jiná movitá věc jako odkaz, platí o odkazu a o odkazníkovi přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici. Odkazovník však neodpovídá za závazky zůstavitelovy, ani za náklady jeho pohřbu, byla-li odkazovníkovi zůstavena věc, jejíž cena je v poměru k ceně zanechaného majetku jen nepatrná, a jestliže souhrn odkazů nečiní více než čtvrtinu toho, co zbude ze zanechaného majetku po odečtení dluhů.

§ 538.

Při výkladu závěti budiž dbáno, aby byla splněna skutečná vůle pořizovatelova.

§ 539.

Pořizovatel může v závěti ustanovit náhradního dědice pro případ, že dědic jím povolaný dědictví nepřijme.

§ 540.

(1) Činit pořízení nemůže, kdo není v plném rozsahu svéprávný (§§ 9 a násl.).

(2) Nezletilec, který dovršil patnáctý rok, může však učinit pořízení o tom, čeho nabyl vlastní prací.

Náležitosti závěti.

§ 541.

(1) Závěť lze zřídit jen v písemné formě.

(2) Z každé závěti musí být patrný den, měsíc a rok, kdy byla sepsána.

§ 542.

Závěť vlastnoruční musí být vlastní rukou napsána a podepsána.

§ 543.

Závěť, kterou nenapsal pořizovatel vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a přede dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědkové se musí na závěť podepsat.

§ 544.

(1) Pořizovatel, který nemůže číst nebo psát, musí prohlásit svou poslední vůli před třemi svědky současně přítomnými do zápisu, který mu musí být přečten. Potom musí před nimi potvrdit, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Pisatelem a předčítatelem mohou být i svědkové; pisatel však nesmí být zároveň předčítatelem.

(2) V zápisu musí být uvedeno, že pořizovatel nemůže číst nebo psát, kdo zápis napsal a kdo předčítal a jakým způsobem pořizovatel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Zápis musí být svědky podepsán.

§ 545.

(1) Každý může prohlásit svou poslední vůli do úředního zápisu před soudem nebo před notářem; svědků není třeba.

(2) Nezletilci, kteří dovršili patnáctý rok, jakož i slepí, hluchí, kteří nemohou číst, a němí, kteří nemohou psát, mohou učinit pořízení jen před soudem nebo před notářem. Jestliže hluchý pořizovatel nemůže číst, nebo němý nemůže psát, je nutno přibrat tlumočníka, který se s ním může dorozumět a má způsobilost být svědkem závěti.

Svědkové a osoby zúčastněné při zřízení závěti.

§ 546.

Svědky závěti nemohou být nesvéprávní, slepí, hluchí, němí a ti, kdož neznají řeč, ve které se projev vůle činí, ani duchovní a řeholníci.

§ 547.

Závěti povolaný dědic a osoby jemu blízké (§ 17 odst. 2) nemohou při zřízení závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci nebo předčítatelé.

Neplatná ustanovení závěti.

§ 548.

Ustanovení závěti, která se přičí zákonu nebo obecnému zájmu, jakož i ustanovení nesrozumitelná nebo si odporující, jsou neplatná.

§ 549.

(1) Ustanovení závěti, jímž byl někdo povolán za dědice věci, která není v zanechaném majetku, je neplatné.

(2) Byl-li však někdo povolán za dědice peněžité částky, která není v zanechaném majetku, anebo prostředků na výchovu, výživu nebo zaopatření, je ustanovení platné. Nedohodnou-li se dědicové na splnění závěti, upraví splnění soud; přitom dbá, aby každý z dědiců přispěl tak, jak lze na něm slušně žádat.

§ 550.

Neplatná je podmínka, kterou zůstavitel omezil povolání někoho za dědice. Neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicové. Neplatný je také zůstavitelův příkaz, aby dědic použil dědictví nebo jeho částí určitým způsobem nebo aby něco vykonal.

§ 551.

Závěť je neplatná potud, pokud pořizovatel nezůstavil svým nezletilým potomkům tolik, kolik činí cena celého jejich zákonného podílu, anebo pokud nezůstavil jiným svým potomkům nebo tomu z rodičů anebo ze starých rodičů, který je v době zůstavitelova úmrtí v nouzi a už práce neschopný, tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona.

§ 552.

V y d ě d ě n í.

(1) Dědice, jehož zákonný podíl nemůže být závětí zkrácen vůbec anebo nikoliv o více než čtvrtinu jeho ceny (§ 551), může pořizovatel vydědit proto, že jej opustil v nouzi nebo že byl odsouzen pro úmyslný trestný čin nebo že trvale odpírá pracovat. Je-li takto vydeděný potomkem zůstavitelovým, nabývají jeho dědického podílu jeho potomci.

(2) Pro vydedění platí stejné náležitosti jako pro zřízení závěti.

§ 553.

Zrušení závětí a vydědění.

(1) Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, nebo jejím odvoláním. Odvolání vyžaduje způsobilosti a formy, jakých je třeba k platné závěti. Jestliže zůstavitel závěť úmyslně zničí, zruší tím svou závěť.

(2) Totéž platí o zrušení vydědění.

HLÁVA TRICÁTÁ SEDMÁ.**ZAJIŠTĚNÍ DĚDICTVÍ, OCHRANA
DĚDICŮ A POTVRZENÍ DĚDICTVÍ.****Zajištění dědictví.**

§ 554.

Zanechaný majetek budiž úředně sepsán.

§ 555.

Soud nařídí na návrh nebo z povinnosti úřední zajištění dědictví, je-li toho třeba k ochraně nároků státu nebo jiného obecného zájmu anebo právních zájmů dědice nebo zůstavitelova věřitele, a to na dobu, dokud zájem trvá.

§ 556.

Nebrání-li tomu způsob zajištění, může dědic, dokud mu nebylo dědictví ještě potvrzeno, dědictví zcela nebo částečně zcizit, zadlužit, jeho podstatu změnit nebo činit opatření, která přesahují rámec obvyklého řádného hospodaření, jen s přivolením soudu.

Ochrana pravého dědice.

§ 557.

(1) Zjistí-li se pravý dědic teprve později, je povinen i ten, komu bylo dědictví soudem potvrzeno, vydat mu majetek, který z dědictví má, podle zásad o oprávněném a neoprávněném držiteli (§§ 145 a násl.); přitom se však nesmí na škodu pravého dědice obohatit. Kdo v dobré víře něčeho nabyl od nepravého dědice, jemuž bylo nabytí soudem potvrzeno, nikomu za to není odpovědný.

(2) Předchozí ustanovení platí obdobně, připadlo-li dědictví jako odúmrtí státu.

§ 558.

Nárok na vydání dědictví se promlčí uplynutím tří let od zůstavitelovy smrti anebo ode dne, kdy jeho prohlášení za mrtvého nabude právní moci.

Potvrzení o nabytí dědictví.**§ 559.**

Nabytí dědictví potvrdí soud dědici, jehož dědické právo je vykázáno.

§ 560.

Nabytí dědictví nesmí však být potvrzeno, dokud je nutné jeho zajištění (§ 555). To však neplatí, jestliže již uplynul rok poté, kdy by bylo potvrzení mohlo jinak být vydáno.

§ 561.

Potvrzení o nabytí dědictví je podkladem pro zápisy v pozemkové knize.

Č Á S T Š E S T Á.**USTANOVENÍ PŘECHODNÁ
A ZÁVĚREČNÁ.****§ 562.**

Ustanoveními tohoto zákona se řídí, pokud není dále ustanoveno jinak, i právní poměry vzniklé před 1. lednem 1951; do tohoto dne se tyto právní poměry řídí právem dřívějším.

§ 563.

(1) Způsobilost k právům a povinnostem právnických osob, které dosud trvají, zůstává až do nové zákonné úpravy nedotčena.

(2) Společnosti zřízené podle dřívějšího obchodního práva, pokud o nich nebylo ustanoveno jinými předpisy, a společnosti podle obecného zákoníka občanského zanikají dnem 1. ledna 1951; majetkové vypořádání se řídí dřívějším právem.

§ 564.

Právní poměry týkající se práva stavby, založené před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčeny a jen na ně lze napříště užít ustanovení zákona č. 88/1947 Sb., o právu stavby.

§ 565.

(1) Při dědění se užije práva platného v den smrti zůstavitele.

(2) Ustanovení o svěrenském náhradnictví nelze užít, zemře-li zůstavitel po 31. prosinci 1950, a to v případech uvedených v § 15 odst. 2 zákona č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, ani obdobně; soud tu ustanoví přejimatele z dětí, avšak zároveň

zřídí pro pozůstalého manžela požívací právo k zemědělskému podniku, a to buď na doživotí, nebo na určitou dobu.

§ 566.

(¹) Lhuta, která počala běžet před 1. lednem 1951, skončí, určuje-li tento zákon lhůtu kratší, nejpozději uplynutím této kratší lhůty, počítané ode dne 1. ledna 1951; určuje-li lhůtu delší, uplynutím této delší lhůty, počítané ode dne, kdy lhůta počala běžet.

(²) Totéž platí o době vydržecí a promlčecí.

§ 567.

(¹) Osoby, které byly zbaveny svéprávnosti nebo dány pod opatrovnictví z důvodů, které tento zákon nezná, nabývají svéprávnosti dnem nabytí jeho účinnosti, s výjimkou těch, které byly dány pod opatrovnictví pro tělesné nedostatky; u těchto osob zruší opatrovnictví soud na návrh nebo z povinnosti úřední.

(²) Osobami zcela zbavenými svéprávnosti jsou také osoby, které jsou na Slovensku dány pod opatrovnictví pro duševní chorobu, osobami částečně zbavenými svéprávnosti pak i osoby, které jsou na Slovensku dány pod opatrovnictví pro slabomyslnost.

§ 568.

(¹) Dnem, kdy tento zákon nabude účinnosti, zrušují se veškerá ustanovení o věcech upravených tímto zákonem, čítajíc v to i právo obyčejové, ať již plyne z rozhodnutí soudních nebo z jiných pramenů.

(²) Zrušují se zejména:

1. obecný zákoník občanský, vyhlášený dne 1. června 1811, vyjma ustanovení §§ 1151 až 1164, a cís. nař. č. 276/1914 ř. z., č. 208/1915 ř. z. a č. 69/1916 ř. z., jakož i všechny patenty, dekrety, nařízení a zákony dané k obecnému zákoníku občanskému;
2. obecný obchodní zákon, uvedený zákonem č. 1/1863 ř. z., a zák. čl. XXXVII 1875, o obchodním zákonu, vyjma ustanovení upravující právní poměry družstev;
3. zák. čl. XXII/1802 a zák. čl. XIII/1807, o uvedení v držbu osob násilně vypuzených;
4. zák. čl. VIII/1840, o dědické posloupnosti poddaných;
5. nařízení ministerstev vnitra a spravedlnosti č. 1/1857 ř. z., o zákazu dělení domů v království českém;

6. nařízení ministerstva spravedlnosti č. 105/1858 ř. z., týkající se promlčecí lhůty u některých pohledávek;
7. nařízení ministerstva spravedlnosti č. 212/1860 ř. z., jímž se vysvětlují §§ 461 až 466 občanského zákoníka a vydávají předpisy o ochraně práv jak hypotekárních věřitelů, tak majitelů zastavených statků;
8. zákon č. 62/1868 ř. z., jímž se zrušují zákony o lichvě, a zákon č. 77/1885 ř. z.; zák. čl. XXXI/1868, o zrušení zákonů o lichvě, a zák. čl. VIII/1877;
9. zákon č. 76/1871 ř. z., o tom, ke kterým právním jednáním je třeba notářského spisu;
10. zákon č. 37/1875 ř. z., týkající se předkupního práva členů rodiny, zapsaného do veřejných knih;
11. zákon č. 49/1875 ř. z., týkající se promlčení nároku na úroky z některých státních dluhopisů;
12. zákon č. 68/1875 ř. z., o obchodních dohodcích či sensálech;
13. zák. čl. XVI/1876, o náležitostech závěti, dědických smluv a darování pro případ smrti;
14. zákon č. 50/1879 ř. z., o dělení podle hmotných částí;
15. zák. čl. XIV/1881, o zápůjčkách na ruční zástavu;
16. zák. čl. XXXIII/1881, o soudním umoření a promlčení veřejně obíhajících cenných papírů;
17. zák. čl. XXXI/1883, o splátkových obchodech;
18. nařízení ministra spravedlnosti č. 27/564/1887 I. M., o úpravě soukromé závěti podle zák. čl. XVI/1876;
19. zákon č. 140/1896 ř. z., o propůjčování cest nezbytných, a zákon č. 7/1913 ř. z.,
20. zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením obmezeným;
21. zák. čl. LVII/1908, o převádění obchodních podniků;
22. cís. nař. č. 275/1914 ř. z., o lichvě;
23. nařízení ministra spravedlnosti v dohodě s ministrem orby č. 384/1916 ř. z., o lhůtách pro domněnky při vadách dobytka;
24. nařízení předsednictva vlády č. 4420/1918 ř. z., o doplnění soukromoprávních pravidel, týkajících se nemovitostí;
25. zákon č. 452/1919 Sb., kterým se mění zákon č. 382/1919 Sb., o náhradě majitelům půdy, kteří byli válkou poškozeni;

26. zákon č. 271/1920 Sb., kterým se rozšiřuje platnost zákona č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením obmezeným, na Slovensko a pozměňují ustanovení §§ 115 a 116 tohoto zákona;
 27. vládní nařízení č. 72/1920 Sb., k provedení zákona č. 271/1920 Sb.;
 28. vládní nařízení č. 465/1920 Sb., o zřizování společností s r. o. a společností akciových (komanditních na akcie), o zvyšování základního kapitálu těchto společností a zakládání pobočných ústavů;
 29. vládní nařízení č. 147/1922 Sb., kterým se provádí § 45 odst. 3 zákona č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením obmezeným;
 30. zákon č. 111/1927 Sb., proti nekalé soutěži;
 31. zákon č. 76/1935 Sb., o splátkových obchodech;
 32. ustanovení §§ 112 až 115 zákona č. 86/1937 Sb., o drahách;
 33. vládní nařízení č. 266/1938 Sb., o sídlech kupců (obchodníků), obchodních společností a výdělkových a hospodářských společenstev (družstev);
 34. vládní nařízení č. 16/1942 Sb., o právech ze správy při dodávkách podle předpisu o řízeném hospodaření;
 35. vládní nařízení č. 71/1943 Sb., o soudcovské pomoci z podnětu války při smlouvách (nařízení o pomoci při smlouvách);
 36. vládní nařízení č. 64/1944 Sb., kterým se mění některé předpisy o nálezu;
 37. nařízení Slovenské národní rady č. 97/1945 Sb. n. SNR, o úpravě vlastnictví k některým domácím zvířatům;
- a to vesměs v úpravě, jaká vyplývá z předpisu je měnících a doplňujících.

§ 569.

Ukládání listin u soudu (§§ 113, 114, 168, 190, 200 a 203) upraví vláda nařízením. Ministr spravedlnosti se zmocňuje, aby v dohodě se zúčastněnými ministry vydal zvláštní předpisy podle §§ 162, 164, 234, 256, 393, 402, 430 a 460.

§ 570.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1951; provedou jej všichni členové vlády.

PŘEHLED OSNOVY OBČANSKÉHO ZÁKONÍKA.

ČÁST PRVÁ.

ÚVODNÍ USTANOVENÍ . . . §§ 1—3

ČÁST DRUHÁ.

OBEČNÁ USTANOVENÍ.

Hlava první.	Osoby	§§ 4—22
Hlava druhá.	Věci a práva	§§ 23—29
Hlava třetí.	Právní úkony	§§ 30—55
Hlava čtvrtá.	Zastoupení a plná moc	§§ 56—81
Hlava pátá.	Počítání času	§§ 82—85
Hlava šestá.	Promlčení	§§ 86—99

ČÁST TŘETÍ.

PRÁVA VĚCNÁ.

Hlava sedmá.	Právo vlastnické	§§ 100—154
Hlava osmá.	Vlastnictví k stavbě a právo stavby	§§ 155—165
Hlava devátá.	Věcná břemena	§§ 166—187
Hlava desátá.	Právo zástavní a právo zadržovací	§§ 188—210

ČÁST ČTVRTÁ.

PRÁVO ZÁVAZKOVÉ.

Hlava jedenáctá.	Vznik a obsah závazků	§§ 211—250
Hlava dvanáctá.	Změny v obsahu závazku	§§ 251—261
Hlava třináctá.	Změna v osobě věřitele nebo dlužníka	§§ 262—283
Hlava čtrnáctá.	Zajištění závazků	§§ 284—297
Hlava patnáctá.	Zánik závazků	§§ 298—336
Hlava šestnáctá.	Závazky k náhradě škody	§§ 337—359
Hlava sedmnáctá.	Závazky z bezdůvodného obohacení	§§ 360—365
Hlava osmnáctá.	Smlouva kupní a směnná	§§ 366—382
Hlava devatenáctá.	Smlouva darovací	§§ 383—386
Hlava dvacátá.	Smlouva nájemní	§§ 387—409
Hlava dvacátá první.	Výpůjčka	§§ 410—418
Hlava dvacátá druhá.	Půjčka	§§ 419—421
Hlava dvacátá třetí.	Smlouva schovací	§§ 422—433
Hlava dvacátá čtvrtá.	Smlouva příkazní	§§ 434—442

Hlava dvacátá pátá.	Jednatelství bez příkazu	§§ 443—447
Hlava dvacátá šestá.	Smlouva o dílo	§§ 448—461
Hlava dvacátá sedmá.	Smlouva zasilatelská	§§ 462—473
Hlava dvacátá osmá.	Smlouva nákladní	§§ 474—484
Hlava dvacátá devátá.	Smlouva zprostředkovatelská	§§ 485—488
Hlava třicátá.	Smlouva o sdružení	§§ 489—500
Hlava třicátá první.	Smlouva o důchod	§§ 501—503
Hlava třicátá druhá.	Sázka a hra	§§ 504—505
Hlava třicátá třetí.	Veřejný příslib	§§ 506—508

Č Á S T P Á T Á.

PRÁVO DĚDICKÉ.

Hlava třicátá čtvrtá.	Dědictví	§§ 509—525
Hlava třicátá pátá.	Dědění ze zákona	§§ 526—533
Hlava třicátá šestá.	Dědění ze závěti	§§ 534—553
Hlava třicátá sedmá.	Zajištění dědictví, ochrana dědiců a potvrzení dědictví .	§§ 554—561

Č Á S T Š E S T Á.

USTANOVENÍ PŘECHODNÁ

A ZÁVĚREČNÁ	§§ 562—570
-----------------------	------------

Důvodová zpráva.

OBECNÁ ČÁST.

I. V každé společnosti, ve které proti sobě stojí třídy se zájmy navzájem si odporujícími, je právo výrazem vůle vládnoucí třídy, jejíž obsah je určován materiálními životními podmínkami této třídy. Občanské právo zvláště vyjadřuje „ekonomické podmínky společnosti v právní formě“ (Engels); je hospodářské základem nejbližší. Občanské právo utvrzuje existující, třídní strukturu společnosti odpovídající ekonomické vztahy mezi jednotlivci; je soustavou norem (pravidel chování), stanovených vládnoucí třídou, vyjadřující a zajišťující především výrobní a směnné poměry v dané společnosti v zájmu vládnoucí třídy.

V buržoasní společnosti slouží tedy občanské právo zajištění kapitalistických hospodářských poměrů v zájmu vládnoucí třídy kapitalistů, slouží k upevnění její hospodářské a tím i politické moci. To ovšem buržoasie popírá, popírá třídní podstatu svého práva a snaží se občanské právo vykládat izolovaně od hospodářského dění, snaží se ignorovat jeho společenský obsah a omezit se na jeho formální stránku.

Nejvýrazněji se snaha buržoasie maskovat třídní obsah práva jeví v právu vlastnickém, které jako základ práva občanského předurčuje všechny ostatní občansko-právní instituty. Buržoasní právní nauka zná jediný typ vlastnictví, kapitalistické soukromé vlastnictví, které líčí jako absolutně platné, věčné a neměnné. Odmítá uznat jeho historickou podmíněnost a úplně přehlíží, že vlastnické poměry jsou jen právním výrazem výrobních poměrů.

Typickým rysem kapitalistického soukromého vlastnictví výrobních nástrojů a prostředků je jeho vykořisťovatelský charakter. „Vlastnické právo buržoasní společnosti není ničím jiným, než právem přisvojovat si cizí nezaplacenou práci“ (Marx).

II. O tom, jakou funkci má právo v třídní společnosti, svědčí historie vzniku a vývoje našeho dosavadního občanského zákoníka z roku 1811. Na kodifikaci občanského práva se v Rakousku začalo pracovat již v době předtèreziánské; zákoník, který vyšel z těchto prací, byl

nejprve (v r. 1797) zaveden na zkoušku v tehdejší rakouské Haliči a teprve poté, po jistých úpravách, vydán pro všechny rakouské země. V oblasti slovenské sice — s výjimkou let 1852 až 1861 — formálně neplatil, avšak obyčejové právo tam platné je s ním v podstatě shodné. I když svými kořeny sahá až do poloviny XVI. století.

Občanský zákoník z r. 1811 vznikl v době rozkladu feudalismu a nástupu buržoasie k moci. S postupným zaváděním strojů se poudce začíná rozvíjet průmyslová výroba. Průmysl se neobejde bez svobodného dělníka, nespoutaného poddanskou závislostí ani cechovními svazky, dělníka, který nemá jiný majetek než svou pracovní sílu a který, aby se uživil, je nucen tuto pracovní sílu prodávat kapitalistovi. Tak bylo r. 1755 povoleno tkalcům provozovat živnost mimo cechy, v r. 1763 bylo připuštěno svobodně zřizovat továrny na kartouny a s jejich výrobky volně obchodovat, v r. 1765 zrušen zákaz, že mistr soukenický nesmí pracovat na více než jednom stavu, v roce 1773 plátenictví prohlášeno za svobodnou živnost, v r. 1755 povoleno textilním továrníkům volně nakupovat látky kdekoli v tuzemsku a v r. 1778 konečně zrušeny cechy tkalcovské a punčochářské. Podobně tomu bylo i v ostatních výrobních oborech, jako v hutnictví, ve sklářství a dalších. Poddanství selského lidu bylo zrušeno známým patentem Josefa II. z r. 1789.

Tyto změny výrobních poměrů se v právní ideologii projevily teorií přirozeně-právní, založené na myšlence t. zv. vrozených lidských práv. Taková je i celková koncepce občanského zákoníka z r. 1811, třebaže se v něm zachovávají ještě některé instituty feudální povahy (na př. dělené vlastnictví, léno, dědičný pacht a dědičná činže, fideikomisární substituce ve formě rodinného fideikomisu a j.). Kapitalistické soukromé vlastnictví, chápáno jako neomezené panství vlastníka nad věcí, prostupuje celý zákoník a ovlivňuje všechna jeho ustanovení. Svobodná soutěž, vyjádřená zásadou nejširší smluvní volnosti, dává kapitalistovi možnost využívat své hospodářské převahy k dal-

šimu získávání nadhodnoty. Dědické právo rozšiřuje disposiční volnost soukromého vlastníka za hranice jeho fyzické existence, přenáší na dědice „onu moc, kterou měl zůstavitel za života, a to moc přivlastňovat si s pomocí svého vlastnictví výrobky cizí práce“ (Marx), zvětšuje kapitalistické výrobní poměry, zvětšuje vykořisťování. Buržoasní právníci rozlišovali přímo úzkostlivě mezi právem „soukromým“ a právem „veřejným“; přitom však jejich „veřejné právo“ není ovšem ničím jiným, než také právem vládnoucí buržoasie, zabezpečujícím její zájmy ve jménu „veřejného zájmu“. „Veřejné právo“ není tudíž ničím jiným než dalším pronikavým ztotožněním vykořisťovatelských zájmů vládnoucí třídy se zájmem celé společnosti. Toto rozlišování chce ve vykořisťovaných vzbudit ilusi, že tu jsou jisté vyšší zájmy všem občanům společné, zájmy nadtřídní, které stát chrání i proti vykořisťovatelské třídě kapitalistické a všem jejím příslušníkům. Občanský zákoník se ve svých úvodních ustanoveních dovolává základních hesel filosofie přirozeného práva. Pomocí této teorie řadí pak také vlastnictví k základním občanským právům, daným „přirozenými zásadami právními.“ „Věčnost“ a „spravedlivost“ soukromého vlastnictví k výrobním nástrojům a prostředkům byly pro tehdejší zákonodárce „vrozené“ a „rozumem poznatelné.“ Byl proto buržoasní teorii i praxi považován za zákon vůbec nejdůležitější a rozhodující, ovlivňující všechny ostatní právní obory, za hlavní, ne-li jediný základ celého buržoasního právního řádu.

Rozvoj průmyslu, podporovaný stálým technickým zdokonalováním a stále intenzivnějším využíváním parního stroje a později i elektrické pohonné síly, pokračuje. Stupňuje se koncentrace a centralisace průmyslového kapitálu. Tak na př. v r. 1872 bylo v 368 závodech vytěženo 41,475.993 q černého uhlí a v 463 závodech 48,234.193 q hnědého uhlí; do r. 1911 klesl počet těchto závodů na 120 u černého a 181 u hnědého uhlí, přitom však se těžba mnohonásobně zvýšila: na 143,978.182 q černého uhlí a na 252,653.338 q uhlí hnědého. Zároveň počet dělníků, pracujících více než 10 a půl hodiny denně, vzrostl od roku 1906 do roku 1911 z 8.354 na 22.633 dělníků.

Čím dál tím víc se uplatňuje též kapitál finanční. Poučný v tom směru je vzestup zisků akciových bank. Zatím co v r. 1854 jediná akciová banka vykazovala 653.000 K a v r. 1867 dvě akciové banky 21,573.000 K bilančního zisku, vykazovalo v r. 1911 (po vydání akciového regulativu z r. 1899) již 88 akciových bank na bilančním zisku celkem 133,799.000 K. Přitom hypotekární zadlužení na venkově

stouplo z 517,879.248 K v r. 1872 na 4.129,059.383 K v r. 1911.

To vše vyvolávalo nutnost postupných změn občanského zákoníka. Do roku 1848 bylo vydáno přes 70 dvorských dekretů, které provedly některé dílčí úpravy (zejména v právu dědickém a v právu rodinném); začátkem roku 1863 dochází pak k vydání obchodního zákona pro země rakouské, jehož protějškem je uherický obchodní zákon z r. 1875. Nařízení ve prospěch hypotekárních věřitelů z r. 1860 je doplněno v letech 1874 a 1887 novou zákonnou úpravou ochrany práv majitelů zástavních listů, zákonem o obchodních dohodcích z roku 1875 a dalšími předpisy. S nástupem imperialismu se pak setkáváme s dalšími legislativními úpravami. V roce 1896 vstupuje v účinnost zákon o splátkových obchodech, který jen na oko slouží nemajetným a vykořisťovaným vrstvám; ve skutečnosti zaručuje kapitalistické výrobě další odbytové možnosti. V roce 1906 je vydán zákon o zřizování společností s ručením obmezeným, v roce 1914 jsou staré konkursní a odpůrcí řády z let 1868, resp. 1884 nahrazeny novými; v téže době je vydáno i nařízení o lichvě.

V Uhrách dochází v letech devadesátých k pronikavým novelisacím civilního řádu soudního a exekučního řádu, které v roce 1912 vrcholí vydáním nového občanského soudního řádu. Před tím došlo v roce 1908 k nové úpravě převádění obchodních podniků.

Obecný občanský zákoník z r. 1811 sám byl v letech 1914 až 1916 třikrát novelisován. První novela (cís. nař. č. 276/1914 ř. z.) přinesla jen novou úpravu některých ustanovení práva rodinného a dědického. Druhá dílčí novela (cís. nař. č. 208/1915 ř. z.) představuje již přímý zásah do vlastnických poměrů v zemědělství. Třetí dílčí novela (cís. nař. č. 69/1916 ř. z.) pak je pronikavou reformou dosavadního občanského zákoníka. Spolu se zavedením nových institutů k usnadnění oběhu zboží a modifikací institutů co do formy známých (na př. ochrana jména, veřejné příslibení, smlouva ve prospěch třetí osoby, právo zadržovací, právo hypotekární) přizpůsobuje tato novela občanské právo zásadám obchodního zákona. Přináší také první úpravu služební smlouvy. Služební smlouva mohla ovšem zajistit jen formální rovnost a proto tento nový institut nesloužil pracujícím, nýbrž buržoasii, která ryze formálními předpisy o služební smlouvě mohla tím lépe zakrýt existující hospodářskou nerovnost. Buržoasie se však ještě dále postarala o to, aby i do občanského zákoníka vnikly zásady kapitalistického obchodu jako součást občanského práva. Pro výklad

smluv byl proto zaveden nový princip „zvyklostí poctivého (t. j. kapitalistického) obchodu“, ovšem obchodu sloužícího k prostřednému nabývání nadhodnoty a tedy kapitalistického zisku. Současně bylo právo vlastnické posíleno novou úpravou práva sousedského, zákazů zcizení a zavazení, institutem vlastnické hypotéky a institutem postoupení knihovního pořadí a j. Byla uzákoněna smlouva nakladatelská a nově upraveny předpisy o náhradě škody ve prospěch kapitalistického obchodu.

Nadále však v občanském zákoníku zůstaly instituty feudální. Zachováno bylo dělené vlastnictví, a to zejména v podobě rodinného fideikomisu; přitom nepřestalo být přesně rozlišováno mezi primogeniturou, majorátem a seniorátem. Agendu s tím související obstarávaly vedle fideikomisních úřadů také svěrenské soudy. Speciálním zákonem č. 117/1918 ř. z. bylo ještě pamatováno na zvlášť výhodné zcizování fideikomisní půdy za peněžní kapitál. Zaslouhuje zmínky, že tato typicky feudální instituce byla odstraněna teprve zákonem č. 179/1924 Sb. o zrušení svěrenství.

Všechny tyto zákonné předpisy, doplněné ještě novým exekucním řádem z r. 1896, zajišťovaly tedy dokonale panství buržoasie. Na boj vykořisťovaných mas o lepší životní podmínky odpovídala vládnoucí třída dalším utlačováním. Když ve čtyřicátých letech minulého století došlo následkem postupující mechanisace výroby ke snižování dělnických mezd, vyslala buržoasie proti stávkujícím dělníkům v Praze vojsko; 525 dělníků bylo zatčeno. Ochrana dělnické třídy byla nedělnickým, politicky uvědomělým vrstvám ještě v roce 1848 neznámým pojmem; pro její zájmy nebylo naprosto pochopení. Hlasy volající po právu na práci, mezi nimiž nechyběl ani hlas Havlíčkův, nebyly slyšeny. Postupem doby však buržoasie byla přece jen nucena respektovat rostoucí sílu dělnictva (v r. 1874 bylo v českých zemích již 292 dělnických spolků). V roce 1883 byl vydán zákon o továrních inspektorech, v roce 1887 zákon o nemocenském a úrazovém pojištění dělnic-kém a v roce 1888 novela k živnostenskému řádu. Tímto „sociálním zákonodárstvím“ byly aspoň částečně usnadněny pracovní podmínky dělníků, aniž by se ovšem změnil stupeň jejich vykořisťování. Toto se naopak v dalším vývoji ještě vystupňovalo.

III. Konec první světové války a osamostatnění Československé republiky nezměnily strukturu společnosti v českých a slovenských krajích. Kapitalistický řád zůstal plně zachován přes odpor dělnické třídy. U moci zůstala buržoasie, která náležela do tábora imperia-listů. Dosavadní kapitalistické právo bylo zá-

konem z 28. října 1918, č. 11 Sb., recipováno a zůstalo tedy v platnosti. Finanční kapitál byl opět posílen na útraty pracujících „velkorysou“ sanací bank z r. 1924.

Na požadavky dělníků a rolníků o osmihodinný pracovní den, o znárodnění klíčových výrobních prostředků a o důslednou zemědělskou reformu odpovíděla československá buržoasie tím, že snížila pracovní dobu na 8 hodin denně; k znárodnění však vůbec nedošlo a t. zv. pozemková reforma sloužila ve skutečnosti k tomu, aby byla konsolidována hospodářská a politická moc dosavadních latifundistů a vedle toho vytvořena nová silná kategorie bohatců, zbytkových statkářů.

Výsledkem celé této „reformy“, zahájené zákonem záborovým ze dne 16. dubna 1919, bylo, že v rukou velkostatkářů zůstalo 80,5% (2,100.000 ha) zabrané půdy, při čemž 638.000 drobných přidělců obdrželo v průměru po 1 ha zabrané půdy. 72.141 vesnických bohatců — mezi nimi 2.055 zbytkových statkářů — ovládalo 54,5% veškeré zemědělské půdy, zatím co více než milion drobných rolníků hospodářilo na 15,7% půdy. Jen v českých zemích připachtovávalo 50,2% zemědělců půdu a platilo za ni těm, kteří měli půdy nadbytek. Ani v jednom ze zákonů o této pozemkové reformě není řečeno, že půda patří těm, kdo na ní pracují; není v nich zmínky o pracujícím lidu a dělníci byli dokonce podle zákona č. 318/1919 Sb. z přidělu zabrané půdy vůbec vyloučeni; t. zv. čeledí, t. j. deputátní dělníci, hajní a pod., neměla práva ani na pacht zabrané půdy.

Hluboké hospodářské krise kapitalismu ochromily i náš průmysl a rozšířily se na naše zemědělství, obchod a živnosti. Jen roku 1929 klesla výroba ve srovnání s rokem 1928 na 53%. Dovoz poklesl z 19,9 miliard Kč v roce 1929 na 6,9 miliard Kč v roce 1933. Vývoz v této době klesl z 20,5 miliard Kč na 6,9 miliard Kč, při čemž se setkáváme se zajímavým zjevem: v krisovém roce 1929 uložili čs. kapitalističtí „exportéři“ 1.759 milionů Kč na svůj účet do zahraničních peněžních ústavů a ochudili tak národní důchod. V r. 1933 „uložili“ takto na svá soukromá konta v cizině skoro 3 miliardy Kč v devisách. — Vzpomeňme při této příležitosti, že v r. 1947 „uložili“ naši buržoasní exportéři stejným způsobem v cizině 2 miliardy Kčs v dolarové oblasti a jednu miliardu Kčs v oblasti librové. — Počet nezaměstnaných dosahuje podle úředních hlášení v prosinci 1922 437.841 osob a po přechodném poklesu stoupá v únoru 1933 na 910.182 osob; ve skutečnosti tehdy daleko překročil milion. Úhrn mezd klesl v roce 1933 o 36% ve srovnání s rokem 1929. Celková spotřeba dělnictva klesla

r. 1934 ve srovnání s rokem 1929 o 25,5%. Dělníci spotřebovali o 30% chleba a mouky méně než v r. 1929. Gentský systém podpor v nezaměstnanosti, zavedený zákonem č. 267/1921 Sb., bídu dělnictva neodstranil a rozrušoval jejich odborové organizace.

V letech 1931 až 1935 zaniklo pro úpadek celkem na 216.000 živností.

Drobní a střední rolníci se stávali obětí vedoucích agrárnícké kliky. Cenová úprava zemědělských produktů byla výlučně v rukou agrárnických koncernů, takže drobný a střední rolník nemohl vůbec cenové pohyby a výkyvy předvídat a zaříditi podle pravděpodobného pohybu cen své hospodaření. (Zatím co na příklad v květnu 1925 stál 1 q žita 245 Kč, byla jeho cena v březnu 1926 již jen 120 Kč; zatím co 1 q brambor stál v lednu 1926 31,50 a v září 1926 stoupl na 62,15 Kč, byla jeho cena v lednu 1927 již jen 36,01 Kč.) Výsledkem toho bylo, že zemědělské zadlužení dosahovalo v letech třicátých třicet miliard Kč, což znamená, že polovina rolnické půdy prakticky patřila věřitelským bankám. V r. 1933 bylo v dražbě na 161.000 drobných rolnických usedlostí.

Buržoasie se však nedala pohnout ani k sebe-menším reformám ve prospěch pracujícího lidu. Občanské právo bylo novelisováno jen úpravami rodinného práva a palčivé sociální problémy byly odsunovány na t. zv. cestu nařizovací, kterou byly upravovány organizace nouzových prací a pod. Jen zákony č. 155 a č. 497 z roku 1921 přinesly určité zlepšení pracujícím, zákon o soukromých zaměstnancích z roku 1934 upravil pak postavení soukromých zaměstnanců vůči jejich kapitalistickým zaměstnavatelům.

Po krisovém roce 1929 opustila buržoasie již nejzákladnější demokratické zásady a sáhla k praxi t. zv. zmocňovacích zákonů. Jími byla vláda jako pravý představitel vládnoucí buržoasní třídy s vyloučením obou sněmoven zmocňována, aby „po dobu mimořádných poměrů hospodářských domácích i zahraničních nařízením činila opatření nutná pro úpravu občansko-právních vztahů“. Touto cestou se přikročilo zejména v roce 1936 k různým „úpravám“, na př. k t. zv. zemědělskému oddlužení cestou t. zv. zemědělského vyrovnání. Toto mělo za následek, že v roce 1936 dosáhl počet nucených dražeb zemědělských usedlostí rekordní výše 10.048, výpovědi z nájemních a pachtovních poměrů dosahují v roce 1937 počtem 48.958 svého vrcholu.

Koncentrace výroby a centralisace kapitálu vede i v československé buržoasní společnosti k monopolnímu postavení finančního kapitálu. Akciový kapitál vzrostl ze 7.682 milionů Kč

v r. 1929 na 8.891 milionů Kč v r. 1934, ne více než 50 bankovních magnátů bylo pány veškerého bohatství republiky, průmyslu, zemědělství a obchodu. V roce 1937 bylo u nás 1.330 akciových společností se základním kapitálem kolem 9 miliard Kč, při čemž 80% tohoto kapitálu náleželo akciovým bankám; v témž roce bylo zaznamenáno 820 kartelových smluv, z toho 687 domácích a 133 zahraničních. Sama živnostenská banka, s akciovým kapitálem 400 milionů Kč, kontrolovala kapitály ve výši 10 miliard Kč. Ji patřilo 39% akciového kapitálu cukrovarů, 35% chemického průmyslu, 35% průmyslu stavebních hmot, 13% strojírenství, 11% textilního průmyslu atd. Skupina Agrární banky a jí ovládané agrární velkopodniky s mamutí Centrokooperativou, sdružující 13 družstevních svazů, měla ve své moci zejména cukrovary, lihovary, škrobárny a mlékárny; její peněžní ústavy měly na vkladech 8 a půl miliard Kč. Zvláště pronikavá byla monopolisace hutnictví a v kovoprůmyslu, kde z celkové sumy základního kapitálu všech podniků (3.722 milionů Kč) patřilo monopolům 91% (3.392 milionů Kč); podnikům, které nebyly začleněny do monopolních sdružení, pak jen 9% (330 milionů Kč). Silné posice měl u nás zahraniční kapitál, jemuž náležela téměř jedna čtvrtina základního kapitálu všech monopolisovaných podniků.

Právním vyjádřením tohoto vývoje je řada zákonů. Je to vedle zákona o smlouvě pojistné z roku 1934, vydaného ve prospěch soukromého pojišťovníctví, zejména zákon č. 141/1933 Sb., o kartelech a soukromých monopolech (t. zv. kartelový zákon). Zákon se výslovně omezuje na podnikatele samostatné. Buržoasie se k těmto kartelům chovala s patřičnou úctou i respektem — jejich evidenci sloužil státní aparát (státní úřad statistický) — a zřizovala zvláštní smírčí soudnictví u t. zv. kartelových soudů. Vládním nařízením č. 70/1934 Sb. byl zaveden numerus clausus ve sklářské výrobě a vládními nařízeními č. 170/1933 a č. 55/1936 Sb. byl založen a rozšířen dřevařský syndikát. Příznačný je i zákon o monopolní obilní společnosti.

Ruku v ruce s touto zákonodárnou činností šlo v roce 1931 vydání nových řádů konkursního, vyrovnávacího a odpůrčího. Vyrovnací kvota byla zvýšena o 10% na 45%. Monopolisace zvyšuje poměrně nízký počet konkursů z r. 1927 (503 konkursy) na 1.583 konkursy v r. 1933. Zatím co se v r. 1928 vyrovnalo celkem 2.853 podnikatelů, zažádalo v r. 1931 již 44.646 samostatných podnikatelů o vyrovnání.

Politickou, hospodářskou i státní moc měla tedy v ruce pevně finanční oligarchie. Nevá-

hala také zaprodal v dobách Mnichova československý pracující lid pro své zisky nacistické agresi. Obrana národa a vlasti chovala pro buržoasii nebezpečí ztráty jejího třídního panství. Zájmy národa (pracujícího lidu) byly proto buržoasií chladnokrevně obětovány a pracující lid byl vystaven nejzločinnější perzekuci ve svých dějinách.

Hitlerovská okupace byla pro naše hospodářství pohromou. Průmysl byl převeden na válečnou výrobu, ostatní průmysl, zejména průmysl spotřební, nezadržitelně upadal. Hrozivý nedostatek surovin a pracovních sil vedl k tomu, že na př. v září 1945 pracoval náš průmysl na pouhých 45% své výrobní kapacity. V zemědělství se projevoval prudký pokles výnosnosti obilních i jiných kultur (okupanti vyváželi od nás do Německa 15 až 16.000 vagonů obilí ročně) velmi utrpěla i živočišná výroba: ve srovnání s předválečnou úrovní snížily se početní stavy u koní o 10%, u skotu o 13,1%, u vepřového dobytka o 32,6%. Vážné byly i škody způsobené železniční a silniční dopravě: bylo zničeno či těžce poškozeno 1.520 mostů, jenom na Slovensku bylo zničeno 2.500 km železniční sítě; podstatně se zmenšil lokomotivní a vozový park. Přírodní bohatství bylo vyrabováno, po okupantech zůstalo na 350 miliard bezcenných papírových peněz. Okupaci a válce padlo za oběť 212.000 našich občanů. Celková škoda způsobená našemu hospodářství a naší kultuře činí na 430 miliard předválečných Kč. Nacisté za ochotného a účinného přísluhování naší velkoburžoasie zabezpečovali pro své zločinné cíle mobilisaci výrobních sil, nuceně přidělovali nebo soustředili do rukou svého státu základní materiální a lidské zdroje. Finanční a průmysloví magnáti takto rozsáhle využili ve svém zájmu celou soustavu „řízení“ válečného hospodářství a válečné konjunktury k tomu, aby získali nepředstavitelné nadzisky. Nacistický stát v zájmu finančního kapitálu zvýšil kapitalistické vykořisťování do neslýchaných forem.

IV. Po porážce nacistů nastoupil náš pracující lid odpovědnou cestu k socialismu. Košický vládní program jasně prohlásil, že odpovědní představitelé pracujícího lidu nepřipustí, aby v osvobozené republice převládal kořistnický zájem příživnických jednotlivců a skupin nad zájmy pracujícího lidu měst a venkova. Tvůrčí schopnost našeho lidu byla zárukou, že se lid stane skutečně pánem ve svém osvobozeném státě.

Charakteristické na tomto režimu po stránce politické je, že vládne Národní fronta dělníků, rolníků, živnostníků a pracující inte-

ligence. Vytváří se demokratický režim nového typu, režim lidové demokracie.

„Za vojny ukázala buržoasie svou pravou tvář, zkompromitovala se spoluprací s fašismem. Vzrostlo sebevědomí pracujícího lidu. Upevnila se jednota a vůle nastolit nové řády. Konečně se změnil i poměr sil v zahraniční politice, hlavně tím, že Sovětský svaz vyšel z války nesmírně posílen“ (Gottwald).

Slavné vítězství Sovětského svazu v druhé světové válce umožnilo československému pracujícímu lidu, vedenému jeho dělnickou třídou v čele s Komunistickou stranou Československa a osvobozenému Sovětskou armádou, aby v květnové revoluci 1945 definitivně zúčtoval s okupanty a s vlastní zrádnou buržoasií. Politická a státní moc přechází do rukou dělnické třídy a všeho pracujícího lidu. Mění se od základů politické a hospodářské poměry a společenský život vůbec. Jsou dány předpoklady k budování socialismu v naší vlasti. Politickým i právním vyjádřením těchto předpokladů je Košický vládní program.

Po stránce hospodářské má základní význam znárodnění nejdůležitějších výrobních prostředků a velkých bank a pojišťoven.

Po zrušení kapitalistického soukromého vlastnictví ke klíčovým výrobním prostředkům bylo třeba přikročit k vytvoření předpokladů pro osvobození drobného a středního rolníka, kteří jsou přirozenými spojenci dělnické třídy.

Dekrety o národní správě, dekrety konfiškačními a znárodnovacími, částečně i za pomoci retribučních opatření, zbavil vítězný pracující lid velkoburžoasii, která zradila a kolaborovala, její hospodářské základny. Změnila se ekonomická struktura společnosti. Do rukou státu přešlo 66% průmyslu a část velkoobchodu, znárodněny byly všechny doly, hutě, energetické závody, banky a soukromé pojišťovny.

Po vítězných květnových volbách v r. 1946 vytyčil budovatelský program Gottwaldovy vlády v duchu Košického programu zásady hospodářské obnovy a další výstavby republiky pomocí dvouletého rekonstrukčního plánu. Průmyslová výroba měla ke konci r. 1948 překročit úhrnnou předválečnou úroveň o 10%. Byl vytyčen úkol mechanizace elektrifikace zemědělství; výroba traktorů stoupla o 550% oproti stavu r. 1937 a výroba ostatních hospodářských strojů byla zvýšena o 83%. Byly zřizovány okresní strojní stanice a podporováno zakládání obvodních zemědělských strojních družstev. Tím byly dány předpoklady pro postupné zavádění velkovýrobních socialistických forem i v zemědělství.

Buržoasie se snažila všemi prostředky rozvracet úsilí pracujícího lidu o vybudování socialismu. Podkopávala základy znárodněné výroby, mařila začleňování konfiskovaných továren a závodů do národních podniků, pomlouvala a snažila se znemožnit orgány pracujícího lidu, národní výbory. Ve snaze za každou cenu zabránit budování socialismu, snažila se udržet v platnosti své staré právo. Dobře věděla, že by takto mohla brzdit, ba i znemožnit náš vývoj k socialismu.

Reakční buržoasii byl takto úplně popřen Košický vládní program, který po přijetí všemi stranami Národní fronty byl politickým a právním základem pro budování socialismu u nás. Pracující lid, který si vítězně vydobyl moc, měl se však podle vůle reakce řídit právem nejen z dob buržoasní t. zv. první republiky, t. j. respektovat právní úpravu tehdejších výrobních a vůbec společenských poměrů, tedy úpravou zabezpečující starou koncepci a strukturu společnosti, nýbrž i „právem“ z dob nacistické okupace a dokonce i „právem“ apoštolských císařů z Boží milosti. Neboť „vůli československého lidu“ bylo důsledkem zákona z 28. října 1918 i právo rakouské a uherské! Buržoasie dobře věděla, že by aplikace starých norem na skutečně nově a demokraticky se vyvíjející občanskoprávní vztahy měla v zápětí ne-li znemožnění, tedy určité podstatné ztížení naší cesty k socialismu.

Úsilí a příklad dělnické třídy našly však mohutnou odezvu u ostatních pracujících. Na tomto úsilí k položení základů socialistické výstavby jsme poznali, že „čím větší rozmach a čím větší dosah historických událostí, tím větší je počet lidí, kteří se zúčastní těchto událostí, a naopak, čím hlubší je přeměna, kterou chceme provést, tím více je třeba zvýšit o ni zájem a kladný poměr k ní, přesvědčit o její nevyhnutelnosti nové miliony a desítky milionů lidí“ (Lenin).

Úsilí reakce o zvrát poměrů se však čím dále tím více ukazovalo marným. Mzdy, platy a pense stouply v roce 1946 na 66,4% celkového národního důchodu oproti 58,6% z roku 1937. (Jen pro srovnání budiž uvedeno, že tyto podíly činily v USA v roce 1946 41,9% a v roce 1937 44,7%.) Podíl kapitalistů na národním důchodu klesl však v roce 1946 na 13,9% oproti 22% z roku 1937. Reakce proto sáhla k poslednímu prostředku, k únorovému puči, aby korunovala své úsilí o zvrát mocenských a ekonomických poměrů, zpět k vykořisťování člověka člověkem. Náš pracující lid však zmařením jejích záměrů dovršil své vítězství. Reakce byla definitivně poražena,

vybudování socialismu bylo definitivně zajištěno.

Dochází k dalšímu pronikavému znárodnění, k podstatnému omezení politické moci buržoasie a k očistě v Národní frontě. IX. sjezd Komunistické strany československa vytýčil generální linii budování socialismu. Rozšiřuje a upevňuje se socialistický sektor našeho národního hospodářství, prvky kapitalistické jsou omezovány a vytlačovány. Pracující lid je si vědom toho, že „udržet moc a nepřipustit návrat kapitalistického panství znamená konec konců lépe hospodařit než kapitalisté“ (Gottwald).

V. První úspěchy pětiletky jsou velikým příslibem pro budování socialismu. Výrobní oblasti socialistického sektoru jsou rozšiřovány, je zaváděna výroba produktů dosud jen dovážených. Novelisací znárodněvacích dekretů a statutu národních podniků je zajišťována lepší organizace socialistického podnikání a vzorné plnění jednotného hospodářského plánu.

Zejména velická péče je věnována industrialisaci Slovenska, které v době t. zv. první republiky kleslo hospodářsky i politicky téměř na úroveň kolonie. Ve dvouletém plánu činil podíl Slovenska 31,6% celkových investic (včetně investic rekonstrukčních), v pětiletce, kdy jde již o investice budovatelské, činí tento podíl 28,6%. Jestliže bereme za základ rok 1937, dosáhla průmyslová výroba r. 1946 121,4%, v r. 1947 167,8%, v r. 1948 195,7% a v r. 1949 227,2%. Podle plánu na rok 1950 dosáhne průmyslová výroba už trojnásobku výroby z roku 1947. Národní důchod Slovenska stoupl od roku 1946 do roku 1949 na 142% a v r. 1950 dosáhne 163%. Slovensko přitom při zvyšování životní úrovně nejen vyrovnává krok s ostatními kraji, ale v intenzitě růstu konsumní síly a koupěschopnosti pracujících je daleko předstihuje. Vzrůst životní míry obyvatelstva se vcelku spolehlivě zračí ve výnosu všeobecné nákupní daně. A tu vidíme, že na Slovensku se na této dani vybralo za I. čtvrtletí 1950 o 66% více než v I. čtvrtletí 1949, zatím co v českých krajích za stejnou dobu činí tento vzestup jen 35%. Přitom čtvrtletní rozpočtová kvota byla na Slovensku překročena o 5,6% a celkový úhrn výnosu zde dosahuje 27,4% celoročního prelimináře, kdežto v českých krajích je rozpočtová čtvrtina překročena o necelé 0,2%.

V únoru 1949 se nám jeví tento celkový obraz jednotlivých úseků našeho hospodářství:

	Socialistický sektor:	Kapitalistický sektor:	Drobní podnikatelé:
Průmysl (včetně výživy)	98 %	2 %	—
Řemesla	14,3%	58,8%	26,9%
Stavebnictví	94,3%	5,5%	0,2%
Doprava	95,5%	—	4,5%
Velkoobchod (domácí i zahraniční)	100 %	—	—
Maloobchod (v českých krajích)	66,5%	17,9%	15,6%

Čeští a slovenští drobní zemědělci a zemědělní dělníci dostali více než 1 milion hektarů půdy, která dříve patřila německé a maďarské šlechtě. Půdní základna státních statků činila po únoru 1950 na 530.017 ha. Naše vesnice spějí k vyšším produktivnějším formám výroby. Zákonem z 23. 2. 1949, č. 69 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, a prováděcím nařízením ministra zemědělství ze dne 17. 3. 1949, č. 75 Sb., byly položeny základy k jednotným zemědělským družstvům. Ke dni 19. 8. t. r. měli jsme již 3.891 schválených jednotných zemědělských družstev a 1.662 schválených přípravných výborů. Celkem se při letošních žních pracovalo společně ve více než 6.000 obcích, tedy i tam, kde dosud nebylo JZD.

Nové politicko-ekonomické skutečnosti se samozřejmě nutně odrážejí v životních podmínkách pracujícího lidu. Zaměstnanost stoupla z 3.183.000 osob v roce 1937 přes od-sun Němců na 3.590.000 osob v roce 1949. Mzdová hladina průmyslu (absolutní čísla) stoupla oproti 44,98 z roku 1939 na 45,62 v roce 1948. Životní úroveň neustále stoupá. Podle slov předsedy vlády A. Zápotockého na II. všeodborovém sjezdu dne 11. 12. 1949 činil průměr dělnického důchodu starobního a invalidního v roce 1949 18.900 Kčs proti ročnímu průměru 1.710 Kčs v roce 1937. Vdovské důchody stouply v roce 1949 na roční průměr 14.340 Kčs proti průměru 640 Kčs z roku 1937. V roce 1947 se zúčastnilo rekreační akce celkem 155.000 dělníků a zaměstnanců, jejich počet stoupl v roce 1948 na 215.848 a do začátku září 1949 činil počet rekreatantů již 297.509.

Přitom rostoucí množství konsumního zboží dávaného do oběhu představuje stále stoupající reálnou hodnotu mezd a tím i rostoucí sílu a pevnost naší koruny. Během posledních

dvou let se naše průmyslová výroba zvýšila o více než 1/4 a daleko jsme již překročili předválečnou úroveň. Produktivita práce v průmyslu stoupla o 3,2% oproti roku 1937 a proti roku 1947 se zvýšila o celkových 16%. (Jen pro srovnání budiž uvedeno, že průmyslová výroba v USA klesla v minulém roce na 73,6% nejvyšší válečné úrovně přesto, že přes 70% veškerých výdajů amerického rozpočtu je určeno na válečnou výrobu a militarizaci.)

Počet sňatků v roce 1949 stoupl oproti roku 1937 o 25,3%. Úmrtnost všeobecně klesla k týmž datům o 10,7%. Přirozený přírůstek obyvatelstva činí ve stejném období 215,2%. Průměrný věk u mužů stoupl v roce 1949 na 61,6 let proti 53,7 roku v roce 1932, u žen na 65,5 let proti 57,3 letům v roce 1932. V roce 1949 jsme měli dosud nejvyšší počet lékařů (přes 11.000). Zatím co jsme v roce 1938 měli 5 nemocničních dětských oddělení a 766 lůžek pro matky, bylo již v roce 1949 v našich nemocnicích 71 dětských oddělení a 5.785 lůžek pro matky.

Oproti 580 mateřským školám s 29.148 žáků v roce 1938 bylo v roce 1949 jen v českých zemích již 3.937 mateřských škol se 161.667 žáků. Na Slovensku bylo v roce 1949 nově zřízeno 196 mateřských škol, 345 škol středních, 269 základních hospodářských škol, 51 výběrových hospodářských škol, 2 vysoké školy, 2 pobočky pedagogické fakulty.

Za první rok pětiletky byl plán v průmyslu splněn na 102,1%, což je proti roku 1948 vzrůst průmyslové výroby na 107,9%. V těžkém průmyslu jako celku se ukazuje možnost zvýšení výroby v roce 1953 proti úrovni roku 1948 asi o 90% místo 66%, jak předvídal zákon o prvním pětiletém plánu. Zatím stoupla jeho výroba v roce 1949 o 23% a v květnu 1950 o 62,9% oproti stavu v roce 1948. Těžké strojírenství — hlavní článek pětiletky —

zajistí tím urychlené uvedení nových závodů, které jsou ve výstavbě, do provozu. Tyto výsledky byly umožněny uvědomělým úsilím všech pracujících, kteří jen v roce 1949 podali přes 110.000 zlepšovacích návrhů, čímž bylo získáno na 3 miliardy Kčs úspor. Údernické hnutí vykazuje neustálý růst. Zatím co v lednu 1949 činil počet úderníků 69.000, stoupl jejich počet v prosinci 1949 již na 691.000. Tím vším byla umožněna — jak již řečeno — výroba produktů dosud jen dovážených, jako na př. výroba kuličkových ložisek, nového typu seriového traktoru, optického zboží, jemné mechaniky a pod.; zároveň však tím také mohlo dojít k pronikavé racionalizaci výrobního procesu, takže na př. nyní vyrábíme sami jednotnou elektrickou mechanickou výzbroj automobilů.

Zemědělská výroba překročila v r. 1949 daleko výrobu z r. 1948.

Nové metody práce se ujímají též v zemědělství. Příklad pouhých 28 JZD podává tento obraz:

	malovýroba 1 ha	družstva 1 ha
pšenice	19,7 q	21,00 q
žito	18,9 q	20,01 q
ječmen	19,4 q	26,00 q
oves	17,6 q	20,00 q
brambory	111,7 q	112,00 q
cukrovka	231,00 q	237,00 q
dojivost	1670,00 l	2542,00 l

Výkon traktorových stanic činil v podzimních pracích 1949 jeden traktor 78 ha. Traktory státních statků pracovaly v téže době po 50 ha, na jeden traktor strojních družstev připadala 20 ha, na jeden soukromý traktor pouhých 9 ha. Traktory zoraly 21% celkové plochy, koňské potahy (à 8 ha) 60% celkové plochy, volské potahy (à 6 ha) 9% a kravské potahy (à 0,85 ha) 9% celkové plochy. Půjde nyní o další lepší rozdělení a o dokonalé využití strojů a pomoc malým a středním rolníkům za výhodných podmínek.

V jediném JZD na Velehradě klesl náklad na sklizeň, svoz a výmlat z jednoho hektaru z 3.950 Kčs při společném osevu a společné práci na necelou třetinu, t. j. na 1.130 Kčs. Ještě loni tam trvalo posečení jednoho ha obilí 2½ dne a stálo průměrně bez jídla pro sekáče a odběračku 1.000 Kčs. Šestistopým samovazačem trvá tato práce pouhé tři hodiny a státní strojní stanice počítá za to jednotlivci 510 Kčs, jednotnému zemědělskému družstvu 320 Kčs.

Cílevědomým úsilím všeho pracujícího lidu, vedeného jeho dělnickou třídou, dochází tedy

k revolučním skokům v přeměně hospodářské struktury naší společnosti.

VI. Mění se hospodářská a společenská struktura si vyžaduje naléhavě novou právní úpravu; občanskoprávní vztahy musí být postaveny na zcela jiný základ. Do vydání ústavy 9. května byl právní základ nových a vyvíjejících se občanskoprávních vztahů vinou reakce nejasný. Od účinnosti ústavy však pozbyly platnosti všechny předpisy odporující ústavě a zásadám lidové demokratického zřízení (§ 173 odst. 2 Ústavy 9. května). Ostatní předpisy občanského zákoníka musí být podle § 171 odst. 3 ústavy vykládány vždy v souladu s ústavou. Soudci jsou podle § 143 ústavy povinni vykládat zákony a nařízení, tedy i občanský zákoník, v duchu ústavy i zásad lidové demokratického zřízení; přitom jsou vázáni jen právním řádem lidové demokracie (čl. XI ústavy). Právní úprava socialistického sektoru našeho národního hospodářství je již obsažena v zákonodárství o národních podnicích. Hlavní zásady musí být ovšem vyjádřeny i v občanském zákoníku. Proto v souvislosti s prohloubením obecných zásad organizace národního hospodářství nutno také kodifikovat nové, socialistické občanské právo.

Vzorem pro tuto kodifikaci je nám především sovětské socialistické občanské právo.

Vodítkem v první řadě jsou nám tedy hlavní zásady sovětského občanského práva, jak jsou vyjádřeny ve Stalinské ústavě. Jsou to tyto zásady:

1. socialistická hospodářská soustava a socialistické vlastnictví výrobních prostředků (ve dvou formách, jako vlastnictví státní a vlastnictví kolchozně-družstevní) jako ekonomický základ státu (čl. 4 až 7 stalinské ústavy);

2. právo osobního vlastnictví (čl. 7 a 10), odvozené od vlastnictví socialistického; osobní vlastnictví nestojí proti socialistické hospodářské soustavě jako panující formě hospodářství, nýbrž je s ní úzce spojeno a vyplývá z ní;

3. drobné soukromé hospodářství individuálních rolníků a domácích malovýrobců (postupně mizející forma hospodářství), založené na osobní práci a vylučující vykořisťování cizí práce (čl. 9);

4. určování a řízení hospodářského života státním národohospodářským plánem za účelem rozmnožení společenského bohatství, ustavičného zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujícího lidu, upevnění nezávislosti státu a zesílení jeho schopnosti k obraně (čl. 11).

Vedle hlavních zásad sovětského občanského práva je východiskem pro kodifikaci našeho občanského práva i vývoj občanského práva sovětského.

V Sovětském svazu byly od prvního dne Velké říjnové revoluce rychle za sebou vydávány zákonodárné akty o přechodu nejdůležitějších výrobních prostředků na stát, t. j. do rukou pracujícího lidu. Bylo odstraněno statkářské pozemkové vlastnictví a vůbec soukromé vlastnictví k půdě. Dekretem z listopadu 1917 byla zavedena dělnická kontrola. Znárodněny byly továrny, banky, železnice, zahraniční obchod. Bylo likvidováno soukromé vlastnictví k většině budov v městech. Vedle těchto legislativních opatření nastoupila řada jiných norem, zabývajících se organizací národního majetku, jeho řízením a kontrolou.

Všechna opatření k vyvlastnění kapitalistických živlů a vytvoření socialistického vlastnictví byla pak zakotvena v první sovětské ústavě z 10. 7. 1918. Tendence sovětské legislativy byla vyjádřena Leninem na VII. sjezdu VKS(b): „Začínáme-li socialistickou přestavbu, musíme si jasně vytknout cíl, ke kterému tyto přeměny konec konců směřují, totiž cíl vytvořit společnost komunistickou, která by se neomezovala na pouhé vyvlastnění továren, závodů, půdy a ostatních výrobních prostředků, která by se neomezovala na pouhou přísnou evidenci a kontrolu nad výrobou a rozdělováním výrobků, ale která by dále kráčela k uskutečnění zásady: od k a ž d é h o podle jeho schopností, k a ž d é m u podle jeho potřeby.“

Dějiny VKS(b) charakterisují toto období socialistické výstavby takto: „Dělnická třída vedená bolševickou stranou, ve svazku s rolnickou chudinou a podporovaná vojáky a námořníky, svrhává moc buržoasie, nastoluje vládu sovětů, zřizuje nový typ státu — socialistický sovětský stát — ruší statkářské vlastnictví půdy, dává půdu do užívání rolnictva, znárodněuje veškerou půdu v zemi, vyvlastňuje kapitalisty, probojovává ukončení války — mír, získává nezbytný oddech a tak vytváří podmínky pro provádění socialistické výstavby.“

V dekretech z 11. 1. 1919 a z 5. 8. 1919 bylo stanoveno povinné odvádění přebytků zemědělské výroby. Znárodnění průmyslu bylo dokončeno dekretem ze 7. 9. 1920 a zároveň zesílena evidence průmyslové výroby. Stále více stoupá význam hospodářských smluv.

Po skončení občanské války mohlo být přikročeno k plánovité hospodářské výstavbě. Období nové hospodářské politiky (NEP) bylo tehdy nutné, neboť za dané hospodářské si-

tuace nebylo možno jinak zabránit hospodářskému rozvratu. NEP činil ústupky rolnictvu, které nemohlo žít bez oběhu zboží, který pak byl spojovacím můstkem mezi dělnictvem a rolnictvem. Svoboda obchodu období NEPu nebyla ovšem úplnou kapitalistickou svobodou, nýbrž svobodou v jistém rámci, regulovaném funkcí socialistického státu. Zároveň se však mobilisují síly k definitivnímu rozdrčení zbytků kapitalismu: aktivisuje se státní průmysl, je organizován státní obchod, který má postupně vytlačit obchod soukromý. Je zaváděna zásada hospodaření podle rozpočtu (chozrazčot), chápána původně jako rentabilita podniku a teprve později jako jeho operativní samostatnost.

Občanské právo tudíž dostává tím vším nový specifický obsah. Projevuje se to v zákoně o základních soukromých majetkových právech, přiznávaných RSFSR, z 22. května 1922 a v občanském zákoníku RSFSR z 31. 10. 1922, který nabyt účinnosti dnem 1. 1. 1923. Tento zákoník spojuje v sobě dva principy: zajišťuje zájmy dělnicko-rolnického státu, při čemž skýtá všechny záruky pro nedotčenost vydobytku socialistické revoluce; zároveň však dává možnost rozvinutí soukromé iniciativy v mezích slučitelných se zájmy dělnicko-rolnického státu. Možno říci, že tento občanský zákon vyjádřil úkoly nové hospodářské politiky. Zdůrazňuje předmět a obsah státního socialistického vlastnictví. Připouští sice soukromou průmyslovou činnost a soukromý obchod, podřizuje ji však státní kontrole a stanoví pro ni krajní meze. Před soukromým vlastnictvím však zdůrazňuje vlastnictví družstevní a stará se o to, aby vedle státu byly družstevní podniky doplňující silou, omezující soukromého podnikatele.

Dekretem z 10. 4. 1923 o státních průmyslových podnicích, organizovaných na zásadách komerčního rozpočtu, byly dány první základy operativní správy národního majetku. Tento dekret ponechává nedotčenu jednotnost státního socialistického vlastnictví, zároveň však považuje státní podnik za samostatný subjekt v občanských právních vztazích.

V období boje za socialistickou industrializaci země (1926—1929), spojeného s bojem za širokou kolektivizaci zemědělství na základě dobrovolnosti, a za vytvoření soustavy státní socialistické zemědělské velkovýroby je pro dějiny sovětského občanského práva důležitým „rok velkého přelomu“, rok 1929. Občanské právo přestává regulovat „soukromý“ živel. Je vydáno nařízení o pětiletém hospodářském plánu (23. 4. 1929), nařízení o úpravě výroby a zavedení osobní odpovědnosti ve-

doucích (5. 9. 1929). Tyto základní zákonné akty následují po novém statutu státních průmyslových podniků (29. 6. 1927) a nařízení o způsobu ročního plánování v průmyslu (5. 10. 1928).

V těchto normách se jeví jasně další nová funkce občanského práva, která upevňuje zásady hospodaření podle rozpočtu, zásady plánovitosti v průmyslu, zemědělství i obchodu. Plán se stává základnou občanskoprávních poměrů.

V zemědělské výrobě se projevuje plán v tom, že rozšiřuje činnost velkých socialistických zemědělských hospodářství, spočívající na zákonech z roku 1922. Podkladem této politiky jsou obě nařízení ze dne 16. 3. 1927 o kolektivních hospodářstvích (kolchozech) a o sovětských hospodářstvích (sovchozech). Ve prospěch družstevního sektoru se novelisuje právo stavby, které může být zřízeno na místo dosavadních 49 let na 80, resp. 60 let, a stanoví se značné daňové výhody pro všechny stavebníky.

Boj za kolektivisaci zemědělství a za likvidaci kulactva jako třídy vyvrcholil nařízením ze dne 1. II. 1930 o opatřeních k posílení socialistické přestavby zemědělství. Tím byly vyřešeny tři základní otázky socialistické výstavby:

1. byla likvidována nejpočetnější vykořisťovatelská třída v zemi, záloha restaurace kapitalismu;

2. rolnictvo bylo převedeno s cesty individuálního hospodářství, rodícího kapitalismus, na cestu společenského, socialistického hospodaření podle plánu;

3. státní moc získala socialistickou základnu v nejrozsáhlejší, životně důležité, avšak nejzaostalejší oblasti národního hospodářství — v zemědělství.

Občanské právo je přitom následkem nebyvalého růstu socialistické výroby charakterisováno vzestupem významu práva závazkového. V letech 1930 a 1931 byla provedena reforma v úvěrnictví, v r. 1932 bylo soukromým obchodníkům zakázáno zřizovat prodejny, spořicí družstva byla reorganizována. Bylo upraveno právo patentní a zákonem ze dne 7. 8. 1932 byly zavedeny přísné tresty na útoky na společenský majetek.

Úspěšný průběh dvou pětiletok přispěl k dalšímu zvýšení životní úrovně sovětského lidu a pevně zakotvil zejména rozvíjející se zemědělské družstevnictví. Dne 17. II. 1935 byly manifestačně přijaty první vzorné — stalinské — stanovy kolchozu, obsahující mimo jiné ustanovení o kolchozním vlastnictví a o osobním vlastnictví kolchozníků.

V období Velké vlastenecké války se sovětské občanské právo zaměřilo ještě více na zdůraznění významu hospodářské kázně.

Srovnáváme-li vývoj sovětského občanského práva, najdeme obdobnost s naším dosavadním právním vývojem, zejména po vítězném únoru 1948.

Protože jsme chráněni neustále silícím táborem míru, vedeným velkým Sovětským svazem, můžeme na podkladě analýsy našich poměrů a na podkladě zkušeností Sovětského svazu přikročit k vytvoření prvního lidové demokratického občanského zákoníka, který zabezpečí další pokojnou cestu k socialismu. Nový občanský zákoník bude základnou a východiskem nové úpravy občanskoprávních vztahů.

VII. Analýza celkové struktury lidové demokratického zřízení a tendence jeho dalšího vývoje jsou základem, z něhož vyplynula nejen celková koncepce osnovy, ale stejně i celá systematika osnovy. Odůvodňují, že v lidové demokratické společnosti, která je povolána také k tomu, aby odstranila nesmiřitelný rozpor mezi společenskými výrobními poměry a individuální povahou kapitalistického присвоjování výrobků, je nutno od základů rozbít buržoasní koncepci občanského práva. Výrobní poměry prodávají revoluční vývojovou přeměnu, během níž při nevídaném rozvoji výrobních sil nastává revoluční přechod z dosavadních vlastnických vztahů charakterisovaných kapitalistickým присвоjováním, do nových socialistických výrobních a vlastnických vztahů a tím i ke kolektivnímu způsobu присвоjování.

Se současnou změnou způsobu výroby mění se i charakter společné práce, poměr pracujících lidu, vedeného jeho dělnickou třídou, k práci jako k jednomu ze základních práv člověka.

Vlastnictví se stává společenským, stává se výrobním vztahem lidí, který je dán novou hospodářskou a společenskou strukturou na podkladě socialistickém.

Opouští se stará zásada římského práva, podle níž se považuje každá trvalá stavba za součást pozemku. Rozvoj JZD a zemědělskou politiku vůbec by však tato dosavadní zásada mohla brzdit. Důsledné její zachování by vedlo k tomu, že stavby družstva na soukromé půdě by připadly majiteli půdy, stavby na státní půdě státu, i když byly pořízeny z prostředků družstva. Nový charakter trvalých staveb jako samostatného předmětu vlastnictví přispěje vedle toho i k dalšímu rozvoji osobního vlastnictví k rodinným domkům, které si pracující postaví na pozemcích druž-

stevních nebo státních. Proto osnova razí zásadu novou, podle níž stavby nejsou součástí pozemku. To má v zápětí, že vlastnické právo ke stavbám se může posuzovat zcela samostatně bez ohledu na vlastnické právo k pozemku.

Na rozdíl od názoru ovládajícího buržoasní právní teorii, podle něhož je vlastnictví poměrem subjektu k věci, ve skutečnosti však panstvím člověka nad člověkem, razí si vítěznou cestu nový typ vlastnictví; vlastnictví socialistické, vytvořené zejména znárodněním a plánovaným hospodářstvím.

Socialistické vlastnictví se stává základem a páteří nového občanského práva, jehož těžiště se přesunuje na pole práva věcného. Buržoasní pojetí vlastnictví jako vlastnictví soukromého, „jediného“ a „universálního“, je rozbit a vytváří se konkrétní pojem vlastnictví jako práva jednotlivce anebo kolektivu používat výrobních prostředků a výrobků svou mocí a ve svém zájmu na základě soustavy třídních poměrů, existujících v dané společenské soustavě a v souladu s touto soustavou.

Typ a forma tohoto vlastnictví jsou různé podle obsahu práva vlastnického, podle jeho subjektu a předmětu. Především rozhoduje vztah pracujícího člověka k výrobním prostředkům, v čí rukou jsou výrobní prostředky, neboť na formě výroby je přímo závislá i forma vlastnictví. V lidově demokratickém státě mohou být výrobní prostředky zásadně jen ve vlastnictví socialistickém, t. j. mohou být jen majetkem národním nebo majetkem lidových družstev. Soukromé vlastnictví k výrobním prostředkům je v hospodářské soustavě lidové demokracie slučitelné s vůlí pracujícího lidu jen v drobném podnikání, které je založeno na osobní práci a které není podkladem vykořisťování.

Osnova rozeznává proto dva různorodé typy vlastnictví: vlastnictví socialistické a vlastnictví soukromé. Ústředním problémem nového občanského práva, jež vychází z Ústavy 9. května, jsou ovšem nové formy socialistického vlastnictví, které je nedotknutelným základem společenského zřízení Československé republiky, záštitou proti vykořisťování člověka člověkem a zárukou vzrůstu blahobytu pracujícího lidu.

Vyšší formou socialistického vlastnictví je státní socialistické vlastnictví. Spolu s ním se v socialistické společnosti rozvíjí jednak vlastnictví lidových družstev a jednak osobní vlastnictví k předmětům osobní potřeby. Formy socialistického vlastnictví, t. j. forma socialistického vlastnictví státního a forma

socialistického vlastnictví družstevního a k nim se řadí vlastnictví osobní, mají jeden společný specifický znak: žádná z těchto forem není a nemůže být podkladem vykořisťování. Dalším znakem osobního vlastnictví je fakt, že vzniká jen z pracovního důvodu. V socialistické společnosti je vůbec nerozlučně spjata se socialistickou zásadou odměny podle práce a představuje právo k oné části výdělku, resp. výsledku společenské práce, kterou zaměstnanec v socialistické společnosti za svou práci dostává. V naší společnosti, která socialismus buduje, je však ještě třeba za předmět osobního vlastnictví uznat i takové předměty, jichž nabytí nebylo výsledkem vlastní práce vlastníka. Osobním majetkem mohou ovšem být jen věci, které slouží spotřebě vlastníka. Osobní vlastnictví se uskutečňuje za bezpodmínečného sladění osobních zájmů se zájmy společnosti; je proto třeba brát zároveň zřetel i na práva zaručená občanu i na jeho závazky vůči socialistické společnosti.

Vedle těchto pokrokových forem vlastnictví, které jsou specifické pro socialistické výrobní poměry, zabývá se osnova také vlastnictvím soukromým. Vychází se ze zásadního rozdílu, zdali jsou výrobní prostředky v rukou kapitalisty, či slouží-li jen malému nebo střednímu podnikání, a zda napomáhají vykořisťovat cizí práci. V průmyslu i dopravě a obchodě nehraje dnes vykořisťovatelský sektor již rozhodující roli. V zemědělství ovšem jeho zástupcem je vesnický boháč. Jeho vytlačení z našeho hospodářského života je však věcí zemědělské politiky a věci provádění zemědělských norem. Proto se osnova zabývá jen soukromým vlastnictvím drobných výrobců, zejména drobných a středních rolníků, kteří pracují na půdě sami a nevykořisťují pracovní sílu jiných.

Socialistické vlastnictví má tedy buď formu státního socialistického vlastnictví, jehož předmětem je společný majetek všeho lidu (národní majetek), anebo formu socialistického vlastnictví družstevního, jehož předmětem je majetek lidových družstev.

Socialistickými vlastníky mohou proto být jen stát nebo lidová družstva. Stát může národní majetek buď spravovat přímo svými orgány (ministerstvy a pod.) anebo může části národního majetku svěřit národním a komunálním podnikům, které s těmito svěřenými majetkovými podstatami hospodaří v rámci hospodářského plánu podle předpisů zvlášť o tom vydaných.

Národní a komunální podniky nejsou proto vlastníky národního majetku. Národní a komunální podniky mají toliko operativní

správu majetkových podstat, které jim stát z národního majetku svěří. Tato operativní správa může ovšem příslušným opatřením nadřízeného orgánu býti přenesena na jiný národní nebo komunální podnik. S hlediska operativní správy tu jde o administrativní akt, s hlediska občanského práva o úkon obdobný převodu vlastnictví, i když vlastnictví přecházet nemůže. Také národní výbory mohou ovšem mít národní majetek jenom ve správě.

Části národního majetku mohou být také odevzdány do trvalého užívání socialistickým právníckým osobám, zejména lidovým družstvům. Na to osnova výslovně pamatuje.

Jinak je tomu ve společenském a tím i právním řádu socialistickém, uskutečněném již v SSSR; tam jest soukromé vlastnictví jako podklad vykořisťování již pojmem neznámým. Socialistická hospodářská soustava zná jen vlastnictví socialistické (ve formě vlastnictví státního a ve formě vlastnictví družstevně-kolchozního) a vlastnictví osobní. Půda, nerostné bohatství, vody, lesy, závody, továrny, šachty, doly, železniční, vodní a letecká doprava, banky a ostatní předměty uvedené v čl. 6 Stalinské ústavy, jsou ve vlastnictví státním, t. j. společným majetkem všeho lidu. V osobním vlastnictví občanů jsou podle čl. 10 Stalinské ústavy důchody a úspory nabyté prací, obytný dům a vedlejší domácí hospodářství, předměty domácího hospodářství a domácí potřeby, předměty osobní spotřeby a osobního pohodlí.

Osnova se snaží poskytnout zvýšenou ochranu socialistickému vlastnictví jako hospodářské základně naší společnosti. Stanoví zásadní nezciizitelnost předmětů socialistického vlastnictví, aby se tak národní majetek nemohl přesouvat do vlastnictví soukromého. Věci, které jsou v socialistickém vlastnictví, lze zciizovat jen v rámci obvyklého hospodaření a proto, pokud socialistická výroba směřuje k osobní spotřebě pracujících, mohou být výrobky socialistické produkce převáděny do osobního vlastnictví.

To ovšem neznamená, že se socialistická výroba vyhýbá na světových trzích konkurenci; ba zatláčuje na trzích i produkty kapitalistické výroby lepší kvalitou a větší láci svých výrobků.

Je nezbytné postarat se i o to, aby ke ztenčení majetkových podstat v socialistickém vlastnictví nemohlo dojít ani promlčením. Proto se stanovila zásada vynětí nezciizitelných práv socialistických právníckých osob z promlčení.

Socialistickým právníckým osobám poskytuje osnova veškerou možnou ochranu.

Osobami v právním smyslu vůbec (subjekty práv a závazků) jsou jednak osoby fyzické, jednak osoby právnícké. Právníckými osobami jsou jen ty organizace, které byly jako právnícké osoby zřízeny zákonem anebo které jako takové zřídil nebo schválil orgán státní k tomu příslušný. Jinak nevzniká právnícká osoba, i kdyby zde osobní nebo majetkový podklad byl, a takový kolektiv nemá způsobilost nabývat práv a zavazovat se. Právní osobnost se přiznává jen takovému kolektivu, který svým složením, účelem a funkcí poskytuje všechny záruky, že svou společenskou a hospodářskou úlohu bude plnit podle zásad socialistického soužití a v rámci úkolů přikázaných jednotným hospodářským plánem. I u nás v praxi budou podle posledních zkušeností sovětské právní vědy za právnícké osoby uznány jen ty, které vykazují tyto znaky:

1. organizační jednotu určenou zákonem, statutem nebo řádem,
2. majetkovou samostatnost,
3. samostatnou majetkovou odpovědnost,
1. vlastní jméno (samostatná účast v občanském styku jako nositel práv a závazků).

Zvlášť zvýhodněné postavení se přiznává právníckým osobám, u nichž jsou dány znaky, které je charakterisují jako právnícké osoby socialistické. Jímí jsou zejména ty, jejichž socialistický charakter plyne z politické povahy organizace (ROH, Svaz zemědělců, Svaz mládeže a j.) anebo z jejich povahy hospodářské (národní a komunální podniky). Stát jako organizace vládnoucí třídy musí mít při plnění svých funkcí příslušnou materiální základnu, kterou se věnuje do soustavy majetkoprávních vztahů jako právnícká osoba anebo přenáší tuto funkci na jiné socialistické právnícké osoby. Osnova se vyhýbá přesnějšímu vymezení okruhu socialistických právníckých osob a ponechává věc praxi.

Zásada důsledné a účinné ochrany socialistických právníckých osob, zejména pak národních a komunálních podniků, je vyjádřena v jednotlivých ustanoveních osnovy.

Preferování socialistických právníckých osob se projevuje také v hlavě osmé.

Právo stavby se použije jen pro právo zříditi stavbu na cizím pozemku, při čemž socialistické právnícké osoby, které dostaly pozemky do trvalého užívání, ke zřízení vlastní stavby na tomto pozemku právo stavby nepotřebují; právo stavby je totiž již obsaženo v právu trvalého užívání.

Těžiště osnovy spočívá tedy v ustanoveních o socialistickém vlastnictví a jeho ochraně.

Stejně jako socialistické vlastnictví charakterisuje hospodářský život lidové demokracie i jeho podřízení hospodářskému plánu, nejsilnějšímu ekonomickému (výrobnímu) zákonu socialismu. Jednotný hospodářský plán zajišťuje plný, jednotný a rovnoměrný rozvoj hospodářských sil a proto je bezpodmínečně nutno splnit úkoly vyplývající z jeho provádění. Proto osnova předepisuje v první řadě jako vykládací pravidlo pro projev vůle, významné pro splnění plánu, soulad s úkoly tohoto plánu. Tím opouští dřívější individualistické pojetí, podle něhož se přihlíželo k úmyslu stran a k pravidlům „pocitivého obchodního styku“ a razí pojetí kolektivistické, nevycházející z „vrozených práv“ jednotlivce a podřizující výklad projevu vůle stran společenským a především pak hospodářským úkolům daným jednotným hospodářským plánem.

Tím se mění od základu způsob výkladu smluvní vůle. Soudům vykonávajícím kontrolu nad právním stykem občanů je tím dán ná stroj mravní výchovy socialistického občana. Tento musí v běžném denním hospodářském styku dbát zásad nevykořisťovatelského a spravedlivého socialistického soužití.

Vliv jednotného hospodářského plánu se projevuje ovšem nejsilněji v novém právu závazkovém, které se jednotnému hospodářskému plánu zcela podřizuje, pokud jde o vznik, změnu a zánik závazků. V zájmu splnění plánovaných úkolů se umožňují administrativní zásahy do smluvní volnosti podle potřeb hospodářského plánování; tím nabývají obligační závazky ze správních aktů zcela zvláštního významu a vytváří se nová kategorie hospodářských smluv. Princip veřejného zájmu zde prolamuje zásadu staré smluvní volnosti a podřizuje smluvní jednání hledisku úspěšného plnění plánu. Osnova tím také navazuje na zákon o hospodářských smlouvách a arbitráži.

Podle osnovy mohou příslušné orgány těm, kteří jsou účastníky na provádění a splnění plánu, určitý závazek uložit nebo vymezit jeho obsah. Poněvadž je nutno soustavu hospodářských smluv přizpůsobovat poměrům, které nastanou v různých obdobích plánu, dává se těmto orgánům dále oprávnění, aby závazky již vzniklé mohly z tohoto důvodu také měnit a podle okolností i rušit. Takto slouží instituty závazkového práva jako pohotovostní prostředky nejen pro plnění plánu, ale i pro přizpůsobení změnám hospodářským potřebám.

Bylo již řečeno, že koncem minulého století vznikla mimo rámec občanského zákoníka nová oblast práva obchodního. Osnova i tento rozdíl stírá a „obchodní právo“ nepřijímá.

Nové právo závazkové nechce v žádném případě zachovat instituce kapitalistického řádu, nýbrž snaží se správně vyjádřit zásady ekvivalentního směnného hospodářství tak, aby bylo zajištěno vše, čeho bylo na naší cestě k socialismu dosaženo, a aby byl zároveň podporován další vývoj k socialismu. Tohoto cíle chce dosáhnout ochranou a preferencí socialistického podnikání, zajištěním a podporou plánovaného hospodářství, uplatňováním třídního hlediska (srov. ustanovení o zmírňovacím právu soudcovském), odstraňováním vykořisťování člověka člověkem a zatlačováním obohacování se na úkor druhého. Závazkové právo slouží ovšem především úkolům jednotného hospodářského plánu a je vybudováno na principu přísné ekvity stran.

Také dědické právo odpovídá novým poměrům zjemněna novým formám vlastnictví, které dědické právo určují; mění svůj třídní obsah a svou společenskou funkci. Dědické právo je především zaměřeno na utvrzení rodinných svazků a váže se nikoli již k právu věcnému, nýbrž k právu rodinnému.

Všechny historické epochy charakterisují právo dědické jako právo věcné zvláštního druhu a ve vykořisťovatelských formacích se v něm odrážela neomezenost soukromého vlastnictví vládnoucí třídy. Tak tomu bylo v otrokářském řádu i v řádu feudálním. V kapitalistickém řádu ztratilo dědické právo úplně svou dřívější rodovou vázanost a rozšiřuje dispoziční svobodu soukromého vlastníka i za hranice jeho fyzického života. Vlastník mohl různými podmínkami a příkazy, připojenými k závěti, omezovat své právní nástupce podle libosti.

Zcela jinak je tomu ve společnosti, nastoupiť cestu k socialismu, kdy nová hospodářská struktura vytváří i nové dědické právo. Ústava 9. května prohlašuje v hlavě osmé, že klíčové zdroje průmyslu a veškeré větší druhy podnikání mohou být jen majetkem národním, tedy majetkem kolektivu, tudíž, že mohou být jen ve vlastnictví socialistickém a nikoli soukromém, jednak že osobní majetek občanů jakož i dědické právo k tomuto osobnímu majetku jsou nedotknutelné.

Z toho vyplývají pro osnovu pro obor dědického práva tyto důsledky: dědické právo bude mít své místo v novém právním řádu. Ne bude však již nástrojem vykořisťování člověka člověkem, neboť bude funkčně zaměřeno do práva rodinného a nikoli již do práva vlastnického. Dědické právo bude mít, jak již řečeno, určení, aby posilovalo rodinné vztahy, upravujíc majetkové poměry tak, aby nezasahovaly rušivě do vyšších citových vztahů rodiny.

Jeví se proto nové dědické právo jako právo svého druhu a zařazuje se na konec osnovy jako závěr všech předchozích občansko-právních ustanovení, na něž navazuje.

Nejdůležitější změny vůči právu dosavadnímu, které si vynutilo nové chápání dědického práva, jsou tyto:

Zákonným dědicům se dává přednostní postavení. Je to v souladu s obecnými zásadami, které si pro dědění stanovila sama společnost, omezující pořizovací volnost, pokud by byla v rozporu se stěžejními zásadami, jimiž je dědické právo ovládáno. Instituce odkazu se omezuje, neboť se připouští jen drobné odkazy movitých věcí. Osnova zde vychází ze skutečností, že takovéto odkazy jsou v širokých masách pracujícího lidu běžné a vžitě a že je vhodné umožnit zůstaviteli, aby sám posoudil, když zanechává někomu peněžitou částku nebo jinou movitou věc, zda obmyslený má nésti část jeho dluhů, či nikoliv.

Odpadá instituce lidu naprosto nesrozumitelná, slovenskému právu neznámá, tak zvaná „ležící pozůstalost“; její odstranění má ten význam, že dědic — neodmítne-li — nabývá dědictví již smrtí zůstavitelovou. Tato koncepce je lidovému citění bližší než dosavadní stav v českých krajích, kde dědic nabývá dědictví teprve soudním odevzdáním. Podle starého pojetí je pozůstalost do soudního odevzdání jměním bez pána, jako samostatný subjekt práv a závazků.

Z celé systematiky nového občanského zákoníka, tak jak vyplývá z analýsy současné vývojové etapy a z tendence dalšího vývoje, plyne, že nový občanský zákoník bude upravovat majetkověprávní vztahy občanů. Proto bylo z něho po vzoru zákonodárství SSSR vyloučeno nové právo rodinné, které upravuje vztahy člověka i společnosti k manželství a k rodině. Také pracovní právo nebylo do osnovy pojmuto, neboť nelze převzít buržoasní koncepci, nazírající na pracovní sílu jako na zboží. Naproti tomu nebylo třeba kodifikovat zvláštní právo obchodní, které bylo právem privilegovaných vrstev kapitalistického státu a které nemá proto jako takové vůbec místa v naší společnosti. Ty instituty obchodního práva, které odpovídají současným společenským vztahům výrobním a směnným, byly do osnovy přejaty, ovšem se změněným třídním obsahem. Stalo se tak v zájmu pružnějšího a plynulejšího oběhu statků. Jde tu zejména o ustanovení o podnikové plné moci, o smlouvě zasilatelské a nákladní, o nekalé soutěži a o základní ustanovení o cenných papírech.

VIII. Osnova chce plnit hlavní úkoly socialistického práva: právně zajistit dosavadní vý-

sledky budování socialismu a přispět i ke změně v morálním nazírání, t. j. podporovat novou morálku a ovšem také umožnit další pokrokový vývoj občanskoprávních vztahů. Proto také byla volena pružná, rámcová ustanovení, která nebudou dalšímu vývoji na překážku, a systém někdy příliš kasuistických ustanovení starého občanského zákoníka nahrazen pružnými generálními klausulemi (na př. generálním zmocněním soudu zmírňovat rozsah náhrady škody, generálním zmocněním orgánů plánování zasahovat do závazkových poměrů).

Na rozdíl od starého občanského zákoníka používá se srozumitelné, jasné dikce, aby nový občanský zákoník byl přístupný všem a přispěl ke zvýšení ideové úrovně nejširších mas pracujících. Zárukou splnění tohoto úkolu je skutečnost, že na dokifikačních pracích na osnově byla zaručena účinná účast i neprávniku a zejména v široké míře zástupců pracujících. Tím bylo docíleno toho, že k odborným zkušenostem právníků přistoupila též životní zkušenost a právní citění dělníků, kteří podstatnou měrou ovlivnili práce na kodifikaci občanského práva a účinně přispěli k zajištění požadavku srozumitelnosti občanského zákoníka.

Vytvoření nového občanského zákoníka tak, aby odpovídal hospodářské struktuře dnešní vývojové etapy, dané mocenskými a ekonomickými poměry, a aby zajistil další pokrokový vývoj těchto poměrů, v poměrně krátké době dvou let, bylo zcela určité úkolem nejen závažným a obtížným, ale také úkolem skutečně významného státního dosahu. Jeho splnění umožnila v první řadě morální a politická jednota našeho pracujícího lidu. Před únorovým vítězstvím nebylo lze uskutečnit kodifikaci občanského práva. Nebyla možná dohoda o novém občanském zákoníku, chránícím důsledně socialistické vlastnictví, vytvořené zejména znárodněním a plánovaným hospodářstvím. Teprve po únorovém vítězství, po odstranění nepřátel lidu z vedení státu a po dalekosáhlém omezení moci buržoasie, mohlo se přikročit k splnění tohoto úkolu.

Neodlučitelnou součástí morální a politické jednoty našeho lidu je bratrské soužití Čechů a Slováků, jehož základy upravila již Ústava 9. května. Také zde teprve únorové vítězství pracujícího lidu vytvořilo předpoklady ke klidné a věcné součinnosti na vypracování nových společných zákonů.

Problém unifikace právního řádu vyplynul již po spojení historických zemí se Slovenskem v jednotný stát. Kodifikační práce v období první republiky vyvrcholily však toliko osnovou z roku 1936, která měla sice provést unifikaci, v podstatě však převzala toliko staré rakouské právní předpisy v modernější dikci.

Teprve nový občanský zákoník odstraní donedlouhý právní dualismus a zavede jednotné občanské právo na celém území republiky.

Zvládnutí prací na osnově občanského bylo pak možné hlavně díky tomu, že jsme se mohli opřít o bohaté zkušenosti našeho velkého spojence, Sovětského svazu. Vítězná cesta k socialismu, nastoupená podle zásad učení všech učení a vědy všech věd, marxismu-leninismu, obrází se markantně i v socialistické právní vědě. Zákoníky, učebnice, právníká literatura a judikatura Sovětského svazu přispěly takto, dávající nahlédnouti do zkušeností Sovětského svazu, ke správnému chápání funkce našeho nového socialistického práva občanského.

K ÚVODNÍM USTANOVENÍM.

K §§ 1 až 3:

Buržoasie spatřovala v občanskoprávních vztazích občanů nikoli právní výraz výrobních poměrů ovládajících společnost, nýbrž naopak považovala soukromé vlastnictví výrobních prostředků za přirozené právo každého člověka, vyplývající z jeho lidské povahy. Deklarace lidských a občanských práv z doby velké francouzské revoluce uvádí v člancích 2 a 17 vlastnictví jako přirozené a nezadatelné právo každého člověka. Řadí tak vlastnictví k základním občanským právům. V uvedených člancích se projevuje především buržoasní ráz deklarace lidských práv. Uvádějí vlastnictví bezprostředně vedle svobody člověka, ačkoli soukromé vlastnictví od svého vzniku je nejmenší z prostředků zotročování člověka. Třídní zájmy bránily buržoasii v tom, aby si uvědomila tento rozpor. Měšťácká věda jej vždy zakrývala a měšťácké zákonodárství chrání přísně posvátnost kapitalistického soukromého vlastnictví, zatím co demokratické svobody pracujících se v nejlepším případě uznávají pouze za nezávazné slovní projevy. Marxismus odhalil uvedený rozpor a ukázal jeho společensko-hospodářské příčiny. Ukázal dále cestu k jeho vyřešení v zájmu dělnické třídy a celého lidstva. Základní občanská práva a jejich právní obsah vyplývají ze společenské soustavy, z třídní struktury společnosti a z třídní povahy státu jako politické organizace společnosti. Základní práva občana jsou v socialistickém státě mnohem širší než v buržoasním státě, jejich výkon je plně zajištěn a nikoliv jen theoreticky zákonem připuštěn jako za kapitalismu. Pokroková úprava majetkových vztahů mezi občany, napomáhající v nejširším rozsahu budování socialismu, je vedle vlády pracujícího lidu s dělnickou třídou v čele nejdůležitějším předpokladem pro důsledné uskutečňování občanských práv prohlášených Ústavou 9. května.

Práci na osnově občanského zákoníka zajišťovala konečně také nadšená, obětavá a široká spolupráce politiků a odborníků se všemi složkami pracujícího lidu (se zástupci celonárodních organizací, s dělníky ze závodů, s veřejnými funkcionáři atd.). Tvorba nového občanského zákoníka a nového právního řádu vůbec je přece ve společnosti jdoucí k socialismu především věcí všeho pracujícího lidu a proto byly nalezeny takové organizační formy práce, které již při vypracování samotných zásad nového práva občanského tuto účast zaručovaly.

Abyste byla vyjádřena funkce nového občanského práva v naší společnosti, byla v čelo osnovy postavena úvodní ustanovení.

Základem úpravy majetkových vztahů mezi občany je socialistické vlastnictví se svými formami, státním a družstevním socialistickým vlastnictvím. Přitom je rozdíl mezi oběma formami jen kvantitativní.

Státní socialistické vlastnictví nemá nic společného s vlastnickým právem buržoasního státu a jeho orgánů. Státní vlastnictví zůstává za kapitalismu podkladem kapitalistického vykořisťování pracujících a nástrojem buržoasie k vlastnímu obohacení a k zabezpečení jejího třídního panství. Všechny ztroskotané pokusy o nacionalisaci některých odvětví hospodářství v kapitalistických zemích dosvědčují, že manévry reakčních sociálně demokratických vůdců, vypočítané na podchycení reformistických iluzí části dělnické třídy v imperialistických státech, vedou jen k oklamání pracujících a slouží výhradně finančnímu kapitálu. Stejně jako mluvení o znárodnění dolů v ČSR po první světové válce, „socializační“ demagogie pravicových socialistů po druhé světové válce měla uchlácholit dělnické masy a zachránit buržoasní panství v západních kapitalistických státech. „Socialisace“ v kapitalistickém státě nemůže skončit jinak než naprostým krachem, poněvadž vládnoucí buržoasie činí vše, aby zničila znárodněné podniky, vyždímala z kapes poplatníků enormní náhrady za zastaralé a konkurence neschopné podniky a konečně zkompromitovala myšlenku socialismu. Pod vedením amerických imperialistů přechází dnes kapitalistická reakce na západě všude k otevřené likvidaci zestátněných podniků a vrací je do rukou kapitalistů, jak to zamýšlela též měšťácká reakce v ČSR. Přitom jsou podporováni pravicovými socialisty, jejichž zrada a prodejnost se jasně projevuje také v otázce t. zv. znárodnění průmyslových podniků při plném zachování kapitalistického systému.

Stejně jako převzetí bankrotních kapitalistických podniků kapitalistickým státem pomocí reformistů, také narůstání státního kapitalismu pod vedením fašistů nemá nic společného s vytvořením a upevněním státního socialistického vlastnictví. Splynutí špiček buržoasního státního aparátu s vedoucí skupinou velké buržoasie v období imperialismu vedlo v nacistickém Německu k vytvoření obrovských polostátních koncernů, jejichž vládci zakrývali svoje kořistnické a protilidové cíle nacionálními frázemi a používali celého státního aparátu k nesmírnému vkořisťování jiných národů za použití barbarských a zločinných metod. Státní vlastnictví se stalo pláštěm neslýchaně stupňovaného kapitalistického vykořisťování. Takto vytvořený systém neměl samozřejmě nic společného se socialismem.

Nejvyvinutější je u nás dnes státní socialistické vlastnictví jako vyšší jeho forma a nejpevnější pilíř socialistické výstavby. Družstevní vlastnictví jako druhá, nižší jeho forma se teprve rozvíjí. Podle slov prezidenta republiky Klementa Gottwalda náleží dnes již velká spotřební družstva k socialistickému, veřejnému sektoru našeho hospodářství a nutno proto vycházet z toho, že jejich majetek je rovněž v socialistickém vlastnictví. Velká spotřební družstva jsou dnes bezpečným a stále důležitějším článkem našeho socialistického obchodu. Nejsou však zdaleka jediným druhem družstevního socialistického vlastnictví. Ještě větší význam než spotřební a jiná nikoli výrobní družstva nabývají stále více lidová družstva malovýrobců v zemědělství. V tomto okamžiku provozují zemědělství u nás ještě většinou individuálně hospodařící malovýrobci. Jejich řady byly značně rozmnoženy revolučními změnami vlastnických vztahů k půdě, uskutečněnými podle hesla: „Půda těm, kdož na ní pracují“. Poválečná pozemková reforma lidové demokratické republiky přeměnila desetitisíce zemědělských dělníků a kapitalismem zbídačených malých a středních rolníků ve vlastníky půdy, jejichž další hospodářské úspěchy jsou naprosto zajištěny hospodářskou politikou lidového státu a zejména socialistickým plánováním, které vylučuje odbytové krise periodicky nastávající za kapitalismu. Mezi malými a středními zemědělci se rozvíjí úspěšné široké hnutí výrobních zemědělských družstev v různých formách JZD. Nemůže být pochybnosti o tom, že JZD se společným obděláváním půdy se blíží socialistickým formám zemědělské velkovýroby. Přitom se pevně opírají o zemědělské podniky státu. Vyšší typy JZD se rychle rozvíjejí a patří jistě k socialistickému sektoru našeho hospodářství. Jejich majetek je v socialistickém družstevním vlastnictví a slou-

ží nejen družstevníkům, ale zároveň celé společnosti. Velkým historickým posláním socialistických výrobních družstev v zemědělství je upevnění svazku dělnictva s rolnictvem a získání širokých mas pracujícího rolnictva, osvobozeného od kapitalistického vykořisťování a osvobozujícího se od vlivu buržoasie, pro socialismus a jeho plánovitou výstavbu. Socialistické družstevní vlastnictví je druhou, méně vyvinutou, nikoliv však méně důležitou formou společenského vlastnictví, a zákon je chrání proto stejně jako různé druhy státního socialistického vlastnictví. Pomocí obou forem společenského vlastnictví socialistický stát plní svoji hospodářsko-organisátorskou a kulturně-výchovnou funkci. Národní majetek a majetek lidových družstev jsou nejdůležitějším hmotným podkladem pro uskutečňování zásady socialistického plánování, zásadně odlišné od anarchie kapitalistického hospodářství.

Majetkové vztahy mezi občany, výrobní a směnné vztahy, do nichž občané vstupují ve společenské soustavě vyvíjející se k socialismu, jsou úplně jiné než majetkové vztahy obvyklé za kapitalismu. V nižší fázi komunismu se nutně zachovávají některé vnější formy předsocialistických společenských poměrů, jejichž ekonomický obsah se v socialistické společnosti zásadně mění. Socialismus a přechod k němu proto neznámá odstranění občansko-právního styku mezi občany, nýbrž jejich vyzvednutí na vyšší úroveň a jejich rozvoj na novém socialistickém podkladě. Městácké občanské právo a jeho uskutečnění bylo za kapitalismu právním výrazem ekonomických poměrů příznačných pro kapitalismus a pro kapitalistický způsob vykořisťování. Zdánlivá volnost v občansko-právních stycích neponechávala dělníku za kapitalismu žádnou jinou možnost než účast na formálně svobodné, ve skutečnosti nouzi proletáře vynucené smlouvě s kapitalistou o prodeji jeho pracovní síly. Výkon občanských práv, jež kapitalistická společnost ponechává pracujícímu člověku v majetkových vztazích, sloužil konec konců k dalšímu obohacení vlastníků výrobních prostředků a ke zvětšení faktické bezprávnosti pracujícího člověka. Čím svobodnější je za kapitalismu občansko-právní styk mezi jednotlivými třídami společnosti, tím drtivěji se uplatňuje hospodářská převaha kapitalistů. Boj organisovaného dělnictva proti kapitalistické libovůli, který si vynutil v mnohých státech omezení pracovní doby, zlepšil sice postavení dělnictva, ale nezměnil společenský řád. Proti nesprávným tvrzením reformistických zrádců nutno zdůraznit, že úplně jiný charakter má snaha reakce v imperialistických státech omezovat tradiční volnost v občansko-právních stycích. Fašistické

útoky na práva dělnictva, na př. v Americe, představují úsilí o jednostranné spoutání dělnictva a uplatnění mimoekonomického násilí kapitalistů a kapitalistického státu proti námezdně pracujícím a jejich třídním organizacím. Tyto reakční snahy jsou jen důsledkem skutečnosti, že ve všeobecné krizi kapitalistického systému ani formální volnost dělníka v občanskoprávním styku již nestačí k zabezpečení kapitalistických zisků a nemění naprosto nic na tom, že také za „nejsvobodnějšího“ kapitalistického režimu výkon občanských práv, jež měšťácké právo přiznává pracujícím, není překážkou, nýbrž naopak předpokladem pro jejich kapitalistické vykořisťování a stále větší zbídačování.

Naprosto jiný význam má výkon občanských práv jako právní výraz majetkových vztahů za socialismu a ve společnosti budující socialismus. Volnost pracujícího člověka, která za kapitalismu je pouze formální a ve skutečnosti jen pláštikem ustavičného vydírání kapitalistů na pracujících, je v občanskoprávním styku občanů socialistického státu skutečná a zajištěna celou společenskou soustavou. V socialistickém státě nelze nutit pracujícího, aby vstupoval do občanskoprávního poměru, jehož společenským obsahem je jeho ekonomické vykořisťování. Socialistická výstavba státu postupně vytlačuje a omezuje kapitalistické živly. Vykořisťovatelé jsou zbaveni moci diktovat pracujícím podmínky, na př. pracovní smlouvy, výhradně podle vlastního zájmu. Směna zboží mezi soukromými výrobci a socialistickým sektorem je pod přísnou kontrolou lidového státu. Soukromý obchod přestal být hlavním článkem distribuční sítě a každý přehmat na úkor spotřebitelů při rozdělování výrobků se stihá. Pracující se zúčastňují občanskoprávního styku, poněvadž to vyžaduje společenská organizace výroby a dělba práce, řízená nikoliv kapitalisty ve prospěch buržoasie, nýbrž lidovými orgány socialistického státu v zájmu celku pracujících. Nutnost zúčastnit se občanskoprávního styku není pro pracujícího výsledkem kapitalistického nátlaku, nýbrž poznáním zákonitosti socialistického hospodářství sloužícího výhradně všemu lidu. Občan socialistického státu vstupuje v občanskoprávní vztahy s jinými za účelem uspokojení svých osobních potřeb, které stále rostou v souhlase se stálým zvyšováním životní úrovně všech pracujících. Občané jsou si zásadně rovni při výkonu svých majetkových práv stejně jako při výkonu svých ostatních občanských práv, ať politických, sociálních, rodinných nebo jiných. Buržoasní občanské právo přiznávalo

všem formální rovnost před zákonem. Přiznávalo pracujícím stejné právní postavení jako kapitalistům, chudým jako bohatým, a faktická majetková nerovnost občanů, vyplývající z jejich příslušnosti k různým společenským třídám, v měšťáckém pojetí rovnosti byla přehlížena. Měšťácká spravedlnost byla slepá pro rozdíl mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými. Jen v několika ustanoveních měšťácké občanské právo bralo v úvahu rozdíly mezi občany, které vyplývají z rozdělení společnosti na antagonistické třídy. Stalo se tak jen tam, kde důsledky měšťáckého pojmu „rovnosti“ ohrožovaly příliš nebezpečné iluze od nadtřídnosti měšťácké spravedlnosti. Nový občanský zákoník vychází nikoliv z měšťácké, pouze formální rovnosti občanů, nýbrž z vyššího marxistického pojmu rovnosti, která je postupně uskutečňována při socialistickém přebudování společnosti. Znamená především, že všichni občané jsou si rovni ve svém poměru k výrobním prostředkům, jež ve vyvinuté socialistické společnosti jsou v rukou společnosti, že všichni mají zásadně stejný nárok na uplatňování svých pracovních schopností a stejnou povinnost pracovat ku prospěchu celku, že jsou odstraňovány třídní rozdíly mezi občany a nikdo nepožívá výsad ostatním občanům nedostupných. Je samozřejmé, že socialismus plně uznává výhody vyplývající z práce každého jednotlivce a rozdíly mezi občany podle prospěchu, který přináší celku. Odmítnutí nesprávného rovnostářství je v zájmu socialistické společnosti na co nejúspěšnějším osobním rozvoji každého jednotlivce.

Socialistická společnost váží si osobního výkonu každého jednotlivce a ctí především hrdiny práce. Odchovance kapitalistického světa nezajímá, co druhý vykoná, nýbrž co vydělává nebo ještě lépe, co vydělávají jini za něho. Považuje druhého za tím schopnějšího a úspěšnějšího, čím větší je nepoměr mezi jeho pracovním výkonem a peněžními prostředky, jimiž disponuje. Schopnost okrádat jiné o výsledky jejich práce patří k základním předpokladům „amerického způsobu života“. Socialistický zákon chrání důsledně občany při výkonu občanských práv. Chrání je zejména také v jejich občanskoprávních vztazích. Socialistická společnost však odpírá zákonnou ochranu výstřelkům kapitalistické kořistnické morálky výše charakterizované. K nim patří zejména také použití institutu občanského práva k uskutečnění jiných účelů, než ke kterým jednotlivé instituty jsou určeny, při úpravě občanských a zejména hospodářských poměrů. Zásada je podrobněji provedena v dalších ustanoveních zákona o výkladu smluv

a v závazkovém právu. Stejně je v dalším obsahu zákona rozvedena všeobecná zásada, že se nechrání takové občanskoprávní vztahy a jejich právní důsledky, které v rozporu se zájmy celku mají být prostředkem k maření jednotného hospodářského plánu nebo k obcházení povinností jim uložených. Vedle případné trestní sankce má takové jednání za následek, že ten, jenž se ho dopustil, nemůže úspěšně uplatňovati právní nároky, jež zákon jinak spojuje s právním jednáním stejného druhu, jestliže neodporuje zákonnému zakazu. Nejde o pouhé vykládací pravidlo, nýbrž o pozitivní ustanovení zákona, a lidovým soudům se dává široká možnost uplatňovat se jako strážci socialistické zákonitosti.

Stejně jako ostatní lidové kodexy Československé republiky přispěje také občanský zákoník k socialistické výchově širokých mas a ke zvýšení jejich ideové úrovně. Vychází z požadavku, aby se občané řídili ve svých občanskoprávních stycích pravidly socialistického soužití, jejichž obsah vyplývá ze stěžejních zásad socialismu. Průkopníkem vyšší socialistické morálky odražející se v nových částech našeho lidově demokratického právního řádu bude především děl-

nická třída a po jejím vzoru postupně stále širší masy pracujících. Z osnovy zákoníka plyne pro každého především povinnost chránit a upevňovat socialistické vlastnictví pro mimořádný a zásadní význam tohoto právního institutu, jakož i povinnost nezneužívat práv ke škodě celku. Další postup na cestě k socialismu vynese podle zkušeností první socialistické země, hrdinného Sovětského svazu, další a další mravní hlediska, jejichž socialistický obsah se bude stále prohlubovat. Marx-leninská theorie je si dobře vědoma rozdílu mezi morálkou a právem. Zachovávání právních předpisů vynucuje socialistický stát celou svojí vahou a soustavou svých mocenských orgánů, opírajících se o podporu širokých mas pracujících. Mravní zásady jsou neméně významné, ale jejich porušení není spojeno s určitými, zákonem přesně vymezenými důsledky. Přesto vyžaduje výchovný účel, jež sledují všechny zákonné předpisy lidově demokratického státu, aby zlidověné soudy si uvědomily na každém úseku svoji povinnost, neustálým zvyšováním uvědomělosti pracujících napomáhat uskutečnění generální linie budování socialismu v naší vlasti.

K OBECNÝM USTANOVENÍM.

K HLAVĚ PRVÉ, O OSOBÁCH.

K § 4:

Občanské právo v naší společnosti má býti vyjádřením vůle všeho pracujícího lidu, vedeného jeho dělnickou třídou, chránit, posilovat a rozvíjet osobní vztahy občanů a majetkové právní vztahy vůbec, jak toho vyžadují zájmy naší socialistické výstavby. Meze způsobilosti ke vstupu do těchto vztahů, tedy způsobilosti k právům a povinnostem, nejsou ovšem dány výlučně právem občanským, nýbrž platným právním řádem vůbec.

Rozsah způsobilosti k právům a povinnostem je nutno posuzovat u vědomí, že jediným zdrojem veškeré moci ve státě je pracující lid a že veškeré jeho snažení v této vývojové etapě směřuje k socialismu. To bude nutno mít na paměti zejména proto, že na dnešním stupni našeho společenského vývoje je dopuštěno soukromé vlastnictví k výrobním prostředkům, které je příčinou hospodářské nerovnosti lidí. To připomenout je účelem slov § 2 osnovy „v mezích právního řádu“. Zdůrazňuje se jimi, že člověk v rámci své způsobilosti k právům a povinnostem musí při svých právních úkonech dbát mezí, které právní řád stanoví.

Protože předmětem práv a povinností je především člověk, t. j. živá bytost, která musí ukojovat své životní potřeby a k jichž

ukojování je zaměřena její vůle, bylo uznáno vhodným na rozdíl od dosavadního právního stavu výslovně ustanovit, kdy způsobilost člověka k právům a povinnostem vzniká a kdy zaniká.

Jak narození, tak i smrt člověka, jsou skutečnostmi s významnými právními následky a proto je osnova — v zájmu bezpečného vymezení pojmu a trvání způsobilosti k právům a povinnostem také výslovně uvádí.

K § 5:

Toto ustanovení odpovídá snaze účinně chránit zájmy dětí, stará se o uchování práv dítěte již od okamžiku jeho početí. Projeví se to zejména v oboru práva dědického, může to však být praktické i při darování, i jindy.

O zastupování zájmů nenarozeného dítěte se starají rodiče, resp. opatrovník.

Zákonná domněnka § 5 odst. 2 napomáhá vyřešit případné pochybnosti o tom, zda se dítě narodilo živé či mrtvé; tato domněnka je v souladu s normálním předpokladem, že se dítě narodí živé. Jde ovšem o domněnku vyvratitelnou důkazem opaku.

K § 6:

Stejně vyvratitelná právní domněnka, vyslovená v § 6, umožňuje objektivně co nejspravedlivější řešení případů, když zemře několik lidí, kteří buď mezi sebou nebo vůči jiným lidem byli v určitém právním vztahu

(na př. rozhodujícím pro dědickou posloupnost), aniž se dá zjistit, kdo z těchto lidí zemřel dříve. Zákon má na mysli zejména případy, když několik takových lidí zahyne v souvislosti s touž událostí (při zřícení letadla, ztroskotání lodi a t. p.), ustanovení je však úmyslně formulováno širše, takže se vztahuje i na případy, když několik takových lidí zemřelo mimo souvislost s touž událostí. Účelem je zabránit zbytečným sporům s obtížným důkazem okamžiku smrti. Tato domněnka však neplatí pro prohlášení za mrtvého (§§ 7, 8) a soud tu může podle výsledku řízení stanovit úmrtní den několika nezvěstných osob, které mají být prohlášeny za mrtvé různě.

Domněnky nelze použít ani v případě, když pouze u jedné osoby jsou pochyby o tom, zda zemřela dříve než ostatní osoby, u nichž jsou data úmrtí známá; slovem „několik“ rozumí se totiž aspoň dva lidé.

K § 7:

V mnohých případech není možno smrt nezvěstného člověka prokázat ani úmrtním listem, ani jinými bezpečnými důkazy, ačkoliv je nepochybné, že člověk ten již nežije (na př. uplynula od jeho narození již delší doba než činí průměrný lidský věk) nebo je alespoň velmi pravděpodobné, že nežije (na př. ztratil se ve válce, nebo byl na ztroskotané lodi a není o něm žádných zpráv). K tomu, aby v takových případech mohly být uspořádány právní poměry těchto nezvěstných lidí a poměry jiných lidí, kteří k nim jsou v nějakém právním vztahu, slouží institut prohlášení za mrtvého. Spočívá v soudním výroku, podle něhož se nezvěstný považuje za mrtvého, jsou-li splněny zákonné podmínky, zejména uplynula-li doba zákonem stanovená, a to doba 5 let od konce roku, v kterém nezvěstný podle poslední zprávy ještě žil, nebo doba 1 roku od zvláště nebezpečné události, v souvislosti s níž je nezvěstný pohřešován. Úprava lhůt odpovídá všeobecné tendenci osnovy zkracovat lhůty, která je v souladu s nynějšími technickými možnostmi dorozumívacími a se zájmem na právní jistotě právních poměrů.

Rozhodnutí o prohlášení za mrtvého se vydá po příslušném soudním řízení. V rozhodnutí musí být uveden den předpokládané smrti nezvěstného, a to podle posledního dne uvedených lhůt, není-li možno aspoň s pravděpodobností jinak den předpokládané smrti určit. Návrh soudu mohou podat ti, kdož mají na určení dne smrti nezvěstného právní zájem, nebo zejména v zájmu obecném i prokurátor. Není tedy k návrhu oprávněn ten,

kdo tvrdí jakýkoli zájem na prohlášení nezvěstného za mrtvého, neprokáže-li, že jeho právní poměry budou výrokem o prohlášení za mrtvého dotčeny. Soudní výrok zakládá domněnku smrti; tato domněnka působí, dokud není vyvrácena důkazem, že nezvěstný zemřel jiného dne, než který je uveden v soudním rozhodnutí, nebo že se nemohl dožít tohoto dne anebo že jej přežil. Na základě výroku o prohlášení za mrtvého je pak možno žádat úpravu osobních i majetkových poměrů člověka za mrtvého prohlášeného, jako kdyby byl znám skutečný den jeho smrti.

Zjistí-li se však (po právní moci soudního rozhodnutí), že prohlášený za mrtvého žije, zruší soud své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, jakož i usnesení o potvrzení dědictví.

K § 8:

S prohlášením za mrtvého je spojen i zánik manželství nezvěstného manžela, aniž o to bylo zvláště žádáno. Aby bylo zabráněno nejistotě v majetkových poměrech, které vznikly v době nezvěstnosti, včetně doby řízení o prohlášení za mrtvého, bylo však nutno připnout zánik manželství až ke dni, kdy prohlášení za mrtvého nabude právní moci.

Při počítání času rozhodujícího při zjišťování otcovství se naproti tomu počítají zákonné lhůty ode dne pravděpodobné smrti (§ 42 odst. 1 zák. č. 265/1949 Sb. o právu rodinném). Není totiž možno považovat za otce toho, kdo podle výroku soudu zemřel dříve, než vůbec počal běh lhůty rozhodné pro zjištění otcovství k dítěti, které se narodilo v době jeho prokázané nezvěstnosti.

Potřeba ochrany nové rodiny a živých citových svazků mezi manžely vyžaduje, aby novému manželství byla dána přednost před manželským svazkem dřívějším. Proto podle ustanovení § 8 odst. 2 neobnoví se manželství zaniklé prohlášením za mrtvého, ani když se soudní výrok o prohlášení za mrtvého zruší, jestliže manžel osoby prohlášené za mrtvou uzavřel mezitím manželství nové. Úsudkem z opaku se jasně podává, že manželství zaniklé prohlášením manžela za mrtvého se zrušením tohoto výroku, nebylo-li druhým manželem uzavřeno manželství nové, obnoví samo sebou (bez opětného uzavření manželství).

K § 9:

O způsobilosti k právům a povinnostem, která znamená možnost být podmětem práv a závazků, je třeba rozeznávat způsobilost k právním úkonům, kterou se ve smyslu tohoto ustanovení rozumí způsobilost nabývat

práv a zavazovat se vlastními úkony a ve vlastním jménu. „Právním úkonem“ se zejména také projevuje vůle založit, změnit anebo zrušit právo nebo závazek (§ 30); právním úkonem se však rozumí i každý čin a každé opominutí, s nimiž jsou spojeny právní následky. Nový pojem „právní úkony“ zahrnuje tedy až dosud v науce i v zákonné terminologii rozeznávané právní činy a opominutí a t. zv. právní jednání, rozlišovaná dříve opět na právní jednání jednostranná (na př. závět a veřejný příslib) a dvoustranná (smlouvy). Od uvedeného ryze teoretického rozlišování osnova upouští; není ho zapotřebí (viz také odůvodnění k § 30).

Ve snaze zabránit nepříznivým následkům právních úkonů ne dost zrale uvážených osobami, jejichž rozvážnost a schopnost k úsudku nejsou plně zajištěny se zřetelem k jejich nezkušenosti vyvěrající z nedostatku věku, byla úplná způsobilost k právním úkonům spjata s dosažením zletilosti.

K § 10:

Věk zletilosti se uvádí v souladu s věkem potřebným pro dosažení aktivního volebního práva do zastupitelských sborů podle Ústavy 9. května, jak se stalo již v § 1 zák. č. 266/1949 Sb. Vzhledem k tomuto snížení věkové hranice rozhodné pro dosažení zletilosti, pozbyl účelnosti dosavadní institut prohlášení zletilým, stejně jako nebylo pojato do zákona už zbytečné prodlužování rodičovské moci na dobu po 18. roku věku dítěte, když toto může být za podmínek §§ 15 a 16 zbaveno svéprávnosti.

Také zde vyzdvihuje osnova důležitou společenskou funkci manželství tím, že prohlašuje okamžikem uzavření manželství za zletilé i osoby mladší než 18 let. Protože by nebylo dobře možné ani účelné vracet takové osoby do postavení nezletilců v případech, když jejich manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, neztrácejí osoby mladší než 18 let zletilosti dosažené uzavřením manželství, ani když manželství prohlášeno neplatným nebo bude rozvedeno anebo zanikne smrtí druhého manžela (stejně v § 1 zák. č. 266/1949 Sb.).

K § 11:

Na způsobilost člověka nabývat práv nemá jeho věk vlivu. Jinak je tomu u způsobilosti k právním úkonům. Protože právní úkony dětí mladších než 6 let by jim mohly způsobit újmu na jejich právech a mohly by být jinými lidmi v neprospěch dětí využity, poskytuje jim zákon ochranu tím, že je na-

prosto vylučuje ze způsobilosti k právním úkonům. K právním úkonům za tyto děti jsou povoláni jejich zákonní zástupci (rodiče, poručník, opatrovník). Kdy právní úkon zákonného zástupce potřebuje schválení soudu, ustanovuje právo rodinné (srov. zejména §§ 58 a 84 zák. č. 265/1949 Sb. a § 65 osnovy).

K § 12:

Dětem starším než 16 let je třeba přiznat způsobilost k právním úkonům, které jsou výlučně k jejich prospěchu, při nichž nemohou žádné újmy utrpět (na př. přijetí daru), a k samostatnému uzavírání smluv, při kterých se plní hned při jejich uzavření a které jsou jejich věku přiměřené (na př. koupě školních potřeb, potravin a t. p.). Jejich rozumová schopnost totiž dovoluje pochopit význam těchto drobných právních úkonů.

Děti starší než 15 let nabyly zpravidla ve škole určitého stupně rozumové vyspělosti. Není proto dobře možné jim bránit, aby třeba bez přivolení svých zákonných zástupců vstoupily do pracovního poměru a pak disponovaly s tím, co si vydělaly. Práce je občanskou povinností a ony jsou již s to v zájmu společnosti ji plnit. Proto je osnova v tomto směru vybavuje plnou způsobilostí. O potřebnou opravu rozhodnutí dětí při volbě povolání se postarají tam, kde se nevystačí s rozumnou radou rodičů nebo jiných zákonných zástupců, referáty práce a sociální péče a event. i opatrovnícký (poručenský) soud. Srov. také ustanovení § 14 a jeho odůvodnění.

Doplňkem ustanovení o způsobilosti vlastními úkony se zavazovat je v oboru práva procesního § 24 osnovy obč. soud. řádu. V stejném rozsahu, v jakém se někdo může samostatně zavazovat, má i způsobilost procesní.

K § 13:

Na způsobilost člověka k právním úkonům má mimo nedostatek věku vliv i duševní porucha; takto postižení lidé nemají možnost rozvážit a hodnotit důsledky svých činů.

Se stupněm duševní poruchy souvisí i způsob a míra nutné ochrany. Proto je třeba chránit osoby zbavené svéprávnosti a ty, které pro duševní poruchu nejsou vůbec schopny si samy své věci obstarat, tak jako děti mladší než 6 let a odníť jim způsobilost k právním úkonům vůbec; osoby částečně zbavené svéprávnosti anebo pro duševní poruchu neschopné, aby si samy své věci obstaraly náležitě, je vhodné chránit tak jako nezletilce starší než 15 let.

K § 14:

Aby lidé k právním úkonům naprosto nezpůsobilí nebo jen omezeně způsobilí neutrpkali na svých právech újmu, mají zákonného zástupce. Pokud děti mladší než 15 let nejsou k právním úkonům samy způsobilé, je třeba, aby byl právní úkon za ně učiněn jejich zákonným zástupcem. U dětí starších než 15 let a u osob zbavených svéprávnosti jen částečně lze pak vystačit s tím, že k jejich právnímu úkonu přivolí jejich zákonný zástupce. O event. potřebě souhlasu soudu srov. odůvodnění § 11.

„Přivolením“ se rozumí, stejně jako na jiných místech osnovy projev souhlasu, přístupující k cizímu projevu nebo jej doplňující; nerozhoduje, zdali se přivolení stane před projevem druhého, či teprve po něm.

K §§ 15 a 16:

Ustanovení osnovy o zbavení svéprávnosti nesledují, jak tomu bylo dříve, toliko ochranu majetkových zájmů osob zbavených svéprávnosti, nýbrž ve stejné míře i ochranu jejich osob. Proto také není již jen úkolem opatrovníků jim zřízených, aby pod soudním dozorem nahrazovali a doplňovali jejich vůli ve věcech majetkoprávních, nýbrž také, aby obstarali léčení duševní poruchy a zabránění jejímu dalšímu zhoršování; jde-li o chráněnce navyklého nadměrné požívat alkoholické nápoje anebo omamné prostředky nebo jedy, musí jejich opatrovník pečovat o nápravu těchto povahových vad.

Ustanovení o úplném zbavení svéprávnosti není možno užít na lidi stížené jen přechodnou duševní poruchou, ani na lidi stížené uvedenými povahovými vadami, pokud tyto nemají intensitu zákonem předpokládanou. K zbavení svéprávnosti dojde jen tehdy, jestliže člověk takto postižený je v své duševní činnosti oslabován trvale.

Na rozdíl od dosavadního právního stavu nejví se vhodným uznat jako důvod pro částečné zbavení svéprávnosti také marnotratnictví, neboť dřívějším zbavováním svéprávnosti z tohoto důvodu byla sledována ochrana jen majetkových zájmů chráněnce, zejména však majetkových zájmů příslušníků jeho rodiny. Ostatně nový způsob života a vyspělost našeho obyvatelstva ukázaly, že t. zv. marnotratníků ubývá, takže by zbavení svéprávnosti z tohoto důvodu nemělo ani praktického významu. Podle statistických dat bylo v roce 1937 z celkového počtu zbavení svéprávnosti zbaveno pro marnotratnost 5,9% osob, v roce 1947 a 1948 pak bylo zba-

veno pro marnotratnost jen 1,5% z celkového počtu zbavení svéprávnosti.

K § 17:

Na rozdíl od dosavadního práva nedefinuje osnova pojem rodiny, rodičů a dětí, ani příbuzenství, protože jde o pojmy v běžném životě známé, které nezavdávaly příčiny k pochybnostem a sporům. Pojem švagrovství je pak vysvětlen v § 18 zákona o právu rodinném č. 265/1949 Sb.

Upravuje se jen počítání příbuzenských stupňů jak v pokolení přímém, tak i v pokolení pobočném; rozhoduje počet zrození. Obdobně tomu je při počítání stupňů poměru švagrovského.

Vzhledem k ustanovení § 63 cit. zák. č. 265/1949 Sb. nebylo nutno se zvláště zabývat stupni poměru z osvojení.

Zjišťuje-li se stupeň příbuzenství podle tohoto ustanovení jsou v prvním stupni přímého pokolení příbuzní rodiče (otec a matka) se svými dětmi (syny a dcerami). V pokolení pobočném první stupeň není. V druhém stupni pokolení přímého jsou příbuzní starší rodiče (dědové a báby) se svými vnuky, v pokolení pobočném pak sourozenci. V třetím stupni jsou příbuzní v pokolení přímém prarodiče (pradědové a prabáby) se svými pravnučky, v pokolení pobočném strýcové a tety se svými synovci a neteřemi. Z dalších stupňů je prakticky vlastně jen čtvrtý stupeň pobočného pokolení (bratřanci a sestřenice).

Pojem osob blízkých je vymezen proto, ponevadž takový vztah osob je rozhodující pro úpravu různých právních poměrů (při odpovědnosti, při spoluvlastnictví, při právu předkupním, v právu dědickém a j.). Aby byla zachována tendence sledovaná zákonem o právu rodinném (§ 63), bylo zdůrazněno, že poměr založený osvojením se rovná poměru příbuzenskému (§ 17 odst. 2).

K § 18:

Právní řády přiznávají způsobilost k právům a povinnostem (právní subjektivitu) nejen jednotlivým lidem, nýbrž i sdružením osob nebo majetku, které uskutečňují úkoly stanovené zákonem nebo jiným právním předpisem, mají zákonným způsobem upravenou svou organizaci, majetek oddělený od majetku jednotlivců, a které vystupují v občanskoprávním styku vlastním jménem jako samostatní nositelé práv a povinností.

Se zřetelem na naše nové hospodářské a sociální poměry je nutné budoucně vázat vznik právnických osob buď přímo na zákon nebo nepřímo na zákon tak, že je ke vzniku práv-

nické osoby třeba uplatnění kolektivní vůle, vyjádřené orgánem veřejné správy k tomu podle zákona povolaným. Bez splnění těchto náležitostí nevzniká právnická osoba, i kdyby zde osobní nebo majetkový podklad byl, a takový kolektiv nemá způsobilost nabývat práv a se zavazovat. Právní osobnost se přiznává jen takovému kolektivu, který svým složením, účelem a funkcí poskytuje všechny záruky, že bude plnit svoji společenskou nebo hospodářskou úlohu v rámci úkolů, daných jednotným hospodářským plánem.

Socialistická právní věda bude tedy spatřovat v právnické osobě reálný celek, tvořící zvláštní druh právních podmětů, který má specifické vlastnosti jen jemu dané (není podmětem práv osobních) a kromě toho znaky společné s individuálním podmětem práva (způsobilost k majetkovým právům, pokud se nezakládají na poměrech osobních).

K § 19:

Všem právnickým osobám je společné, že jsou zřízeny za určitým účelem. Aby právnická osoba mohla tento účel plnit, musí být nadána způsobilostí k právům a povinnostem. Právní poměry, při plnění tohoto účelu vzniklé, jsou upraveny právními předpisy nebo stanovami, na jejichž základě byla právnická osoba zřízena. Důsledně pracovat k jistému účelu může však pouze člověk svou duševní činností, je tedy nutné, aby tu byli lidé, kteří ve smyslu vytčeného účelu řídí záležitosti právnické osoby a činí za ni právní úkony k tomu potřebné. Jak se tito lidé určují a kam až sahá jejich oprávnění jednat v záležitostech právnické osoby, je zpravidla určeno stanovami. Mohou to být osoby určené volbou členů nebo ustanovené státem a pod. Úkony těchto orgánů právnické osoby (výboru, předsedy a t. p.) v mezích stanov pokládají se za úkony právnické osoby samé. Právnická osoba může mít mimo své orgány, stejně jako osoba fyzická, své zmocněnce, o nichž platí totéž, co o zmocněncích osoby fyzické. Kdo tyto zmocněnce ustanovuje, je zpravidla upraveno v organizačním statutu právnické osoby.

V zájmu přehlednosti registrace právnických osob je pro ně stanovena povinnost mít vlastní název. Jde o základní hmotněprávní ustanovení, které ve spojení s § 22 osnovy poskytuje ochranu i názvu právnické osoby. Tím nejsou nikterak dotčeny zvláštní předpisy o zápisu právnické osoby do rejstříku, ani o způsobu označování právnických osob názvem, ani o formalitách podpisu.

K § 20:

Právnická osoba tvoří zvláštní, od osob, které ji tvoří nebo které za ni jednají, rozdílný podmět práv a povinností, který zpravidla za své závazky odpovídá jen svým vlastním majetkem, nikoli i majetkem osob jiných. Osnova však nevylučuje, aby zvláštní předpis uložil také fyzickým osobám, které jsou osobním podkladem právnické osoby (jejími členy), odpovědnost za závazky právnické osoby je sdružující.

K § 21:

Bylo by chybou a v rozporu s vývojem, omezovat dosah občanského práva na majetkové poměry mezi fyzickými osobami a právnickými osobami dříve t. zv. soukromého práva. Socialistické podniky se zapisují do podnikového rejstříku, socialistické právnické osoby nabývají v rámci hospodářského a finančního plánu pro stát nemovitého majetku, který se tak stává státním socialistickým vlastnictvím, a podržují jej pak ve své operativní správě, t. j. v držbě, užívání a dispozici, anebo hospodaří s majetkem státem jim svěřeným; to vše v rámci úkolů stanovených jednotným hospodářským plánem. Mohou vlastním jménem nabývat práv a se zavazovat, pokud tomu nebrání zvláštní předpisy, a za závazky pak také odpovídají.

Protože socialistická právnická osoba je formou právní organizace socialistického hospodářského zřízení, které je základem našeho lidově demokratického státu a zárukou vzrůstu blahobytu pracujících, a poněvadž plní s pomocí národního majetku jí svěřené úkoly jednotným hospodářským plánem jí uložené, poskytuje také osnova socialistickým právnickým osobám všemožnou ochranu. Zásada důsledné a účinné ochrany socialistických právnických osob je pak vyjádřena v dalších ustanoveních osnovy (srov. na př. §§ 87, 115, 125, 135, 154 odst. 2, § 168 odst. 2, § 190 odst. 2, §§ 198, 199, 204, 209, 210, 262 odst. 2 a §§ 380 a 381).

Které právnické osoby jsou právnickými osobami socialistickými, naznačuje § 21 osnovy zejména v souladu s ustanovením zákl. čl. IV odst. 3 Ústavy 9. května. Od podrobnějšího vypočtení jednotlivých „právnických osob socialistických“ osnova upouští úmyslně. Tím umožňuje prováděcí legislativě, aby sama a tak, jak to odpovídá průběhu hospodářského a politického vývoje, určila, které právnické osoby je třeba považovat za socialistické ve smyslu § 21 osnovy. Že jimi budou zejména také lidová družstva ve smyslu § 157 ústavy, netřeba v osnově zvláště uvádět.

K § 22:

Jedním ze zbytků ochrany t. zv. ideálních statků (osobních práv nemajetkových) je ochrana jména, která je i v dnešní době praktická a vyžádala si proto úpravy i v osnově. Chráněny jsou nejen osoby fyzické, ale i právnické, a předmětem ochrany není jen jméno, příjmení a název, nýbrž i krycí jméno (pseudonym) a šifry, zkratky a jiné značky právem užívané. Prostředkem této ochrany je žaloba zdržovací, kterou se postižený domáhá, aby bylo bezprávného užívání jména zanecháno. Nevylučuje se případný nárok na náhradu škody způsobené bezprávným užíváním jména, pro který platí obecná ustanovení o závazcích k náhradě škody.

K HLAVĚ DRUHÉ, O VĚCECH A PRÁVECH.

K § 23:

Stejně jako se osnova musí zabývat právními podmínkami (osobami), je nutné upravit i předměty právních poměrů.

Na rozdíl od dosavadního práva, podle něhož se pod pojmem věcí nerozuměly jen předměty hmotné, ale i práva jako věci nehmotné, což odporuje lidovému chápání, rozumí osnova věcmi v právním smyslu jen předměty hmotné a přírodní síly, které v důsledku technických vynálezů nové doby také slouží k úkoji lidských potřeb (na př. elektrina) a jsou předmětem právních poměrů upravujících hospodářský styk lidí. Aby nebylo pochybnosti o rozsahu pojmu věcí, vytýká zákon společný znak věcí; rozhoduje zdali slouží lidské potřebě, t. j. zdali mají povahu prostředků úkojných a zdali jsou podrobitelné lidské moci a jí ovladatelné.

K §§ 24 až 27:

Pojem součástí věci je vyložen v §§ 24 a 25.

Osnova vyhovuje v § 25 požadavku, aby byla opuštěna stará zásada, že stavba je součástí pozemku („superficies solo cedit“). Napříště budou samostatnými věcmi nejen stavby dočasné (na př. weekendové chaty, kiosky), nýbrž i veškeré budovy a jiné stavby trvalého charakteru. S ustanovením § 25 věty druhé souvisí úzce nová úprava vlastnictví k stavbě a práva stavby (§§ 155 a násl.).

Aby bylo zabráněno pochybnostem a sporům, vznikajícím z nedostatečného rozlišování příslušenství od jednotlivých věcí nebo od součástí věcí, stanoví § 27, co se příslušenstvím rozumí. Osnova žádá v souladu s hospodářským životem trvalost spojení příslušenství s věcí hlavní a vylučuje z příslušenství vedlejší věci osob ji-

ných než vlastníka (na př. věci nájemcovy). Trvalost spojení s věcí hlavní se ovšem neporuší jen přechodným odloučením.

K §§ 28 a 29:

Zatím co ustanovení § 23 zúžilo pojem věci jen na předměty hmotné a přírodní síly, přiznává osnova také právu povahu samostatného předmětu právního poměru. Ustanovuje v zájmu bezpečnosti právního styku, že se na právní poměry, jejichž předmětem je právo, vztahují přiměřeně ustanovení o právních poměrech, jejichž předmětem jsou věci. Jde ovšem jen o takové právní poměry a taková práva, u nichž to jejich povaha dopouští. To je vyjádřeno v § 28 odst. 1 slovy: „pokud to povaha jich obou dopouští“, t. j. povaha právního poměru a povaha práva (na př. předmětem nájmu může být nejenom věc, ale i právo).

V § 29 je obsaženo obecné ustanovení, které má zvláštní význam se zřetelem k tomu, že věcná práva k nemovitostem vzniknou podle osnovy už právním úkonem, takže věcné právo založené smlouvou působí i proti třetím osobám, třebaž není zapsáno v knize pozemkové nebo železniční (není u soudu uložena listina obsahující úmluvu o jeho vzniku). Srov. k tomu §§ 40, 111 až 113, 168 a 190 a jejich odůvodnění. Má-li smluvené právo věcné působit i proti třetím osobám, aniž je v knize zapsáno (bez uložení listiny), musí jeho věcné účinky být vázány na to, aby bylo ze smlouvy patrné, že bylo smluveno právo věcné a nikoli snad jen právo obligační. Smluví-li si na př. dva sousedé, že jeden z nich si může zkrátit cestu do města chůzí přes zahradu druhého, nemusí ještě jít o věcné právo, opravňující každého vlastníka nemovitosti sousedovy a zavazující každého vlastníka zahrady, nýbrž jen o osobní oprávnění a osobní závazek smluvních stran. Nebude-li věcná povaha nezapsaného práva patrna ze smlouvy, nemůže mu být ani přiznáno, aby působilo i proti jiným osobám, než které je smluvily.

Ani ustanovením § 28 odst. 2, ani ustanovením § 29 nejsou dotčeny zvláštní předpisy, podle nichž jsou některé právní úkony týkající se některých nemovitostí platné, jen když k nim byl udělen úřední souhlas; srov. zejména předpisy bránící drobení zemědělské půdy — zákon č. 139/1947 Sb., ve znění zák. č. 45/1948 Sb. — a omezující scizení a propachtování určitých druhů nemovitostí — zejména vládní nařízení č. 218/1938 Sb., ve znění pozdějších předpisů — a § 13 zákona č. 46/1948 Sb., omezující nakládání s půdou, která je předmětem výkupního řízení.

Vznikne-li věcné právo přímo ze zákona nebo výrokem úředním (§ 114), netřeba ovšem jeho

působení proti třetím osobám vázat na knihovní zápis, ani pokud jimi jsou osnovou zvláště chráněné socialistické právnické osoby.

K HLAVĚ TŘETÍ, O PRÁVNÍCH ÚKONECH.

• K § 30:

Skutečnosti, které samy o sobě nebo spolu s jinými vyvolávají právní následky, ať už jsou stanoveny zákonem nebo jiným právním předpisem anebo dohodou stran nebo pod., nazývají se obvykle v právní nauce skutečnostmi právními (skutečnostmi právně relevantními).

Nejvýznamnějšími právními skutečnostmi jsou lidská jednání, s nimiž jsou spojeny právní následky. Nauka rozeznává jednání volní (jimiž se vyjadřuje chtění) a mimovolní; konání a opominutí (zejména nevykonání činnosti právním předpisem uložené), činy nedovolené a právní jednání. Právní jednání pak opět roztrídí v právní jednání jednostranná (závěť, veřejný příslib, výpověď a pod.) a dvoustranná (smlouvy) a ještě jinak.

Lze jistě důvodně mít za to, že osnova, protože chce být přístupná lidovému chápání, musí být oproštěna od podobného theoretického rozčleňování, a to tím spíše, že se bez něho lze zcela dobře obejít.

Nemluví se proto ani v § 9 zvlášť o právních činech a opomenutích, ani v § 30 o právních jednáních, nýbrž tam i zde o „právních úkonech“, kterýžto výraz vyznačuje svůj obsah i jazykově vhodně a vyhovuje nejen řeči české, ale i ve slovenštině.

K § 31:

Jest samozřejmým požadavkem, aby se občané i v občanskoprávním styku řídili pravidly socialistického soužití, a aby, pokud jde o právní poměr, významný pro plnění jednotného hospodářského plánu, jednali v souladu s úkoly v plánu uloženými. Pravidlo pro výklad projevu vůle, dané v § 31, je toho odrazem. Mimo to je zdůrazněno, že rozhodující je hledisko odpovídající společenskému zájmu, tedy hledisko objektivní.

Ustanovení § 31 osnovy je také provedením § 164 Ústavy 9. května. Podrobně se ustanovením § 31 zabývá obecná část důvodové zprávy.

Srov. zejména také §§ 180, 183, 211, 237, 251, 298 osnovy a jejich odůvodnění.

K § 32:

Ustanovení, že je neplatný projev, který učinila osoba k němu nezpůsobilá, je rubem ustanovení §§ 9 a násl. o způsobilosti k právním úkonům.

Samozřejmě nemůže být platný ani projev vůle, má-li další vady uvedené v § 32. Je-li totiž projev nesrozumitelný, není z něho zřejma určitá vůle, která by mohla založit, změnit nebo zrušit právo nebo povinnost; takový projev proto nemůže být platný. Stejně je tomu u projevu, který není vážný, neboť jím ten, kdo ho takto učinil, nechtěl vyvolat právní účinky, které by jinak byly jeho důsledkem.

K § 33:

Jak působí lest a bezprávná vyhrůžka na platnost právního úkonu, je ustanovené v § 33. V druhém odstavci je vysvětleno — v souladu s požadavkem právní bezpečnosti — kdy je vyhrůžka bezprávná; navrhované znění zachytne zejména případy vydírání.

K § 34:

Projev vůle učiněný na oko není projevem učiněným vážně a je proto podle § 32 neplatný. Jestliže však za právním úkonem navenek patrným je skryt právní úkon jiný (uzavřena byla smlouva kupní, ve skutečnosti šlo o úschovu), má být rozhodující pravá podstata úkonu zastřeného (t. j. smlouvy o úschovu); je to v souladu se zásadami socialistického soužití, zejména s požadavkem poctivosti styku mezi lidmi.

K § 35:

Ustanovení o vlivu omylu na platnost právního úkonu rozeznávají, zdali jde o omyl týkající se podstaty právního úkonu, či jen okolnosti vedlejší, která nebyla podle projevené vůle okolností rozhodující. Jde-li o omyl v osobě, má rozhodovat, zdali by se právní úkon (na př. závěť nebo darovací smlouva) bez onoho omylu byl vůbec uskutečnil. Navrhovaná ustanovení mají být podporou poctivosti v právním styku, běhou zřetel k tomu, co je podstatné, a malichernosti pomíjejí.

K § 36:

Nelze dopustit, aby byly normální právní následky spojeny i s takovými právními úkony, které se přičií zákonu nebo obecnému zájmu. Jinak by bylo dáno volné pole k tomu, aby právními úkony nesvědomitých jednotlivců byla narušována výstavba socialismu, překáženo hladkému dosažení tohoto cíle, sledovaného všemi pracujícími. Tím je odůvodněno ustanovení § 36 odst. 1 a další občanskoprávní sankce daná v odstavci 2. Propadnutí toho, co bylo plněno podle právního úkonu neplatného straně, která o jeho neplatnosti věděla, proto, poněvadž se úkon přičií zákonu nebo důležitému obecnému

zájmu, nenastává však přímo ze zákona paušálně a beze zření k okolnostem jednotlivého případu. Je na lidovém soudě, aby po návrhu prokurátora pečlivě zkoumal všechny rozhodující skutečnosti a rozhodl, jak smysl a účel zákona žádá. Přitom přihlédne zejména k intenzitě rozporu mezi právními následky úkonu a zákona nebo obecného zájmu a k stupni naléhavosti zájmu obecného.

K § 37:

Účelem tohoto ustanovení je chránit osoby, které se ocly ve svízelném hospodářském stavu a proto se daly pohnout k takovému projevu vůle, který jim zřejmě přináší škodu. Nerozhoduje, zdali se strana, která má z takového právního úkonu prospěch, nějakým způsobem o tíseň přičinila nebo ji využila, ani zdali druhá strana si stav tísně sama přivodila. Stylisace naznačuje, že je nutno věc posuzovat s objektivního a nikoliv se subjektivního hlediska.

K §§ 38 a 42:

Plynulost hospodářského života vyžaduje, aby zásadně nebylo k platnosti právních úkonů třeba zvláštní formy a aby projev vůle mohl být učiněn nejen výslovně (slovně, písemně a třebaž v řeči posunkové), nýbrž i takovým způsobem, který, přihlédne-li se ke všem okolnostem případu, nedopouští, aby při rozumném výkladu byly pochybnosti o tom, že tu vůle je a jaká je (činy konkludentní).

Výjimečně je však třeba, aby právní úkon (smlouva, smluvní projev nebo jiný projev vůle) byl učiněn ve zvláštní formě, zejména písemně. Písemná forma usnadní také kontrolu právního úkonu se strany společnosti (soudem, úřadem nebo jiným orgánem veřejné správy). Někdy toho vyžaduje zřetel k osobám se sníženou schopností sdělovací nebo vnímací, a to pro všechny jejich písemné — nikoli ústní — právní úkony (§ 39), někdy potřeba zabránit neprozřetelným projevům vůle a někdy je požadavek zvláštní formy odůvodněn snahou vyloučit spory o obsahu a znění dohody nebo projevu anebo snahou ochránit třetí osoby před případně předstíranými úkony mezi osobami sobě zvláště blízkými (mezi manžely) a pod. Někdy si právní úkon vyžaduje zvláštní formu také se zřetelem k své obzvláštní závažnosti. Také strany se leckdy nechtějí spoléhat jen na svou paměť a mají proto zájem, aby to, co smluvily, bylo pro příště uchováno bezpečnějším způsobem, ve formě písemné a pod.

Ustanovení § 40 odst. 2 souvisí s § 29, § 111 odst. 1, § 168 a § 190 odst. 2 osnovy. Není-li podle osnovy pro vznik věcného práva k nemovitosti, jeho převod, změnu a zánik rozhodující,

kdy dojde k jejich zápisu v knize pozemkové (k uložení listiny u soudu), je třeba v osnově pamatovat na to, aby v případech vzniku takového práva (jeho převodu, změny nebo zániku) právním úkonem bylo lze už z listiny samé zjistit okamžik, kdy k nim došlo. Proto se v § 40 odst. 2 stranám doporučuje, aby v listině o takových právních úkonech uvedly také čas, kterým právo, jež zřizují, podle jejich vůle vznikne. Obdobně to platí pro převod, změnu a zánik takového práva. Pokud jde o působení takových práv proti socialistickým právníkům osobám, srov. § 168 odst. 2 a § 190 odst. 2 a jejich odůvodnění. Ze znění § 40 je jasné patrné, že doporučení obsažené v jeho odstavci 2 není adresováno soudu, úřadu nebo jinému orgánu veřejné správy. Neplatí tedy pro případy zřízení věcného práva (jeho přechodu, změny nebo zrušení) úředním výrokem.

„Úředním zápisem“ se rozumí soudní protokol nebo zápis pořízený notářem.

K § 43:

Sankce neplatnosti je nutná i pro právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné. Při částečné nemožnosti plnění bude možno užít ustanovení § 44.

K § 44:

Ustanovení, že zásadně není neplatností stížna také nezávadná část smlouvy nebo jiného právního úkonu, je odůvodněno snahou nezasahovat do právních poměrů založených z vůle občanů více, než žádá zájem celku. Znění § 44 vyjadřuje jasně, že směrnici pro rozhodnutí lidového soudu je hledisko objektivní.

K § 45:

Ustanovení o povinnosti toho, kdo zavinil neplatnost smlouvy nebo jiného právního úkonu, nahradit škodu, která vznikne bezelstné straně druhé nebo bezelstné osobě třetí, má také funkci výchovnou. Zdůrazňuje požadavek jednat v každém směru poctivě.

K §§ 46 až 52:

Právní úkony (smlouvy, jednostranné projevy vůle, i jiné činy a opomenutí) dlužníkovy, které zkracují uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky, nejsou sice s hlediska společnosti tak závadné, aby je bylo třeba přímo zákonem prohlásit za neplatné, nelze však také věřiteli nepřiznat ochranu proti jejich nepříznivým právním následkům. Proto se věřiteli v §§ 46 a násl. přiznává právo takovým úkonům dlužníka odporovat, t. j. právo vyvolat

soudní rozhodnutí, že takové úkony jsou bez účinku vůči němu.

Osnova upravuje jednak případy, kdy dlužník jednal přímo v úmyslu zkrátit svého věřitele (§ 47), jednak případy, kde sice takového úmyslu nebylo, ale přesto k zkrácení věřitele došlo (§§ 48 a 49). Mimoto rozeznává podle toho, zdali druhá strana, která s dlužníkem právní úkon uzavřela, jeho úmysl zkrátit věřitele znala nebo ne a přísněji posuzuje případy, kdy došlo k takovým pro věřitele škodlivým úkonům mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými. Také bere zřetel k tomu, zdali druhá strana nevěděla, že dlužník mrlhá majetkem ke škodě věřitelů (§ 48). Za bezplatný právní úkon dlužníka ve smyslu § 49 č. 1 se považuje takový, s nímž je pro dlužníka spojena jistá majetková oběť, jež není vyvážena vzájemným plněním jako přiměřenou úplatou. Je tedy širší než darování. Příklad § 49 č. 2 nastává na př. když někdo vydraží v exekuci vedené proti dlužníkovi jeho věci za nejvyšší podání, na nějž mu dal peníze dlužník. Termínu „majetek“ (viz § 48) a jmění (viz §§ 49, 52) se užívá střídavě, aby se naznačilo, že se mezi nimi nemíní rozlišovat, že jsou to pojmy svým významem shodné.

Intensita závadnosti počínů dlužníka a stupeň nebezpečí pro věřitele jsou pak rozhodující pro míru jeho ochrany. Vedle toho zabezpečuje osnova ohroženého věřitele i tak, že mu dovoluje, aby před vymahatelností své pohledávky oznámil tomu, kdo z odporovatelného úkonu dlužníka měl prospěch, že chce odpor uplatnit; tím se věřiteli prodlužují lhůty k uplatnění odporu (§ 51). Aby účel odpůrčího práva nebyl zmařen, je nezbytné jako jeho pasivní subjekt označit každého, kdo měl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch (§ 50). Následky úspěšného odporu věřitelova upravuje § 52.

K §§ 133 až 142:

Potřeby hospodářského života někdy žádají, aby strany mohly učinit účinky svých právních úkonů závislými buď na události budoucí anebo na skutečnosti již nastalé, ale jim neznámé. Osnova tedy neformuluje podmínky tak úzce, jak je tomu v dosavadním právu (t. j. jen jako závislost na nejisté události budoucí). Vymezuje širší rozsah podmínky (spadá sem i doložení času, o němž se neví, zda nastane) i terminologicky, aby ustanovení bylo co nejjasnější. Je v souladu s pravidly socialistického soužití, když je v § 54 dána ochrana před nekalým jednáním smluvní strany. Ustanovení § 55 má pak zabránit při-

pojování podmínek nemožných anebo nepřipustných.

K HLAVĚ ČTVRTÉ, O ZASTOUPENÍ A PLNĚ MOCI.

K §§ 56 až 59:

Institut zastoupení je třeba v občansko-právních vztazích připustit nejen tam, kde se bez něho nelze vůbec obejít a kde proto je oň postaráno ustanovením zákona nebo úředním opatřením (zastoupení osob právnických, osob nesvéprávných), nýbrž i v případech, kdy někdo jen nemůže dobře jednat sám anebo z jakéhokoli důvodu dává přednost tomu, aby za něho jednal jeho zmocněnec (§ 56). Stěžejní zásadou je, že právní následky jednání zástupce, stalo-li se v mezích jeho oprávnění, postihují přímo zastoupeného. Zájem třetích osob vyžaduje, aby na jejich práva a povinnosti nepůsobily zvláštní tajné pokyny zástupce dané (§ 57).

Poněvadž se někdy jeví účelným, aby byly zachovány výsledky jednání toho, kdo vykročil z mezí oprávnění anebo jednal, aniž byl oprávněn zastupovat, umožňuje osnova, aby se tak stalo dodatečným schválením takového jednání; úkon zmocněncův je pak platný od počátku (§ 58).

Další zásadou je, aby zástupce jednal osobně; dovoluje se však ustanovení zástupce dalšího; účinky jednání dalšího zástupce se i v tomto případě projevují přímo pro zastoupeného (§ 59).

K §§ 60 až 65:

Zvláštní případy nezbytného zastoupení jsou zákonná zastoupení nezletilců rodiči, jimž náleží rodičovská moc, nebo poručníkem a zastoupení opatrovníkem. O zástupčí moci rodičů a o poručenství ustanovuje zákon o právu rodinném, neboť zde jde především o péči o osobu dítěte a teprve na druhém místě o ochranu jeho práv majetkových.

Opatrovnictví upravuje osnova občanského zákoníka v §§ 60 až 65. Opatrovník se ustanovuje soudem zásadně osobám, které nejsou samy schopny spravovat své věci a hájit svá práva, nemají-li jiného zákonného zástupce, nebo nemůže-li zákonný zástupce za ně z jakýchkoli důvodů jednat. Jednotlivé případy opatrovnictví jsou upraveny v §§ 61 a 62, při čemž se osobami nepřítomnými v § 61 odst. 2 rozumí i osoby nezvěstné. Z povahy věci vyplývá, že jiný je obsah funkce opatrovníka osob zbavených svéprávnosti zcela, kdy je jeho úloha obdobná úloze rodičů nebo poruč-

nika, a opatrovníka osob zbavených svéprávnosti jen částečně. V prvním případě jedná opatrovník za svého opatrovance (§ 13 odst. 1, §§ 11 a 14), v druhém opatrovancovu vůli doplňuje (§ 13 odst. 2 a § 14). Jiná je úloha daná opatrovníkům ustanoveným osobám uvedeným v § 61 odst. 2, jimž se opatrovník ustanovuje jen tehdy, vyžaduje-li to ochrana jejich práv. Zvláštní je povaha kolisního opatrovníka podle § 62.

Poněvadž někdy také tělesné vady působí člověku obtíže při spravování věci a hájení práv, bylo ustanoveno, že opatrovníka lze zřídit i osobám takto postiženým, ačť jen na jejich žádost (§ 63) a na dobu a v rozsahu, které samy uznají za nutné. Osoby tyto nepozbývají svéprávnosti a jsou způsobilé ke všem právním úkonům, které nebyly svěřeny opatrovníkovi.

Protože důvody pro zřízení opatrovníka jsou různé, nemohou být jednotné ani důvody jeho zániku. Pokud podle povahy případu nepomine opatrovnictví samo sebou, nastává jeho zánik výrokem soudu. Soud zruší opatrovnictví, jakmile odpadnou příčiny jeho zřízení a opatrovnictví osob stížených tělesnou vadou, jakmile o to požádají (§ 64).

Poněvadž opatrovnictví je v některých případech obsahem svého výkonu podobné výkonu poručenství, bylo v zájmu jednotnosti úpravy dáno ustanovení § 65, podle něhož je na opatrovnictví, není-li předpisů zvláštních, užít podpůrné a přiměřené ustanovení o poručenství, daných v zákoně o právu rodinném. V něm jsou upraveny také i případy, kdy je nutno ustanovit opatrovníka i dětem v moci rodičovské nebo poručencům (§ 57 odst. 3 a § 85 ve spojení s § 83 zák. č. 265/1949 Sb.).

K §§ 66 až 72:

O zastoupení na základě zmocnění daného zmocnitelem ustanovují §§ 66 a násl. Oprávnění zastupovat se uděluje zmocněnci plnou mocí. Forma pro ni není předepsána; platí zde obecný předpis o zásadní bezformálnosti právních úkonů (§ 38); výjimku stanoví na př. osnova občanského soudního řádu pro plnou moc procesní. Pro jinou obecnou úpravu není totiž žádného vážného důvodu; každou formálností by byla možnost zastupování zbytečně ztěžována. Mimoto je nadměrná formálnost v občanskoprávních stycích pracujícím člověku nepochopitelná a svádí k byrokratisování. Z těchto důvodů je i způsob udělení plné moci stanoven v § 66 velmi široce. Udělení zvláštní plné moci pro jednotlivý právní úkon nebo pro druh právních

úkonů je třeba jen pro případy výslovně stanovené (srov. na př. § 6 zákona o právu rodinném a § 521 odst. 2 osnovy).

Poněvadž nejsou vyloučeny případy smluvního zmocnění několika osob, bylo nutno v zájmu bezpečnosti právního styku s takovými zmocněnci stanovit zásadu, že musí všichni, má-li jejich právní úkon zmocnitele zavazovat, jednat společně. Rozmanitost potřeb života vyžaduje však připuštění výjimek z této zásady, podle níž je ponecháno zmocnitelově vůli, udělit oprávnění k samostatnému jednání jednoho nebo několika zmocněnců, i když jde o plnou moc kolektivní (§ 67).

V § 68 chrání se dobrá víra třetích osob pro ten případ, že zmocnitel dal plnou moc osobě nezpůsobilé zavazovat se samostatně.

Ochrana zájmů třetích osob si vyžádala dále úpravu zániku plné moci. Plná moc zanikne jednostranným projevem vůle zmocnitelovy (odvoláním) nebo zmocněncovy (výpovědí), smrtí zmocnitele nebo zmocněnce, a jde-li o osobu právnickou, také jejím zánikem (§ 69). Aby však zmocnitel nebo jeho dědic neutrpěl na svých právech újmu v případech, kde plná moc zanikla výpovědí zmocněnce nebo smrtí zmocnitele (zánikem právnické osoby), bylo nutno uložit zmocněnci ještě povinnost provést právní úkony neodkladně. Tato výjimečná povinnost je mu však uložena jen pokud, pokud zmocnitel nebo jeho dědicové neučiní jiná opatření (§ 70); jinak u procesní plné moci podle osnovy obč. soud. řádu.

Ukládá-li zákon zmocněnci povinnost k právním úkonům pro zastoupeného i po zániku plné moci, je také nutné zejména na ochranu třetích osob dobré víry výslovně zachovat normální právní následky takových právních úkonů (§ 71).

Stejný účel, t. j. ochranu bezelstných třetích osob při zániku plné moci, sleduje i ustanovení § 72 o závaznosti právních úkonů jim svědčících.

K §§ 73 až 81:

Aby podniky socialistického sektoru (na př. státní podniky, lidová družstva a výsadní akciové společnosti) mohly lépe plnit úkoly uložené jednotným hospodářským plánem, je nezbytné jejich zástupce vybavit zmocněním ke všem úkonům, které plnění úkolů těchto podniků sleduje. Nebylo by také vhodné, aby se organizace a struktura podniků socialistického sektoru v hospodářském styku s cizinou odlišovala od podniků v jiných zemích, s nimiž jsme v hospodářském spojení. V souladu s potřebami socialistického podnikání je

potřebí normovat několikere typy plných mocí, jak se u nás a zejména i v hospodářském styku mezistátním vžily.

Nejobvyklejší formou podnikové plné moci je t. zv. prokura, která je plnou mocí co do jejího rozsahu nejširší (§ 73). V sektoru soukromopodnikatelském byla potřeba prokury vývojem hospodářských poměrů u nás překonána. Podstatnými znaky prokury mají být nadále její obsahová neomezenost vůči osobám třetím (§ 75), její nepřenosnost na jinou osobu (§ 78) a její odvolatelnost (§ 79). Zřetel na potřeby praxe si však žádá, aby se výslovně připustila možnost místního omezení prokury na některý z více závodů a prokura kolektivní (§ 76).

Povaha prokury vyžaduje, aby její udělení se stalo písemně a aby v něm bylo výslovně uvedeno, že jde o prokuru (§ 74).

Vedle prokury se upravují další dva nejobvyklejší typy podnikové plné moci, t. j. podniková moc generální a speciální (§ 80). Vodítkem pro zákonnou náplň těchto plných mocí bylo přitom obvyklé upotřebení těchto zmocněnců pro podniky a provádění úkolů jim pravidelně svěřovaných.

Podnikoví zmocněnci poznávají ve své funkci výrobní a obchodní tajemství podniku a jsou ve styku se zákazníky. Aby nemohli těchto znalostí využít ve svůj prospěch ke škodě podniku, což by odporovalo pravidlům socialistického soužití, je v § 81 upraven zákaz soutěže. Pro případnou úpravu zákazu soutěže pro zaměstnance podniku je místo v osnově československého zákoníka práce.

K HLAVĚ PÁTÉ, O POČÍTÁNÍ ČASU.

K §§ 82 až 85:

Také uplynutí času je skutečností, k níž zákon připíná určité právní následky (vznik, změnu a zánik práv a závazků). Proto je třeba dát vykládací pravidla o počítání času (počátku, běhu a konci lhůt); jinak by mohly vzniknout pochybnosti, když by v tom směru nebylo zjevné, co odpovídá vůli stran. Spory odklízí zejména ustanovení § 85, s kterým okamžikem je spjato nabytí práva nebo jeho pozbytí (kdy nastávají časově právní následky prodlení nebo zmeškání). Na rozdíl od dosavadního rozlišování nedělí, dnů svátečních, památných a všedních se rozeznávají jen dny pracovní a dny pracovního klidu; odpovídá to lépe současným hospodářským poměrům.

K HLAVĚ ŠESTÉ, O PROMLČENÍ.

K §§ 86 až 89:

V zájmu bezpečnosti právních poměrů, jak k ochraně dlužníka, tak i věřitele, se zachovává institut promlčení jako kvalifikované uplynutí času (promlčecí doby). Promlčením právo sice nezaniká, avšak promlčenému nároku vyplývajícímu z určitého práva se lze bránit námitkou, že nárok nelze již uplatnit (§ 86). Dosavadní těžkopádné a kasuistické předpisy se nahrazují úpravou stručnou, jasnou a odpovídající dnešnímu hospodářskému stavu.

Ve zvláštním ustanovení (§ 87) se pamatuje na to, aby socialistické právnícké osoby nemohly práv, která nemohou zcizovat, pozbyt ani promlčením. Tím bude zabráněno nejen tomu, aby věci a práva ze socialistického vlastnictví státu a socialistických právníckých osob mohly přejít do soukromého vlastnictví, ale také tomu, aby v socialistickém hospodářském sektoru mohly věci a práva přecházet jen v důsledku promlčení zpět z jedné socialistické právnícké osoby na druhou a aby tak byl případně narušován jednotný hospodářský plán. Dochází tedy i zde opět k výrazu zásada zvýšené ochrany socialistických právníckých osob.

Ustanovením o nepromlčitelnosti osobních práv z poměrů rodinných (§ 87) se chrání rodina a její členové.

V § 88 se řeší sporná otázka, zdali se promlčuje vlastnické právo, či pouze vlastnická žaloba. Podle nové úpravy se vlastnické právo promlčí jen tehdy, když ho někdo jiný nabude vydržením. Opouští se tím buržoasní zásada o věčnosti soukromého vlastnictví.

V zájmu bezpečnosti právního styku a k odstranění dosavadních sporů, které vyplývaly z nejistoty o počátku promlčecí doby, ustanovuje § 89, že promlčecí doba počíná běžet, jakmile právo mohlo být vykonáno po prvé.

Dosavadní komplikovaný režim rozmanitých občanskoprávních promlčecích dob osnova podstatně zjednodušuje. Zavádí obecnou tříletou dobu promlčecí, která nejlépe vyhovuje požadavkům hospodářského života. Pokud dosavadní promlčecí doby byly zkráceny, stalo se tak proto, že si toho vyžaduje zrychlený běh hospodářského styku.

Vedle obecné tříleté promlčecí doby (§ 90), byla stanovena delší promlčecí doba a to desetiletá, jen pro práva zapsaná v knihách pozemkových nebo železničních a pro nároky přiznané rozhodnutím soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy, které nabylo právní moci, a pro pohledávky dlužníkem uznané

(§ 91 odst. 1). Stalo se tak proto, aby občané nebyli zatěžováni procesními náklady, vzniklými tím, že by uvedená práva, resp. pohledávky, které jsou už určeny, byly uplatňovány a vymáhány jen z toho důvodu, aby nedošlo k jejich promlčení.

Ustanovení § 91 odst. 2 stanoví tříleté promlčení práva z věcného břemena.

Aby nedocházelo k liknavému vymáhání pohledávek opětujících se plnění se strany oprávněného a tím k hromadění se povinností u povinného, který by jim pak mohl těžko vyhovět, byla v § 91 odst. 2 pro takové pohledávky výslovně stanovena tříletá promlčecí doba.

Zvláštní úprava promlčecí doby u nároku proti prokuristovi nebo jinému podnikovému zmocněnci z jednání proti zákazu soutěže (§ 81) je odůvodněna snahou, aby k vypořádání těchto nároků došlo ještě v době, kdy jsou po ruce potřebné průvodní prostředky (§ 92).

Zřetel na naše účastenství v mezinárodních konvencích si žádá shody ustanovení těchto konvencí s osnovou, i pokud jde o promlčecí dobu pro nároky podle ustanovení o nekalé soutěži (§ 352); subjektivní doba promlčecí činí šest měsíců, objektivní tři léta (§ 93).

Ustanovení § 94 má zabránit nesprávnému výkladu, podle něhož by změna (universální nebo singulární sukcesse) na straně povinného či oprávněného, mohla mít vliv na běh promlčecí doby.

Důvodem zvláštní úpravy podle § 95, je nezpůsobilost k právním úkonům u osob, proti nimž promlčecí doba má začít nebo již běží. V prvním případě promlčení nepočne běžet, dokud jim není zákonný zástupce ustanoven; v druhém případě sice započaté promlčení probíhá dále, ale neskončí, dokud neuplyne rok po té, kdy byl těmto osobám zří-

zen zákonný zástupce, nebo kdy překážka pomine jinak, na př. zletilostí. Je přirozeno, že uvedená jednoroční doba po odpadnutí překážky platí jen u promlčecích lhůt delších jednoho roku, u kratších se rovná době promlčecí.

Ustanovení § 96 je důsledkem funkce rodiny jako základu společenského zřízení; proto nedovoluje, aby se režim promlčení uplatnil i uvnitř rodiny. Nejde zde již o ochranu manželky, jako tomu bylo při nerovnosti manželů, nýbrž o to, aby vzájemný citový vztah manželů nebyl porušován čistě majetkovými záležitostmi, které by jinak manželé musili řešit, kdyby mezi nimi promlčení mohlo počít a probíhat. Rodině se tu kladou na roveň instituty, jejichž účelem je ochrana obdobná ochraně dětí v rodině (poručenství a opatrovnictví).

Ustanovení § 97 upravuje běh promlčecích dob v případě, kdy nárok, který se promlčuje, je předmětem sporu nebo jiného soudního nebo administrativního řízení. Pro zabránění promlčení stačí, aby nárok byl před soudem nebo jiným příslušným úřadem uplatněn. Účelem tohoto ustanovení je nezmařit výsledek řízení.

Pravomocným přiznáním nároků soudem nebo jiným příslušným úřadem anebo uznáním nároků povinným před uplynutím promlčecí doby se vylučuje spornost nároků; bylo jim proto v § 98 přiznáno, že mají vliv na běh promlčecí doby v tom smyslu, že počíná potom běžet promlčecí doba nová, a to desetiletá.

Disposicemi stran nesmí být bržděna plynulost hospodářského života. Proto osnova v § 99 vylučuje zejména také úmluvu delší promlčecí doby než zákonné.

Zásada, že se nelze předem vzdát promlčení, nevylučuje možnost vzdát se námitky promlčení během sporu, zejména se zřetelem na klid řízení.

K PRÁVUM VĚCNÝM.

K HLAVĚ SEDMÉ,

O PRÁVU VLASTNICKÉM.

K §§ 100 až 106:

Vlastnické právo osnova nedefinuje; vyhýbá se i definicím jiných institutů osnovou upravených, jak to odpovídá moderní legislativě. Definice vlastnictví nejeví se ani potřebnou. Márxův pojem vlastnictví je znám zejména z předmluvy ke knize „Ke kritice politické ekonomie“. Razí dvě vzájemně souvisící definice vlastnictví: „Na jistém stupni svého vývoje“, zní první z nich, „se hmotné výrobní síly společnosti dostávají do rozporu s existujícími výrobními poměry, nebo — což je jen právní výraz toho — s poměry vlastnickými, v jejichž rámci

se dosud pohybovaly“. Vedle tohoto širokého pojmu vlastnictví, který zahrnuje celý souhrn společenských (společensko-výrobních) vztahů v jejich celku, používá Marx často pojmu vlastnictví jako přivlastnění; tak ve výroku: „Každá výroba je přivlastnění předmětů přírody jednotlivcem uvnitř určité společenské formy a s její pomocí...“. V „náčrtku“ základních thesů kritiky politické ekonomie definuje Marx vlastnictví jako „poměr jednotlivce k přírodním podmínkám práce a reprodukce, jako k podmínkám objektivním“. Marx dále říká: „Jednotlivec se chová k objektivním podmínkám práce prostě jako k svým...“. (Citováno ve výtazích z díla A. V. V e n ě d i k t o v a, Státní socialistické vlastnictví — Orbis, 1950, § 2).

Nutno proto tím více souhlasit s Venědikto-
vem, když praví v § 3 cit. díla: „Při definici po-
jmu vlastnického práva musí tedy marxisticko-
leninská theorie práva vycházet z Marxova po-
jmu vlastnictví jako přivlastnění přírody
jednotlivcem uvnitř určité společenské formy a
jejím prostřednictvím, vlastnictví jako poměru
jednotlivce nebo kolektivu k výrobním podmín-
kám nebo prostředkům — jako k svým —“.
A souhlasit lze i s Venědiktovým závěrem, že
převeďe-li se Marxův ekonomický pojem při-
vlastnění do řeči právní, sluší vlastnické právo
definovat „jako právo jednotlivce nebo kolek-
tivu používat výrobních prostředků a výrobků
svou mocí a ve svém zájmu na základě soustavy
třídních poměrů, která v dané společnosti exis-
tuje, a v souladu s touto soustavou“.

Na rozdíl od nesprávného názoru ovládajícího
buržoasní právní teorii, podle něhož je vlast-
nictví poměrem subjektu k věci, projevujícím se
jeho panstvím nad věcí (ius ad rem), nutno, jak
ostatně dovodil Marx zejména již v rukopise
„Formy předcházející kapitalistickou výrobu“,
vlastnictví rozumět jako společenskému vztahu,
vztahu mezi lidmi (srov. zejména také B r a t u-
s o v y Otázky vlastnictví v Marxově rukopise
„Formy předcházející kapitalistickou výrobu“.
Sovětskoje gosudarstvo i pravo, 1940, č. 11, str.
28 a násl. a „Diskusi o referátu M. V. K o l g a-
n o v a k teorii vlastnictví“, Izvěstija Akade-
mii nauk SSSR, odd. ekonomiky a práva,
Moskva, 1949, čís. 4, str. 276 a násl.).

V souladu s tím a s novou hospodářskou
strukturou a naší vývojovou cestou rozeznává
osnova především dva různorodé typy vlast-
nictví, vlastnictví socialistické a vlastnictví sou-
kromé. V těsné souvislosti s vlastnictvím so-
cialistickým zabývá se osnova vlastnictvím
osobním, které je další pokrokovou formou
vlastnictví v socialistické společnosti, doplňkem
obou forem socialistického vlastnictví (státního
a družstevního).

Úvodní paragraf kapitoly o právu vlastnic-
kém zdůrazňuje, že zdrojem bohatství a síly
naší lidové demokratické republiky a blahobytu
jejího pracujícího lidu je socialistické vlast-
nictví. Proklamuje jeho nedotknutelnost a dává
tím i právně závaznou směrnicí pro výklad zá-
koníka. Podrobné odůvodnění § 100 obsahuje
obecná část duvodové zprávy.

Podle §§ 101 a 102 má socialistické vlastnictví
bud' formu státního vlastnictví, jehož předmě-
tem je společný majetek všeho lidu (národní
majetek), anebo formu vlastnictví družstevního,
jehož předmětem je majetek lidových druž-
stev, a jež se, jak zkušenost ukazuje, vyvíjí po-
maleji než státní socialistické vlastnictví (srov.
také obecnou část duvodové zprávy).

Některé hospodářské hodnoty, některé vý-
robní prostředky a předměty a zařízení mohou
být podle ústavy (§§ 147 a 148) jen národním
majetkem, některé nabudou povahy národního
majetku tím, že se stanou předmětem státního
vlastnictví.

Ve vlastnictví lidového družstva je zejména
majetek vnesený jeho členy a majetek nabytý
společnou prací členů, kteří se dobrovolně sdu-
žili do vyšší formy kolektivního podnikání ve
snaze dosáhnout dokonalejšími pracovními
methodami a zvýšenou produktivitou práce ne-
jen vzestupu životní úrovně vlastní, nýbrž
i ostatního pracujícího lidu.

Hospodářskou základnou lidových družstev
nemusí však být jen majetek vlastní. Lidovým
družstvům mohou také části národního majetku
být svěřeny do správy anebo jim mohou být
odevzdány do trvalého užívání (k tomu srov.
odůvodnění k § 103).

Jinak je ovšem úprava poměrů družstevních
ponechána zvláštním právním předpisům.

Svrchovaně důležitým je také ustanovení
§ 103. V souladu s nejnovějšími zákonnými
úpravami (srov. zejména zákon č. 103 1950 Sb.,
o národních podnikcích průmyslových, a Statut
národních podniků průmyslových, vyhlášený vl.
nařízením č. 105/1950 Sb.) je jasné vyjádřeno,
že není žádného samostatného vlastnictví ná-
rodních podniků, ani žádného samostatného ko-
munálního vlastnictví, nýbrž že národní a ko-
munální podniky mají pouze „operativní
správu“ majetkových podstat, které jim stát
z národního majetku svěřuje. Tím není ovšem
nijak dotčena úprava, daná zákonem č. 279/
1949 Sb., o finančním hospodaření národních
výborů, a vládním nařízením č. 90 1950 Sb.,
o správě národního majetku národními výbory.

Mimoto je v § 103 pamatováno na event. po-
třebu svěřit správu některých částí národního
majetku i jiným socialistickým právníkům
osobám, jakož i na to, aby jim — a to zejména
jednotným zemědělským družstvům — mohly
potřebné hospodářské hodnoty být odevzdány
do trvalého užívání. Srov. také odůvodnění
k hlavě osmé, o vlastnictví k stavbě a právu
stavby.

Ustanovení § 104 klade — v souladu s pod-
statným znakem socialistického vlastnictví —
občanskoprávní zábranu, aby se věci ze socialis-
tického vlastnictví nemohly přesouvat do vlast-
nictví soukromého. Poněvadž ovšem socialis-
tická výroba konec konců směřuje k uspokojení
osobní spotřeby pracujících, je samozřejmě pří-
pustno, aby byly výrobky socialistické produkce
vypuštěny z rámce vlastnictví socialistického a
převáděny do osobního vlastnictví „v rámci ob-
vyklého hospodaření“. Tímto rámcem jsou za-

chyceny také běžné převody vlastnictví mezi socialistickými vlastníky (mezi státem a lidovými družstvy a mezi těmito družstvy navzájem), jakož i převody „operativní správy“ mezi jednotlivým jejími nositeli (zejména národními a komunálními podniky).

Dispozice základním majetkem subjektu socialistického vlastnictví, zejména zcizování nemovitostí a jiných částí majetku svěřeného do operativní správy národních a komunálních podniků, které jsou určeny k tomu, aby jich tyto podniky trvale užívaly a pod., se ovšem z „rámce obvyklého hospodaření“ v zásadě vymykají. Úprava podrobností, zejména také otázky, zdali lze k svěřeným majetkovým podstatám zříditi právo zástavní nebo věcné břemeno, je ponechána zvláštním předpisům, které v souladu s dalším vývojem hospodářských poměrů dají ustanovení vyhovující jejich potřebám (srov. shora uvedené právní předpisy, zejména zákony o národních podnicích, statuty národních podniků a pod., a pokud jde o exekuci, § 437 osnovy obč. soud. řádu).

Osobním vlastnictvím (§ 105) a soukromým vlastnictvím (§ 106) se zabývá důvodová zpráva již v obecné části. Na tomto místě proto postačí poznamenat, že vývoj osobního vlastnictví je u nás teprve v začátcích a proto se v osnově neupravuje podrobně. Osobním majetkem mohou být jen věci, které slouží spotřebě vlastníka. Jakmile se věc určená osobní spotřebě stane svým způsobem použitím prostředkem výrobním nebo zbožím, změní se tím i typ vlastnictví; věc přestane být majetkem osobním a stane se předmětem vlastnictví soukromého. Soukromým vlastníkem může ovšem být i nesocialistická osoba právnická (srov. §§ 18, 21, 103):

Zákony a jiné právní předpisy o konfiskaci nepřátelského majetku a o jeho rozdělení, stejně jako zákony a jiné právní předpisy o znárodnění a o pozemkových reformách a zejména o úpravě vlastnictví k půdě nebudou novým zákoníkem v ničem dotčeny (srov. také § 110).

K § 107:

Buržoasní zákoníky epochy průmyslového kapitalismu vypočítávají oprávnění soukromého vlastníka s obzvláštní péčí. Ani Napoleonův *Code civil* z roku 1804 není výjimkou. Občanský zákoník rakouský z roku 1811, dosud platný v českých krajích, ustanovuje v § 354: „Vlastnictví, posuzováno jako právo, je oprávnění volně nakládat s podstatou věci a s jejími užitky a každého jiného z toho vyloučit“. Rozsah vlastnických práv stanoví v § 362 co možná nejpřesněji: „Moci práva nakládat volně se svým vlastnictvím, může úplný vlastník zpravidla

sve věci volně užívat nebo ji nechat ležet bez užitku; může ji zničit, zcela nebo zčásti na jiné osoby převést nebo se jí bezpodmínečně vzdát, to jest ji opustit.“

A v buržoasní právní theorii je tomu jinak. Mezi zástupci buržoasní civilistiky není rozporu v názorech, pokud se vlastnické právo uznává za nejúplnější a nejvšestrannější panství nad věcí jako výhradné právo jednoho a povinnost všech ostatních. Vlastnictví bylo obvykle charakterizováno tím, že jde o zabezpečení výlučného užívání věci vlastníkem, a že proto je všem ostatním osobám uložena povinnost nížádným způsobem s onou věcí nenakládat a nebránit vlastníku, aby jakkoli s věcí nakládal; všem ostatním se ukládá povinnost nestavět se mezi vlastníka a věc (K r é m á ř — Právo občanské — Všehrd, 1932, str. 87).

Naproti tomu navazuje § 107 osnovy na § 9 odst. 3 a § 164 Ústavy 9. května a vychází ze zásady, že z vlastnictví plynou pro vlastníka nejen práva, nýbrž i povinnosti, a to především povinnosti neškodit výkonem vlastnictví zájmu společnosti a usměrnit jeho výkon podle jednotného hospodářského plánu. Jinak se omezuje na vytčení oprávnění, která jsou základem žalob vlastnických (§ 152).

K §§ 108 a 109:

Hranice rozsahu vlastnického práva nejsou dány, jak tomu bývalo v zákonících buržoasních, výpočtem oprávnění vlastnických. Osnově je směrnicí zásada vyjádřená v § 9 odst. 3 Ústavy 9. května: „Nikdo nesmí zneužívat vlastnického práva ke škodě celku“. A proto je téžistě úpravy obsahu práva vlastnického v ustanoveních o jeho omezení. V nich se jasně projevuje zvýšená ochrana socialistického vlastnictví, jakožto hospodářského základu naší společnosti, a dále požadavek, aby jedinec koordinoval své zájmy se zájmy společnosti.

Ustanovení § 108 je vyvoláno potřebou společnosti a jejích členů, aby odvrácení škodlivých následků stavu nouze a uspokojení důležitého zájmu obecného nebylo zmařeno vlastníkem, jehož morální kvality nejsou zárukou, že sám ze své vůle poskytne potřebnou pomoc. Ukládá se proto vlastníkovu povinnost, aby v uvedených případech strpěl za náhradu nezbytné užití své věci (na př. užití motorového vozidla k dopravě zraněného do nemocnice nebo záchranců na místo dopravní nehody a pod.). Tuto povinnost má vlastník ze zákona a není potřebí, aby mu byla teprve uložena úředním rozhodnutím. O to, aby nedošlo k zneužití uvedeného ustanovení, pečuje jeho závěr. Zvláště citelný zásah do vlastnického práva, který nelze na vlastníka, o nějž jde, dobře žádat, aniž by mu bylo jeho

strpění uloženo úředním rozhodnutím (na př. odnětí věci, kterou vlastník nutně potřebuje, na delší dobu nebo natrvalo, anebo zničení věci, která má větší cenu), je totiž možný, jen když se napřed provede řízení jinak pro to předepsané (řízení vyvlastňovací). O potřebné poskytnutí věcí nutných k uhašení požáru anebo k odvrácení škod při živelných pohromách náleží se postarat předpisům zvláštním; pokud již jsou (srov. zákon č. 62/1950 Sb.), nebudou § 108 osnova dotčeny.

Obecná omezení vlastnického práva zájmem celku (§ 9 odst. 3 ústavy), jednotným hospodářským plánem (§ 164 ústavy) a zákazem soukromých monopolů (§ 161 ústavy) osnova občanského zákoníka nedeklaruje obecně, neboť jednak platí přímo podle ústavy, jednak se projevují v jednotlivých ustanoveních osnova a zákonech zvláštních.

V § 109 se omezuje vlastnické právo se zřetelem na zájmy sousedů. Pružná formulace s uvedením několika příkladů umožní lidovému soudu rozhodnout na základě volné úvahy, opírající se o znalost poměrů a zkušenosti, jak toho vyžadují všechny rozhodující skutečnosti a náležitý zřetel k zvláštním okolnostem souzeného případu.

Ustanovením § 110 se vhodně naznačuje, že náplň vlastnického práva k půdě je především dána speciálními právními předpisy, provádějícími zásadu deklarovanou v zák. čl. XII Ústavy 9. května, podle níž „půda patří tomu, kdo na ni pracuje“.

K §§ 111 až 113:

Osnova rozeznává, především z důvodů legislativně technických, jednak převod vlastnictví (§§ 111 až 113), jednak jeho přechod (§ 114).

„Převod vlastnictví“ kryje skutkové podstaty, které starý občanský zákoník shrnuje pod „nabytí vlastnictví odevzdáním“. Jde především o převod vlastnictví podle dohody stran, podle smlouvy kupní, směnné a pod.

O „přechodu vlastnictví“ se pak mluví v těch případech, kde nový vlastník nabude práva vlastnického přímo ze zákona anebo na základě zákona výrokem soudu, úřadu nebo národního výboru; srov. § 114 a důvodovou zprávu k němu.

Už v obecné části důvodové zprávy bylo zdůrazněno, že podle § 102 osnova je všechn národní majetek výhradně v státním socialistickém vlastnictví a že stát zůstává výlučným vlastníkem i částí národního majetku, které jsou svěřeny do operativní správy národním nebo komunálním podnikům. V odůvodnění k § 104 bylo pak naznačeno, že se na vlastnictví státu nic nemění ani tehdy, když dojde k převodu věcí s jednoho národního nebo komunálního podniku na jiný takový podnik, t. j. s jed-

ného operativního orgánu na druhý. Nepřevádí se tu tedy „vlastnictví“; převádějí se jen věci uvnitř okruhu vlastnictví státního z jedné operativní správy do jiné.

Ustanovení o „převodu“ vlastnictví platí však obdobně i pro převody věcí mezi různými nositeli operativních správ; na př. smlouvou kupní (§ 366) nebo směnnou (§ 382). Obdobně však bude užít i ustanovení o „přechodu“ vlastnictví (§ 114), dojde-li na př. podle zvláštního předpisu k přesunu výrobních zařízení nebo záso- sob mezi jednotlivými národními nebo komunálními podniky přímo administrativním opatřením dozočího orgánu státního.

V části o nabytí vlastnictví zabývá se osnova především převodem vlastnického práva k věcem určeným jednotlivě. Vlastnictví k věcem individuálně určeným — ať jsou to věci movité či nemovité — převádí se zásadně již samou smlouvou. Z důvodů zjednodušení a urychlení hospodářského styku činí se okamžik převodu vlastnického práva k věcem individuálně určeným závislým především na vůli stran. Neplyne-li z dohody nebo ze zvláštních předpisů (srov. zejména předpisy k zamezení drobení zemědělské půdy a omezující nakládání s některými nemovitostmi, níže citované) nic jiného, převádí se vlastnictví k těmto věcem již samou smlouvou. Je to podstatně praktičtější a lépe to odpovídá lidovému chápání, než dřívější dvoufázové nabývání vlastnictví na základě staré nauky o důvodu a způsobu nabytí. Opustila tedy osnova u movitých věcí individuálně určených dosavadní princip tradiční (podle něhož se věci nabývá teprve jejím odevzdáním) a nahradila jej zásadou konsensu (§ 111), přijatou i sovětským zákonodárstvím.

Ze zásady konsensu stanoví se výjimka, jen pokud jde o převod vlastnického práva k věcem určeným podle druhu; zde se vyžaduje jejich odevzdání. Tato výjimka z pravidla je dána zřetelem k potřebám socialistického hospodářství, zejména k zavedení systému hospodářských smluv, jejichž předmětem bude zpravidla určité množství věcí určených podle druhu, a kde převod vlastnictví těchto věcí již samou smlouvou by vedl k nežádoucím komplikacím.

Pokud jde o nemovitosti, snaží se osnova také odstranit dosavadní přílišné oddělování formální stránky od ekonomického obsahu společenských poměrů. Opouští proto zásadu dosavadního práva, že převod vlastnictví k věci nemovité se uskuteční teprve zápisem do pozemkové knihy nebo uložením listiny u soudu. Navržená úprava ponechává zápis převodu vlastnického práva k nemovitostem (uložení listiny) jen z důvodů potřebné kontroly a

evidence. I u nemovitosti platí zásada, že k převodu vlastnictví dojde, jakmile je smlouva skutkem (její perfekcí). Pokud se v § 112 stanoví, že se převod vlastnictví zapisuje do pozemkových nebo železničních knih, třeba zdůraznit, že tento zápis se zřetelem k tomu, co stanoví § 111 odst. 1, má povahu pouze deklaratorní. Pozemkové knihy se zachovávají, poněvadž se dosud při trvajícím soukromém vlastnictví k nemovitostem nelze obejít bez přesné evidence nemovitostí a jejich převodů, práv k nemovitostem a závad na nich váznoucích, ani bez regulace a společenské kontroly změn nemovitostí a jejich vlastníků a jiných oprávněných osob (srov. zejména předpisy bránící drobení zemědělské půdy — zákon č. 139/1947 Sb., ve znění zák. č. 45/1948 Sb. — a omezující zcizení a propachtování určitých druhů nemovitostí — zejména vládní nařízení č. 218/1938 Sb., ve znění pozdějších předpisů — a § 13 zákona č. 46/1948 Sb., omezující nakládání s půdou, která je ve výkupním řízení).

Se zřetelem k tomu, že zápis převodu vlastnictví nebude již mít povahu konstitutivní, je třeba toto pojetí zápisu dodržet i v ostatních případech, pokud jde o věcná břemena a zástavní právo k nemovitostem. To, že zápisy v pozemkové knize budou mít jen deklaratorní povahu, ještě neznamená, že nebudou mít právních následků. Naopak osnova k nim leckde připíná velmi významné právní účinky; srov. na př. § 91, § 168 odst. 2, § 190 odst. 2 a § 226 odst. 1.

Podmínky zápisu a jeho způsob upravuje právo knihovní.

Co bylo uvedeno na odůvodnění zachování knih pozemkových, platí obdobně také pro zachování institutu ukládání listin u soudu, pokud jde o nemovitosti v pozemkové knize nezapsané (§ 113).

K § 114:

V případech, kdy podle zákonného ustanovení právo vlastnické přechází na nového nabyvatele už přímo ze zákona anebo výrokem soudu, úřadu nebo národního výboru, dojde k „přechodu“ vlastnictví, jakmile takový zákon nabude účinnosti nebo se naplní skutková podstata zákonem předpokládaná, anebo jakmile takový úřední výrok nabude moci práva. Tak tomu je — pokud jde o úřední výroky — především u příklepu vydražitelů v řízení exekucním, u nálezu o vyvlastnění, u rozhodnutí o přídelu podle konfiskačních dekretů a t. p.

K přechodu vlastnického práva přímo ze zákona došlo u nás na př. u konfiskace nepřátel-

ského majetku podle dekretu č. 12 a 108/1945 Sb. a podle nařízení č. 104/1945 Sb. n. SNR, ve znění nař. č. 64/1946 Sb. n. SNR a č. 89/1947 Sb. n. SNR, u znárodnění zestátněním podle dekretů č. 100/1945 Sb. a dalších a podle zákonů č. 114/1948 Sb. a dalších.

Podle zvláštních zákonů jsou pro přechod vlastnictví někdy rozhodující také jiné momenty, na př. přidělená půda přechází na osídlence dnem převzetí držby (§ 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb.). Poněvadž jde o nečetné případy, které podle potřeby upraví vždy zvláštní zákon, není třeba, aby se jimi zabývala i osnova občanského zákoníka.

K §§ 115 až 118:

Dosavadní těžkopádné a kasuistické předpisy o vydržení se nahrazují předpisy stručnými a pružnými, které odpovídají dnešnímu hospodářskému stavu naší společnosti. Primát socialistického vlastnictví a jeho zvýšená ochrana se jeví v § 115, jenž klade další překážky tomu, aby věci nezczizitelné ze socialistického vlastnictví státu a lidových družstev nemohly ani vydržením přejít do vlastnictví soukromého (k pojmu „nezczizitelnosti“ srov. odůvodnění k § 104 osnovy). Vydržet zde nemůže ovšem ani jeden socialistický vlastník (ať stát nebo lidové družstvo) proti jinému socialistickému vlastníku.

Věci, které jsou ve vlastnictví osobním nebo soukromém, mohou být vydrženy každým oprávněným držitelem (§ 145 osnovy). Nabude-li jich subjekt socialistického vlastnictví, stanou se samozřejmě předmětem vlastnictví socialistického.

Obecné doby vydržecí stanoví osnova na tři a deset let. Dosavadní třicetiletá (na Slovensku dvaatřicetiletá) vydržecí doba se zkracuje na deset let; k tomu vedou dosavadní zkušenosti, podle nichž třicetiletá (dvaatřicetiletá) lhůta je nepřiměřeně dlouhá a neodpovídá zrychlenému tempu dnešního hospodářského života.

Vydržet lze nejen právo vlastnické, nýbrž i každé jiné právo, které je způsobilým předmětem držby, t. j., které dopouští trvalý nebo opěťovaný výkon (§ 144). Takovými právy jsou zejména práva, která jsou rubem věcných břemen (§§ 166 a násl.).

K § 119:

Změna základní koncepce vlastnického práva projevuje se i v ustanovení o nabytí vlastnictví k věcem, které nikomu nenáleží.

Dosavadní občanské právo, vycházející z liberalistických zásad vrozené volnosti a přednosti jednotlivce před kolektivem, jakož i ze

starých přirozeno-právních představ o společenské smlouvě, připouštělo zásadně neomezené přivlastnění „věci bez pána“. Naproti tomu stanoví osnova, respektující především zájem celku, že věci, které nenáležejí někomu jinému, jsou ve vlastnictví společnosti reprezentované státem, tedy v státním socialistickém vlastnictví.

K tomu, aby se vlastníkem věci nikomu jinému nenáležejících stal stát, není třeba žádného nabývacího právního úkonu (zejména ani nějakého aktu přivlastňovacího); stát nabude vlastnictví přímo ze zákona. Stát se podle § 119 stane vlastníkem věci, jakmile věc přestala náležet někomu jinému (na př. proto, že ji opustil) nebo jakmile vznikla (na př. ostrov v řece). Tento následek nastává tedy ihned, t. j. zároveň s opuštěním věci, či se vznikem věci, která nenáleží nikomu jinému. Tím tedy z našeho práva zásadně mizí „věci bez pána“ (nejde-li o věci nepatrné ceny — srov. níže), neboť na př. mezi opuštěním věci a nabytím vlastnictví státem není žádné mezidobí, v němž by věc nenáležela nikomu.

Z praktických důvodů se však připouští výjimka u věcí nepatrné ceny. Jen zde se dopouští nabytí vlastnictví přivlastněním. Posouzení otázky, zda jde o věc nepatrné ceny čili nic, bylo uznáno vhodným ponechat obecné zkušenosti a event. rozhodnutí lidového soudu podle okolností případu.

Starobylá ustanovení dosavadního občanského zákoníka o přivlastnění lovem (§§ 383, 384) nemají samozřejmě v osnově obdoby. O myslivosti a rybolovu ustanovují zákony zvláštní. Také kasuistická ustanovení, že roje domácích včel a jiná krotká nebo zkrocená zvířata nejsou předmětem lovu, za jakých podmínek a do jaké doby je lze stíhati, a kdo si je může přivlastnit na obecním pozemku a kdo na pozemku soukromém (§ 384 obč. zák.), by mohla být zábranou rozumnému rozhodnutí lidového soudu, odpovídajícímu veškerým okolnostem souzeného případu.

K §§ 120 až 123:

Podstatné zjednodušení provádí osnova i v ustanoveních o nález. Předpisy o uschování, hlášení a vydání nálezů jsou podstatně zjednodušeny a podrobná úprava se přenechává předpisům správním.

Pokud jde o předpisy hmotněprávní, projevuje se tu samozřejmě nová koncepce nabývání vlastnického práva k věcem nalezeným, která souvisí s novou koncepcí nabývání věcí „bez pána“ (§ 119).

Nové je také, že po marném uplynutí roční lhůty ihned přechází vlastnictví. Podobně jako u věcí, které nenáležejí nikomu jinému než státu, a ze stejných důvodů přechází vlastnictví zásadně na stát, a to opět přímo ze zákona. I zde však z důvodů praktických je přípustné, aby věci jen nepatrné ceny nabyly nálezce; nález takové věci nemusí nálezce podle § 120 ani hlásit. Vlastnictví toho, komu ztracená věc náležela, zaniká tedy bez náhrady, jestliže se o ni ve lhůtě nepřihlásí.

Nálezce bylo ponecháno, neboť v naší společnosti má ještě svou funkci. Soud má však nově možnost podle volné úvahy nálezně snížit, jestliže by jeho výše byla sociálně nepřiměřená.

Osnova nahrazuje zároveň také ustanovení o věcech ztracených nebo zapomenutých na dráze, daná v §§ 112 až 115 zákona železničního č. 86/1937 Sb.; srov. také § 568 odst. 2 č. 32.

Značně zjednodušena byla i ustanovení o věcech zakopaných, skrytých a o t. zv. pokladu, která jsou shrnuta v § 123. Jde o ustanovení jen podpůrná, které se nedotkne zvláštních předpisů o tom vydaných, zejména o památkách, zvláště archeologických a kulturních.

K § 124:

Ustanovení o nabytí vlastnictví přírůstkem byla podstatně zestručněna. Obmezují se na zodpovězení otázky, komu náleží úroda dosud nesklizená a či jsou mláďata a jiné užítky pocházející od zvířete.

K §§ 125 až 129:

Osnova upravuje nabytí vlastnictví zpracováním bez zbytečné kasuistiky jednoduše a stručně. Přitom se nově přihlíží k pracovní síle do výrobků vložené a hodnota vytvořená prací je jedním z hlavních měřítek pro rozhodnutí, komu výrobek náleží.

Na tomto místě se důsledně preferuje socialistický sektor naší výroby. V § 125 se stanoví, že zpracuje-li cizí věc (surovinu, polotovary) socialistická právnická osoba (národní nebo komunální podnik anebo lidové družstvo), stane se výrobek předmětem vlastnictví socialistického, vlastnictví státu nebo lidového družstva; jak velký je jejich podíl, nerozhoduje. Podmínkou ovšem je, že socialistický zpracovatel jednal v dobré víře, t. j., že se zřetelem ke všem okolnostem bylo lze důvodně míti za to, že mu zpracovaná hmota náleží (arg. §§ 145, 127).

Uvedení v předešlý stav se neprovede, nejen když není fakticky dobře možné, na př. brání-li tomu povaha výrobku anebo nastala-li by tím

značnější ztráta hodnoty, ale zejména i tehdy, je-li na zachování výrobku obecný zájem.

Ustanovení výše uvedená platí obdobně i pro případy smísení a sloučení věcí různých vlastníků a opravy věcí cizí hmotou (§ 129).

K §§ 130 a 131:

Tato ustanovení byla pojata do osnovy, aby se ujasnily některé důležitější právní poměry mezi nabyvatelem, jeho předchůdcem a třetími osobami při převodu vlastnictví. „Právy spojenými s vlastnictvím věci“ se míní především práva odpovídající reálným břemenům, pokud nesvědčí jen určité osobě (§§ 167 a 169). Závadami na nemovité věci vážnoucími nebudou ovšem jen závady zapsané v knize pozemkové nebo železniční (srov. §§ 29, 168 a 190 a jejich odůvodnění). Není úmyslem osnovy vyloučit snad jinou odchylnou úpravu dohodou stran.

K § 132:

Těžiště § 132 je v jeho odstavci druhém; odstavec první je jen jeho úvodem. Od výpočtu všech způsobů pozbytí vlastnictví bylo upuštěno, neboť tím, jak vlastnictví vzniká, je také přímo nebo nepřímo zodpověděno, jak vlastnictví zaniká. Že zaniká také zkázou věci, je samozřejmé.

Pokud jde o vzdání se vlastnického práva, projevuje se v osnově důsledné rozvedení zásady omezení vlastnickovy libovůle a vzdání se vylučuje u věcí, které nejsou volně zcizitelné. Tím se mívá především na nezcizitelný majetek, který je v socialistickém vlastnictví (§ 104), a jak naznačuje slovo „volně“, i na věci, které nelze zcizit bez úředního souhlasu a pod. Přihlíží se i k osnově zákona o kulturních památkách.

U věcí, jejíhož vlastnictví se podle tohoto předpisu nelze vzdát, vlastnictví tedy nezaniká a trvá dále, i když by jinak byla splněna skutková podstata vzdání se práva vlastnického.

K §§ 133 až 142:

Důvodem poněkud obšírnější úpravy spoluvlastnictví je jednak skutečnost, že spoluvlastnické poměry jsou značně složitější než poměry vlastnické a bývají předmětem častých sporů, a dále zkušenost, že důkladné vyjasnění spoluvlastnických poměrů je předpokladem náležité úpravy smlouvy o sdružení (§ 489) a jedině spolehlivým základem poměrů vyplývajících ze zákonného majetkového společenství manželů (§ 22, § 26 odst. 1 zák. č. 265/1949 Sb., o právu rodinném).

Podrobnějších předpisů o spoluvlastnictví je třeba tím více, že v našem společenském a hos-

podářském zřízení je dosud, byť v omezené míře, zachováno nesocialistické vlastnictví k půdě, při němž je spoluvlastnictví nejaktuálnější.

Hlavní myšlenkou, která ovládá úpravu spoluvlastnictví, je, že spoluvlastníci, ani jako kolektiv, ani jako jednotlivci, nemohou mít více práv, než jich má v naší společnosti vlastník — jednatel (§ 133 odst. 2 věta 1).

Poněvadž celé nové občanské právo vychází ze zásadního zvýhodnění socialistického vlastnictví, projevila se tato tendence nutně i v úpravě spoluvlastnictví. Výhodnější právní pozici má vždy spoluvlastník socialistický (§ 135 odst. 1 věta 2 a odst. 2 věta 2, § 137 ve spojení s § 380, § 140).

Ustanovení § 140 je vedeno snahou předejít nežádoucí spory a sousedské rozbroje, které podle dosavadní zkušenosti výměna spoluvlastníka, zejména při rodinném domku, obvykle s sebou přináší. Předkupní právo socialistického spoluvlastníka předchází všechna ostatní a předkupní právo ostatních spoluvlastníků nebrání, aby jejich podíly byly zcizeny socialistické právnické osobě (§ 380).

Není-li možno při zrušení poměru spoluvlastnického věc rozdělit, ať proto, že fakticky nedělitelná, nebo proto, že by její rozdělení ohrozilo obecný zájem, anebo proto, že by rozdělením vznikla nepoměrná újma ostatním spoluvlastníkům, může soud také podíl spoluvlastníka, který žádá o zrušení spoluvlastnictví, přikázat spoluvlastníkům ostatním, a to především spoluvlastníkům socialistickým. Mimoto může také rozhodnout, že se věc prodá veřejnou dražbou a že se rozvrhne její výtěžek (§ 140).

K §§ 143 až 149:

Hlavní hospodářský a sociální význam držby byl v době historického vzniku soukromého vlastnictví a ve společnosti předkapitalistické, kdy držba a zvláště držba pozemková měla veliký význam, zejména pro soukromé vlastnictví a zvýšení jeho ochrany.

Ve společenském zřízení socialistickém a stejně už i v našich poměrech, při přechodu k socialismu, má i držba nový obsah.

Vedle držitele věci, t. j. toho, kdo s věcí nakládá jako se svou (třebas není jejím vlastníkem), zná i osnova t. zv. detentora, t. j. toho, kdo věc má u sebe, kdo věc má fakticky ve své moci, nenakládá s ní však jako se svou. Přesto, že celková snaha úpravy držby v osnově směřovala pokud možno ke zmírnění rozdílů mezi držbou a detencí, bylo třeba rozdíly mezi nimi zachovat, neboť některé důsledky těchto rozdílů jsou přece jen vžitě a praktické.

Místo dosavadního těžkopádného třídění držby na pravou a nepravou, poctivou a nepoctivou, pořádnou a nepořádnou nastupuje rozlišení jediné, totiž na držbu oprávněnou a neoprávněnou.

Oprávněnému držiteli se přiznávají proti třetím osobám zásadně stejná práva, jaká má vlastník (§ 146); s tím souvisí ustanovení § 152 odst. 2. Pro oboje mluví důvody hospodářské.

K §§ 150 a 151:

Úvaha, že dnes nemá držba svůj dřívější význam, a to zejména jako samostatný institut vedle práva vlastnického, a naopak je nejpraktičtější jako dílčí složka vlastnictví (t. j. držba vlastníkova), vede k tomu, že osnova upravuje ochranu vlastnictví a držby, a co je zcela nové, i ochranu detence (§ 152 odst. 2) společně. Jde tu totiž o souvislou materii a není rozumného důvodu upravovat zvlášť právo vlastníka žalovat na vydání věci a zvlášť stejné právo pouhého držitele a nepřiznat stejnou ochranu i tomu, kdo je oprávněn mít cizí věc u sebe (na př. schovatel).

Proti svémocnému rušení držby dopouští se obrana svépomocí přiměřenou činu rušebnímu; její zákaz by totiž znamenal omezení občanských svobod napadeného ve prospěch útočníka. Svépomocí lze se ovšem bránit jen v těsné časové souvislosti s činem rušebním, jen dokud čin rušební trvá; to je vyjádřeno slovy: „rušení vzepřít“. Poněvadž jde o opatření výjimečné, je třeba slova „přiměřenou svépomocí“ vykládat spíše úžeji.

Osnova vychází z názoru, že ochrana držby proti rušení je věcí zájmu na zachování obecného míru a pořádku, a proto svěřuje tuto ochranu místním národním výborům, které rozhodnou podle procesních předpisů správních. Pro praxi se od této úpravy očekává podstatné zrychlení a zpružnění ochrany držby.

Je samozřejmé, že se národní výbor nemůže ve správním řízení zabývat otázkou náhrady škody. Národní výbor nerozhodne ani o právním důvodu držby, ani o eventálních otázkách vlastnictví. Omezí se pouze na odstranění rušení držby. Rušiteli, který se domnívá, že mu k věci náleží lepší právo než rušenému držiteli, zůstává i po rozhodnutí národního výboru možnost, aby své lepší právo uplatnil žalobou u soudu.

K §§ 152 až 154:

Ustanovení těchto paragrafů jednají o t. zv. žalobách vlastnických, t. j. o žalobě na vydání věci a o žalobě zápuřčí. Obdobné žaloby se při-

znávají, jako dosud, i oprávněnému držiteli a nadto nově i oprávněnému detentorovi (k tomu srov. důvodovou zprávu k §§ 150 a 151).

Důležitou novotou je i ustanovení § 153, které vyslovuje vyvratitelnou právní domněnku, že věc, která není osobním majetkem, je v socialistickém vlastnictví. Žaluje-li tedy o vydání takové věci vlastník socialistický (stát nebo lidové družstvo), nemusí dokazovat své vlastnické právo a ve sporu podlehe žalovaný, nedokáže-li, že žalobce vlastníkem není.

Je-li sporné, zda jde o majetek osobní či věc v socialistickém vlastnictví, musí žalobce dokázat své vlastnictví vždy; nerozhoduje, zdali je žalobcem subjekt socialistického vlastnictví či nik.

V zájmu právní jistoty a v zájmu autority úředních opatření je, aby nabytí v dobré víře z výroku úředního bylo považováno za nabytí původní a nikoli odvozené. To je vyjádřeno v § 154, jehož druhý odstavec opět zvýhodňuje socialistický sektor; subjekt socialistického vlastnictví (ať státního nebo družstevního) může i v tomto případě žalovat na vrácení věci, jestliže je na vrácení obecný zájem (to posoudí soud podle volné úvahy).

Dražba věcí movitých budou oprávněny provádět také národní podniky (srov. osnovu zákona o dražbách mimo exekuci); na to pamatuje § 154 slovy „ve veřejné dražbě i mimo úřad provedené“.

K HLAVĚ OSMÉ, O VLASTNICTVÍ

K STAVBĚ A PŘÁVU STAVBY.

K § 155:

Ustanovení hlavy osmé souvisí úzce se zásadou vyjádřenou v druhé větě § 25. Každá stavba bude věcí samostatnou. Ani stavby trvalé nebudou součástí pozemku. Vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby mohou napříště být osoby rozdílné (§ 155). Vlastnictví k stavbě může mít kteroukoli formu vlastnictví; stavba může být stejně předmětem vlastnictví socialistického (státního nebo družstevního) jako vlastnictví osobního nebo soukromého (pokud ovšem tomu nebrání povaha stavby — na př. budova, která je částí národního majetku, může být jediné v státním socialistickém vlastnictví (§ 102)).

K §§ 156 a 157:

Je-li vlastníkem stavby někdo jiný než vlastník zastavěného pozemku, nelze se také obejít bez úpravy právního poměru mezi nimi, zejména co do práva vlastníka stavby užívat pozemku, na němž je stavba. Tomu slouží ustanovení §§ 156 a 157.

K § 158:

Zvlášť důležité je ustanovení § 158. Vyjadřuje především, že socialistická právnická osoba, na př. jednotné zemědělské družstvo, kterému byly odevzdány pozemky do trvalého užívání, je také oprávněno na těchto pozemcích stavět, aniž k tomu potřebuje udělení zvláštního práva (práva stavby). Mimoto je v § 158 ustanoveno, že vlastníkem stavby provedené na pozemcích odevzdávaných do trvalého užívání na př. JZD může být i toto družstvo. Tak tomu bude v případech, kdy stavbu provede vlastním nákladem. JZD může však nabýt vlastnického práva i k stavbám již dříve provedeným na půdě takto odevzdané.

K §§ 159 až 165:

V jiných případech, než kterými se zabývá § 158, je u zřízení stavby na cizím pozemku vždycky třeba práva stavby. Jak právo stavby vzniká, je stanoveno v § 160.

Smluvené právo stavby nemůže vzniknout bez přivolení okresního národního výboru. Nelze totiž dopustit, aby si smluvní strany mohly zřídit právo stavby bez kontroly společnosti, zejména bez přezkoumání orgánem lidové správy, zdali právo stavby v případě, o který jde, je slučitelné se zájmem celku. Mimoto je nezbytné (osnova zná právo stavby toliko k pozemku dosud nezastavěnému) zjistit, zdali na pozemku nevážnou závadu, které svým pořadím před právem stavby jeho vzniku brání a jeho účelu se přiči. Takové závady si vlastník pozemku zpravidla vypořádá s osobami oprávněnými sám. Někdy se to však nemusí zdařit, třeba pro neochotu zástavního věřitele přijmout předčasné zaplacení pohledávky. Okresnímu národnímu výboru, příslušnému rozhodnout o žádosti za schválení smlouvy, se proto také přiznává oprávnění učinit opatření potřebná k tomu, aby právo stavby nepředcházelo takové závadě, jestliže je účastníci neodklidili sami. Nařízením ministrů spravedlnosti a vnitra bude stanoveno, kdy lze schválení smlouvy odepřít, a jaká opatření lze učinit stran závad v dřívějším pořadí; zároveň se upraví podrobnosti. Z ustanovení § 161 je patrné, že okresní národní výbor, který uzná žádost za schválení smlouvy důvodnou, bude moci rozhodnout o dalším soudu závad, vážnouvých na pozemku v přednostním pořadí, nepodaří-li se je odklidit dohodou účastníků. Zpravidla vystačí patrně s tím, že věřiteli nebo jinému oprávněnému uloží přistoupit na vypořádání zajištěného dluhu nebo věcného práva, někdy bude stačit rozhodnutí, že oprávněný musí strpět přenesení svého práva do pořadí za právem stavby. Když toho bude vyžadovat zá-

jem obecný, dopouští osnova, aby závada vážnoucí na pozemku byla rozhodnutím okresního národního výboru prohlášena za zaniklou a v důsledku toho, je-li zapsána v knize pozemkové, také z ní vymazána.

Potřeba přivolení ONV k zřízení práva stavby (§ 161) je odůvodněna stejně jako potřeba přivolení k jeho vzniku.

O tom, jak se právo stavby zapisuje do pozemkové nebo železniční knihy, ustanovuje právo knihovní, o exekuci na stavební pozemek je zvlášť ustanoveno v exekučních předpisech osnovy zákona obč. soud. řádu.

Nov. také § 564 osnovy, obsahující přechodné časné ustanovení o zákonu č. 88/1947 Sb.

K HLAVĚ DEVÁTE,

O VĚCNÝCH BŘEMENECH.

K §§ 166 až 171.

Dosavadní nauka přísně rozlišovala mezi služebnostmi a reálnými břemeny. Služebnostmi označovala užívací práva ve prospěch jiného, která zatěžují věc. Jejich společný znak viděla, na rozdíl od reálných břemen, v tom, že vlastník služebné věci není povinen, aby nerozkonal, nýbrž toliko, aby snášel vykonávání práva oprávněnou osobou anebo opomíjel to, co by jinak jako vlastník činit směl. Reálnými břemeny byly označovány závazky dočasněho vlastníka nějaké nemovitosti, které, založeny smlouvou nebo posledním pořízením, vznikají zápisem do pozemkové knihy. Služebnostmi nauka dělila, navazující na systematicku zákoníka, na pozemkové a osobní; pozemkové na domovní a polní. Dosavadní občanský zákoník zabředl na poli úpravy služebností do přílišné kasuistiky — domovních služebností vypočítává příkladmo 12, polních 6 a dává zvláštní ustanovení o právu okna, okapu, svodu dešťové vody, stezky, průhonu dobytka a cesty vozové, o právu čerpat vodu a svácet ji. U práva pastvy ustanovuje o druhu vyháněného dobytka, o jeho počtu (zvlášť pamatuje na ssající mláďata), o době pastvy a o rozsahu užívání.

Je na biele dni, že toto staré rozlišování je ryze formální a učebnicové; hospodářského ani sociálního odůvodnění nemá, nehledíc k tomu, že novou úpravou vlastnictví k půdě a přechodem ke kolektivnímu jejímu obhospodařování význam bývalých služebností a reálných břemen v našem hospodářském životě značně poklesl a časem zmizí. Osnova proto opouští ve své zjednodušovací tendenci toto třídění a nadto se odchyluje i od dosavadní theoretické koncepcie služebností a reálných břemen a místo nich zavádí institut „věcných břemen“, která nejsou ani dřívějšími služebnostmi, ani dřívěj-

šími reálnými břemeny, nýbrž jsou právním institutem novým, obsahem i formou, institutem je všechny nahrazujícím.

Naznačená nová koncepce je vyjádřena již v § 166, kde se praví, že povinností vlastníka obtěženého pozemku může být nejen něco trpět nebo se něčeho zdržet, nýbrž i něco konat. Věcným břemenům odpovídají práva, která svědčí buď určité individuálně určené osobě nebo každému vlastníku individuálně určené nemovitosti.

To, čím bylo odůvodněno opuštění zásady starého občanského zákoníka a jej doprovázejícího zákona knihovního, že vlastnické právo k nemovitosti zapsané ve veřejné knize se převede teprve zápisem vlastnického práva pro nabyvatele, platí i zde. Proto není podle osnovy (§ 168) podmínkou vzniku věcného břemena, resp. práva jemu odpovídajícího, knihovní zápis. A stejně není k vzniku věcného břemena a práva z něho, jde-li o nemovitost v knize pozemkové nebo železniční nezapsanou, třeba, aby byla listina o tom uložena u soudu. Věcné břemeno a právo, které je jeho rubem, vznikne napříště smlouvou. Z věcné povahy právního poměru z věcného břemena plyne samo sebou, že knihovního zápisu (uložení listiny u soudu) není potřebí ani k tomu, aby působilo proti třetím osobám. Zvláštní péče osnovy o ochranu socialistických právnických osob se zde projevuje v ustanovení § 168 odst. 2. Nejde-li o právní poměr z věcného břemena, na němž je účastna socialistická právní osoba, působí právo odpovídající věcnému břemenu proti socialistickým právníkům osobám teprve okamžikem, kdy bude zapsáno v knize pozemkové, nebo kdy bude u soudu uložena listina o jeho vzniku. To ovšem neplatí, bylo-li věcné břemeno zřízeno přímo zákonem nebo výrokem soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy, zejména národního výboru; zde působí od vzniku proti každému.

Srov. také §§ 29, 40 a 190 osnovy o jejich odůvodnění.

Ustanovení §§ 169 až 171 jsou generální směrnici pro práva a povinnosti vcházející ze všech věcných břemen bez rozdílu.

Poněvadž tyto právní poměry byly obvyčejně založeny velmi dávno, stává se poměrně dosti často, že obsah i rozsah věcného břemena je sporný a je nedostatek důkazních prostředků, kterými by se mohlo sporné právo bezpečně určit. Proto § 171 stanoví objektivní hledisko, podle něhož rozhoduje místní zvyklost, a pokud by jí nebylo, platí domněnka, že obtěžený je zavázán spíše méně než více; domněnka je vyvratitelná.

O tom, zdali lze věcnými břemeny omezit také vlastníka socialistického, zejména zdali lze zřídit právo odpovídající věcnému břemenu i co do části národního majetku, svěřených do operační správy národního nebo komunálního podniku, v jakém rozsahu lze tak učinit a za jakých podmínek, ustanovují předpisy zvláštní (viz odůvodnění k § 104).

K §§ 172 až 177:

V §§ 172 a násl. jsou zvláště upravena u nás nejpraktičtější věcná břemena, jejichž rubem jsou právo požívání a právo užívání k vlastní potřebě, v rámci tohoto práva pak právo užívat bytu, a mimoto v krajích českých zhusta se vyskytující výměnek.

Všem těmto právům je společné, že mohou být zřízena jen ve prospěch určité osoby a jen na omezenou dobu a že nutně zanikají nejpozději smrtí osoby oprávněné, a pokud by šlo o poživatele nebo uživatele, kterým by byla osoba právníká, nejpozději zánikem takové osoby.

Jak již bylo naznačeno, rozeznává osnova právo požívání a právo užívání k vlastní potřebě. Toto rozlišení je i v dnešních poměrech aktuální, na venkově vžitě. Nové právo užívání k vlastní potřebě je svým obsahem poněkud širší než dosavadní právo užívání, jde nyní spíše o dosavadní právo požívání, svým rozsahem omezené na vlastní potřebu oprávněného.

Pro úpravu otázky, zdali poživatel má povinnost ze závad na užívané věci váznoucích bylo rozhodující, že vlastník věci nemá z ní pražádného užitku. Je proto na poživateli, aby nesl i anuitní splátky z pohledávek zajištěných na obtěžené nemovitosti; jich placení ostatně náleží do řádné správy.

Ustanovení §§ 172 až 177 o požívání a užívání k vlastní potřebě nemají povahu donucovací; strany se mohou dohodou od nich odchýlit a smluvit užívání, které je svým obsahem a rozsahem mezi krajními mezemi danými osnovou pro právo požívání na straně jedné a pro právo užívání k vlastní potřebě na straně druhé. Předpisy o těchto právech jsou proti dřívějšímu stavu rovněž podstatně zjednodušeny a opouštějíce dřívější kasuistiku ponechávají soudci široké pole pro správné rozhodnutí na základě volné úvahy.

Z ustanovení § 103 je zřejmé, že se pamatuje také na zřizování trvalého užívání k částem národního majetku, a to pro právnícké osoby socialistické, zejména lidová družstva. Zvlášť praktické bude patrně odevzdávání státní půdy do trvalého užívání jednotným zemědělským družstvům. Náplň tohoto „trvalého

užívání“ se samozřejmě nekryje s obsahem „užívání k vlastní potřebě“.

Že nelze zřízením nebo výkonem práva užívat bytu mařit opatření provádějící bytovou péči podle zvláštních právních předpisů, je samozřejmé.

K §§ 178 až 180:

Ani právo požívání ani právo užívání k vlastní potřebě nemůže být zřízeno ve prospěch osoby určené dočasným vlastnictvím k určité nemovitosti, nýbrž toliko ve prospěch osoby jmenovitě určené.

V § 180 se běře zřetel k hospodářskému plánování. Tím se pamatuje zejména na praktické případy; na př. když se poživatel zaváže zemědělskou smlouvou k dodávce plodin z požívané půdy a v důsledku skončení požívání před sklizní by se vlastníkem sklizených plodin stal vlastník půdy, bylo by poživateli znemožněno splnění dodávkové povinnosti a na druhé straně by vlastník, jemuž plodiny připadly, žádnou povinnost k jejich dodání neměl. Podle osnovy takový případ již nastat nemůže.

K §§ 181 až 185:

V rámci věcných břemen upravuje osnova nově — jak již bylo naznačeno — výměnek, který je zatím ještě v zemědělských poměrech v českých krajích aktuální, i když se uskutečněním národního pojištění jeho význam zmenšil.

Bylo také uváženo, že právě u výměnku docházelo k častým sporům, a mimoto musí být soudům dána možnost nově upravit rozsah a způsob výměnku, je-li neúnosný pro změnu poměrů nebo se zřetelem k jednotnému hospodářskému plánu a k úkolům jím uloženým.

Výměnek je souhrnem oprávnění, která se vyskytují pravidelně pospolu, a která také v sociálním a hospodářském životě na venkově jsou pojímána jako celek. Zpravidla bývá složen z užívání bytu a braní dávek naturálních nebo peněžitého důchodu; leckdy obsahuje také právo na různé osobní úkony (vyprání prádla a pod.) a někdy i na užívání pozemku menší výměry.

Možnost jeho zřízení se pro příště omezuje, a to tak, že může být zřízen jen na zemědělské nemovitosti a jen při jejím převodu a v zásadě jen ve prospěch dosavadního vlastníka (výjimečně ve prospěch osob, které jsou a pokud jsou na dosavadního vlastníka nemovitosti odkázány svou výživou). Z toho také plyne jeho nezczizitelnost a nedělitelnost; převést lze jedině nárok na dávky již dospělé. Nevyžaduje se ovšem, aby byl výměnek zřízen přímo v listině o převodu nemovitosti.

Výrazu „postoupení“ (sc. zemědělské nemovitosti) užívá § 181 proto, poněvadž zahrnuje nejen zcizení za úplatu nebo odevzdání bez úplaty, ale zejména i přenechání za cenu nižší, než jakou nemovitost má, jak tomu obvykle bývá při odevzdání hospodářství synovi a jeho nevěstě. Výraz „postoupení“ („postupní smlouva“) je na našem venkově běžný a vžitý.

V § 182 odst. 2 ukládá osnova osobě výměnkem povinné poskytování nezbytných pomocných úkonů výměnkáři, zejména v nemoci nebo při úrazu, neboť podle dosavadních zkušeností, zejména ze soudních sporů, docházelo často k odpírání takové pomoci i k přímému šikanování výměnkáře.

V § 184 je do ujednání o výměnku přímo ze zákona pojata doložka „dokud se poměry nezmění“ (t. zv. *clausula rebus sic stantibus*). Za takové případy změny poměrů lze považovat zejména případ, když je reálné plnění výměnku podle § 183 v rozporu s jednotným hospodářským plánem. V § 185 se pamatuje na případy, kdy výměnkář je zaopatřen ve veřejném ústavu, takže nemůže mít dobře zájem na plnění výměnkových dávek naturálních.

K §§ 186 a 187:

Tato ustanovení upravují některé zvláštní případy zániku věcných břemen a jsou všem věcným břemenům společná. Smrtí osoby fyzické se rovná zánik osoby právnické. Samozřejmě existují i jiné případy zániku věcných břemen, které pro svoji samozřejmost do osnovy nebyly pojaty (na př. úmluvou stran, projitím času, na který bylo právo zřízeno, a pod.).

V § 186 je vyjádřena zásada příbuzná již uvedené doložce „dokud se nezmění poměry“ (§ 184).

K HLAVĚ DESÁTÉ, O PŘÁVU ZÁSTAVNÍM A PŘÁVU ZADRŽOVACÍM.

K § 188:

Zástavnímu právu, které ve formě hypotéky je historickým průvodcem soukromého vlastnictví k půdě, dostalo se v buržoasní společnosti zvláštního významu. Zástavní právo má v kapitalistických výrobních poměrech velký význam především pro styk peněžního kapitálu s výrobním kapitálem a slouží k utvrzení moci peněžního kapitálu. Vedle toho je však zástavní právo v buržoasní společnosti prostředkem ke kapitalistické expropriaci a nástrojem kapitalistů, který napomáhá akumulaci a koncentraci kapitálu. Konečně je v buržoasní společnosti zástavní právo i nástrojem k provozování lichvy.

Znárodněním daleko převážné části výrobních prostředků a znárodněním bank dostává se v naší společnosti zástavnímu právu nové náplně, nového obsahu. V naší společnosti slouží právo zástavní především k zajištění pohledávek znárodněných bank a ústavů lidového peněžnictví, takže se zástavní právo mění z nástroje vykořisťování v jeden z prostředků sloužících k ochraně národního majetku.

Osnova neupravuje zvlášť hypotekární nebo jiné zajištění úvěrů podnikům socialistického sektoru. Úvěry od Státní banky československé nebo od Investiční banky jsou chráněny jinak než občanskoprávními instituty, sloužícími k zajištění závazků. Srov. zejména zákon č. 104/1950 Sb., o financování národních a komunálních podniků.

Zástavou může být každá věc, která může být předmětem právního poměru, a stejně i právo, pokud to jeho povaha dopouští (§ 28); zástavena může být i pohledávka (§ 192). Zástavní právo se vztahuje i na součásti věci (§§ 24, 25) a na její přírůstek (§ 124) a příslušenství (§ 27); plody věci jsou s ní zástaveny spolu, pokud nejsou věci samostatnou, t. j. pokud nejsou od ní odděleny.

Zdali lze zástavní právo zřídit i k částem národního majetku, svěřeným do operativní správy národního nebo komunálního podniku, příp. za jakých podmínek, ustanovují předpisy zvláštní (viz odůvodnění k § 104:).

K §§ 189 až 193:

V rámci ustanovení o vzniku práva zástavního zabývá se osnova jen zástavním právem smluvním. Kdy a jak vzniká zástavní právo přímo ze zákona anebo jinak proti vůli dlužníkově, na př. exekucí, je ustanoveno v jiných právních předpisech. Na to upozorňuje text § 189.

Pokud jde o zástavní právo zřizované dohodou stran, zavádí osnova závažnou novinku tím, že obecně požaduje písemnou formu smlouvy zástavní. Účelem je, aby právní poměry ze smlouvy zástavní byly vždy jasné anebo alespoň snadněji poznatelné, jakož i aby se účinněji bránilo i nyní snad ještě možným pokusům o lichvu anebo jinému využívání tísně nebo nezkušenosti dlužníkovy.

Smluvní zastavení se tedy děje písemnou zástavní smlouvou. Stejně jako není třeba podle osnovy knihovního zápisu nebo uložení listiny k tomu, aby bylo převedeno vlastnické právo k nemovitosti anebo aby vzniklo věcné břemeno, není takto podmíněn ani vznik zástavního práva k nemovitosti. Hypotekární právo se sice

zapiše v knize pozemkové nebo železniční anebo se u soudu uloží listina o zřízení zástavního práva k nemovitosti nezapsané, význam zápisu (uložení listiny) je však jen deklaratorní, stejně jako v případech zákonného nebo exekučního práva zástavního.

Ochrana socialistických právnických osob, daná ustanovením § 190 odst. 2, je obdobou ochrany zajištěné v oboru ustanovení o věcných břemenech v § 168 odst. 2. Také hypotekární právo zástavní působí proti třetí osobě, která je socialistickou právníčkou osobou, až od okamžiku, kdy bude zapsáno v knize pozemkové, t. j. s pořadím knihovního zápisu. Podrobnosti upravuje právo knihovní. Srov. také § 40 odst. 2 a jeho odůvodnění.

Forma vlastního zastavení jiných věcí než nemovitých je různá podle toho, o jakou zástavu jde.

Na rozdíl od ustanovení o převodu vlastnictví k věci movité, který se zásadně uskutečňuje už samou smlouvou kupní, směnnou a pod. (§ 111), je podle § 191 k zastavení věci movité třeba ještě dalšího úkonu, a to zásadně odevzdání zástavy do rukou věřitele (ruční zástava) anebo aspoň takového označení věci zastavené, aby každému mohlo být patrné, že věc byla zástavena. Jak již je zjevné ze slov osnovou užitých, je důvodem tohoto ustanovení obecně uznaná potřeba zveřejnit alespoň pro osoby, které mohou mít o věc zájem, provedené zastavení a zabránit tak újmám, které by snadno mohly vzniknout z nezaviněné neznalosti toho, že někdo má k věci právo zástavní. Újma by mohla vzniknout — kdyby nebylo ustanovení § 191 — i tím, že by někdo snáze mohl na př. svého věřitele oklamat nepravdivým tvrzením, že věc, o kterou jde, je v zástavě přesto, že ji sám má u sebe a že není jako zástava označena. Pokud jde o věci, kterých může normálně užívat jen ten, kdo má listinu, v níž je věc identifikována (na př. motorové vozidlo — typové osvědčení), dopouští osnova v souladu s potřebami hospodářského života jich zastavení také vyznačením v takové listině.

Jak se zastavují pohledávky, ustanovuje § 192.

Dání cizí věci do zástavy (§ 193) je třeba lišit od práva nadzástavního (§ 203). Je třeba výslovně upozornit, že § 193 se týká toliko věcí movitých, kdežto právo nadzástavní je přípustno pouze u věcí nemovitých.

K §§ 194 až 200.

Také v úpravě vzájemných práv a povinností zástavce a věřitele preferují se socialistické subjekty. Osnova vyhovuje zejména potřebě

usnadnit uspokojení pohledávky ze zástavy ve prospěch věřitelů zapsaných v podnikovém rejstříku, tedy zvláště národních a komunálních podniků.

K § 201:

Přesto, že ve změnách společensko-hospodářských poměrech nelze u nás již očekávat, že by se lichvářské smlouvy nebo smlouvy, které zhoršují dlužníkovu postavení, vyskytovaly jako pravidelný zjev, je nicméně účelné pojmut do osnovy jejich výslovný zákaz.

K § 202:

O vespolečném (simultánním) zástavním právu platí obecné předpisy o zástavním právu; věci vespolečně zavázané ručí společně a nerozdílně, v souladu se zásadou vyjádřenou v § 239 osnovy.

K §§ 203 a 204:

Také ustanovení o právu nadzástavním je dáno potřebami hospodářského styku. Ustanovení § 190 odst. 2 platí zde obdobně.

V kapitalistickém právu obvyklá ustanovení o záměně práv zástavních (konversi) a o t. zv. „vlastníkově hypotéce“ a pod., se v důsledku změny v hospodářské základně naší společnosti jeví již jako překonaná a nepotřebná.

K §§ 205 až 210:

Zadržovací právo bylo upraveno z těchto důvodů jako právo zástavní a důsledně se i na tomto místě zvýhodňují socialistické subjekty zapsané v podnikovém rejstříku.

K ustanovení § 210 o právu na přednostní uspokojení srov. § 523 odst. 1 písm. b) osnovy občanského soudního řádu.

K PRÁVU ZÁVAZKOVÉMU.

K HLAVĚ JEDENÁCTÉ, O VZNIKU A OBSAHU ZÁVAZKŮ.

K §§ 211 až 217:

Jak již na to bylo poukázáno ve všeobecné části důvodové zprávy, spočívalo těžiště buržoazního práva v ochraně soukromého vlastnictví a v zabezpečení smluvní svobody, která se tak stala právním vyjádřením jednoho ze základních znaků kapitalismu, t. j. svobodné soutěže.

Anarchický vývoj výroby a bezohledný konkurenční boj jak mezi výrobci, tak mezi obchodníky, znamenaly, že za kapitalistického řádu byly uzavírány smlouvy převážně spekulativní povahy, které se nesnažily účelně zprostředkovat a regulovat odbyt vyrobeného zboží ve prospěch celku, nýbrž vyjadřovaly jen nezkrtnou honbu za osobním ziskem. Byly tedy v kapitalismu především smlouvy prostředkem, kterým se podílel obchod za zprostředkování odbytu zboží na nadhodnotě vytvořené ve výrobě.

Naproti tomu hospodářský život naší lidové demokratické republiky, která buduje socialismus, je charakterisován zejména tím, že spočívá na soustavě hospodářských plánů. Jednotný hospodářský plán, zachycující úkoly pro všechna hospodářská odvětví, zajišťuje plný a rovnoměrný rozvoj hospodářských sil a sleduje cíl, aby při zvýšené produktivitě práce stále stoupal národní důchod. Hospodářský plán je stěžejním ekonomickým základem socialistického hospodářství. Všechny podniky, které plní úkoly v rámci plánu jim svěřené, přicházejí spolu do častého právního styku, a to především do styku smluvního. Tyto smlouvy nejen svou početností, ale zejména tím, že jsou důležitým článkem

tvůrčího hospodářského procesu, kterým se realizuje plán, převyšují značně význam ostatních občanskoprávních smluv. Jejich závažnost si vyžaduje, aby příslušným správním orgánům bylo dáno oprávnění k administrativní regulaci smluvní volnosti podle potřeby hospodářského plánování. Proto se v § 212 (a shodně též v §§ 251 a 298) tyto orgány opravňují k tomu, aby mohly správními akty zasahovat do takovýchto závazkových vztahů, zejména pak k tomu, aby mohly uložit povinnost uzavřít určitou smlouvu, a je-li to třeba, měnit a rušit závazky ze smluv již uzavřených. Pro právní poměry takto založené platí ovšem především zákonné předpisy zvláštní, a teprve není-li jich anebo jsou-li nedostatečné, užije se podpůrně ustanovení občanského zákoníka. V osnově je tedy dáno jen obecné zmocnění orgánů příslušných k provádění jednotného hospodářského plánu k potřebné úpravě smluv pro ty případy, kde nebude zvláštních předpisů. Speciální úprava, dobře zapadající do rámce předpisů osnovy, je zatím provedena zejména zákonem o hospodářských smlouvách a státní arbitráži.

K §§ 218 až 224:

V § 219 se zásadně vyslovuje platnost i takových smluv, ze kterých není patrné, o jaký smluvní závazek jde (t. zv. smluv abstraktních). Podle lidového nazírání je totiž i takový závazek platným závazkem, zejména, je-li vyjádřen zřetelně, na př. v písemné formě. Věřitel však je povinen také u této smlouvy dokázat důvod závazku, má-li dlužník proti němu námitky. Této povinnosti je zproštěn jen u cenových papírů, o nichž to stanoví zákon, a u cen-

ných papírů hromadně vydaných. V tom případě se důkaz důvodu přesunuje na žalovaného dlužníka.

Pojmy „závdavek“, „záloha“ nebo „splátka“ bývají často lidem zaměňovány. Osnova ve snaze odstranit tyto nejasnosti zaviněné dosavadní právní úpravou a zabránit zbytečným sporům stanoví nově, že v pochybnosti vše, co se dává při uzavření smlouvy napřed, se pokládá za splátku na smluvní plnění (záloha). Jen když je to sjednáno, má takové plnění, pokud se děje v penězích, povahu odstupného. Na rozdíl od dosud platného práva se ze sociálních důvodů pro odstupné připouští soudcovské zmírňovací právo.

K §§ 225 až 238:

Podrobná úprava odpovědnosti za vady je odůvodněna tím, že tu dochází k častým sporům, jež je třeba pokud možno předejít.

Základní podmínkou vzniku nároku z odpovědnosti za vady je, že bylo vadně plněno z platně uzavřené smlouvy úplatné; není-li úplatné smlouvy, není ani odpovědnosti za vady. Je to jasně vyjádřeno úvodními slovy § 225 „Kdo jinému přenechá věc za úplatu“. Nároku z odpovědnosti za vady nemá proto na př. vydražitel a není třeba to vyjádřit ani v ustanoveních osnovy obč. soud. řádu o exekucích. Pro obor administrativních dražeb tak ustanovuje výslovně § 119 odst. 3 vl. nař. č. 8/1928 Sb., o správním řízení.

V §§ 225 a 226 je učiněna zmínka o zvláštním případě vad, t. j. o závadách právních; jinak se však v ostatních ustanoveních, zejména v § 248, vadami rozumí všechny případy vad. Zcizitelem je v § 226 míněn nejen prodávající, nýbrž i ten, kdo směnili věc za věc (§ 382). Ustanovení § 227 sleduje ochranu nabyvatele před nerozvázným a ukvapeným vzdáním se nároku z odpovědnosti za vady. Zákonnou lhůtu k uplatnění tohoto nároku je možno zkrátit jen písemným ujednáním. Písemné formy však není třeba, jde-li o sjednání lhůty delší, pokud neběží o lhůtu záruční (§ 229).

Potřeby dnešního hospodářství a zájem na právní jistotě ve smluvních poměrech si vyžadují, aby ustanovení o oznamování vad, vztahující se dosud jen na jednání mezi obchodníky, platilo obecně. V § 231 se proto stanoví povinnost nabyvatele prohlédnout po plnění věc bez zbytečného odkladu a oznámit zciziteli zjištěné vady, aby tak nárok z odpovědnosti za vady zůstal zachován. Z povinnosti stanovené v § 233 odst. 1, uschovat věc, u níž byly zjištěny vady, plyne i povinnost schovatele (§ 423) věc pečlivě opatrovat.

Ochrana hospodářského plánu se projevuje v ustanovení § 237 odst. 2.

K §§ 239 až 247:

Lidové chápání pojímá společné závazky tak, že zavazuje-li se k témuž celému plnění více osob, projevuje každá z nich vůli, aby byla zavázána za celý dluh, pokud si něco jiného nevyhradí. Proto osnova stanoví u závazků několika spoludlužníků jako obecnou zásadu odpovědnost každého dlužníka za celý závazek (záhada solidarity). Protivější obecné dělitelnosti závazků odpovídající individualistickému pojetí zdůrazňuje se tedy v závazkovém právu kolektivní a solidární prvek vyjádřený také v ustanoveních o spoluvlastnictví a o sdružení.

Případná přikroost solidárního závazku u slabšího dlužníka je zmírněna možností jiné úmluvy (§ 239); nutno také předpokládat, že věřitel bude zpravidla vymáhat plnění na dlužníku hospodářsky silnějším. Případné nepříznivé důsledky solidárního závazku odstraňuje také nové ustanovení o postihu t. zv. zprošťovací žalobou (preventivní regres — § 241 odst. 1). Dříve se totiž mohl spoludlužník domáhat na ostatních zavázaných, aby mu nahradili podíly na ně připadající teprve tehdy, když sám splnil celý závazek. To mělo leckdy za následek nedobytnost tohoto nároku. Podle osnovy může dlužník žalovat hned, jakmile proti němu věřitel uplatní celý nárok (po případě větší částku, nežli činí podíl podle vnitřního poměru spoludlužníků) ostatní zavázané, aby jej zprostili podílů dluhu na ně připadajících. Tohoto postihu lze užít vždy, ať už pochází solidární závazek z jakéhokoli právního důvodu.

Solidarita věřitelů se na rozdíl od solidarity dlužníků nepředpokládá, nýbrž musí být ujednána smlouvou anebo uložena zákonem; tato úprava lépe vyhovuje potřebám hospodářského života.

K §§ 248 až 250:

Smlouvy ve prospěch třetího byly dosud praktické zejména při odstoupení zemědělské usedlosti, kdy nástupce dosavadního hospodáře přebírá smluvně povinnosti vůči svým sourozencům. Lze předpokládat, že tyto smlouvy budou mít též určitý význam v oblasti smluv hospodářských a ulehčí plnění jednotného hospodářského plánu.

Sporná otázka, kdo je oprávněn plnění ze smlouvy ve prospěch třetího požadovat, je řešena v § 248 tak, že se přiznává toto oprávnění i osobě, v jejíž prospěch byla smlouva uzavřena.

K HLAVĚ DVANÁCTÉ, O ZMĚNÁCH V OBSAHU ZÁVAZKŮ.

K § 251:

O významu hospodářských smluv a o potřebě zákonné úpravy připouštějící, aby závazky z právních poměrů důležitých pro splnění plánu mohly být regulovány administrativními zásahy příslušných orgánů, je podáno vysvětlení v odůvodnění k § 212, na něž se odkazuje.

K §§ 252 až 261:

Smlouvu nutno splnit a nabídnuté splnění nutno přijmout ujednaným způsobem, na umluveném místě a ve stanovenou dobu (§§ 300 až 307). Proto se prodlení některé ze smluvních stran připíná k těmto podmínkám a v jednotlivých ustanoveních se upravují právní následky s tím spojené. Zásadou přitom je, aby prodlením jedné ze stran nebyla druhá poškozena.

K HLAVĚ TRINÁCTÉ, O ZMĚNĚ V OSOBE VĚRITELE NEBO DLUŽNÍKA.

K §§ 262 až 267:

Aby byla učiněna přítrž dosavadní praxi při postupech prováděných bez hospodářského podkladu, pouze na oko a především za účelem usnadněného vymáhání pohledávek (postupitel vystupuje ve sporu jako svědek), požaduje osnova, že postupník je povinen prokázat v případě sporu právní důvod postupu, a to pod následky jeho neplatnosti. Výjimka ve prospěch socialistických právnických osob, ať již jsou postupníkem nebo postupitelem, je odůvodněna požadavkem plné podpory růstu socialistického podnikání. Dlužník, namítající proti těmto právnickým osobám neplatnost postupu, musí by své tvrzení prokázat.

Odchyldkou od dosavadního práva se připouští, aby postupitel mohl ve prospěch liknavého postupníka a s jeho svolením vymáhat pohledávku sám. Dosud byl postupitel proti postupníku, který vymáhání pohledávky odkládal, bezmocný, i když měl značný zájem na jejím dobytí.

K §§ 268 až 274:

Pro převzetí dluhu se nově zavádí písemná forma, pokud jde o projev nového dlužníka (§ 269). Tento požadavek je ve shodě se zásadou písemné formy při uznání dluhu. Písemný projev nového dlužníka může být učiněn jak vůči věřiteli, tak vůči původnímu dlužníku.

Ustanovení druhého odstavce § 268 je odůvodněno — stejně jako obdobné ustanovení o prominutí dluhu — úvahou, že dlužníka nelze zprostit závazku proti jeho vůli, neboť by to namnoze nebylo v souladu s jeho leckdy důležitým vztahem k věřiteli.

Převzetí dluhu za souhlasu dosavadního dlužníka má důležitý vliv na zástavu i na jiná zajištění dluhu, která byla poskytnuta třetími osobami pochopitelně se zřetelem k platební způsobilosti původního dlužníka. Proto, není-li dosaženo souhlasu vlastníka zástavy nebo rukojmího, staré zajištění dluhu zaniká.

V případě upraveném v § 272 se upouští od požadavku písemné formy pro projev nového dlužníka, stanoveného v § 269. Nový dlužník je tu vedle zcizitele zavázán co do dluhů k jmění nebo podniku náležejících i bez písemného prohlášení, neboť tu třeba chránit věřitele, mezi nimiž často budou právnícké osoby socialistického sektoru.

V případě upraveném v § 273 nebyla písemná forma předepsána se zřetelem k tomu, že tu věřiteli nevzchází právo a že mezi dlužníkem a třetí osobou jde zpravidla o právně odůvodněné jednání, takže není zapotřebí stanovit písemnou formu jako ochranu před neuváženým závazkem.

K §§ 275 až 283:

Ustanovení o poukázce bylo zařazeno do části pojednávající o změně v osobách smluvních stran, ježto i při ní dochází k výměně osoby dlužníkovy.

Povaha cenného papíru byla přiznána jen písemné poukázce peněžního ústavu znějící na cenné papíry (§ 280), neboť je to zapotřebí zejména pro mezinárodní styk peněžních ústavů. Naproti tomu nepovažuje se za nutné přiznat charakter cenného papíru také poukázce znějící na plnění peněžité, neboť tu možno vystačit se směnkou a šekem. Rovněž nebylo shledáno potřebným upravit jako cenný papír poukázku znějící na zastupitelné věci, neboť svůj účel může plnit i bez této povahy.

Účelem poukázky vystavené peněžním ústavem je, aby bylo plněno poukázaným dlužníkem (akceptantem); není proto třeba, aby vedle něho byli z ní zavázáni také její výstavce a indosanti jako postihoví dlužníci, kteří by zpravidla ani plnit nemohli.

Námítky z poukázky znějící na plnění v cenných papírech se přiznávají dlužníku ve stejném rozsahu jako při směnce. Tato úprava odpovídá jednak abstraktní povaze poukázky vystavené peněžním ústavem, jednak je také v souladu s její oběžnou povahou.

K HLAVĚ ČTRNÁCTÉ, O ZAJIŠTĚNÍ ZÁVAZKŮ.

K §§ 284 až 287:

Smluvní pokutou mohou strany vyloučit spory o náhradu škody, které by mohly vzniknout, kdyby bylo plněno opožděně nebo jinak nepořádně. Smluvená částka uhrazující takovou škodu nutí zároveň dlužníka k náležitému plnění závazku.

Ustanovení o zmírňovacím právu soudcovským, jehož se nelze předem vzdát, je dáno proto, aby mohla být zjednána náprava tam, kde by došlo k přílišnému nesouladu mezi výší smluvené pokuty a skutečnou škodou. Převyšuje-li naopak výše nastalé škody smluvenou částku, je poškozený oprávněn domáhat se náhrady v celém rozsahu vzniklé škody, i když to nebylo výslovně smlouveno. V § 284 se nově ustanovuje, že k smluvní pokutě se lze zavázat jen písemně a jen v penězích. Písemná forma je v souhlasu s celkovou snahou osnovy zabránit nerozvázným a tíživým závazkům, zejména u osob sociálně slabších.

Zvláštní povaha a účel hospodářských smluv zabezpečujících splnění jednotného hospodářského plánu si vyžadují, aby jimi mohl být i institut smluvní pokuty, zejména pokud jde o následky při nedodržení smlouvy, upraven jinak. Proto předpisy osnovy platí tu jen podřídně (§ 287).

K §§ 288 až 292:

Lidovému chápání rukojemského závazku odpovídá, aby před požádáním o zaplacení dluhu na rukojmím byl hlavní dlužník alespoň upomenut. Upomenutí odpadá samozřejmě tam, kde je nelze rozumně požadovat, jako na př. je-li dlužník neznámého pobytu. Zájmy peněžních ústavů a jiných socialistických právnických osob jsou chráněny tím, že se dovoluje, aby zvláštním ujednáním byl zákonný požadavek předchozí upomínky hlavního dlužníka vyloučen.

Ustanovení, že rukojmí je zavázán věřiteli „stejně jako dlužník“ (§ 288), se vztahuje na obsah závazku, jeho příslušenství a splatnost a na promlčení. Rukojmí, na němž je požadováno plnění, má postih vůči dlužníku podle § 241 odst. 1.

Písemná forma prohlášení rukojmího (§ 288) chrání před neuváženým uzavíráním rukojemských závazků.

Informační povinnost věřitele nově upravená v § 290 má sloužit k ochraně rukojmího, potřebné zejména u úvěrových jednání a při ručení z odpovědnosti za vady; dává se mu tak

možnost přesvědčit se kdykoli o výši a zajištění dlužníkovu závazku a učinit včas potřebná opatření.

Rukojmí má, jak vůči ostatním rukojmím, tak vůči všem osobám s dlužníkem spoluzavázaným, stejné právo jako spoludlužník, t. j. má zejména právo postihu podle § 241 odst. 2.

Když závazek dlužníka sice trvá, avšak za viněním věřitelovým nelze pro nedobytnost od dlužníka dosáhnout uspokojení, je podle § 292 rukojmí oprávněn odepřít plnění. Půjde zejména o případy, když věřitel povolí posečkání bez souhlasu rukojmího anebo když věřitel po splatnosti závazku jej nevymáhá a zhorší tak jeho dobytnost. Na rukojmím je, aby prokázal, že věřitel zavinil, že v době dobytnosti nebylo plnění na hlavním dlužníku vymáháno.

K §§ 293 a 294:

Zástavou mohou být jak věci (movité i nemovité), tak práva. Jak se na nich zřizuje právo zástavní, je ustanoveno v části o právech věcných.

Osnova výslovně připouští nově i t. zv. zajišťovací postup, který je v hospodářském styku vžit a kterým se postupují pohledávky k zajištění. Ten, kdo postupuje pohledávku k zajištění, může svůj projev adresovat jak věřiteli zajištěné pohledávky, tak svému dlužníku.

K §§ 295 a 296:

Ustanovení § 295 doplňuje ujednání stran v těch případech, kde sice byla umluvena povinnost poskytnout jistotu, ale nebyl určen způsob, jak má být dána. Ustanovení § 296 věty druhé je kogentní povahy, neboť případy v ní upravené nepřipouštějí, aby způsoblost jistoty byla smluvně upravena jinak.

K §§ 297:

Protože právní následky plynoucí z uznání dluhu jsou pro dlužníka závažné, předpisuje se pro uznávací projev písemná forma. Tento požadavek je v souladu s obecnou tendencí osnovy zabránit předpisem písemné formy neuváženým a tíživým závazkům.

K HLAVĚ PATNÁCTÉ, O ZÁNÍKU ZÁVAZKŮ.

K § 298:

Potřeba zákonné úpravy, připouštějící, aby u právních poměrů důležitých pro splnění plánu mohl být administrativním zásahem příslušného orgánu způsoben i zánik závazku, je odůvodněna u § 212; na toto odůvodnění se odkazuje.

K §§ 299 až 309:

Do úpravy zániku závazků splněním se pro ochranu dlužníka a v souladu s jinými právními předpisy (na př. práva směnečného) zařazuje nově ustanovení, kterým se ukládá věřiteli povinnost přijmout i splátky na plnění, pokud částečné plnění neodporuje povaze závazku nebo dohodě stran (§ 300).

K zamezení sporů dáno podpůrné ustanovení o místě splnění, nebylo-li výslovně ujednáno nebo nepodává-li se z povahy věci (§§ 302, 303). Stejný účel sleduje i ustanovení § 304, dané pro případ, že nebyl určen čas dospělosti závazku. U těch závazků, kde čas splnění je ponechán na vůli nebo na možnosti dlužníka, osnova stanoví, že soud má právo na žádost věřitele určit čas splnění, a to tak, aby to bylo v souladu s hospodářskými a ostatními poměry obou stran.

Ustanovení §§ 308 a 309 zabezpečují třetím osobám, které plní místo dlužníka, jejich právní a hospodářské postavení proti dlužníkovi, jenž svému závazku nedostál.

K §§ 310 až 315:

Ustanovení tato jsou dána proto, aby byla zabezpečena právní jistota v různých případech plnění, zejména též stran důkazů, že plnění (třebas i částečné) se stalo.

K §§ 316 a 317:

Dlužníku nutno umožnit, aby se účinně zprostil svého závazku i tehdy, vyskytnou-li se závažné překážky, zejména takové, které zabraňují plnění do rukou věřitele. Osnova považuje za nejvhodnější postup v takovém případě uložení dluhu do soudní úschovy, které se v dosavadní praxi plně osvědčilo.

K §§ 318 až 320:

Stejně jako při uznání dluhu, připouští osnova pro zřízení nového závazku (novaci) z neplatných a nežalovatelných závazků toliko promlčený dluh, neboť právnímu cítění pracujícího lidu odpovídá, aby i promlčený dluh mohl takto obživnout a bylo zabráněno bezdůvodnému obohacení na straně dlužníka. U jiných neplatných nebo nežalovatelných závazků se však nedovoluje, aby mohly být předmětem uznání nebo novace, ježto by to vedlo k obcházení jejich nežalovatelnosti. Žalovatelným závazkem se tu nerozumí jen závazky, jichž splnění se lze domáhat žalobou, nýbrž i takové, kde nárok lze uplatnit před soudem vůbec.

K §§ 321 až 325:

Úpravou narovnání sleduje osnova snahu, aby bylo možno dosavadní nejisté a nejasné právní poměry novým smluvním uspořádáním pevně určit, a to bez rozdílu, zdali si strany při tom činí vzájemné ústupky či nikoli. Předjde se tak zbytečným a nákladným sporům. Jde tu o zvláštní způsob zániku závazku, který se nahrazuje novým; toto ustanovení se však nedotýká soudních smírů, u nichž může dojít k smírnému vyřízení věci i bez tohoto zákonného důsledku.

Považuje se za důsledné, aby stejně jako vznik také zánik závazku prominutím nemohl věřitel způsobit bez vůle dlužníka a aby jej tak nemohl současně jiným nežádoucím způsobem (morálně, společensky) zavázat.

K §§ 326 až 332:

Osnova rozlišuje dva případy započtení. V prvním případě (§ 326) dochází k započtení na základě projevu jen některé ze stran (a to třeba i proti vůli druhé strany). Zde se ze započtení určité pohledávky vylučují. Především jsou to závazky neplatné a nežalovatelné; to je přirozený důsledek jejich nežalovatelnosti. Pohledávky vyjmenované v § 330 se ze započtení vylučují proto, aby byly chráněny osoby oprávněné žádat úhradu osobních potřeb nebo plnění takové povahy, kde chce zákon zabezpečit pro oprávněného skutečné plnění. V druhém případě (§ 332) dochází k započtení na podkladě úmluvy obou stran a lze tu proto vyrovnat jakékoli vzájemné pohledávky.

Zvláštní předpisy (na př. zákon o národních podnikách), pokud je v nich započtení vyloučeno, zůstávají nedotčeny.

K § 333:

Plyne z povahy věci, že setká-li se nárok a závazek v jedné osobě, zaniká jak nárok, tak plnění tomuto nároku odpovídající. Proto muselo být výslovně stanoveno, že jiné právní důsledky mohou být určeny jen zvláštním předpisem.

K § 334:

Nemožnost splnění, kterou nelze dlužníkovi přičítat, přivodí přirozeně zánik závazku; nutno však dbát o to, aby některá ze stran nebyla tím bezdůvodně obohacena. Proto osnova výslovně stanoví, že při takovém zániku nejsou nároky z bezdůvodného obohacení dotčeny.

O zaviněné nemožnosti splnění platí obecné předpisy o náhradě škody.

K § 335:

Nárok na bolestné i na odškodnění za zohydění je tak úzce spjat s osobou poškozeného, že zásadně nepřechází na dědice. Smrtí oprávněného nezaniká jen výjimečně, a to tehdy, byl-li již jím uplatněn, t. j. rozhodl-li se jej požadovat a dal-li to dostatečným způsobem najevo.

K § 336:

Aby při úpravě zániku závazků omezených na určitý čas nedocházelo k bezdůvodnému obhacení tam, kde jde o nároky na opětuující se plnění, přiznává osnova v takovém případě poslední dávku jen v omezeném rozsahu, přízpůsobeném času, kdy nárok zanikl.

K HLAVĚ ŠESTNÁCTÉ, O ZÁVAZCÍCH K NÁHRADĚ ŠKODY.

K §§ 337 až 340:

Úprava náhrady škody je uspořádána tak, že se především stanoví případy, kdy vzniká povinnost nahradit škodu zaviněnou. Přitom se osnova pokud možno vyhýbá kasuistice dosavadního práva. Tím se také usnadňuje, aby i těmito sankcemi byly omezovány a potlačovány kapitalistické živly, t. j., aby byly činěny odpovědnými za výstřelky, šikány a vůbec za všechny úmyslné úkony odporující zásadám slušnosti (§ 338).

V § 337 jsou zachyceny dvě veliké skupiny odpovědnosti k náhradě škody způsobené zaviněním. Do první skupiny patří případy, kdy ke škodě dojde porušením smluvních závazků. Jsou to všechny ty případy, o nichž se dosavadní právo kasuisticky zmiňovalo u jednotlivých smluvních typů. Druhou skupinu tvoří případy, kdy mimo rámec smluvních závazků byla porušena povinnost vyplývající z právního předpisu vyslovujícího určitý příkaz nebo zákaz. Takovým obecným předpisem, daným k ochraně života a majetku všech občanů, je § 127 trestního zákona správního.

Pokud jde o zavinění, rozlišuje osnova pouze zavinění úmyslné a zavinění nedbalé, aniž považuje za nutné — jak to činilo dosavadní právo — lišit mezi stupni nedbalosti, neboť takové další zásadní rozlišování se nejeví být potřebným a praktickým. Postačí, aby při škodách způsobených z nedbalosti bylo přiznáno soudci všeobecné zmírňovací právo, při němž — vedle jiných skutečností — přihlédne též k míře zavinění (§ 358).

K § 341:

Zásadně není odpovědnosti za škodu způsobenou náhodou. Je však spravedlivé, aby byl odpovědným ten, kdo dá k náhodě podnět, a to zejména tehdy, když nedbá předpisů nebo takových zařízení, která mají nahodilým škodám zabráňovat.

K §§ 342 a 343:

Povinnost k náhradě škody je v těchto případech řešena tak, aby byla v souladu jak s právním cítěním pracujícího lidu, tak s obecnými zásadami stanovenými pro odpovědnost k náhradě škody.

V § 343 mluví se o „krajní nouzi“, aby se vyjádřilo, že povinnost nahradit škodu má i ten, kdo ji způsobí v takových stavech nouze, o kterých pojednává § 9 trestního zákona. V těchto případech, kdy jednání není trestným činem, půjde zpravidla také o případy zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 358 osnovy a soud náhradu škody přiměřeně sníží; to je jasně vyjádřeno závěrečnými slovy § 358.

K §§ 344 až 346:

Vyskytují se případy, že určité osoby nejsou sice samy škůdci, ale jsou ke škůdci v takovém právním poměru, že je nutno řešit otázku, zdali a pokud mají z tohoto důvodu odpovídat za způsobenou škodu.

Zvýšená odpovědnost upravená v § 344 je odůvodněna tím, že ten, kdo je povinen k náhradě, je ve smluvním vztahu k poškozenému. Tento předpoklad není dán v případech upravených v § 345, kde je proto odpovědnost omezena na nezdatnost, resp. na nebezpečnost použité osoby. Poznamenat třeba, že tu nezdatnost nelze chápat v pojetí staré judikatury, ale v rámci požadavku osobní odpovědnosti zaměstnaných osob a tedy i požadavku zdatnosti odpovídající této povinnosti.

Význam poměru uvedeného v § 346 vyžaduje, aby zde úprava náhrady škody byla přenechána zvláštním zákonům.

K § 347:

Také případy, kdy škůdci nelze pro nedostatek věku nebo pro duševní poruchu přičíst zavinění, řeší osnova, pokud jde o povinnost k náhradě škody, tak, jak to odpovídá právnímu cítění lidu, a to se zřetelem jak na povahu jednání, tak na sociální poměry účastníků.

K § 348:

Není důvodu vyloučit z odpovědnosti poškozeného, jestliže způsobení škody spoluzavinil.

Půjde-li o zavinění z nedbalosti, může soud i v těchto případech použít zmírňovacího práva podle § 358 a přihlídnout ke všem skutečnostem tam uvedeným.

K § 349:

Jestliže je dáno ustanovení, že za škodu odpovídá ten, kdo se svou vinou přivedl do stavu přechodné duševní poruchy (na př. opilosti), je na místě, aby stejným způsobem odpovídala i osoba třetí, jež tento stav zavinila. To platí ze stejných důvodů také o tom, kdo zavinil stav krajní nouze.

K § 350:

Je obecnou povinností každého občana obstarat si své věci tak, aby se tím předešlo možností způsobit škodu (srov. ustanovení § 127 trestního zákona správního, cit. v odůvodnění § 337). Proto osnova místo kasuistiky dosavadního občanského zákoníka dává všeobecné ustanovení stanovící povinnost nahradit škodu ve všech těch případech, kde tato občanská povinnost byla zanedbána. Důkazní břemeno je tu přesunuto; za škodu neodpovídá, kdo prokáže, že tuto svou povinnost splnil.

K § 351:

Bylo shledáno účelným, aby vedle zvláštních úprav týkajících se dopravy po železnici, letadly, automobily a říční plavby byl dán obecný předpis stanovící povinnost k náhradě škody u provozů, jež jsou kvalifikovány jako zvláště nebezpečné. Tímto ustanovením nejsou ovšem zmíněné zvláštní úpravy dotčeny. Náhrada škody řeší se tu podle zásady ručení za výsledek.

K § 352:

Na místo dosavadního zvláštního zákona upravuje se ochrana proti nekalé soutěži v občanském zákoníku, a to se zřetelem k mezinárodnímu závazku takovou úpravu provést. Osnova volí řešení pružné, bez zbytečné kasuistiky, které umožňuje přizpůsobit se hospodářskému vývoji a které stačí postihnout všechny případy, k nimž prakticky může dojít.

K § 353:

Toto ustanovení je vedeno snahou zabránit pokud možno hrozcím škodám a předejít tak nežádoucí hospodářské újmy.

K §§ 354 až 358:

V těchto ustanoveních se vymezuje obsah a rozsah nároku, který zákon přiznává z důvodu způsobené škody. Poznamenati třeba, že

pokud se v § 355 mluví o poškození na zdraví, rozumí se tím — v souladu s terminologií trestního zákona — i poškození na těle. V první řadě se sleduje snaha škodám zabránit. Proto se obecně upravuje žaloba zdržovací. Pokud již škoda vznikla, hledí se především k tomu, aby bylo umožněno uvedení v předešlý stav, neboť to je nejspravedlivější náprava škody. Není-li to možno, přiznává se nárok na náhradu v penězích, a to v takovém rozsahu, aby tím byly vyváženy důsledky plynoucí z toho, že nelze provést uvedení v předešlý stav. Proto se přiznává při zaviněné škodě (ať úmyslně, nebo z nedbalosti způsobené) i náhrada toho, co poškozenému ušlo. Tím se však nemíní náhrada ušlého zisku v kapitalistickém pojetí dosavadního občanského zákona, nýbrž náhrada toho, co vyvažuje újmu nastalou tím, že není možné uvedení v předešlý stav.

Případné nesrovnalosti a příkroty zmírňuje ustanovení § 358, které opravňuje soudce, aby, používaje třídního měřítka, přizpůbil své rozhodnutí co nejlépe zvláštnostem případu a rozhodoval tak podle potřeb života. Zkušenosti a třídní uvědomění lidových soudců dojdou tu zajisté svého uplatnění. Toto zmírňovací právo není ovšem na místě v těch případech, kde jde o škodu způsobenou úmyslně a nikoli ve stavu krajní nouze.

K § 359:

Je spravedlivé, aby ten, kdo odpovídá za škodu způsobenou zaviněním jiné osoby, nenesl ji po případě jen sám. Proto mu osnova přiznává postižný nárok proti této osobě.

K HLAVĚ SEDMNÁCTÉ, O ZÁVAZCÍCH Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

K §§ 360 až 363:

Úprava nároků z bezdůvodného obohacení umožňuje, aby jí bylo možno užít ve všech případech, kde bylo plněno bez právního důvodu anebo kde důvod plnění se neuskutečnil nebo dodatečně odpadl. Jsou tu zahrnuty zejména případy, kdy bylo plněno následkem omylu nebo ze smlouvy neplatné nebo ze smlouvy zrušené pro dodatečnou nemožnost vzájemného plnění. Nespadá sem ovšem případ, kdy je plněno ze závazku abstraktní povahy, na př. ze směnky.

Základem nároku je, aby bylo vráceno to, co bylo bez důvodu přijato, a co tedy je obohacením bezdůvodným. Považuje se však za spravedlivé, aby užitky byly vráceny jen za dobu, kdy příjemce věděl, že nemá na ně právo.

Nárok na vrácení toho, co bylo plněno v případech uvedených v § 362, osnova nepřiznává, neboť tu nedochází k nespravedlivému obohacení. Věřitel dostává jen to, co mu patří.

Výjimka je stanovena pro případ, kdy plnila osoba nezpůsobilá se samostatně zavazovat, tedy osoba zvláště zákonem chráněná.

K §§ 363 a 364:

Případy, kdy bylo upotřebeno věci ve prospěch jiného, si vyžadují zvláštní úpravy, neboť tu nelze vystačit s předpisy upravujícími nároky z bezdůvodného obohacení. Zejména bylo třeba uspořádat rozvrh náhrady, i když k obohacení nedošlo.

V § 364 se mluví o společné nouzi a nikoli o společné krajní nouzi proto, poněvadž povinnost dát náhradu nutno uložit tomu, komu obětování věci prospělo, i když nejde o nouzi takové intensity, jakou mají na mysli § 343 osnovy a § 9 trestního zákona. Ostatně nejde o případ náhrady škody; to není jistě třeba zdůrazňovat.

K § 365:

Tímto ustanovením se zachycuje právní uspořádání těch případů, které by nebylo dobře možno zařadit pod jednatelství bez příkazu. Oprávněným domáhat se náhrady může být i ten, kdo učiní pro sebe náklad, který mu byl povinen uhradit někdo jiný (na př. rozvedená manželka, pokud sama hradila své osobní potřeby, ačkoli k tomu byl povinen její manžel — § 34 zák. č. 265/1949 Sb.).

K HLAVĚ OSMNÁCTÉ, O SMLOUVĚ KUPNÍ A SMENNĚ.

K §§ 366 a 367:

Mezi smlouvy, kterými se převádí vlastnictví, patří především smlouva kupní. Její náležitosti bylo proto třeba upravit tak, aby byly v souladu s novým uspořádáním převodu vlastnictví, jak je upraveno v § 111.

Vykladací předpis o tom, co je považovat za běžnou cenu, je dán do osnovy proto, že v kupních smlouvách se na tuto cenu často odkazuje.

Upravit v osnově i jiné způsoby, jak lze ujednat kupní cenu, nebylo shledáno potřebným, poněvadž se dnes zpravidla již nevyskytují.

K § 368:

Doba převodu vlastnictví k prodané věci nemusí spadat v jeden okamžik s dobou jejího

odevzdání. Přejedání nebezpečí nahodilé zkázy a zhoršení prodané věci nutno však vždy vázat na dobu nabytí vlastnictví k této věci. Nebylo by totiž spravedlivé požadovat, aby tyto následky šly k tíži toho, kdo již není vlastníkem prodané věci; proto bylo třeba zvláště upravit právní poměry v případě, kdy k převodu vlastnictví dojde již před odevzdáním věci. V takovém případě nemůže ovšem vlastník zpravidla podniknout nic, čím by případné zkáze nebo zhoršení věci zabránil. Proto se ukládá prodávajícímu, aby v době, kdy věc nebyla kupujícím ještě převzata, ji pečlivě opatroval. Má tedy v takovém případě prodávající práva i povinnosti schovatele.

K § 369:

Úpravu, kdy má prodávající předmět koupě odevzdat a kdy jej má kupující převzít a zaplatit za něj ujednanou cenu, ponechává osnova v zásadě volnosti smluvních stran, které mohou nejlépe podle okolností konkrétního případu posoudit, jak mají být tyto poměry uspořádány. Poněvadž však v četných případech se sjednávají kupní smlouvy obsahem a tedy i uspořádáním těchto poměrů si podobné, je nutno přihlížet v nedostatku smluvní úpravy ke zvyklostem, jak vyplývají z pravidel socialistického soužití. Teprve není-li jich, stanoví osnova podpůrně, že strany nemají se vzájemným plněním otálet. Tento požadavek vyplývá především z úpravy převodu vlastnictví k prodané věci a z úpravy povinnosti nést nebezpečí v § 368 zmíněná; tyto úpravy si vyžadují, aby vlastníku byla koupená věc co nejdříve odevzdána. Tomu ovšem odpovídá, aby také zaplacení kupní ceny nebylo zbytečně odkládáno.

Odsunutí povinnosti zaplatit kupní cenu až do doby, kdy má kupující možnost si předmět koupě prohlédnout, souvisí s uplatněním nároku z odpovědnosti za vady, jež ovšem předpokládá, že kupující měl příležitost si předmět koupě prohlédnout. Aby došlo pokud možno nejdříve k jistotě v právních poměrech založených kupní smlouvou, stanoví se v ustanoveních upravujících odpovědnost za vady, že prohlídka nutno provést bez zbytečného odkladu (§ 231).

K § 370:

V ustanovení § 368 osnovy se ukládají prodávajícímu práva a povinnosti schovatele až do odevzdání koupené věci; jde tu především o povinnost pečlivého opatrování, která v některých případech může být obtížná zejména se zřetelem k důsledkům spojeným s jejím zanedbáním. Proto osnova dovoluje, aby v případě prodlení kupujícího s převzetím věci mohl

ji prodávající buď vhodně uložit, nebo po předcházejícím upozornění prodat na jeho účet ve veřejné dražbě. Z povahy věci plyne, že nelze trvat na požadavku předchozího upozornění v těch případech, kdy prodaná věc podléhá rychle zkáze.

K § 371:

Ustanovení o rozvržení nákladů, spojených s provedením uzavřené kupní smlouvy, odpovídá povinností smluvních stran vznikajících jim z této smlouvy. Nejde o předpis donucující povahy; připouští se, aby si smluvní strany rozvrh zmíněných nákladů uspořádaly jinak.

K § 372:

Také v tomto ustanovení se vychází ze zásady, že převod vlastnictví k prodané věci se děje zpravidla již samou smlouvou, a přihlíží se k úpravě přechodu nebezpečí provedené v § 368. Poněvadž prodávající v případě, že k převodu vlastnictví dojde dříve, než je věc odevzdána, má povinnosti schovatele, které by nemohl dost dobře vykonávat po dobu dopravy prodané věci na místo splnění nebo určení, vyslovuje tu osnova, že věc je po zákonu odevzdána v době, kdy byla odevzdána k dopravě. Toto uspořádání je také v souladu s rozvrhem nákladů provedeným v § 371. Je však dovolena jiná smluvní úprava odpovídající okolnostem konkrétního případu, neboť by nebylo účelné vázat tu strany předpisem donucující povahy.

K § 373:

Jde o smlouvu s povahou smlouvy odvázné, ve které však převažují znaky kupní smlouvy. Se zřetelem k tomu se zařazuje do předpisů upravujících tento smluvní typ. V praxi se jí dosud hodně užívá (na př. koupě ovoce v aleji) a proto se ponechává i v novém právním řádu. Důsledkem odvázných prvků v této smlouvě je, že nebezpečí ztráty jde v každém případě na vrub kupujícího.

K § 374:

Také při koupi na úvěr přechází vlastnictví k prodané věci zásadně již okamžikem uzavření smlouvy. Připouští se však, aby v případě, kdy se kupní cena uvěřuje, mohl si prodávající vyhradit vlastnické právo k předmětu koupě až do jeho úplného zaplacení a kryl si tak nebezpečí úvěrového prodeje. Poněvadž však v tomto případě nemůže vlastník sám o věc pečovat, stanoví se, že v nedostatku jiné smluvní úpravy přechází nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení věci na kupujícího již jejím odevzdáním. Aby bylo zabráněno nerozváznému uza-

vírání tíživých smluv, jež lákají proto, že kupní cenu není třeba ihned zaplatit, vyslovuje osnova pro ujednání o výhradě vlastnického práva prodané věci požadavek písemné formy.

K §§ 375 až 381:

Právo předkupní jako vedlejší úmluva při kupní smlouvě je dosud častým a praktickým zjevem. Případnému zneužití čelí osnova tím, že poskytuje privilegované postavení socialistickým právníkům osobám nejen při uplatnění jejich předkupního práva, ale i při uplatnění tohoto práva jinými osobami (viz § 380).

Předkupní právo je upraveno jako osobní povinnost závázaného nabídnout prodávanou věc k výkupu; výjimku tvoří jen předkupní právo, mající povahu práva věcného, jež váže i jeho nástupce.

I když nutno předkupní právo připustit, je přece jen na druhé straně třeba zamezit, aby jeho pomocí bylo možno dosáhnout toho, aby věci (a to zejména věci nemovitě) byly ponechány po zcela neurčitou dobu v majetkové dispozici určitých osob. Proto osnova nedovoluje převod předkupního práva na osobu třetí a nečiní je předmětem práva dědického.

Úprava časového výkonu předkupního práva ve lhůtách poměrně krátkých a sankce zániku, není-li ve stanovených lhůtách provedeno, je odůvodněna nutností zjednat co nejdříve jasno při zcizování věcí, k nimž se předkupní právo vztahuje.

Speciální úpravy předkupního práva v jiných právních předpisech nejsou dotčeny; viz také §§ 137 a 157 osnovy.

Ostatní, v dosavadním právu občanském a obchodním upravené vedlejší úmluvy u smlouvy kupní, jako na př. koupě na zkoušku, koupě podle vzoru, na ohledání atd., osnova neupravuje, neboť je nepovažuje v našich poměrech za potřebné. Dovoluje však, aby kupní smlouva byla vázána podmínkami, jež mohou mít povahu některé z těchto výhrad a jež se pak řídí obecnými předpisy o podmínkách.

Ze stejných důvodů jako u práva předkupního se však nepřiznává účinnost těchto výhrad vůči socialistickým právníkům osobám ani vůči dědicům a jejich uplatnění se časově omezuje.

K § 382:

V dnešním hospodářství je daleko běžnější a častější právní formou směny smlouva kupní, t. j. směna věci za peníze, nežli směna věci za věc. Proto byla zařazena smlouva směnná až za smlouvu kupní a stanoveno, že právní předpisy upravující tento smluvní typ se přiměřeně vztahují i na smlouvu směnnou.

K HLAVĚ DEVATENÁCTÉ, O SMLOUVĚ DAROVACÍ.

K §§ 383 až 386:

Snahou bylo upravit darování co možná nejjednodušeji a vymýtit z úpravy kasuistické případy, neboť lze pro ně vystačit s obecnými ustanoveními o smlouvách. Tam, kde dojde k darování bez skutečného odevzdání, má být požadavkem písemné formy čelono nerozvázným darovacím slibům a tíživým závazkům z toho plynoucím.

Ze stejných důvodů, jako se v právu dědicím nepřipouští dědicke smlouvy, nepřipouští osnova ani darování na případ smrti. Oběma těmito instituty docházelo k nežádoucímu zkracování zákonných dědiců.

K HLAVĚ DVACÁTÉ, O SMLOUVĚ NÁJEMNÍ.

K § 387:

Především nutno poznamenat, že osnova stírá rozdíl mezi nájmem a pachtem a mluví jen o smlouvě nájemní, i když ovšem jinak rozlišuje, že lze smluvit buď dočasné užívání věci nebo brání požitků z pronajaté věci anebo obojí způsob. Předmětem nájmu může být i věc, která užíváním může být spotřebována, neboť není vyloučeno, aby spotřebitelná věc byla pronajata k takovému užívání, které nebrání jejímu vrácení po skončení smlouvy. Se zřetelem k ustanovení § 28 odst. 1 může být ovšem předmětem nájmu i právo. Do úpravy nájemní smlouvy nejsou zahrnuta uspořádání oněch poměrů, s nimiž úzce souvisí příslušná úprava procesní a jsou proto upraveny v osnově obč. soud. řádu (ochrana nájemníků, odklad exekuce vyklizením). Naproti tomu jsou do osnovy zařazeny a jednotně upraveny některé dosud rozptýlené a nejednotné předpisy stěhovacích řádů a materiální ustanovení obsažená dříve v předpisech procesních.

K §§ 388 až 391:

Rozsah nákladů spojených s udržováním věci, t. j. potřebných k tomu, aby byla způsobilou k smlouvenému užívání, odpovídá stavu, jaký se vyvinul v praxi, a podle něho se jeví účelným vytvořit zákonný předpis. Měřítkem pro povinnost nájemce je malý rozsah nákladů; nerozlišuje se při tom, zda jde o nájem věci movité či nemovité.

Ustanovení o povinnosti nájemce věci užívat je odůvodněno jednak zřetelem k tomu, aby neuvžíváním věci nebyla věc zhoršena, jednak po-

žadavkem, aby neuvžíváním nedošlo k hospodářským škodám.

Aby měl pronajimatel možnost provést opravy, jež jdou na jeho vrub (viz § 388), a aby tu nedocházelo k neprospěšným odkladům, stanoví se povinnost nájemce hlásit včas potřebu těchto oprav a strpět jejich provedení.

Náklady, jež musí nésti pronajimatel (§ 388), jsou zpravidla toho rázu, že bez jejich vynaložení by nebyla věc způsobilou ke smlouvenému nebo obvyklému užívání. Vynaloží-li je za něho nájemce, je ovšem spravedlivé přiznat mu za ně náhradu. Děje se tak v rámci náhradových nároků nepřikázaného jednatele, t. j. hradí se náklady nutně vynaložené (§ 443). K zamezení obtížných sporů o nutnosti a rozsahu těchto nákladů stanoví osnova jednak propadnou lhůtu, v níž musí být nárok ohlášen, a propadnou lhůtu, v níž musí být uplatněn.

K § 392:

V úpravě nájemcova práva dát věc do podnájmu přináší osnova proti dosavadnímu stavu novotu potud, že umožňuje v případě protismluvního uzavření podnájmu přímý zásah pronajimatele ve formě odstupu od smlouvy. Toto oprávnění se považuje za dostatečně účinnou sankci na dodržení smluvního závazku. Zákonná regulace bytového trhu není ovšem ani § 392 dotčena.

K §§ 393 až 397:

Pro dobu placení nájemného je především rozhodná smlouva nebo zvláštní předpis. Podpůrně se pak stanoví, že nájemné zemědělských a lesních pozemků se platí pozadu a pololetně, jak to odpovídá potřebám a zvyklostem hospodářského života (placení nájemného na jaře a po žních). U ostatních nájmu, zejména u nájmu bytů, stanoví osnova podpůrně — na rozdíl od úpravy dosavadní — placení nájemného měsíčně předem. Tento způsob se považuje za výhodnější se zřetelem k tomu, že většina pracujících pobírá odměnu týdně nebo měsíčně. Přitom se však zachovává i tu čtvrtletní výpovědní lhůta, aby byla zabezpečena větší jistota v nájemních poměrech pracujících. Institut zákonného zástavního práva pronajimatele nemovité věci na svršky nájemce a osob jemu blízkých, sloužící k zajištění nájemného, se v praxi osvědčil.

Je spravedlivé, aby nájemce, který nemůže beze své viny pronajaté věci užívat vůbec nebo jen omezeně, měl nárok na prominutí nebo poměrnou slevu nájemného. Naopak jde na jeho vrub, když nemožnost užívat věci zcela nebo

zčásti tkví jen v jeho osobě; to ovšem nemůže jít tak daleko, aby se tím pronajimatel obohatil. Proto si musí započíst úspory nákladů a výhody tím dosažené. K zamezení obtížných a zbytečných sporů je třeba, aby nájemce bez odkladu hlásil skutečnosti, opravňující jej k žádosti za prominutí nebo slevu nájemného, a to pod sankcí ztráty tohoto nároku.

Aby se nájemce neocítl ve svízelné situaci, když by mu na př. bez jeho viny zemědělské pozemky nepřinesly předpokládaný výnos, nedovoluje osnova, aby se mohl nároku na prominutí nebo slevu nájemného předem vzdát.

K §§ 398 až 402:

V úpravě skončení nájmu rozlišuje osnova nájmy sjednané na určitou dobu a nájmy sjednané na dobu neurčitou. U nájemní smlouvy uzavřené na určitou dobu dovoluje její prodloužení dalším užíváním pronajaté věci za tichého souhlasu pronajimatele, který by svůj odpor musel projevit kvalifikovaným způsobem, t. j. zákrokem u soudu. Krátká lhůta pro tento odpor stanovená je odůvodněna požadavkem právní jistoty v nájemních poměrech.

K zrušení nájemní smlouvy uzavřené na neurčitou dobu požaduje osnova výpověď ve lhůtách přizpůsobených skutečné potřebě, jak na to již braly zřetel stěhovací řády dřívějších zemí. Půlroční lhůta při výpovědi nájmu zemědělských a lesních pozemků, jakož i zvolený výpovědní termín k 1. říjnu příštího roku, jsou odůvodněny potřebou umožnit sklizeň a připravit půdu k dalšímu obdělání.

K §§ 403 až 405:

Předpisy umožňující předčasné ukončení nájemního poměru jsou v souladu s úpravou práv a povinností pronajimatele a nájemce, provedenou v §§ 387 až 391. K ochraně nájemce je dán předpis, že se nemůže předem vzdát práva odstupu od smlouvy, je-li užívání obytných místností škodlivé pro lidské zdraví; podporuje se tak péče o hygienické bydlení.

K §§ 406 až 408:

Ustanovení o prohlídce nájemního objektu novými nájemci bylo provedeno tak, aby byly zájmy jak dosavadního nájemce, tak nového nájemce náležitě vyváženy a nedocházelo k šikanám. Pro uplatnění nároku na náhradu škody vzniklé poškozením pronajaté věci nájemcem nebo osobou jemu blízkou stanoví se poměrně krátká lhůta, neboť provádění důkazů po delší době by bylo obtížné.

K § 409:

Osnova vychází ze zásady, že změnou vlastnictví k pronajaté věci nemovitě se nájem nezrušuje. Tato zásada je bližší účelům nájemní smlouvy užívat po jistou dobu pronajaté věci a vyhovuje požadavku ochrany nájemníka. K zamezení případných nesrovnalostí, k nimž by mohlo dojít při důsledném jejím provádění, poskytuje se nájemci věci nemovitě možnost, aby rozvázal smlouvu výpovědí, i když je sjednána na určitý čas. U věci movité poskytuje se toto oprávnění i novému nabyvateli, neboť tu zrušení smlouvy nabyvatelem nemůže mít zpravidla tak tíživých důsledků pro nájemce, jak by tomu mohlo být u zrušení nájmu věci nemovitě, které hodlá nájemce obvykle užívat po delší dobu. Uplatnění výpovědního práva musí být však provedeno bez odkladu, t. j. v nejbližším výpovědním období, aby byla co nejdříve vnesena jistota do právních poměrů nastalých změnou v osobě pronajimatele.

K HLAVĚ DVACÁTÉ PRVÉ, O VÝPŮJČCE.

K §§ 410 a 411:

Především třeba uvést, že osnova razí nové názvosloví a nazývá dosavadní půjčku výpůjčkou a dosavadní zápůjčku půjčkou. Toto označení je bližší lidovému chápání a je také v souladu jak s odborným názvoslovím užívaným v peněžnictví (státní půjčky), tak s názvoslovím slovenským.

Stejně jako u smlouvy nájemní, může být předmětem výpůjčky i věc spotřebitelná. O způsobu užívání vypůjčené věci rozhoduje především smlouva. K platnosti smlouvy se však nevyžaduje, aby byl sjednán i způsob užívání. Při vymezení tohoto způsobu jistě postačí, přihlédne-li se k tomu, jakému účelu věc slouží. Nutno totiž uvážit, že běžný hospodářský styk s sebou přináší zcela neformální uzavírání této smlouvy, při čemž zpravidla o způsobu užívání nebývá jednáno.

K § 412:

Stejně jako se v praxi vyskytují četné případy, kdy není smluven účel užívání, vyskytují se i případy, kdy není smluvena doba užívání, a třeba ji proto posoudit podle účelu, k jakému byla věc půjčena. Zásada poctivého styku vyžaduje, aby v takovém případě byla vypůjčitelovi uložena povinnost započít bez odkladu s užíváním věci, aby ji mohl po skončeném užívání vrátit. Jestliže pro určení doby je směrodatný pouze účel užívání, nutno přihlédnout k tomu, aby užívání nebylo zbytečně protahováno. V odstavci 2 je upraven případ, kdy nebyla smlu-

vena ani doba, ani účel užívání. Tento případ nebyl dosud považován za „pravou smlouvu“, nýbrž za nezávaznou „výprosu“, t. j. za mimosmluvní úsluhu. Jestliže však není požadavkem — a tedy ani typickým znakem smlouvy o výpůjčce — aby doba užívání nebo způsob užívání byly výslovně smlouveny, není důvodu nepovažovat za smlouvu o výpůjčce i taková ujednání bezplatného užívání, kdy ani doba ani účel užívání nejsou smlouveny. Osnova tedy řeší dosavadní „výprosu“ v rámci smlouvy o výpůjčce.

K §§ 413 až 418:

Z charakteristického znaku výpůjčky, t. j. bezplatnosti užívání plyne, že tu zpravidla jde o smlouvy uzavírané mezi stranami, které jsou spolu navzájem v dobrém vztahu. K tomu bylo třeba přihlídnout nejen v úpravě půjčitelova nároku na vrácení věci, je-li užívána neoprávněným způsobem, ale i v úpravě povinností vypůjčitele upustit od předčasného vrácení věci, když by to půjčiteli působilo obtíže. Toto hledisko bylo směrodatné i pro úpravu náhrady škody a nákladů na půjčenou věc vynaložených a konečně i při stanovení kratší propadné lhůty k uplatnění vzájemných nároků.

K HLAVĚ DVACÁTÉ DRUHÉ, O PŮJČCE.

K §§ 419 a 420:

Úpravu půjčky osnova zjednodušuje, a to tak, že obecně stanoví povinnost vrátit věci stejného druhu, jak při půjčce peněžité, tak při půjčce nepeněžité. Tím je zvláště dotčena půjčka peněžítá, která se takto omezuje jen na případ, kdy jak poskytnutí půjčené částky, tak i její vrácení se děje v penězích.

Účelem půjčky je poskytnout zapůjčené věci na určitou dobu, ale přesto není třeba klást podmínku, že tato doba musí být smlouvou výslovně ujednána. Není-li tomu tak, je ovšem nutno ponechat určení času na vůli věřitele.

K § 421:

O smluvených úrocích dává osnova jen všeobecné ustanovení, jímž se tyto úroky uvádějí v soulad s úroky placenými lidovými peněžními ústavami, jejichž výši nesmí překročit, pokud zvláštní předpisy, jako na př. u půjček poskytovaných peněžními ústavami nebo u cenných papírů pevné zúčitelných, nestanoví jinak. Ustanovení to má být civilní ochranou před zneužíváním půjčky k požadování nepřiměřeně vysokých úroků na osobách sociálně slabých.

K HLAVĚ DVACÁTÉ TŘETÍ, O SMLOUVĚ SCHOVACÍ.

K §§ 422 až 427:

Schovací smlouva se upravuje jen pro věci movité, jak to plyne z povahy této smlouvy a z potřeb hospodářského života.

Při určení míry a způsobu péče o schovanou věc je na prvním místě rozhodující úmluva z toho důvodu, že smluvní strany mohou v ní přihlídnout k zvláštní povaze věci dané v úschovu a podle toho vymezit povinnosti schovatele, ať již přísnější nebo mírnější. Proto se povinnost pečlivého opatrování stanoví jen podpůrně. Poněvadž pak schovací smlouvy jsou běžným zjevem, bylo možno odkázat přitom na to, co je v životě obvyklé, a to i v tom směru, zdali má být pečlivým opatrováním rozuměno i pojištění uschované věci.

Dáním věci v úschovu se vlastník ovšem nezabavuje práva s věcí nakládat a nutno mu tedy ponechat oprávnění, aby ji odňal z úschovy ještě před uplynutím smluvené doby schovací.

Z povahy smlouvy schovací samo o sobě neplyne, že by schovatel měl mít nárok na odměnu za uschování; musí tedy být odměna ujednána, pokud by nárok na ni nebylo možno vyvozovat ze zvyklostí nebo z toho, že schovatel vykonává uschování jako své povolání.

Propadná lhůta šestiměsíční, stanovená pro uplatnění vzájemných nároků, má zabránit vedení obtížných sporů po delší době.

K §§ 428 až 433:

Tato ustanovení se vztahují sice především na provozovatele ubytovacích podniků, ale všeobecně se připouští, aby jich bylo obdobně užito i na takové podniky, s jejich provozem je zpravidla spojeno odkládání svršků na vyhrazeném nebo obvyklém místě. Z toho, že jde o svrsky odkládané „návštěvníky“ (§ 433) plyne, že toto ustanovení nedopadá na ty, kdož užívají dopravních podniků a jejich zařízení (cestující, jejich průvodci a pod.).

Stanovení částky pro odpovědnost za věci drahocenné se ponechává zvláštnímu předpisu, který může přihlídnout k hospodářským poměrům doby, kdy bude vydán.

Zadržovací právo je dáno k ochraně provozu vatelů, jimiž budou zpravidla socialistické podniky.

K HLAVĚ DVACÁTÉ ČTVRTÉ, O SMLOUVĚ PŘÍKAZNÍ.

K §§ 434 až 437:

Osnova rozlišuje vlastní smlouvu příkazní, t. j. smlouvu o obstarání cizí záležitosti, od zmoc-

nění a plné moci. Tyto instituty jsou upraveny v obecné části občanského zákoníka, poněvadž nemusí být nezbytně spjaty se smlouvou příkazní. Úprava v §§ 434 a násl. se proto omezuje jen na uspořádání závazkové podstaty příkazní smlouvy.

Úprava povinností příkaznickových vychází z předpokladu, že si příkazce zpravidla vyvolí určitého zákazníka k obstarání svých záležitostí, poněvadž důvěřuje v jeho osobní schopnosti. Proto se stanoví jako zásada, že příkazce je povinen vykonat příkaz osobně, a vyslovují se sankce pro případy, že se tak nestane. Přitom však bylo třeba v přísnosti sankcí rozlišit případy, kdy k obstarání záležitosti třetí osobou došlo z nezbytné nutnosti; jim pak na roveň se staví případ, kdy k ustanovení zástupce příkazce svolil. Tu jsou ovšem sankce mírnější, než když k zřízení zástupce došlo bez těchto předpokladů.

K §§ 438 až 440:

Náklady s obstaráním záležitostí spojené (a to veškeré náklady nutné a užitečné) jdou vždycky — výsledek nerozhoduje — na vrub příkazce. Proto je také příkazce povinen na žádost příkaznickovu poskytnout mu předem přiměřené prostředky potřebné k provedení příkazu a hradit mu škodu z provádění příkazu vzešlou

K pojmu smlouvy příkazní nenáleží odměna za obstarávání cizích záležitostí. Je tedy třeba výslovně odměnu smluvit; tam, kde jde o provádění příkazů z povolání, je ovšem odměna obvyklou a proto má příkazník na ni právo i bez výslovného ujednání.

K §§ 441 a 442:

Poněvadž smlouvou příkazní se nejčastěji uděluje zmocnění, jež se navenek, t. j. vůči třetím osobám, projevuje plnou mocí, upravuje osnova důvody rozvázání příkazní smlouvy obdobně jako zánik plné moci.

K HLAVĚ DVACÁTÉ PÁTÉ, O JEDNATELSTVÍ BEZ PŘÍKAZU.

K §§ 443 až 445:

Úprava rozlišuje případy, kdy k nepřikázanému jednatelství dochází z důvodů odvrácení hrozící škody a případy, kdy tohoto předpokladu není. Na rozdíl od dřívějšího práva tam, kde jde o odvrácení škody společensky významné (na př. požár stodoly s obilím), kde zakročující jedná z hodnotných mravních podnětů (tak je rozumět slovům „z občanské povinnosti“), je jednatel bez příkazu postaven na roveň příkaz-

níku, a to i tehdy, zasahuje li do záležitostí druhého proti zákazu. To odpovídá dnešnímu pojetí socialistické spolupráce a pomoci, neboť zákaz jednotlivce nemůže mít váhu tam, kde jde o zájem společný.

Společným znakem všech případů je, že tu jde o úmyslná jednání v záležitostech jiného, a to bez pověření nebo oprávnění. Z celkové úpravy nepřikázaného jednatelství vyplývá zásada, že vyjma zvláštní případy není vmísení se do záležitostí jiného dovoleno. Proto se v § 444 odst. 1 výslovně požaduje, aby, nejde-li o odvrácení hrozící škody, ten, kdo vlastně chce obstarat záležitost jiného, jež o svém úmyslu zpravit a vyčkal jeho souhlasu.

K §§ 446 a 447:

Tomu, jehož záležitost je obstarávána, náleží výtěžky vzešlé z činnosti nepřikázaného jednatelce. Proto se jednateli ukládá, aby o své činnosti provedl vyúčtování a odvedl vše, co z ní vytěžil. Na druhé straně je ovšem spravedlivé, aby nepřikázaný jednatel odstranil (vzal si) to, co svým nákladem pořídil, pokud mu tento náklad nebude uhrazen (§ 443 odst. 1, § 444 odst. 2) a pokud lze toto odstranění bez zvláštních obtíží provést.

K HLAVĚ DVACÁTĚ ŠESTÉ, O SMLouvĚ O DÍLO.

K §§ 448 a 449:

Pro pojem smlouvy o dílo se nepovažuje za rozhodné, je-li látka potřebná k provedení díla dodána objednatelům nebo prováděčem díla. Rozhodné je, že tu běží o provedení díla, t. j. o výsledek pracovní činnosti. Více než v dosa-
vadní úpravě se zdůrazňuje tedy moment práce, při čemž je lhostejno, kdo dal materiál, který se zpracovává. Proto také osnova nepodává žádné vykládací pravidlo o hranicích mezi smlouvou kupní a smlouvou o dílo, které při novém pojetí není nutné. Dodává-li látku, z níž má být dílo zhotoveno, prováděč, půjde zpravidla o dvě smlouvy souběžně sjednáváné, t. j. o smlouvu kupní a o smlouvu o dílo. Osnova stanoví sice jako pojmový znak smlouvy o dílo jeho provedení za odměnu, neklade však podmínku, že by výše odměny musela být předem smluvna; neodpovídá to způsobu, jak se tyto smlouvy v praktickém životě sjednávají.

I když při zhotovení díla třeba brát zřetel na výsledek pracovní činnosti a tím tedy i na osobní schopnosti prováděče, nelze vyloučit, aby provedení díla nebylo možno svěřit osobě třetí, pokud to ovšem nevylučuje povaha díla nebo úmluva stran. Tak tomu bude zejména

u běžně sjednáváných smluv o dílo v socialistickém sektoru naší výroby.

K §§ 450 až 456:

Objednateli přijde zpravidla o to, aby dílo bylo provedeno do určité doby. Proto, i když má povinnost poskytnout k provádění opravy přiměřenou lhůtu, přiznává se mu oprávnění odmítnout po jejím uplynutí dílo, třebaže již bylo opraveno.

Zásadou, která ovládá úpravu poměrů, kdy došlo z rozmanitých důvodů ke zmaření díla nebo jeho provedení, je, aby žádné ze smluvních stran nebyla skutečností, která zmar způsobila, přivoděna nezaviněná újma, resp. aby tím nedošlo k jejímu neodůvodněnému obohacení. To dochází výrazu i v ustanovení § 454, které je dáno k ochraně prováděče, ochotného a schopného objednané dílo provést.

K §§ 457 až 461:

Při stanovení zásady, že odměna se dává až po skončení díla, bylo třeba přihlédnout k tomu, že by u díla, jehož provedení se děje po částech nebo vyžaduje náklady, nebylo spravedlivé, aby prováděč musel čekat, až bude dílo zhotoveno. Osnova mu proto přiznává nárok požadovat již během provádění díla přiměřenou část odměny i úhradu nákladů.

V §§ 458 a 459 jsou dána ustanovení, jejichž účelem jest zabránit obtížným a nákladným sporům, vznikajícím z provádění díla větších rozměrů, jež si vyžaduje podání rozpočtu prací a výloh s takovým dílem spojených. Zásada poctivých občanskoprávních vztahů vyžaduje, aby tam, kde závaznost rozpočtu byla zaručena, byl rozpočet v každém případě, a tedy i za okolností nepředvídaných, dodržen (§ 458); jinak by se taková úmluva minula svým účelem.

Ustanovení § 460 je novotou proti dosavadnímu právu a usnadňuje, aby prováděč jednak nemusil provedené dílo po delší dobu pro objednatele uschovávat a brát tak na sebe povinnosti leckdy obtížné, jednak mu umožňuje, aby z dočleného výtěžku mohl se uspokojit co do své odměny a dosáhl tak odměny za práci, kterou do díla vložil.

Zemře-li objednatel, neznamená jeho smrt „sama o sobě“ (§ 461 odst. 2) zmaření smlouvy, nýbrž nutno přihlédnout ještě k ostatním okolnostem a posoudit, lze-li na smlouvě trvat či nikoliv. Tak na př. nutno mít zřetel k tomu, zda mělo dílo sloužit jen osobní a nutné potřebě objednatele a pod.

K HLAVĚ DVACÁTÉ SEDMÉ, O SMLouvĚ ZASILATELSKÉ.

K §§ 462 a 463:

Zasílatelská smlouva je jedním ze smluvních typů, který byl dosud upraven ve zvláštním, t. j. obchodním zákoně. Toto uspořádání předpokládalo, že zasílatel provozuje svoji činnost po živnostenskou, a navazující na předcházející smlouvu komisní, upravovalo zasílatelství jako speciální případ komise.

Osnova smlouvu komisní jako samostatný smluvní typ výslovně neupravuje, vycházejíc z předpokladu, že u běžných případů bude možno zpravidla vystačit se smlouvou příkazní. Při obstarávání dopravy nákladů shledáváme se však s poměry složitějšími, vyplývajícími z povahy věci a vystupujícími do popředí zejména v zasílatelství mezinárodním. Bylo tedy třeba tyto poměry zvláště upravit.

Při úpravě zasílatelské smlouvy se osnova zabývá samozřejmě i těmi poměry, jež jsou v dosavadním právu uspořádány u smlouvy komisní. Upouští přitom od požadavku živnostenského provozování, neboť vychází z předpokladu, že zasílatelství mezinárodní bylo u nás znárodněno a jeho provoz byl svěřen výsadním akciovým společenstvem a že také zasílatelství vnitrozemské bude obstaráváno socialistickými podniky.

Novinkou proti dosavadní úpravě je zavedení t. zv. zasílatelského listu; je to obdoba listu nákladního (§ 475).

Udělení příkazu ve formě zasílatelského listu, v němž bude pamatováno na všechny podmínky a zvláštnosti požadované dopravy, zabrání obtížným sporům, jež by jinak z nesprávného pochopení příkazu mohly vzniknout. Zasílatelský list — stejně jako nákladní list — není upraven jako cenný papír, nýbrž jako důkazní listina o uzavřené smlouvě zasílatelské.

K §§ 464 až 467:

V § 464 jsou upraveny dva zvláštní případy splnění zasílatelského příkazu. V prvním případě se umožňuje, aby zasílatel sám dopravu provedl, aby tedy sám do dopravy vstoupil. Osnova nepokládala za nutné výslovně přitom stanovit, že v takovém případě má zasílatel práva i povinnosti dopravce, považující tento důsledek za samozřejmý. Stejně tak nebylo shledáno nutným ve vymezení pojmu zasílatelské smlouvy (§ 462) výslovně uvést, že obstarání zásilky nákladu se děje pomocí dopravců.

V druhém případě se přiznává zasílateli oprávnění užít k obstarání dopravy dalšího zasílatele. Ručí však přitom za pečlivý výběr osob, jichž použije, aby bylo takto zabezpečeno náležité provedení příkazu.

Obě úpravy ovšem předpokládají, že tu není výslovného zákazu splnit zasilatelský příkaz tímto způsobem (§§ 464 až 467). Při použití dalšího zasilatele je kromě toho podmínkou, aby to nebylo na překážku odbornému provedení.

Povaha věci vůbec vyžaduje, aby při provedení příkazu bylo dbáno zvláštní péče; z tohoto požadavku plyne i povinnost zasilatele, aby včas informoval příkazce o škodě, která záslce hrozí nebo ji stihla.

K § 468:

Sjednáním potřebné úmluvy s dopravcem a odevzdáním zásilky k dopravě je v podstatě zasilatelský příkaz splněn. Připíná se proto k této době splatnost odměny a učiněných nákladů.

K §§ 469 až 472:

Poněvadž se často k dopravě svěřují zásilky věcí podléhajících zkáze a poněvadž při provedení příkazů musí být jinak dbáno odborné péče, bylo nutno zasilateli usnadnit, aby v případě, kde si toho vyžaduje povaha dopravovaného zboží, mohl rychlým a vhodným zákrokem, t. j. prodejem ve veřejné dražbě, zabránit hrozící škodě. Jde tu o situaci, kdy pouhé splnění informační povinnosti předepsané v § 467 by zpravidla nestačilo ochránit příkazce před újmou.

Privilegované právo zástavní a ulehčení výkonu tohoto práva přiznává osnova zasilateli jednak se zřetelem na povahu věci, jednak se zřetelem k tomu, že tu půjde o obstaratele ze socialistického sektoru. Zástavní právo se rozšiřuje i na pohledávky z běžného účtu, aby i taková pohledávka mohla být takto zabezpečena.

Ustanovení § 472 je dáno k usnadnění výkonu zástavního práva; bude praktické zejména tam, kde na splnění zasilatelského příkazu bude mít účast několik mezizasilatelů.

K § 473:

Stanovení kratší lhůty k uplatnění nároků vůči zasilateli je odůvodněno snahou zabránit komplikovaným sporům, v nichž zejména provádění důkazů po delší době by bylo velmi obtížné.

K HLAVĚ DVACÁTĚ OSMÉ.

O SMLOUVĚ NÁKLADNÍ.

K § 474:

Stejně jako smlouva zasilatelská, také smlouva nákladní byla dosud upravena v zákoně obchodním, který předpokládal, že dopravcem je ten, kdo po živnostensku provádí dopravu statků. Předpoklady úpravy v osnově jsou v podstatě stejné jako u smlouvy zasilatelské. Kdežto smlouvou zasilatelskou se zasilatel zavazuje při-

kazci, že mu „obstará“ dopravu jeho věci, smlouvou nákladní se dopravce zavazuje odesílateli, že tuto dopravu „provede“. K vymezení pojmu dopravní smlouvy se považuje za zbytečné uvádět, jakými dopravními cestami může být doprava zboží vykonána.

K §§ 475 až 478:

V souladu s úpravou zasilatelského listu i s úpravou dosavadní jest nákladní list normován jako listina o uzavřené smlouvě dopravní, která doprovází náklad a po skončení dopravy se odevzdává tomu, komu je náklad určen (příjemci). Naproti tomu náložný list je upraven jako cenný papír, totiž jako listina reprezentující písemný závazek dopravce, jímž se zavazuje vydat náklad do rukou legitimovaného majitele tohoto papíru. Osnova stanoví jen podstatné náležitosti náložného listu; tím se ovšem nevylučuje, aby v něm byly uvedeny i jiné skutečnosti, jak si to povaha určitých případů vyžádá.

K §§ 479 až 481:

Úprava odpovědnosti dopravce za třetí osoby je proti úpravě této odpovědnosti zasilatele a úpravě obecné potud odchylná a přísnější, že se dopravci ukládá bezvýjimečná odpovědnost a nikoliv jen ručení za výběr použitých osob, a pokud jde o zaměstnance, odpovědnost i tehdy, když jich přímo nepoužil jako pomocníku v dopravě. Přísnost této úpravy je odůvodněna tím, že při realizaci nákladní smlouvy, t. j. když je doprava zboží již prováděna, je nebezpečí škody větší než při realizaci zasilatelské smlouvy, která je splněna sjednáním potřebné úmluvy s dopravcem a odevzdáním zásilky k dopravě.

K §§ 482 až 484:

O úpravě práva svémocného prodeje a práva zástavního platí v podstatě totéž, co bylo řečeno o těchto institutech u smlouvy zasilatelské. Zástavní právo dopravcovu slouží však jen k zajištění nároků vzniklých z provedení nákladní smlouvy a je tedy užší než zástavní právo zasilatelovo, které se vztahuje i na pohledávky z běžného účtu. Stanovení pořadu zástavních práv a přednost zástavního práva dopravcova před zástavním právem zasilatelů jsou dány povahou věci a usnadňují jejich realizaci.

K HLAVĚ DVACÁTĚ DEVÁTÉ.

O SMLOUVĚ ZPROSTŘEDKOVATELSKÉ.

K §§ 485 až 488:

Smlouva zprostředkovatelská se zařazuje mezi smlouvy upravené v osnově jako potřeb-

ný smluvní typ, usnadňující setkání nabídky s poptávkou, a to zejména při styku mezinárodním. Aby byl zdůrazněn pracovní charakter této smlouvy, a aby bylo čeleno bezpracným ziskům, přiznává se odměna zprostředkovateli jen tehdy, když je výsledku dosaženo jeho přičiněním. Tento předpis je povahy donucující.

Úpravou výše odměny je sledována snaha vymýtiti pokud možno spekulacní a bezzáslužné prvky z této smlouvy a vyzvednouti tímto způsobem její pracovní ráz. Toto zaměření bude především působiti na určení výše odměn stanovených úředními sazbami, ale bude i směrnicí pro zmírňovací právo soudcovské, kterým se umožňuje, aby byla spravedlivě regulována i neúměrná odměna smluvená.

K HLAVĚ TRICÁTĚ, O SMLouvĚ O SDRUŽENÍ.

K §§ 489 a 490:

Úprava nového sdružovacího typu je určena pro všechny případy sdružení trvalého nebo nahodilého, pokud tu není úpravy provedené zvláštními předpisy (na př. zákonem o akciových společnostech).

Poněvadž se smlouvou o sdružení bude třeba vystačiti i v příležitostných případech sdružování, jež se v hospodářském životě často vyskytují, nežádá se pro její uzavření písemná forma.

Pokud jde o sdružení osob fyzických, vyzdvihuje se proti dosavadním úpravám občanské výdělečné společnosti, veřejné obchodní a komanditní společnosti nutnost pracovní účasti na činnosti sdružení. Tím se zabráňuje, aby této sdružovací formy nebylo zneužíváno k tvoření ryze kapitálových podnikatelských útvarů fyzických osob.

K §§ 491 až 494:

Je-li u sdružení osob fyzických vyslovena podmínka pracovní účasti všech členů sdružení, není překážky připustiti, aby i do těchto sdružení bylo možno vedle toho vnést vklady, ať již v penězích, nebo ve věcech. Sdružení nemá povahu právnické osoby; předmětem práv a závazků jsou tedy všichni členové sdružení. Důsledkem toho je, že jsou také spoluvlastníky vnesených vkladů a majetku z činnosti sdružení vzešlého.

Solidární odpovědnost členů za závazky z činnosti sdružení vzešlé odpovídá obecné úpravě (§ 239).

K §§ 495 a 496:

I když se připouští, aby vkladová (§ 491) a podílová (§ 494) účast jednotlivých členů

nebyla stejná, přece je sledována snaha, aby při takové úpravě nemohla být ve sdružení uplatněna převaha kapitálová. Proto má při výkonu hlasovacího práva každý člen jen jeden hlas bez zřetele k velikosti jeho podílu. Dovoluje se sice, aby výkon správy nebyl obstaráván všemi členy sdružení, ale i v takovém případě se dodržuje zásada rovnosti všech členů aspoň potud, že se každému z nich skýtá oprávnění přesvědčiti se o tom, jak se ve sdružení hospodáří, a to pod sankcí neplatnosti jiné smluvní úpravy.

K §§ 497 až 500:

Úprava vystoupení a vyloučení ze sdružení je provedena jednoduše a bez zbytečné kasistiky. Proto je vystoupení ze sdružení omezeno jen potřebným ohledem na vhodnou dobu a na újmu ostatních a vyloučení se připouští pouze z vážných důvodů. Tyto důvody pak opravňují k vystoupení v kteroukoliv dobu.

Zásadní volnost vystoupení ze sdružení mohla by být zneužívána k úniku z odpovědnosti za závazky z činnosti sdružení vzniklé. Proto se ani vystoupivší, ani vyloučený člen této odpovědnosti nezbujuje, a to bez časového omezení.

Pro majetkové vypořádání zaniklého sdružení pamatuje osnova ustanovením donucující povahy na přednostní uspokojení (zajištění) pohledávek věřitelů (§ 500).

K HLAVĚ TRICÁTĚ PRVĚ, O SMLouvĚ O DŮCHOD.

K §§ 501 až 503:

Nelze vyloučit, že se ještě nyní vyskytnou případy, kdy smlouva o důchod umožní hospodářské zabezpečení těch osob, na něž by se národní pojištění nevztahovalo. Proto osnova institut této smlouvy zachovává.

Odchytkou od dosavadní úpravy vyžaduje však pro ni písemnou formu, aby tak čelila uzavírání tíživých a neuvážených závazků, jak by tomu zejména mohlo být u důchodu doživotního.

Aby nedocházelo k tvoření a k placení důchodů zcela neodůvodněných; nedovoluje se — s výjimkou jednotlivých dospělých dávek — aby nárok na důchod mohl být převeden na třetí osobu.

Smlouva o výměnku je ze systematických důvodů zařazena mezi věcná břemena.

K HLAVĚ TRICÁTÉ DRUHE, O SÁZCE A HŘE.

K §§ 504 a 505:

Úprava vychází z předpokladu, že jen poctivá a dobrovolná sázka nebo hra je platná. Nevytýká však zvláště, které hry a sázky lze za takové považovat, neboť možno tu vystačit s obecnými ustanoveními.

Stanovením nežalovatelnosti pohledávek nejen ze hry a sázky samé, ale i z půjček do nich poskytnutých, je sledována snaha zabránit hrám a sázkám lehkomyšlným, t. j. takovým, které jsou neúměrné hospodářským možnostem stran. Osnova předpokládá, že vědomí riska nežalovatelnosti těchto pohledávek a půjček bude zabránit hazardním hrám.

K HLAVĚ TRICÁTÉ TRETÍ, O VEŘEJNÉM PŘÍSLIBU.

K §§ 506 až 508:

V úpravě veřejného příslibu odměny za určitý úkon, adresovaného na neuzavřený počet osob se nepřipouští možnost takový příslib odvolat. Odvolání se považuje za nepraktické a těžko proveditelné, a to se zřetelem na neznámost adresátů, z nichž někteří mohli již s výkonem započít a učinit k tomu účelu i náklady.

Zvláštní úprava veřejné soutěže a stanovení podmínek zabezpečujících její regulérnost se děje k podpoře pracovní soutěživosti, která je důležitým činitelem v socialistickém podnikání.

K PRÁVU DĚDICKÉMU.

K HLAVĚ TRICÁTÉ ČTVRTÉ, O DĚDICTVÍ.

K § 509:

Dědictvím rozumí osnova soubor práv a závazků zůstavitelových, které jeho smrtí zanikají. V souladu s Ústavou 9. května půjde převážně o zůstavitelův osobní majetek.

Podle práva platného dosud v českých krajích nabývá se dědictví teprve soudním odevzdáním pozůstalosti. V mezidobí od zůstavitelova úmrtí do soudního odevzdání dědictví je tu t. zv. „ležící pozůstalost“ (hereditas iacens), t. j. jmění, které už nepatří zůstaviteli a které ještě nepatří dědici, neboť mu nebylo dosud soudem odevzdáno, jmění, nadané vlastní způsobilostí mít práva a povinnosti.

Tento umělý institut, i v právní theorii v podrobnostech ne zcela ujasněný, je však cizí nazírání lidu, který spatřuje přechod zanechaného jmění na dědice již v okamžiku zůstavitelova úmrtí.

Podle osnovy nabývá proto dědic dědictví již zůstavitelovou smrtí, jak je tomu ostatně i v dnešním právu slovenském.

K § 510:

Toto ustanovení je v souladu s ustanoveními §§ 4 a 18 osnovy, jednajícími o osobách v právním smyslu. Plyne z něho, že nehledíc k výjimce u dětí nenarozených avšak již počatých (§ 5) musí dědic, ať je osobou fyzickou či právnickou, v době zůstavitelova úmrtí již existovat. To znamená, že nelze za dědice ustanovit na př. nadaci, která se má závětí teprve zřídit (srov. § 18 o vzniku právnických osob a důvodovou zprávu k němu).

K § 511:

Dědicem může být také ten, kdo nabude i jen jednotlivé věci nebo práva zůstavitelova. Dosavadní odkaz, t. j. nabytí jednotlivé věci nebo práva bez povinnosti odpovídat za zůstavitelovy závazky, se omezuje, jak z dalších ustanovení patrně (§ 537), na poměrně úzký okruh případů.

Na dědice nepřecházejí samozřejmě zůstavitelova práva, která jeho smrtí zanikají (srov. zejména §§ 187 a 335 osnovy). O možnosti přechodu práv na dědice pojednávají i zvláštní zákony, upravující občanskoprávní poměry mimo rámec občanského zákoníka (na př. §§ 15 a 16 zák. č. 218/1926 Sb., o právu původském, jednající o přechodu původského práva na dědice).

K § 512:

Kdo je dědicem, ustanovuje zákon (dědění ze zákona) anebo zůstavitel svou závětí (dědění ze závěti). Oba tyto nabývací způsoby (dědické tituly) mohou však působit i vedle sebe. Z dosavadních dědických titulů se nepřejímá „dědická smlouva“, neboť podvazuje pro budoucnost zůstavitelovu pořizovací svobodu.

Dědění ze zákona je odůvodněno poměrem rodinným a je posílením rodinného svazku jako základny rozvoje národa (§ 10 odst. 2 ústavy).

Mnohobávnost života přivodí však nejrůznější situace, k nimž nelze dobře mít náležitý zřetel v obecné úpravě zákonné. Proto se ponechává i dědění ze závěti, čímž se zůstaviteli přiznává možnost pořádit o svém majetku na případ smrti.

Institut dědění ze zákona je také výrazem zájmu společnosti na tom, aby i v oboru dě-

dického práva jednotlivec respektoval vůli celku. Naproti tomu lze závěť označit jako prostředek přípustného osobního zásahu do dědického práva k přivodění důsledků, které by jinak podle dědění ze zákona nenastaly. Proto osnova pečuje v ustanoveních o dědění ze závěti (srov. zejm. §§ 550 a 551) o to, aby zůstavitel nemohl svou individuální vůlí porušit základní zásady dědění ze zákona, jichž zachování je výrazem vůle celku; upravuje dědění ze zákona na prvním místě a — jak z dalšího bude patrné — podporuje přechod zůstavitelova majetku na dědice zákonné.

K § 513:

Přechod zůstavitelova majetku na dědice zákonné podporuje i ustanovení § 513. Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, dědic povolaný na prvním místě nebo dědic náhradní (§ 539), nepřiroste uvolněná část dědictví ostatním dědicům závěti snad povolaným, nýbrž připadne dědicům zákonným.

Ustanovení, že majetek, jehož nenabyl ani dědic ze závěti, ani dědic ze zákona, připadá státu, je odůvodněno tím, že takový majetek je třeba vrátit celku, neboť v jeho rámci ho bylo také nabyto. Zájmy věřitelů nebudou tím ohroženy, neboť stát odpovídá v takovém případě za zůstavitelovy závazky stejně jako dědic (§ 515).

K §§ 514 a 515:

Poněvadž dědictví je souborem nejen práv, ale i závazků zůstavitelových, je také třeba upravit vypořádání těchto závazků. V osnově je pamatováno především na to, že dědické právo, které má utvrzovat rodinné svazky a hospodářskou základnu rodiny, nemůže být pro dědice majetkovým rizikem. Proto se ustanovuje, že dědic odpovídá za zůstavitelovy závazky vždy jen do výše nabytého dědictví. Totéž platí při odúmrti o odpovědnosti státu.

Účelem ustanovení o úřední výzvě k oznámení nároku věřitelů je nejen ochrana dědice před výtkou, že si při pátrání po věřitelích nepočínal s náležitou péčí, ale i ochrana věřitele. Půjde tu především o ústavy lidového peněžnictví, od nichž nelze dobře požadovat, aby samy stále pátraly, zdali snad některý jejich dlužník nezemřel. Jest tedy osnova vedena snahou, aby při uspokojování zůstavitelových závazků bylo dosaženo co největší míry objektivnosti, t. j. aby, pokud možno, byly náležitě vyrovnány všechny závazky.

Opouští-li se dosavadní právní institut „ležící pozůstalosti“, na jejíž vrub šly dosud především náklady na pohřeb zůstavitelův, je třeba úhradu těchto nákladů uložit dědicům, i když se ti sami k tomu objednááním pohřbu nezavázali (§§ 448 a 457). Osnova přitom umožňuje, aby se na dědicích mohl hojit nejen ten, kdo pohřeb vypravil, ale i ten, kdo náklady pohřbu uhradil, ačkoliv k tomu nebyl sám povinen (§ 365).

Ustanovení o poměrné nebo přednostní úhradě, jichž dědic musí při úhradě pohřebních nákladů a při plnění zůstavitelových závazků dbáti, jsou obsažena v osnově zákona o řízení ve věcech občanskoprávních; viz ustanovení o rozvrhu výtěžku podstaty a zvláštní ustanovení pro likvidaci dědictví.

Z ustanovení §§ 187 a 335 osnovy, citovaných vpředu v odůvodnění k § 511, plyne také, že na dědice nepřecházejí závazky, které smrtí povinného zanikají. I zde nutno přihlídnout k zákonům, které upravují občanskoprávní poměry mimo rámec občanského zákoníka a které mají speciální ustanovení o přechodu zůstavitelových závazků na dědice (§ 34 odst. 3 zák. č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, pojednávající o tom, kdy právo rozvedeného manžela na úhradu osobních potřeb nezaniká smrtí manžela povinného úhradou).

K § 516:

Osnova zásadně uznává smluvní volnost, pokud se nepříčí zákonu nebo obecnému zájmu (srov. zejména § 36 osnovy).

Tato zásada umožňuje, aby v dědickém právu, které upravuje vztahy majetkové, byla budoucímu dědici dána možnost, aby se smlouvou s budoucím zůstavitelem dědictví zřekl, a to i s účinkem pro své potomky. Tím se umožní na venkově v českých krajích obvyklé a vžitě majetkové uspořádání mezi rodiči a dětmi (t. zv. „vybytí“) ještě za života rodiče. Bránit mu nebylo by vhodné, uváží-li se, že takovým „vybytím“ se zpravidla vhodně upraví základna pro společnou domácnost mladých manželů a uskutečňuje se pro zákonné dědice postupitelovy dříve jen to, k čemu by později došlo dědění.

Písemná forma pro smlouvu o zřeknutí se dědictví je odůvodněna požadavkem právní bezpečnosti. Právní následky této smlouvy projeví se totiž až v době, kdy event. námitky proti správnosti jejího obsahu nebude možno vyvrátit výsledkem druhého účastníka. Od požadování dalších formalit (veřejné listiny, o nichž se pořizuje rejstříkový zá-

pis) bylo však upuštěno, poněvadž by se tím ztěžovalo co nejširší využití tohoto ustanovení.

Ustanovení § 63 zák. č. 265/1919 Sb., o právu rodinném, že osvojením vznikne mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, se samozřejmě uplatní i při zřeknutí se dědictví: mezi potomky se zahrnují v důsledku toho i osvojenci zůstavitelovi.

K §§ 517 až 521:

Zásadně nelze nikoho nutit k tomu, aby nabýval majetku. Nelze proto ani dědictví vnučovat tomu, kdo dědit nechce. Právo odmítnout dědictví nemůže však býti přiznáno dědici, který již prohlásil, že dědictví neodmítá, anebo nakládal s majetkem zůstavitele zanechaným jako se svým anebo si jinak jako dědic počínal, t. j. počínal si tak, že z toho možno usouditi, že má jasný úmysl uskutečnit své dědické právo. Bez tohoto opatření by vzniklo nebezpečí, že by se dědic podílel jen na tom, co je mu k užtku.

Odmítnutí dědictví je úkonem ryze osobním; nemůže proto být k odmítnutí dědictví oprávněn také opatrovník ustanovený podle § 61 odst. 2 osnovy dědici nepřítomnému nebo neznámému.

Zvláštní formu pro odmítnutí dědictví předpisuje § 518 ve snaze zabránit následkům nerozvážných projevů a sporům z toho vznikajícím. Důsledně k tomu stanoví § 521, že k prohlášení, že dědic dědictví odmítá nebo neodmítá, potřebuje zmocněnec zvláštní plné moci.

Lhůtu pro dědicovo prohlášení stanoví § 519 proto, aby uspořádání majetkových poměrů nastalých smrtí zůstavitele nebylo zbytečně oddalováno. Měsíční lhůta se uznává pro většinu případů za postačitelou. Dědic je zpravidla se stavem věci obeznámen a je dnes, kdy odpovídá za závazky jen do výše nabytého dědictví, zbaven rizika spojeného s dosavadní bezvýhradnou dědickou přihláškou. Vyžadují-li to zvláštní poměry, udělí soud lhůtu delší.

Také ustanovení § 519 odst. 2 a §§ 520 a 521 sledují urychlené skončení soudního řízení.

K § 522:

Způsobilost dědit nepřiznává osnova ve svém § 522 tomu, kdo svým jednáním ukázal, že nemá k zůstaviteli a k jeho rodině potřebný úzký citový vztah. Důvody dědické

nezpůsobilosti byly v souladu s cítěním pracujícího lidu omezeny na případy zvláště závažné.

Ustanovení § 63 zák. č. 265/1919 Sb., o právu rodinném, cit. v odůvodnění k § 516, se uplatní samozřejmě i zde.

K §§ 523 až 525:

Novou úpravou se sjednocují a zjednodušují předpisy dosud platné, v podrobnostech odchýlné pro dědění ze zákona a pro dědění ze závěti.

Z povahy věci plyne, že dědicem nemůže být ten, kdo zemřel dříve než zůstavitel. Ten, kdo se dědictví zřekl neb dědictví odmítl nebo není způsobilý dědit, má podle osnovy stejné postavení; k těmto osobám se při zkoumání dědických práv již nepřihlíží. Zvláštní ustanovení § 523 o přípustnosti ustanovit dědicem toho, kdo se před tím dědictví zřekl smlouvou se zůstavitelem (§ 516), má zabránit pochybnostem, které by bez takového výslovného ustanovení mohly vzniknout; osnova tu respektuje vůli zůstavitele.

Konečně bylo nutno upravit případ, kdy důvod dědické nezpůsobilosti vyjde najevo až po smrti zůstavitelově (§ 525).

K HLAVĚ TRICÁTĚ PÁTĚ, O DĚDĚNÍ ZE ZÁKONA.

K §§ 526 až 531:

Již v obecné části duvodové zprávy bylo zdurazněno, že v dnešní společnosti má dědické právo především funkci posílit rodinné svazky. Okruh zákonných dědiců byl proto — na rozdíl od práva dosud platného — omezen na osoby, u nichž lze předpokládat blízký rodinný vztah k zůstaviteli a namnoze i pracovní vztah k jeho majetku, odůvodňující jeho nabytí.

Jsou to především zůstavitelovi potomci (původ nerozhoduje — § 11 ústavy) a zůstaviteluv manžel (první skupina).

Ustanovení o dědění potomku dříve zemřelého dítěte zůstavitelova (§ 527) je odůvodněno úvahou, že by bylo nezpřavedlivé vylučovat z dědění potomky takového dítěte, kteří právě proto, že rodič zemřel, potřebují zpravidla i hmotné pomoci.

Dalšími zákonnými dědici jsou — není-li tedy ani jediného potomka — vedle zůstavitelova manžela zůstavitelovi rodiče, sourozenci a starší rodiče (druhá skupina). Vzdálenější

příbuzní, u nichž živého rodinného vztahu k zůstaviteli, odůvodňujícího bezprácné majetkové nabytí, už zpravidla není, nejsou tedy zákonnými dědici.

Naproti tomu rozšiřuje osnova v § 528 za podmínek tam uvedených okruh zákonných dědiců druhé skupiny na osoby, které třeba ani nejsou zůstavitelovými příbuznými, byly však k zůstaviteli ve vztahu podobným poměru rodinnému. Nebudou tedy z dědění ze zákona vyloučeni ani družka zůstavitele, ani jeho příbuzní, kteří jinak ze zákona nedědí (strýc, neteř a pod.).

Podíl vyhrazený manželů v druhé skupině (polovina zůstavitelova majetku) je odůvodněn životními, citovými a hospodářskými vztahy, plynoucími z manželského svazku.

Účelnost ustanovení § 531 se projeví při dělení v rodinách pracujících.

K § 532:

Zvláštní ustanovení o dědění ze zákona, je-li tu poměr založený osvojením, nahrazuje, pokud jde o obor práva dědického, shodné ustanovení umístěné prozatím v § 5 zákona č. 266/1949 Sb. Je jen důsledkem ustanovení § 63 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, podle něhož vznikne osvojením mezi osvojitelem a osvojenecm takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.

Výslovné ustanovení, že osvojencovo dědické právo po matce (otci), není dotčeno, je-li osvojitelem (osvojitelkou) manžel (manželka) matčin (otcová), bylo uznáno zbytečným, stejně jako bylo uznáno v novém rodinném právu zbytečným ustanovení, které navazující na § 68 odst. 1 cit. zák. č. 265/1949 Sb., by vyslovilo, že nezaniká v takových případech rodičovská moc rodiče, který je manželem osvojitelovým.

K § 533:

Aby zůstavitelův majetek byl spravedlivě rozdělen mezi zákonné dědice, započte se zůstavitelovým potomkům, jeho rodičům a starým rodičům na jejich dědické podíly vše, co za zůstavitelova života od něho bezplatně obdrželi. Jde tu o věnování, které učinil zůstavitel za svého života, předbílaje dědické posloupnosti. K poskytnutím, které této povahy nemají, se nepřihlíží.

Osnova neustanovuje zvláště, že při započtení rozhoduje obecná cena toho, co bylo dáno, a v době, kdy to dědic obdržel; jde o věc samozřejmou.

Započtení na zákonný podíl se projeví, pokud se užije ustanovení § 551, i při dědění ze závěti.

K HLAVĚ TRICÁTÉ ŠESTÉ, O DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI.

K §§ 534 a 535:

Byla připuštěna zásadní volnost pořizovací, modifikovaná s hlediska nového chápání funkce dědického práva a tím, že se nepřipouštějí vzájemné společné závěti, jakožto instituty podvazující — stejně jako dědické smlouvy — svobodu projevu pozdější vůle.

K § 536:

Zásada, že dědit má především ten, kdo je dědicem zákonným, nutí k tomu, aby pořizovatelova ustanovení nebyla široce vykládána. Nebude-li závěti vyčerpán celý majetek zůstavitelův, nelze zůstavitelův projev výkladem rozšiřovat tak, že pořizovatel zamýšlel zůstaviti i zbytek, o němž nepořídil, dědicům povolaným závětí; takový zbytek případně dědicům zákonným.

K § 537:

V širokých vrstvách pracujících jsou časté případy, kdy zůstavitelé obmýšlejí osoby, k nimž měli zvláště dobrý poměr, jednotlivými věcmi menší ceny, aby jim zanechali po sobě upomínku, anebo odměňují někoho za to, že se o ně ve stáří nebo v nemoci staral. Nebylo by vhodné a jisté by odporovalo intencím zůstavitele, aby nabyvatel poměrně nepatrné částky zůstavitelova majetku měl nésti také část zůstavitelových závazků. Byl proto pro tyto a podobné případy ponechán vžitý institut odkazu, ovšem — se zřetelem k nové funkci dědického práva — ve formě přiměřeně omezené.

Předmětem odkazu nemohou být pohledávky ani práva ani nemovitosti. Další náležitostí odkazu je, aby zůstavitel projevil vůli, že si ne přeje, aby obmýšlený odpovídal za zůstavitelovy závazky, t. j., aby buď v závěti výslovně uvedl, že určitou peněžitou částku neb jinou movitou věc odkazuje, anebo aby úmysl odkázat byl jinak ze závěti patrný. Tato podmínka nebude činit v praxi zvláštních potíží, neboť pojem odkazu je lidu celkem běžný. Ustanovení druhé věty zbavuje odkazovníka odpovědnosti za závazky zůstavitelovy, na druhé straně pak chrání zájmy věřitelů pro případ, že by zůstavitel rozdělil celý svůj majetek nebo aspoň značnou jeho část mezi odkazovníky.

Jinak se hledí na odkazovníka jako na dědice. To znamená, nejen že podle obdoby § 514 osnovy odpovídá za zůstavitelovy závazky jen do výše ceny nabytého odkazu, stihne-li ho tato povinnost, nýbrž že se na odkazovníka vztahuje řada jiných ustanovení, platných ji-

nak pro dědice (o době nabytí [§ 509], o možnosti odmítnutí [§§ 517 a násl.], o nezpůsobilosti nabytí [§ 522], dále ustanovení o tom, že ke zbývající části majetku jsou povoláni dědicové zákonní [§ 536], ustanovení o povolání k věci, která není v zanechaném majetku [§ 549], ustanovení o neplatnosti podmínky, uložení času nebo příkazu, jakož i o neplatnosti ustanovení o tom, na koho má odkaz přejíti po smrti odkazníkově [§ 550] atp.).

Ustanovení § 551 o tom, že závěť je neplatná, pokud zůstavitel nepamatoval náležitým způsobem na nejbližší příbuzné, je pak dostačnou zárukou, že základní linie nového dědicového práva, že totiž toto právo má především napomáhat konsolidaci zdravé socialistické rodiny, nebude ustanovením o odkazech narušováno.

K §§ 538 a 539:

Tato ustanovení pečují o to, aby bylo dbáno skutečně vůle zůstavitelovy. Vykládací pravidlo § 538 je pro obor dědického práva do plňkem obecných vykládacích pravidel.

Z principu zásadní pořizovací volnosti plyne, že pořizovateli nelze upírat právo stanovit náhradního dědice pro případ, že dědic, závěti po volaný, z jakéhokoli důvodu dědictví nenabude.

Jest samozřejmé, že platnost závěti se posuzuje podle doby jejího zřízení.

K § 510:

Stejně jako nelze vystačit s obecnými ustanoveními o způsobilosti k právním úkonům (§§ 9 a násl.), pokud jde o způsobilost uzavřít manželství (§§ 10 a 11 zák. č. 265/1949 Sb.), nelze se s nimi spokojit ani při vymezení způsobilosti pořizovací. Osobní, neovlivněný pořizovací projev nelze vůbec zajistit u osob, které jsou mladší než patnáct let, anebo jsou zbaveny svéprávnosti, třeba jen částečně, nebo jsou stíženy duševní poruchou. Nezletilec, který dovršil patnáctý rok, je podle § 12 odst. 2 způsobilý také k samostatnému nakládání s odměnou za vlastní práci. Je proto jen důsledné, když mu je v tomto rozsahu přiznána i způsobilost pořizovací; o zajištění svobodného projevu poslední vůle je postaráno přísnější formou závěti (§ 545 odst. 2).

Ustanovení, že osoby i jen částečně zbavené svéprávnosti nemohou pořizovat, je mimoto také vhodným prostředkem pro preferování dědění ze zákona.

K § 541:

Odchylně od dřívějšího stavu připouští osnova jen písemnou závěť, aby bylo zabráněno

projevům neuváženým, jakož i sporům mezi dědici, jimiž budou nejčastěji členové zůstavitelovy rodiny.

Právní bezpečnost vyžaduje též — zejména bude-li několik závětí téhož zůstavitele — aby v závěti byl uveden den, měsíc a rok, kdy byla sepsána. Od dalších formalit, totiž od udání místa, kdy byla sepsána, bylo upuštěno, neboť k zamezení sporů stačí, bude-li v závěti přesné datum.

K §§ 542 až 545:

Ustanovení o náležitostech písemné závěti byla zjednodušena a formálnosti byly omezeny na míru přiměřenou vyspělosti našeho lidu, jeho kulturní a sociální úrovni.

Ustanovení, že závěť musí být vlastní rukou podepsána, vyjadřuje, že pořizovatel nesmí závěť podepsat mechanickým prostředkem (na př. psacím strojem). Na druhé straně nelze toto ustanovení vykládati tak úzce, že by byl vyloučen na př. podpis osoby bezruké, provedený způsobem, jakým taková osoba bez pomoci psacího stroje může psát.

Prohlášení poslední vůle do úředního zápisu před soudem nebo notářem a s tím souvisící úřední uložení takové písemné závěti je nejbezpečnější formou nejen proto, aby byla vyjádřena pravá vůle zůstavitelova, ale i pro uchránění závěti před jejím potlačením nebo zničením anebo ztrátou. Závazná je tato forma závěti, pořizují-li osoby, které je třeba zvláště chránit pro jejich mládí anebo pro jejich sníženou vnímací nebo sdělovací schopnost (§ 545 odst. 2).

T. zv. privilegované testamenty pro dobu války nebo epidemií osnova nezná. Souvisí to jednak s tím, že se preferuje dědění ze zákona, jednak s tím, že se nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu.

K §§ 546 a 547:

Úkol svědka závěti, t. j. v případě závěti spolehlivě a nestranně dosvědčit skutečnosti rozhodné pro posouzení platnosti pořízení, které zůstavitel nenapsal vlastní rukou (§§ 543 a 544), a případně i jeho obsahu nemohou splnit osoby, kterým v tom brání nedostatek potřebných vlastností fyzických a duševních nebo neznalost jazyka, v němž zůstavitel svůj projev činí. Stejně tomu je i u osob, při nichž podle obecných zkušeností není vyloučeno, že by se v případě, kdy jejich součinnost bude nutná, řídily především vlastními zájmy. Totéž musí samozřejmě platit i o jiných osobách při zřizování závěti zů-

částných (úředních osobách, pisatelích, tlumočnících nebo předčitatelích závětí).

K §§ 548 až 551:

Předpisy o neplatných ustanoveních závětí jsou odůvodněny snahou, aby dědic nebyl různými doložkami závětí omezován ve volném nakládání se zděděným majetkem na úkor jeho nejúčelnějšího hospodářského využití. Nelze proto dědici platně ani uložit, aby ze závazků, které na něho zůstavitelovou smrtí přešly, plnil více, než kolik je mu podle § 514 plnit uloženo.

Ustanovení § 551 je provedením zásady, vyjádřené v odůvodnění k § 512, že totiž osnova dbá toho, aby zůstavitel nemohl svou individuální vůli zmařit základní zásady dědění ze zákona, vyjadřující vůli celku a záležející v tom, že dědické právo ve své nové funkci slouží především k posílení svazků rodinných. Manželka nebyla pojata do okruhu osob takto zvláště chráněných proto, poněvadž je o její hospodářské potřeby postaráno novým právem rodinným, zejména institutem zákonného majetkového společenství.

Z ustanovení § 549 odst. 1, že není platné poručení o věci, která není v zanechaném majetku, dopouští se v druhém odstavci cit. paragrafu výjimka. Peněžitě částky a prostředky na výchovu, výživu nebo zaopatření lze totiž opatřit zcizením některých jiných zanechaných věcí. O potřebnou ochranu dědiců je postaráno pružným ustanovením poslední věty § 549, které umožní lidovému soudu, aby rozhodl, jak tu lze závěť splnit, a naznačuje zároveň způsob, jak lze dospět ke spravedlivé úpravě za přispění pokud možno všech dědiců.

K § 552:

Možnost vydědění dědiců uvedených v § 551 z důvodů vypočtených v § 552 odůvodňuje momenty socialistické morálky (srov. zejm. i § 32 ústavy). Náležitý zřetel k nevinnému potomstvu vyděděného si vynutil ustanovení, že podíl vyděděného dědice nabývají jeho potomci (srov. i §§ 525 a 527). O možnosti vydědění osoby, která podle § 522 nemá dědické způsobilosti, netřeba se zvlášť zmiňovat. Předpis o formě vydědění odůvodňuje skutečnost, že jde o stejný osobní a závažný projev zůstavitelův, jako je závěť.

K USTANOVENÍM PŘECHODNÝM A ZÁVĚREČNÝM.

K § 562:

Z důvodů právní jistoty nelze dopustit, aby se nové právo obecně vztahovalo zpět i na

K § 553:

Volnost závětí a vydědění zrušit je pouhým rubem volnosti závětí zřídít nebo někoho z dědění vyloučit.

K HLAVĚ TRICÁTÉ SEDMĚ, O ZAJIŠTĚNÍ DĚDICTVÍ, OCHRANĚ DĚDICŮ A POTVRZENÍ DĚDICTVÍ.

K §§ 554 až 556:

Dokud není nabytí dědictví soudem pravomocně potvrzeno (§ 559), není také s konečnou platností rozhodnuto o úpravě majetkově právních poměrů po smrti zůstavitelově. Je proto nezbytné na ochranu zájmů uvedených v § 555 se postarat o úřední soupis zanechaného majetku a o jeho zajištění, mezi jiným i omezením disposiční volnosti dědicovy.

K §§ 557 a 558:

Osnova počítá s možností, že pravý dědic se zjistí teprve později, zejména že dědictví bude snad někdy potvrzeno dědici nepřávu. Takové případy řeší podle zásad platných o oprávněném a neoprávněném držiteli (§§ 145 až 149). V § 558 se stanoví, aby nevznikly pochybnosti, počátek lhuty promlčecí.

K §§ 559 až 561:

Aby byl bezpečný prukaz o tom, kým a z jakého důvodu — zdali ze zákona či ze závětí — bylo nabyto zůstavitelova jmění, jeho podílu nebo jednotlivé věci (práva), vydá o tom soud po skončení řízení o projednání dědictví úřední potvrzení. Toto potvrzení jest však vzhledem k zásadě plymoucí z ustanovení § 509 pouze deklaratorním výrokem o skutečnosti nastalé již úmrtím zůstavitele.

Potvrzením o nabytí dědictví pomíjejí omezení dědicových dispozic podle § 556. Proto nabytí dědictví nesmí být soudem potvrzeno, dokud v zájmu obecném, zejména v zájmu státu, je ještě nutné jeho zajištění.

Dokonalost dorozumívacích prostředků (telefon, telegraf, radio a podobně), jakož i možnost zajištění dědické daně dědicem však dovolují, aby se v zájmu brzkého skoncování projednacího řízení s vydáním potvrzení o nabytí dědictví neotálelo, uplynul-li již rok poté, co řízení o projednání dědictví bylo formálně skončeno.

Ustanovení § 561 souvisí s právem knihovním.

všechny poměry, vzniklé za platnosti práva dřívějšího. Z obecné zásady, že zákony nepůsobí nazpět, vychází také nový občanský

zákoník; přihlíží však nezbytně k době, kdy je vydáván. K jeho vydání dochází v době přechodu od společnosti kapitalistické ke společnosti socialistické. Jeho ustanovení mají napomáhat k zajištění cesty a k usnadnění přechodu k socialismu. Proto je nutno, aby počínaje dnem 1. ledna 1951 se řídily jeho ustanoveními zásadně i právní poměry, které vznikly před tímto dnem. Vznik právního poměru se ovšem posuzuje podle dřívějšího práva, i když podmínky vzniku toho kterého práva či povinnosti jsou v novém zákoně stanoveny jinak. Musilo však dojít ke vzniku práva či povinnosti ještě za platnosti dřívějšího práva, t. j. musil být do 31. prosince 1950 splněn celý skutkový základ nutný k tomu, aby určité právo či povinnost vznikly. Novým právem se řídí zejména obsah právních povinností (právní následky) vyplývající z právních poměrů již existujících. Na právní poměry vzniklé před 1. lednem 1951 bude tak užito zvláště ustanovení nového práva, které chrání zájmy socialistických právnických osob a zájem obecný. Tam kde nové právo nezná některého institutu práva dřívějšího, bude užito institutů obdobných (na př. místo doložení času ustanovení o podmínkách).

Ustanovení § 562 ovšem vyslovuje jen všeobecnou směrnicí pro poměr právních pravidel starších k novým.

K § 563:

Při nové konstrukci právnických osob bylo nutné jasně vyslovit, že útvary, které se dosud za právnické osoby považovaly, mají právní subjektivitu i nadále. Samozřejmě jde jen o dobu přechodnou, než tato otázka bude upravena zvláštním zákonem. Výjimku bylo nutno učinit, pokud jde o právnické osoby uvedené v odstavci 2, neboť ustanoveními o smlouvě o sdružení se vylučují z právního řádu společnosti, ať již byly zřízeny podle dřívějšího práva obchodního nebo občanského, protože jde o útvary kapitalistické. Činí se i opatření stran jejich zrušení, pokud se týče likvidace. Společnostmi podle dřívějšího práva obchodního jsou: veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost tichá a spolčení se k jednotlivým obchodům na společný účet. Dodatkem „pokud o nich nebylo ustanoveno jinými předpisy“ se mívá na akciovou společnost a společnost s r. o. Nová úprava se stala zákonem č. 243/1949 Sb., který zůstává nedotčen. Společnosti podle obecného zákoníka občanského jsou společnosti zřízené podle hlavy XXVII. obč. zák. z roku 1811 o společenství statků.

Opatření o přeměně uvedených kapitalistických společností ve sdružení podle toho zá-

kona se nepovažovalo za účelné, ježto by bylo jednak nepraktické, jednak by odporovalo žádoucímu zániku těchto útvarů.

K § 564:

Právo stavby v pojetí osnovy je zcela jiným věcným právem než v pojetí práva dřívějšího a nebylo by zde proto od 1. ledna 1951 žádné ustanovení, které by třeba jen obdobou mohlo nahradit ustanovení zákona č. 88/1947 Sb. Složitost právních poměrů vzniklých na základě práva stavby podle cit. zákona a zejména vázanost osudů dalších právních poměrů na existenci tohoto práva, vedly nezbytně k tomu, aby pro přechodnou dobu byla dána možnost použít na poměry již vzniklé ještě ustanovení zákona č. 88/1947 Sb.

K § 565:

V oboru dědictvého práva nelze použití starého či nového práva činit závislým na nahodilých skutečnostech, na př. na tom, kdy byl zřízen testament nebo kdy bylo projednávání dědictví zahájeno a v jakém stadiu právě bylo v den, kdy tento zákon nabude účinnosti. Za rozhodný den byl proto stanoven den smrti zůstavitelovy, k němuž se i jinak v dědictvém právu upínají četné právní účinky (na př. na bytí dědictví).

Obecná zásada vyslovená v odst. 1 platí pochopitelně i o svěřenském náhradnictví a projeví se také v případech uvedených v § 15 odst. 3 zák. č. 139/1947 Sb., který se ho dovolává. Tento zákon, který je jedním ze šesti zákonů Ďurišových, majících politické poslání upevnit svazek dělníků a drobných i středních rolníků, má dosud svůj význam a nutno ho proto přizpůsobit novému občanskému zákoníku. To se stalo odstavcem druhým. Pokud byla před 1. lednem 1951 učiněna soudem opatření podle § 15 odst. 3 cit. zák. na způsob svěřenského náhradnictví, zůstávají nedotčena; do budoucna provede soud úpravu naznačenou v § 563 odst. 2, která účelu, jenž citovaný zákon sleduje, nejvíce vyhovuje.

Nové právo dědictvé nezná ani vzájemné závěti, ani smlouvy dědictvé, takže je dědění podle nich, zemře-li zůstavitel po 31. prosinci 1950, vyloučeno.

K § 566:

Vychází se ze stanoviska, sjednotit všechny lhůty, ať jejich běh začal před 1. lednem 1951 či po něm. Kdyby však byla ustanovení osnovy bezvýhradně vztažena i na lhůty dříve započaté, vznikla by tím v četných případech ničím

neodůvodněná zpětná účinnost. Na př. začal-li běh vydržecí lhůty u nemovitostí dnem 1. ledna 1936, uplyne v den účinnosti tohoto zákona teprve polovina vydržecí lhůty požadované dosavadním právem, ale při použití nového práva by se dospělo k tomu, že vydržení skončilo vlastně již 1. ledna 1946. Tyto účinky nelze odstranit tím, že by běh nové lhůty se počítal od 1. ledna 1951, neboť by to znamenalo v jiných případech bezdůvodné prodloužení lhůt. Na př. vydržecí lhůta u nemovitostí počala dne 1. ledna 1923 a uplyne podle starého práva dne 1. ledna 1953 a není důvodu, prodloužovat ji do 1. ledna 1961, t. j. deset let požadovaných novým právem a počítaných ode dne účinnosti. Proto se osnova rozhodla tam, kde lhůty zkracuje, pro datum, které nastane dříve buď podle starého nebo nového práva.

K § 567:

Protože osnova zúžuje důvody, pro které lze zbavit svéprávnosti, bylo potřeba pamatovat na to, co se stane s osobami, které byly zbaveny svéprávnosti (na Slovensku dány pod opatrovnictví) z důvodů novému právu neznámých. Tak je tomu zejména s případy marnotratnictví. Účel opatrovnictví nad takovými osobami byl dvojitý: jednak snaha zachovat rodové jmění neztenčeno, jednak ochrana rodiny marnotratníka před nouzí. První důvod nemá v nové společnosti místa a důvod druhý je dostatečně kryt jinými právními předpisy, a to zejména ustanoveními zákona o právu rodinném o možnosti zrušit zákonné společenství majetkové manželů (§ 25 zák. č. 265/1949 Sb.), dále předpisy o zajištění a vymáhání alimentálních nároků a konečně ustanovení o trestní odpovědnosti pro neplnění povinností vyživovacích obsažené v §§ 210 a 211 zákona trestního č. 86/1950 Sb. Jak se naloží s řízeními o zbavení svéprávnosti nebo dání pod opatrovnictví, která byla zahájena před účinností tohoto zákona z důvodů tomuto zákonu neznámých a která nebyla dosud pravoplatně skončena, stanoví pak osnova občanského soudního řádu. Na Slovensku nebyl znám institut úplného a částečného zbavení svéprávnosti, nýbrž mluví se v zákoně o dání pod opatrovnictví. Bylo proto nutné zařadit ustanovení vyrovnávající tyto rozpory v názvosloví.

K § 568:

Osnova upouští od jakékoli definice občanského práva, jak ji měl na př. § 1 obč. zák. z roku 1911 a rovněž nevytýká rozdíl mezi právem veřejným a soukromým. Otázka veřejného a soukromého práva jako přežitek práva

buržoasního nemá pro určení předmětu občanského práva v socialistickém právním řádě místa.

Vyhranění pojmu občanského práva souvisí s obecným roztrfíděním právních jevů do určitých skupin. Snaha po tomto rozlišení zajímá právní svět odedávna a měřítko pro rozdělení práva na jednotlivá jeho odvětví souvisí pochopitelně s nazíráním té které doby; ježto právo je nadstavbou hospodářské základny, scuvísí samozřejmě se stavem vývoje hospodářských poměrů. Podle toho, jak se hospodářské poměry vyvíjejí (staré odumírají nebo se ruší a nové vznikají nebo se mění), tak se přirozeně mění i právní soustava. Každé právní odvětví má předmět odlišný od jiných odvětví a tedy něco, co je vlastní jemu samému. Různá odvětví však nelze dělit naprosto vyhraněně. Jsou případy hraničné, smíšené, které obsahují znaky vlastní různým odvětvím a u těch je nutné zjistit, kterého odvětví znaky převažují. Otázku předmětu občanského práva nelze pak oddělovat od celého systému práva. Předmětem občanského práva jsou na rozdíl od práva správního (administrativního) vztahy majetkové. Rozborem určitého právního předpisu lze proto dojít k závěru, do kterého právního odvětví náleží.

Mluví-li tedy osnova o tom, že se zrušují veškerá ustanovení o věcech upravených tímto zákonem, znamená to, že se zrušují jen ustanovení, jejichž předmětem jsou právní poměry občanskoprávní, kdežto ustanovení upravující právní poměry jiných odvětví, zejména práva správního, zůstávají nedotčeny. Nedotčeny zůstávají, i pokud se dotýkají nebo částečně upravují i věci uspořádané občanským zákoníkem, jako na příklad odpovědnost z provozu železnic, motorových vozidel, zvláštní podmínky o přepravě a pod. Z těchto předpisů je třeba zejména uvést zákony o národních podnicích, předpisy o znárodnění, o národním pojištění, zákon o hospodářských smlouvách a státní arbitráži, zákon o letectví, zákon o úpravě podmínek v silniční dopravě, předpisy o vodní dopravě, zákony o pozemkových reformách, o scelování pozemků, o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, o úpravě zemědělských poměrů, o hospodaření s byty, o myslivosti a rybářství, předpisy o vyvlastnění a pod.

Je dále nutno vyjít ze skutečnosti, že osnova neupravuje všechny právní poměry, které lze shrnout pod pojem poměrů občanskoprávních a že vedle ní je řada zvláštních předpisů, upravujících právní poměry, které svou povahou nepochybně patří do sféry občanskoprávní v širším smyslu.

Těmi jsou v první řadě poměry, které vyplývají ze vztahu člověka k rodině, osobní a majetkové vztahy manželů, rodičů a dětí, poručenství a pod., které nemajíce převážně charakter majetkový, jak tomu bylo v úpravě za kapitalismu, jsou i zvláštním kodexem jasně odděleny od ostatních poměrů občanskoprávních, uspořádaných v občanském zákoníku. Zvláštní úprava se u nás stala zákony č. 265/1949 Sb. a č. 266/1949 Sb.

Druhým takovým oborem občanského práva, které bylo dříve kodifikováno v občanském zákoníku, je právo pracovní. Pro svou specifickou povahu — upravuje pracovní poměry, do nichž vstupují občané, aby uskutečnili svou povinnost zúčastnit se společné práce a své právo na práci zaručené § 26 Ústavy 9. května —, bude upraveno samostatným kodexem.

Dále nutno uvést zejména ještě právo původské a nakladatelskou smlouvu, právo pojišťovací, patentní, směnečné, zákony o podnikovém rejstříku, o akciové společnosti a družstvech.

Obecná zrušovací ustanovení byla proto stylisovaná tak, aby se zřetelem na všechny shora uvedené skutečnosti byla co nejjasnější. Ježto pak již mocí Ústavy 9. května (§ 172 odst. 2 a § 173 odst. 2) se staly neplatnými všechny zákony, které odporují ustanovením ústavy a zásadám lidové demokratického zřízení anebo upravují věci odchylně od ústavy, bylo také pamatováno na to, aby obecné zrušovací ustanovení bylo s těmito ustanoveními ústavy v souladu a aby byla zachována možnost i případného výkladu ve smyslu § 65 ústavy.

Se zřetelem ke Slovensku pamatuje § 568 odst. 1 výslovně i na právo obyčejové, které v oblasti býv. uherského práva vyplňovalo mezery mezi psanými pravidly z doby novější i z doby dávné. Nejvýznamnější částí t. zv. soukromého práva uherského před r. 1848 obsahuje totiž „Corpus iuris Hungarici“ a jeho nejdůležitější část tvoří „Tripartitum Verböczyho“ z roku 1514.

Příkladný výpočet v druhém odstavci § 658 omezuje se na normy nejdůležitější, vedeny jsou současně snahou dodržet stejnou zásadu, kterou se řídila doložka obecná (srov. na př. č. 1). Upouští se od výpočtu patentů, dekretů a nařízení, vydaných k všeobecnému občanskému zákoníku a těch předpisů, které upravují věci tímto zákonem uspořádané. Z nich sluší zejména uvést: zák. čl. XVI/1715, o volnosti prelátů činit poslední pořízení, dvorský dekret č. 1332/1771 Sb. zák. Marie Terezie sv. VI, dvorský dekret č. 1417/1772 Sb. zák. Marie Terezie sv. VI,

patent č. 1680/1775 Sb. zák. Marie Terezie sv. VII, nařízení dvorní válečné rady z 20. února 1779 č. F 132, patent č. 30/1781 Sb. zák. soud., dvorské nařízení č. 542/1786 Sb. zák. soud., nařízení č. 607/1786 Sb. zák. soud., cirkulář č. 259/1792 Sb. zák. soud., dvorské dekrekty č. 298/1784 č. 593/1786, č. 72/1782, č. 939/1788, č. 951/1789, č. 1033/1789, č. 1054/1789, č. 109/1791, č. 268/1795, č. 376/1797, č. 475/1799, č. 1811/1807, č. 828/1807, č. 885/1809, č. 887/1809, č. 898/1810, č. 1016/1812, č. 1106/1814, č. 1266/1816, č. 1305/1816, č. 1364/1817, č. 1410/1818, č. 1519/1818, č. 1540/1819, č. 2011/1824, 2040/1824, č. 2090/1825, č. 2234/1826, č. 2603/1833, č. 2610/1833, č. 111/1835, č. 151/1836, č. 189/1837, č. 228/1837, č. 229/1837, č. 418/1840, č. 592/1842, č. 670/1843, č. 685/1843, č. 781/1844, č. 807/1844, č. 888/1845, č. 938/1846, č. 951/1846, č. 968/1846, č. 1051/1847 Sb. zák. soud., dekrekty dvorské komory č. 982/1812, č. 608/1842 a č. 890/1845 Sb. zák. soud., dekrekty dvorské kanceláře č. 1006/1812, č. 1149/1815, č. 1408/1818, č. 73/1835, č. 188/1837, č. 277/1838, č. 355/1839, č. 491/1840, č. 677/1843, č. 964/1846, č. 970/1846, č. 1105/1847 a č. 1135/1848 Sb. zák. soud.

Ustanovení zrušená neplatí ani tam, kde se jich jiné platné právní předpisy dovolávají. Zvláštní ustanovení o tom, že vstupují na jejich místo ustanovení nového občanského zákoníka jim odpovídající, nebylo považováno za nutné; předpokládá se jako samozřejmé.

Bylo by jistě nejideálnější, kdyby mohl být podán taxativní výpočet právních předpisů, které zůstávají nedotčeny, ale jistě není potřeba uvádět důvody o obtížnosti takového výpočtu, který by i při největší péči nemohl být zcela úplný tak, aby nahradil to, co obecnou formulí je vyjádřeno. I když toto ustanovení bude klást na praxi větší požadavky, nelze přehlédnout jeho výhody, kterým z důvodů již uvedených byl třeba dáti přednost.

Z právních oborů, na které je myšleno tímto ustanovením, je třeba uvést vedle již zmíněných předpisů zákony o národních podnicích, předpisy o znárodnění, zákon o hospodářských smlouvách a státní arbitráži, zákon o letectví, zákon o úpravě podmínek v silniční dopravě, předpisy o vodní dopravě, zákony o pozemkových reformách, o scelování pozemků, o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, o úpravě zemědělských pachtovních poměrů, o hospodaření s byty, o myslivosti a rybářství, předpisy o vyvlastnění a pod.

K § 569:

Prováděcím nařízením, které má upravit podrobnosti o ukládání listin u soudu, je myšleno vládní nařízení k provedení knihovního zákona.

Provedení §§ 162 a 164 při právu stavby si vyžádá zvláštního předpisu, který vydají ministři spravedlnosti a vnitra.

Prováděcí předpisy k § 234 mají nahradit nařízení ministra spravedlnosti vydané v dohodě s ministrem orby ze dne 10. listopadu 1916, č. 384 ř. z., o lhůtách pro domněnky při vadách dobytka, a prováděcí předpisy k §§ 393 a 402, zejména výpovědní a stěhovací řády, vydané nařízeními ze dne 8. května 1934, č. 119 Sb., ze dne 24. června

1924, č. 173 Sb., a ze dne 21. června 1924, č. 174 Sb. Dále je třeba vydat prováděcí nařízení, kterým bude obecně stanovena úroková míra (§ 255). Úprava částek, o nichž se zmiňují §§ 430 a 460, je svěřena prováděcím předpisům, ježto v nich může být přihlédnuto k poměrům, za kterých budou vydány.

K § 570:

Jde o obvyklá závěrečná ustanovení.

Provedení návrhového zákona si nevyžádá žádných zvláštních nákladů ze státní pokladny a nebude jím ani veřejná správa zvlášť zatížena.

V Praze dne 19. září 1950.

Předseda vlády:

A. Zápotocký v. r.

Ministr spravedlnosti:

Dr. Rais v. r.